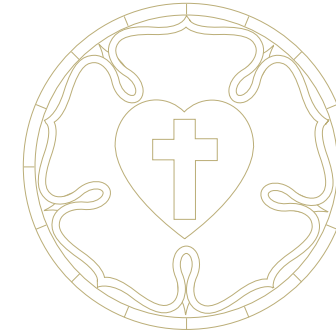

Bispemøtet 2017

Innhold

Helga Haugland Byfuglien: Hvorfor markere jubileer?	7
Protokoll	10
Uttalelse: Guds nåde setter	12
Uttalelse: Beskyttelse av konvertitters menneskerettigheter	50
Vigsling av ny biskop	53
Stavanger biskop	54
Helga Haugland Byfuglien: Vigslingstale	54
Ivar Braut: Preken	56
Hilsen fra Kirkerådets nestleder Harald Hegstad	60
Hilsen fra bispedømmerådsleder Lars-Tore Anda	61
Nidaros biskop	64
Helga Haugland Byfuglien: Vigslingstale	64
Herborg Finnset: Preken	66
Hilsen fra Kirkerådets leder Kristin Gunleiksrud Raaum	70
Hilsen fra fylkesmann Brit Skjelbred	71
Hilsen fra bispedømmerådsleder Agnes Sofie Gjeset	72
Oslo biskop	76
Helga Haugland Byfuglien: Vigslingstale	76
Kari Veiteberg: Preken	78
Hilsen fra Kirkerådets leder Kristin Gunleiksrud Raaum	82
Hilsen fra ordfører Marianne Borgen	84
Bispemøtet 100 år	87
Andreas Aarflot: Bispemøtets plass og betydning i Den norske kirke gjennom 100 år	88
Aud V. Tønnessen: Bispemøtet 100 år - Noen utfordringer	94
Prekener	97
Halvor Nordhaug: Love is all	98
Atle Sommerfeldt: Vigsling av Jessheim nye kirke	101

Ole Chr. M. Kvarme: Nådens nærvær: Bli i min kjærlighet	104
Olav Øygard: Økumenisk friluftsgudstjeneste	106
Tor Singsaas: Avskjedsgudstjeneste	108
Ivar Braut: Nåden alene	112
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Leirfjord kirke 150 år	114
Ole Chr. M. Kvarme: Nåde i frislipp, barmhjertighet i omløp	117
Olav Øygard: Øverbygd kirke 150 år	119
Stein Reinertsen: For å høre hva du min Gud...	121
Helga Haugland Byfuglien: Preken ved Stortingets åpning	124
Solveig Fiske: Markering av reformasjonsjubiléet. Innvielse av nytt orgel	126
Per Arne Dahl: Preken ved reformasjonsjubileumsgudstjeneste	129
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Nåden er alltid først	132
Halvor Nordhaug: Evangeliet etter Luther	134
Atle Sommerfeldt: Guds nåde frigjør til nestekjærlighet	137
Stein Reinertsen: Nåden alene!	140
Helga Haugland Byfuglien: Jeg skammer meg ikke over evangeliet	144
Solveig Fiske: Tekstmeditasjon på stiftsdag	146
Ingeborg Midttømme: Mennesker er ikke til salgs	149
Per Arne Dahl: Vigsling av Hønefoss nye kirke	153
Ingeborg Midttømme: Et nådens år	156
Herborg Finnset: Guds lys	159
Taler og innlegg	163
Olav Øygard: Flyktingetikk med inspirasjon fra Kirkenes	164
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Samefolkets dag	166
Stein Reinertsen: Martin Luther og Hans Nielsen Hauge – aktuelle i dagens samfunn?	168
Atle Sommerfeldt: Skriften alene: Om Luthers skriftforståelse – og vår	171
Halvor Nordhaug: Hvordan forholder lutherske kirker seg til	
Augustanas fordømmelsesutsagn i dag?	180
Ole Chr. M. Kvarme: Kristent nærvær i Israel og Palestina	183
Tor Singsaas: Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris	189
Solveig Fiske: Tråante 2017	193
Ivar Braut: Politikere fortjener ros	195
Herborg Finnset: En reise som berører	196
Ingeborg Midttømme: Uten Luther – ingen Bach	199
Per Arne Dahl: Nåden er gratis, men ikke bønn for syke	201
Helga Haugland Byfuglien: Menneskeverd i migrasjonens tidsalder	203
Årsrapport	207
Kontaktinformasjon	218

Hvorfor markere jubileer?

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN,
BISPEMØTETS PRESES

To viktige jubileer satte sitt preg på året 2017.

Tråante markerte 100 år siden første samiske landsmøte ble åpnet 6. februar i Metodistkirken i Trondheim. Jubileet ble en stor og viktig begivenhet som preget Trondheim en hel uke i februar. Kulturbegivenheter, seminarer og gudstjenester av mange slag ble sterke møter med samefolkets historie og kultur som gav opplevelser og kunnskap, stolthet og glede. Men jubileet fremkalte også nødvendig selvkritisk refleksjon om hvordan storsamfunnet og kirken helt opp til nyere tid har drevet en politikk og hevdet synspunkt som har vært krenkende og i strid med vårt kristne og humanistiske verdigrunnlag. Det ble en sterk læring som bare historiene i historien kan gi. Høydepunktet for mange av oss var gudstjenestefeiring i Nidaros Domkirke. Morgenen 6. februar ble det samiske alteret innviet ved en gudstjeneste med liturgi på sørsamisk. Ved høymessen senere på dagen deltok representanter for hele samfunnet, med Kong Harald i fremste rekke.

I hele 2017 ble det feiret og markert at det var 500 år siden augustinermunken Martin Luther slo opp sine 95 teser på kirkedøren til Slottskirken i den lille byen Wittenberg med kritikk av kirken og særlig for bruken av avlatshandel.

Nåde ble stående som hovedtema for feiringen i Norge.

Gjennom hundrevis av arrangementer, helt lokalt, regionalt og på nasjonalt nivå, ble vi minnet om betydningen av denne hendelsen, som fikk stor innflytelse på kirken, men i høyeste grad også på samfunnsutviklingen.

Et stort etterutdanningsopplegg der nesten alle prestene deltok, har forsterket bevisstheten om hva det betyr å være luthersk i vår tid. Luthers 5 Solaer: «Kristus alene, nåden alene, troen alene, Skriften alene og Guds ære alene» er ennå kjernen i vår kirkes bekjennelse.

Men også dette jubileet gav grunn til selvkritisk refleksjon. Særlig Luthers holdning til jødene slik den kom til uttrykk gjennom noen av hans skrifter, tok Bispemøtet offentlig avstand fra gjennom en uttalelse som ble overlevert til det Det mosaiske trossamfunn.

Selv om historien ikke kan leses løsrevet fra sin samtid, må vi som kirke alltid være villige til å se på hvordan kirken har utøvet makt og slik bidradd til å trykke andre ned og fastholde urett. Som følge av dette må kirken, som samfunnet for øvrig, være åpne for å vedgå skyld og beklage.

Jubileumsmarkeringer gir anledninger for å innrømme urett og feilvurderinger som har rammet grupper og enkeltmennesker.

Jubileumsfeiringer gir også muligheten til å pusse støv av historien for å la seg fornye og inspirere. Nå er vår tid til å sette merke på samtiden, til å være kirke og forkynde evangeliet om Kristus.

Vi feirer og markerer jubileer i tro på at nåden som setter fri, gir oss kraft til å tjene vår neste og til å vise barmhjertighet.

Saksliste

Bispemøtet 2017

Bispemøtet 6.-10. mars 2017

Saksnr	Tittel
1/17	Orienteringssaker
2/17	Referatsaker
3/17	Valg til arbeidsutvalget
4/17	Strategiske perspektiver 2017
5/17	Sjuehuspresttenesta
6/17	Oppfølging av VTVT-utvalget
7/17	EVU-saker
8/17	Olavstipendet 2018
9/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
10/17	Kontaktmøter
11/17	Utvikling av kompetansekartet
12/17	Oppnevninger
13/17	Prosjekt om rekruttering og Den norske kirkes landsfond

Bispemøtet 9. juni 2017

Saksnr	Tittel
14/17	Orienteringssaker
15/17	Referatsaker
16/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
17/17	Retreat Assisi
18/17	EVU-tiltak
19/17	Mal for vigsling av biskop

Bispemøtet 11.-12. september 2017

Saksnr	Tittel
20/17	Orienteringssaker
21/17	Årshjul for EVU-arbeid
22/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
23/17	Evaluering av retreat m.v.
24/17	Forsøksordninger enhetlig ledelse
25/17	Biskopenes ordning for studiepermisjon

Bispemøtet 16.-20. oktober 2017

Saksnr	Tittel
26/17	Orienteringssaker
27/17	Referatsaker
28/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
29/17	Kontaktmøter
30/17	Den norske kirkes grunnlag
31/17	Bispemøtets plass i ny kirkeordning
32/17	Regler for utpeking av biskop
33/17	EVU-saker
34/17	VTP og VTVT
35/17	Særskilte pretekster 2019-20 og 2020-21
36/17	Retur av konvertitter
37/17	Hørings sak: Dokumenter fra CPCE

Guds nåde setter fri

EN UTTALELSE FRA BISPEMØTET VED 500-ÅRSMARKERINGEN
AV REFORMASJONEN, JANUAR 2017

I 2017 er det 500 år siden Martin Luther skrev sine 95 teser mot avlatshandelen. Hendelsen utløste den rekken av begivenheter som vi kaller reformasjonen. Under overskriften «Frigjort ved Guds nåde» vil Den norske kirke og den lutherske kirkefamilie løfte fram den gode kjernen i arven etter Luther: Hans forståelse og formidling av evangeliet om Guds betingelsesløse nåde og barmhjertighet.

Dette er et godt budskap også for mennesker i vår tid. Mange, ikke minst ungdom, lever under store krav. Vi kjenner presset fra egne og andres idealer om kropp, utseende og sosial status. Tilværelsen blir et strev for å lykkes på alle arenaer. Fokuset rettes mot egen innsats og enhver er sin egen lykkes smed. Dette svarer på mange måter til Luthers utgangspunkt i kampen for å komme i et rett forhold til Gud. For mennesker som opplever livet slik, er evangeliet om nåden et budskap som gir frihet.

Luther hadde sin bakgrunn i en teologisk tenkning der menneskets frelse ikke bare var avhengig av Guds nåde, men også av egen innsats i form av gode gjerninger, bønner og fromhetsøvelser. Langs denne veien fant han ingen fred, selv ikke da han som munk i klosteret kunne vie seg helt og fullt til det åndelige livet. Uansett hvor hardt han prøvde, tvilte han på om hans tro og fromhetspraksis holdt mål for Gud.

Luther fant først fred med Gud da han forstod at han ikke ble rettferdig for Gud gjennom gode gjerninger, men bare ved å ta imot gaven som Gud gir gjennom Jesus Kristus og det han gjorde for oss. Da Jesus døde og stod opp av graven, overvant han synden, døden og djevelen og satte oss fri.

Vi kjenner ødeleggende krefter både i våre egne selvstrerte liv og i verden rundt oss. Mange holdes stadig nede i fattigdom og urettferdighet. Vi krenker våre medmennesker og skaperverket, og dermed Gud, i tanker, ord og gjerninger. Men Kristus har ved sin død og oppstandelse forsonet oss med Gud. Guds nåde er den kjærlighet som tilgir og som kan gjenopprette det vår ondskap og unfallighet har ødelagt.

Denne nåden er uten betingelser. Den er en gave som vi får ta imot i tro og tillit. Paulus skriver i Romerbrevet: «Den rettferdige skal leve ved tro» (Rom 1,17), og Luther beskriver det sentrale i sin teologi slik: «...at vi ikke ved gjerninger, men gjennom troen på Kristus blir rettferdige og salige».

Martin Luther levde i en annen tid og kjempet med spørsmål som er forskjellige fra våre. Ikke desto mindre bærer mennesker i dag også på en lengsel etter å være sett og elsket, etter et håp som gir mening og livsmot. Denne lengselen får sitt sanneste og dypeste svar i evangeliet om Guds nåde. Det viktigste i livet er ikke det vi får til, men det vi får.

Som biskoper i Den norske kirke erkjenner vi at kirken som institusjon og i møte med enkeltmennesker ikke alltid har representert trygghet, respekt og kjærlighet for alle.

Reformasjonsåret 2017 gir oss mulighet til å fornye formidlingen av Guds nåde og barmhjertighet både i ord og handling. Gud vil fellesskap med oss som sårbare, syndige og ansvarlige mennesker. Gud vil helbrede oss, forsone oss med seg selv og med hverandre, og reise oss opp til et liv i tro og tjeneste. For oss som kirke betyr det å holde frem:

- at hvert menneske er skapt, sett og elsket av Gud; menneskets verdi er ukrenkelig,
- at vi ved dåpen og troen på Kristus får tilgivelse for våre synder, forenes med vår himmelske Far og blir hans barn. Frelsens grunnlag er Guds nåde alene,
- at Guds barmhjertighet overfor oss innebærer et kall til å leve ut den samme barmhjertighet i møte med medmennesker og i ansvar for skaperverket.

Den norske kirkes fremste oppgave er å forkynne evangeliet om Guds nåde i Jesus Kristus. Dette evangeliet har vi felles med kristne i andre kirkesamfunn, også i den katolske kirke. Vi ser derfor frem til en markering av reformasjonsåret i den kristne enhetens tegn. Vår bønn er at denne markeringen vil bidra til å gi nåden og barmhjertigheten større rom både i kirken og i samfunnet.

Protokoll Bispemøtet

6.-10. MARS 2017

DET HANSEATISKE HOTELL, BERGEN

Saksliste

Saksnr Tittel

1/17	Orienteringssaker
2/17	Referatsaker
3/17	Valg til arbeidsutvalget
4/17	Strategiske perspektiver 2017
5/17	Sjuehuspresttenesta
6/17	Oppfølging av VTVT-utvalget
7/17	EVU-saker
8/17	Olavstipendet 2018
9/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
10/17	Kontaktmøter
11/17	Utvikling av kompetansekartet
12/17	Oppnevninger
13/17	Prosjekt om rekruttering og Den norske kirkes landsfond

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjelstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Anne Lise Ådnøy, Stavanger

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær
Rolv Nørvik Jakobsen, seniorrådgiver

Gjester:

Jørn-Henning Theis, hovedstyreleder, Sjømannskirken
Ørnulf Steen, generalsekretær, Sjømannskirken
Jens-Petter Johnsen, direktør, Kirkerådet
Ivar Braut, biskop electus

BM 1/17 Orienteringssaker

1. Retreat i Assisi 2017
2. Høringssak: reglement for utpeking av biskop
3. Presters samlivsform
4. Olavstipendet 2016
5. Fagdag for åndelig veiledning 29. mai 2017
6. Konsultasjon om liturgi ved dødfødsel
7. Etter Kirkemøtet 2017
8. Den norske kirkes grunnlag
9. Middag på Slottet 30. november 2017
10. Innføringsprogram for nye prester
11. Bønneaksjonen «Thy Kingdom Come»
12. Biskopenes vigslingspraksis
13. Bispemøtets reformasjonsuttalelse
14. Likestillingsombudets uttalelse om ansettelse i Sør-Hålogaland bispedømmeråd
15. Ordning for studiepermisjon for biskoper
16. Programmet «Veien til prestatjeneste»
17. Konsekvenser av ordning for bolig for prester

BM-1/17 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 2/17 Referatsaker

1. Svarbrev fra Statsministeren vedrørende brev om flyktning-krise og returpraksis.
2. Svar fra UNE – Oppfølging av kontaktmøte 07.12.2016.
3. Protokoll fra Mellomkirkelig råd (MKR) 29.-30. november 2016.
4. Protokoll fra Bispemøtet i Svenska Kyrkan, 20.-23. november 2016.
5. Protokoll fra Bispemøtet i Svenska Kyrkan, 24.-25. januar 2017.
6. Protokoll fra Bispemøtet i Folkekirken Danmark, 3.-6. januar 2017.
7. Tale av Årkebiskopen i Evangelisk-Lutherske kirken i Finland vedrørende likekjønnet ekteskap.
8. Olavstipendiat 2016 Knut Erling Johansen, *Frihetens sakrament. Refleksjoner til Luthers dåpsforståelse.*

9. Olavstipendiat 2016 Øivind Refvik, *Luthers Kristusmystikk – mellom antinomistisk spiritualitet og fortjenestespiritualitet.*

BM-2/17 Vedtak:

Referatsakene ble tatt til orientering.

BM 3/17 Valg til arbeidsutvalget

Bispemøtets arbeidsutvalg er regulert i Bispemøtets forretningsorden §§ 8-12. Visepreses og medlem av arbeidsutvalget velges for to år av gangen, jf § 9. Funksjonstiden er fra og med valg og frem til nytt valg er foretatt.

Bispemøtet nedsatte i oktober 2016 en komite til å forberede valg til arbeidsutvalget, jf sak BM 36/16. Valgkomiteen har bestått av biskopene Erling Pettersen, Tor Singsaas og Ingeborg Midttømme.

Valgkomiteens forslag ble lagt frem i møtet.

BM-3/17 Vedtak:

Biskop Halvor Nordhaug velges til visepreses for perioden 2017-2019. Biskop Solveig Fiske velges til medlem av arbeidsutvalget og biskop Olav Øygard til varamedlem for samme periode.

BM 4/17 Strategiske perspektiver 2017

Når man skal vurdere kirkens posisjon i samfunnet og dens rolle i det offentlige rom spiller både samfunnsmessige og indre kirkelige forhold inn. En strategisk bevissthet innebærer både analyse av situasjon og at man ønsker å nå et mål. Hvilke mål er det de strategiske perspektivene skal hjelpe oss å nå? For Bispemøtets del må svaret være en fortsatt styrking av Den norske kirke, både med tanke på oppslutning og kvalitet, og med tanke på kirkens synlighet og kraft i det offentlige rommet. Det er grunn til å tro at de to faktorene påvirker hverandre. Under følger momenter i dette arbeidet.

Del I: Kirkelige forhold

Kirken i tall

I 2016 var det flere inn- og utmeldinger enn tidligere år. 3197 personer meldte seg inn i Den norske kirke, mens 41 429 personer meldte seg ut. De høye tallene henger sammen med lansering av digital inn- og utmelding i august 2016.

Den helhetlige statistikken for 2016 er enda ikke klar. Men statistikken for Den norske kirke 2015 viste at deltakelsen ved gudstjenester og andre arrangementer i Den norske kirke er relativt stabil, men har sunket gradvis siden 2013. Antallet døpte har gått ned de siste fem årene. 58% av alle fødte ble døpt i 2015. Blant barn av kirkemedlemmer var tallet 76%. Antallet konfirmerte av alle 15-åringer er 61% i 2015. Blant medlemmer er tallet et stabilt 87%. Den norske kirke har 3,8 millioner medlemmer, 73% av befolkningen, som er ett prosentpoeng nedgang siden 2014.

I 2015 ble det feiret færre gudstjenester enn årene før, men antallet deltakere på hver gudstjeneste er stabilt på 98 personer. Totalt er 4,56 millioner gudstjenestedeltakelser registrert.

Det er en tydelig økning av antallet frivillige i menighetene i 2015 målt i forhold til de foregående årene. De fleste menigheter rapporterer en økning i det diakonale tilbudet. Når det gjelder barne- og ungdomsarbeid er det babysang og lederkurs som opplever vekst, mens de andre feltene flater ut eller har nedgang. Korarbeidet har totalt sett noe nedgang. Konsert og kulturtilbudet i kirkene, både arrangert av menighet og eksterne, opplever vekst. Det kan synes som om kirkens generelle samfunnsengasjement/samfunnsansvar, samt kultursatsing og enkelte tiltak overfor barn og unge, vokser og når flere.

Konsekvenser

Antakelig slår markedsmekanismer knyttet til nyheter og omdømme likt ut for kirken som for andre samfunnsaktører og virksomheter. Det er lite som tyder på at oppslutningen om kirken ikke påvirkes av generelle markedsfaktorer. Det er grunn til å tro at tilhørighet og oppslutning i mindre grad enn tidligere er knyttet til tradisjon.

Nedgangen i antall døpte og i prosentandelen av befolkningen som er medlemmer er en generell tendens hos de store nord-europeiske folkekirkene. Generelt forteller disse tallene at det fremdeles er all grunn til å vie oppslutningen om kirkelige tilbud og aktiviteter stor oppmerksomhet. Vi må erkjenne at nedgangen er uttrykk for et underliggende problem, nemlig at mennesker i synkende grad opplever kirken som relevant i deres liv. Kampanjer for å få foreldre til å velge dåp og andre tiltak som senker tersklene er bra. Men dersom vi skal kunne ha noe håp om at ikke alle tendensene vil strekke seg inn i framtida, må vi fortsette å arbeide grundig langs flere akser. Den norske kirke må vise seg fram som den viktige stemmen den er, det viktige stedet, for vanlige mennesker i dag. En strategi er å bli enda bedre på å heve stemmen i alle slags rom, også i det offentlige.

Kirkevalg – polarisering – enhet

Den debatten som bølger fram og tilbake om vielse av likekjønnede har utvilsomt hatt betydning for Den norske kirkes omdømme og medlemstall over mange år. Kirkevalget i 2015 mobiliserte stort og engasjerte bredere enn noen gang, men har også ført til polarisering og utmeldinger på begge fløyer av striden. Det er ikke usannsynlig at vi etter Kirkemøtet 2017 og endelig vedtak om vielse av alle vil se at striden roer seg. Framover må fokuset ligge på hva som forener oss og det å være kirke på ethvert sted, for ethvert menneske. I det henseendet er det svært gledelig at antallet frivillige går opp og at kirken når godt ut med diakoni, kultur og arbeid for barn og unge.

At vi nå tar steget ut i en ny kirkeordning har antakelig på kort sikt liten innvirkning på medlemstall. Imidlertid kan vi forvente at Den norske kirkes særstilling i samfunnet vil svekkes, og at det etter hvert vil bidra til lavere medlemstall.

Del II: Samfunnsmessige forhold

Framtidig finansiering

Dersom man framskriver tallene med tanke på dåp og utmelding, vil Den norske kirke innen få tiår ha radikalt færre medlemmer enn i dag. I våre naboland, samt i Storbritannia, er utviklingen tydelig. Uavhengig av nøyaktig prosentandel medlemmer i 2027 eller 2057, vil Den norske kirke med stor sikkerhet få færre medlemmer, i det minste målt i prosentandel av befolkningen.

Det er fare for at en slik utvikling også vil svekke kirken økonomisk. Vi ser allerede nå signaler fra flere partier om endringer i finansiering av tros- og livssynssamfunnene. Den politiske viljen til å finansiere tros- og livssynssamfunn over offentlige budsjetter vil kunne svekkes. En sentral utfordring fremover, består dermed i å gi gode begrunnelser for fortsatt offentlig finansiering.

Usikker økonomi setter også nye krav til tilpasning og omstilling i Den norske kirke. Virksomheten må skaleres etter den finansielle situasjonen, og kirken må arbeide langs tre akser: økt kostnadsbevissthet, alternativt inntektsgrunnlag, og synliggjøring av kirkens verdiskapning.

1. Kostnadsbevissthet handler om en helhetlig og effektiv ressursforvaltning. Hvordan sikrer vi mest mulig kirke for pengene? Hvordan kan vi effektivisere oppgaveløsningen? Er det noe vi kan slutte å gjøre, og hva er det vi absolutt må fortsette å gjøre? Å verne menighetens arbeid, slik at ordet kan bli forkynt og sakramentene forvaltet, må være første prioritet. De støttefunksjonene som er nødvendige for at dette skal skje må ivaretas. De som ikke er nødvendige må fases ut. En slik tankegang betyr også endringer i den administrative arbeidsstokken. For at kvaliteten ikke skal lide må kirken framover se etter hvor det skjer dobbeltarbeid, for eksempel i høringer (hvor mange kirkelige instanser skal uttale seg?), i strategisk arbeid og i fagarbeid. Kan bispedømmene samarbeide mer? Kan enkelte funksjoner i Kirkerådet osv. legges andre steder i strukturen? Kan Kirkemøtet avholdes sjeldnere?
2. Ikke-offentlige midler tilflyter først og fremst menigheter og institusjoner i form av gaver og innsamlinger. Kan man styrke dette arbeidet på noen måte? Hvordan skal vi tenke forholdet mellom gaver gitt til enkeltmenigheter og behovet for sentral finansiering?
3. For at staten skal fortsette å betale, også når de som bevilger pengene selv ikke har kirkelig tilknytning, må kirka synliggjøre overfor beslutningstakerne at den er en viktig del av det lokale og nasjonale samfunnet og av enkeltmenneskers liv. Argumentasjonen knyttet til tjenligheten av at det offentlige aktivt understøtter tros- og livssynsarbeidet overfor alle

borgere må styrkes. Selv om det er kontroversielt, må Den norske kirke holde fram at den er mer enn et trossamfunn, men har og tar på seg oppgaver langt utover det å avhjelpe sine medlemmers behov for gudstjenestefeiring. Politikere må gjøres kjent med det diakonale arbeidet som skjer, gudstjenestearbeidet som styrker og gir mot, musikken som beriker, trosopplæringa som utdanner og skaper identitet, tilstedeværelsen og beredskapen som skaper trygghet, tradisjonen og kirkebyggene som gir mening til liv og samfunn, presten og de kirkelige ansatte som viktige lokale aktører. Dette er momenter som strekker seg langt utover den private religion-sutøvelsen til den enkelte. Hvordan kan kirka tenke offensivt om eget informasjonsarbeid og profilering?

Kirkelig bredde

I Stortingsmeldingen om staten og den norske kirke fra 2008 (Gjønnes-utvalget) er det forutsatt at kirken skal romme «en forsvarlig bredde av ulike teologiske oppfatninger og favne ulike grader av religiøst engasjement» (St.meld. nr. 17 (2007-2008): Kap. 7.1). Vi erfarer at vi er en kirke der mangfoldet utfordrer. Hva kan samle oss på tvers av mangfoldet?

Det går an å tenke ulikt om det å være samlende. Betyr det å aldri si noe som kan støte noen bort? Betyr det å si noe som alle kan tro på? Eller betyr det å ha et lederskap med en bredde som speiler bredden i medlemsmassen? Dersom enheten skal bevares som en inkluderende enhet, er det nødvendig at Den norske kirke med troverdighet viser at den er bred, på alle nivåer. Også i den kirkelige ledelsen trenger vi å vise fram den reelle bredden. Vi trenger at biskopene viser spennet seg imellom, teologisk, geografisk, i hva de engasjerer seg i og hvilke sammenhenger de henter sine erfaringer fra. Våre veldig forskjellige kirkemedlemmer trenger å kunne spille seg i lederskapet, og derfor må bispokollegiets bredde komme til syne, også der de er uenige med hverandre. Det er ikke en trussel for enheten, men en sikring av mangfoldet. Dersom biskopene viser at de lever godt med intern uenighet, gir det mot og eierskap også lokalt.

Verdiforskyvninger og Den norske kirkes rolle

Data fra Norsk Monitor (Ipsos) viser tydelig at troen på at en bestemt verdilære er den eneste rette er på vikende front. Verdierne som de ulike sosialiseringensagentene (hjem, skole, venner, medier) formidler, er i stor endring. Også hvilke agenter

som påvirker sterkest har flyttet på seg. Nå er ofte venner og sosiale sammenhenger mer avgjørende enn tradisjon og familie. Kirkemedlemmene praktiserer troen forskjellig. Forholdet til kirkens lære er sammensatt, og vi ser en dreining fra kollektiv tilslutning til individuell tolkning og praksis. Det er lite som tilsier at man finner ensartede fromhetsvaner, tilbedelsesformer, teologiske vurderinger og kirkelige identiteter tvers gjennom folkekirken. Sterke stemmer (ikke minst i et liberalistisk tankeunivers og miljø) mener religion bør og skal være en privatsak – at det slett ikke bør være et offentlig anliggende, og derfor også i liten grad bør omfattes av offentlig interesse.

I kontrast til dette synspunktet viser både statistikker og medieeksponering at kirkelige debatter, initiativer og aktiviteter som fremtrer i et offentlig rom (i et «marked») nettopp vekker engasjement og skaper reaksjon. Det er derfor grunn til reflektere over om ikke nettopp et tydelig engasjement i den generelle samfunnsdebatten er svært viktig for utviklingen av fremtidens folkekirke. Kirken er en del av samfunnet, og må også bidra til å forme det.

Den norske kirke har markert seg tydelig i spørsmål knyttet til flyktninger, klimaspørsmål og bioteknologi. Dette er viktige felt for vår kirke, og samfunnet trenger vår verdiforankrede stemme. Det er flere debattlinjer i samfunnet der Kirka har potensiale for å være en viktig stemme. Det gjelder for eksempel spørsmål knyttet til nasjonalisme, rasisme og fryktkulturen overfor innvandrere, satt opp mot kirkelige idealer som gjestfrihet, nestekjærlighet og en verdensvid menneskehet. Også debatten om sekularisme og livssynsåpenhet, den rasjonalistiske og individualistiske forståelsen av religion er relevant. I 2016 skal bioteknologiloven revideres, og Den norske kirke har stor mulighet til å være en kritisk røst i debatten. Dette må skje med kunnskap, forankring i menneskeverdet, og klokskap og lydhørhet overfor menneskers livserfaring.

Biskopenes offentlige stemme

En tydelig kirke er en kirke som også har integritet og trykthet til å være i dialog. Den norske kirke er det desidert største trossamfunnet, og har derfor et spesielt ansvar for å sikre en dialogisk debatt rundt religiøse og etiske spørsmål i storsamfunnet. Den debatten holder Kirka i gang ved å være tydelig på eget ståsted på en respektfull måte. Det er ingen grunn til å

oppsoke runde formuleringer og utvannede synspunkter. Der det er relevant kan vi vise til Kirka som et annerledesamfunn, som en som står opp for den almene moral og menneskelig anstendighet – det gjelder alle samfunnsområder.

Vår posisjon i samfunnet, både som majoritet og som utfordret, fordrer også at Kirka er artikulert og offensiv på det som er vårt kjernebudskap. Evangeliet forkynnes ikke bare fra prekestolene og i sjelesorgens rom, men har også sin plass i avisspalter, artikler, bøker og media generelt. Interessen for religion er stort i samfunnet vårt, ikke bare som sosial faktor, men også som livsfortolkning. Den norske kirkes offentlige stemme må ikke begrense seg til samfunnsmessige forhold. Biskopene er i en særposisjon når det gjelder tilgang til de store medieflatene. Utfordringen er å formidle på en livsnær og troverdig måte overfor vår høyt utdannede og kritiske befolkning.

BM-4/17 Vedtak:

Samtalen ble tatt til etterretning.

BM 5/17 Sjukehuspresttenesta

Det er i dag om lag 140 prestar som er tilsett i offentlege og private sjukehus og sjukeheimar. Storparten av desse er ordinert i Den norske kyrkja og er difor under tilsyn av den lokale biskopen, men kyrkja er berre arbeidsgjevar for eit fåtal av dei. Dette var noko av bakgrunnen for drøftinga av sjukehusprestordninga på Bispemøtet i oktober 2016. Møtet vedtok å arbeide vidare med tre sider av dette sakskomplekset: «tilsyn (relasjon biskop-sjukehusprest), endringer i sykehuspresttjenesten (livssynsmangfold), og forholdet mellom sykehusprestene og den lokale menighet (jf samhandlingsreformen)».

Biskopens tilsyn

Biskopens tilsyn blir ivarettatt på ulike måtar i dei ulike bispedømma. Det overordna inntrykket er at dei fleste prestane i helsesektoren har regelmessige møter og besøk, minst ein gong i året, med sin lokale biskop. I ei tid med nye utfordringar og der både arbeidsgjevar og styresmakter har endra forventningar til prestar i helsesektoren kan slike regelmessige kontaktpunkt, også med prestanes arbeidsgjevar, vere ei viktig støtte for både prestar og andre kyrkjelege tenestegrupper i helsesektoren.

Nokre av desse utfordringane kjem til syne i arbeidet fram mot ein stortingsmelding om ny statleg religionspolitikk, ei oppfølging av NOU 2013: 1 (Stålsett-utvalet) og i Helsedirektoratets arbeidsdokument frå 2015: «Prester ansatt i helse- og omsorgstjenesten». (Dokumentet vart framlagt som ein rapport, men etter kritikk frå nokre av utvalets medlemmer og frå berørte prestar som ikkje kjende seg igjen i skildringa av prestanes arbeidsforhold, vil direktoratet bearbeide teksten på nytt.) Her blir det understreka at sjukehusprestens «tjeneste ikke er helsehjelp, og at presten ikke er helsepersonell» (s.15). Som følgje av denne særstillinga samanlikna med andre yrkesgrupper konkluderer arbeidsdokumentet i punktet om tilsynsordningar med at «Helsetilsynet har ingen virkemidler i forhold til prest som har opptrådt kritikk- eller klanderverdig i sin yrkesutøvelse» (s.21). Dette er i følgje dokumentet noko som ligg til det kyrkjelege tilsynet (6.2, ss.21-22). Teksten skildrar biskopens tilsyns ansvar for prestane og skriv om årlege samtalar og rapportering, men påpeikar at det ikkje er sams praksis i dei ulike bispedøma: «Det er også flere steder etablert ordninger for jevnlig kontakt mellom sykehusprest og biskop, men det finnes ikke noe landsdekkende system for dette» (s.21).

Dette siste er ei utfordring det er rimeleg at Bispemøtet arbeider vidare med. Samtidig er det verd å merke seg at Helsedirektoratet i rapporten nesten utelukkande forstår biskopens tilsyn som ei ordning for kontroll og som ei ordning som kan utløse pålegg om endringar: «kirkelige virkemidler kan være aktuelle ved pliktbrudd foretatt av prest ansatt i helsetjenesten» (22). Andre viktige sider ved tilsynsordninga slik den fungerer i kyrkja, som støtte og oppbacking også overfor arbeidsgjevar og dessutan hjelp til avklaring av prestens arbeidsoppgåver, blir ikkje nemnt i denne rapporten. Desse punkta er i dagens situasjon nesten viktigare enn før. Ein samtale om biskopens tilsyns ansvar for sjukehusprestar bør derfor også ta høgde for korleis dette kyrkjelege tilsynet også kan vere ei ordning som gir prestane ryggdekning til å utføre si kyrkjelege teneste på ein tenleg måte og også vere ei støtte for denne delen av presteskaret i ei tid med stadige endringar og nye utfordringar.

Endringar i sjukehuspresttenesta

Fleire av desse utfordringane heng saman med at Norge i stigande grad har blitt eit fleirkulturelt og fleirreligiøst samfunn. Stålsett-utvalet la opp til at ei større likebehandling av dei ulike trus- og

livssynssamfunna (s. 183) for å gjere likebehandling av ulike borgarar (prinsipp 5, s.106) mogleg. Som utvalet gjer greie for har dei ulike større sjukehusa møtt denne utfordringa på ulikt vis: Oslo universitetssykehus og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn har sidan 2011 saman drifta prosjektet Tros- og livssynsbetjening for pasienter og pårørende på sjukehus, der eit ressursteam frå dei ulike livssynssamfunna betener pasientar og pårørende med utdanna samtalepartnarar. St. Olav Hospital har tilsett ein kulturarbeidar for muslimsk bakgrunn som ein del av prestetenesta. Andre sjukehus har andre ordningar for å sørge for likebehandling og for gode ordningar for alle, ved informasjon og etisk vegleinga av helsepersonalet og også ved arbeid for egna sermonsrom. I dei fleste av desse samanhengane spelar presten ein viktig rolle. Dei ulike sjukehusa og –heimane har altså ulike ordningar, men prestane i helsesektoren har ein del grunnleggjande utfordringar til felles med kollegare som arbeidet i forsvaret og i fengsel.

Korleis ein skal kunne løyse utfordringane i eit livssynsopent samfunn har vore gjenstand for felles drøftingar mellom desse tenestegruppene, sist på den store og fullteikna konferansen om «Chaplaincy på norsk» i oktober 2016. Temaet der var religions- og livssynsbetjening i Kriminalomsorgen, Forsvaret og helse- og omsorgssektoren og erfaringar og utfordringar vart belyst av norske og internasjonale ekspertar og av representantar for dei ulike faggruppene. I Bispemøtets vidare arbeid med denne saka er det viktig å trekke vekslar på denne tverrfaglege samtalen mellom prestar og fagpersonar i helsesektoren, i fengsel og i forsvaret som alle står overfor likearta utfordringar. På ulike måtar dreier desse utfordringane seg om prestetenestas eigenart og om prestanes faglege og yrkesmessige identitet i spennet mellom pastoral og klinisk verksemd.

Sjukehusprestane og de lokale kyrkjelydane

Samhandlingsreforma og andre endringar i organiseringa av helsevesenet, gjer det også naturleg å trekke inn spørsmålet om korleis helseprestetenesta kan vere ein ressurs for lokalkyrkjelydane i denne drøftinga. Det har dei siste åra vore ei uttrykt målsetjing at liggetida ved dei store sjukehusa skal reduserast og at pasientane også dei som berre har behov for palliativ hjelp ved livets slutfase, skal bli overført til eigen heim eller lokal helseinstitusjon. Dette medfører at både den lokale omsorgstenesta og lokalkyrkjelydane får nye utfordringar og også har behov for kompetanse som i stor grad blir forvalta av sjukehusprestane:

Dette er utfordringar som dreier seg om alt frå korleis ein skal leggje til rette for ein verdig død til behovet for ritualisering ved livskriser og også sjelesorg og livsynsmessig betening av sjuke.

Fleire sjukehusprestar har allereie tatt denne utfordringa på alvor. Ved St. Olav Hospital er fleire av dei tilsette ved prestetenesta sentrale i arbeidet med den såkalla Orkdalsmodellen. Dette er eit pilotprosjekt om samarbeid mellom store sjukehus og den lokale omsorgstenesta, og også eit forskingsprosjekt. Prestar, diakonar og kreftsjukepleiarar i mange kommunar har allereie gjennomgått kurs med overskrifta «Jeg og døden» arrangert av prestetenesta ved St. Olav. Dette prosjektet er berre eit eksempel på korleis sjukehusprestanes kompetanse kan yte viktige bidrag både til lokalkyrkjelydane og til andre som arbeider i helse- og omsorgssektoren. Sjukehusprestanes kompetanse i sjelesorg har også i praksis vist seg å vere ein ressurs for andre profesjonar ved sjukehusa og også for dei praktiske utfordringane ved livsynsbetening i offentlege institusjonar. Dette er noko av bakgrunnen for at den nasjonale konferanse for prester i helsesektoren, i Kristiansand i juni 2017, har overskrifta Sjelesorgens egenart.

BM-5/17 Vedtak:

Bispemøtet har drøftet sykehuspresttjenesten, og ser behovet for, i samarbeid med sykehusprestene, å fortsette arbeidet blant annet langs disse linjene:

1. Bispemøtet vil arbeide med å avklare forholdet mellom kirkens ledelse, helseforetakene og helsemyndighetene.
2. Bispemøtet vil tydeliggjøre rutiner for utøvelse av tilsynet overfor sykehuspresttjenesten.
3. Bispemøtet vil drøfte konsekvenser av samhandlingsreformen for samarbeid mellom menighetsprester og sykehusprester.

BM 6/17 Oppfølging av VTVT-utvalget

Til Bispemøtet i desember 2016 ble det lagt fram en rapport fra et utvalg oppnevnt av Bispemøtet til å utrede et vigslingsforberedende program for diakoner, kateketer og kantorer, en «vei til vigslings-tjeneste» (VTVT-utvalget). Rapporten (vedlagt) anbefaler å innføre VTVT i delvis sammenfall med VTP. Bispemøtet trenger å diskutere noen spørsmål som ikke ble tatt direkte opp i rapporten knyttet til fordeling av studenter, samt konsekvenser for økonomi og arbeidsmengde.

Skjematisk sammenstilling av VTP og VTVT

	VTP	VTVT
Første steg	Søknad Opptak	Informasjonsmøte på studiestedet Søknad Opptak Første samtale med biskop
Andre steg	O1-samling	
Tredje steg	O2-samling	VTVT-samling, delvis overlappende med O2
Avsluttende steg	Stiftspraksis og O3	
Ordinasjon/vigsling	Ordinasjons-samtale og ordinasjon	Vigslingssamtale og vigsling

Fordeling og belastning

Det må påregnes en periode med innkjøring før VTVT-ordningen vil kunne få samme type status hos studentene som VTP. Selv om den er obligatorisk fra og med innføring, er det ikke usannsynlig at det tar tid før studentene kjenner på forpliktelsen til å melde seg på, og bispedømmene må regne med ulike typer tilpasninger og fritak. De første årene vil det antakelig være få kantorer, kateketer og diakoner som søker om opptak til VTVT. Kanskje vil antallet ligge et godt stykke under prestestudentene også når ordningen setter seg (selv om tall i VTVT-rapporten tilsier at det er omtrent like mange vigslingskandidater som ordinasjonskandidater). Utfra tverrfaglige hensyn er det dermed best å samle VTVT-studentene i én region, i alle fall de første årene. Dette byr imidlertid på noen utfordringer med tanke på kapasitet og belastning for biskopene og bispedømmene i den aktuelle regionen. Ulike modeller kan være mulige:

1. VTVT-studentene fordeles mellom alle bispedømmer på samme måte som VTP-studentene, og har første samtale med sin biskop. Deltakelse på VTVT-samling følger ikke tilknytningen, men skjer i den regionen som blir utpekt til å være VTVT-region. Dermed blir belastningen noe fordelt, men noe av kontinuiteten forsvinner.

2. Ett bispedømme blir VTVT-bispedømme, og gjennomfører alle trinn i VTVT-programmet med disse studentene. Dette bispedømmet får dermed færre eller ingen VTP-studenter.
3. Preses får ansvaret for VTVT-studentene, og blir med på samlingen sammen med disse i en av regionene.

Økonomi og arbeidsmengde

Arbeidsmengden for personalet i Bispemøtet og ved bispedømmekontorene vil øke noe. For Bispemøtets del betyr det antakelig kun en utvidelse av VTP-basen, og et større antall studenter å fordele. Dette er ikke en stor oppgave, og vil ikke belaste Bispemøtets sekretariat mye. For de bispedømmerådsansatte øker arbeidsmengden rundt registrering og vedlikehold av VTP-basen. De må også arrangere VTVT-samlingen i forkant av O2, og både planlegging og gjennomføring vil ta tid. For biskopene blir det flere samtaler, både etter opptak i VTVT-løpet og under O2-/VTVT-samlinga. Generelt blir det flere mennesker å forholde seg til, det innebærer mer oppfølging, flere telefonsamtaler og flere e-poster.

En ekstra dag i forkant av O2 vil ikke nødvendigvis innebære flere arbeidsdøgn for de bispedømmerådsansatte og biskopen, da flere regioner arrangerer O1 i forkant av O2. O1 og VTVT-samlingen vil dermed skje samtidig og noen av programpostene kan slås sammen. Det vil imidlertid bli noe økte utgifter i forbindelse med inviterte gjester og foredragsholdere, samt muligens ekstra personell som kan representere alle tjenestegrupper.

Det antas at Bispemøtet har myndighet til å fastsette en slik vigslingsforberedende ordning, med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8.

BM-6/17 Vedtak:

Bispemøtet har drøftet arbeidsgruppens forslag til organisering av en «Vei til vigslings-tjeneste» (VTVT). Et bearbejdet forslag til ordning på bakgrunn av samtalen i møtet oversendes Kirkerådet og fagforeningene til uttalelse. Saken fremmes deretter til endelig behandling i Bispemøtet, jf Tjenesteordning for biskoper § 8.

BM 7/17 EVU-saker

Igangsatte og planlagde kursopplegg

EVU-arbeidet i 2017 er dominert av dei prostibaserte kursa med utgangspunkt i reformasjonsjubileet, «Reformasjon nå – Luther som utfordring og ressurs for Den norske kirke». Kursopplegget har blitt planlagt og gjennomført av dei teologiske fakulteta. Lærestadene fordelte bispedøma mellom seg og samarbeidde om å lage kursmateriellet. Dette breiddekurset har vore eit stykke nybrottsarbeid både ved samarbeidet om dei faglige læringsressursane mellom lærestadene og når det gjeld bruken av digitale læringsressursar inn mot sjølvstyrte prosjektmøter. Dei aller fleste prestane i bispedøma tar del i studieopplegget og er oppmelde til eksamen til fem studiepoeng, men det er enno for tidleg å seie kor mange som fullfører. Lærestadene får tilbakemeldingar om gode teologiske samtaler i prostia. Erfaringane og tilbakemeldingane frå prostia er så langt positiv, særleg på Luther-tekstane i antologien og kvaliteten på dei gjennomførte fagdagane.

I tillegg til tre PKU-kurs har MF tilbudt prostivise kurs om *Kunsten å snekre en preken* til dei to bispedøma som har avslutta reformasjonskurset (Bjergvin og Agder og Telemark). Desse kursa har påmeldingsfrist 15. mars 2017.

TFs planlagde prostibaserte kurs, om dåp og dåpsteologi (10 stp), som vart utsett på grunn av reformasjonskurset, vil ha søknadsfrist hausten 2017. Kurset er prostibasert og går over to semester. Samme søknadsfrist har MFs kurs PLU/Pastoral lederutvikling (30 stp). Kurset har oppstart våren 2018 og går over tre semester. MF vil også lyse ut fleire kurs i PKU/Pastoralklinisk utdanning (20 stp) på diverse kursstader. Samarbeidsprosjektet Teologidagene 2018 v som blir arrangert av BM i samarbeid med fakulteta og PF og TeOLOgene vil bli arrangert i mars 2017.

Planar for utlysning våren 2018

- PTP/Prest og teolog i praksis (5/10 stp), oppstart høst 2018, går over to semester (ett semester for 5 poeng), første del (5 p) inngår i innføringsprogrammet for nye prester, VID i samarbeid med TF, MF og PF.
- Det gamle testamente som ressurs i prestetjenesten (10 stp), oppstart H 2018, kurset går over to semester, VID.

- Møte mellom kristendom og islam i Norge (10 stp), oppstart H 2018, kurset går over ett semester, TF og VID.
- Teologi og forkynnelse i høytidene (20 stp), oppstart høst 2018, går over to semester, MF.
- PKU/Pastoralklinisk utdanning (20 stp), diverse kurssteder, MF.

Planar for utlysing hausten 2018

- Samhandling, ledelse og frivillighet i folkekirken (tverrfaglig) (10 stp), oppstart vår 2019, MF
- PKU/Pastoralklinisk utdanning (20 stp), diverse kurssteder, MF.

Kyrkjias behov

Ei vidare planlegging av framtidige EVU-tiltak retta mot presteskapat føreset gode drøftingar av kva kyrkja har behov for, ei kartlegging av kva prestane ønsker både når det gjeld tematikk og omfang og i tillegg ein ny gjennomgang av rutinar for utlysing og søknadsprosessar for ulike kursopplegg.

Kurs om leiarskap

I den nye kyrkjeordninga er det eit behov for å sikre nødvendig leiarkompetanse, også i presteskapat. EVU-tilbod i pastoralt leiarskap kan ha ulik innretning og format. Det er mogleg å tenke seg eit samanhengande kurs som gir ein mastergrad i pastoralt leiarskap, men truleg vil det vere meir tenleg med kortare kursopplegg som kan bli skreddarsydd etter dei utfordringane kyrkja står overfor og som også kan vere fleksible nok til å ta høgde for ulike modellar for kyrkjeordning. Det vil i den samanhengen vere aktuelt å lage eit kurs som er innretta på proste-tenestas spesielle utforringar. Dette kan vere eit kurs for allereie tilsette prostar så vel som eit tilbod til prestar som er villige til å påta seg leiaroppgåver i framtida. For alle former for EVU-kurs om leiarskap er der det viktig å avgjere kva grad av tverrfaglegheit som er ønskeleg og tenleg i kursgjennomføringa.

Kurs om preika

I tillegg er det no framover, etter vellukka breiddetiltak om reformasjonen og mange prostivise kurs om preikas som sjanger og kommunikasjonshending, kanskje igjen behov for å gi gode faglege tilbod om forkynningas innhald. Det kan ta form av kursopplegg om homiletisk eksegese der fageksegetar bidreg med si kompetanse om lesing av bibeltekstar og på det viset

opnar opp for ein samtale om kvifor desse tekstane er viktige i vår kontekst no.

Kurs om dogmatiske emne

Det kan også gi seg utslag i EVU-tiltak som er spissa inn mot sentrale dogmatiske tema: Om frelse og evig liv, om nattverd og også om skapartru, natur og miljøtrussel, berre for å nemne nokre eksempel.

Kartlegging av presteskapets ønskemål og behov

For å få eit betre grep om kva type kurs prestane faktisk har lyst og behov for å ta del i, er det under planlegging ei enkel spørjeundersøking. På det viste kan prestane sjølv gi uttrykk for kva tematikkar som er tenleg og saksvarande for dei utfordringane dei har og også gi retningsgjevande respons på kva format dei ønsker på desse tilboda.

Spørjeundersøkinga bør gje rom for responsar på om det er mest ønskeleg med breiddetiltak som prostivise kurs eller individuelle studieopplegg. Resultatet bør også kunne gje ein peikepinn om den opplevde verdien av studiepoeng og korleis samarbeidet med studiestadene skal vere. Det vil også vere interessant å få vite meir om praktiske utfordringar som kan vere til hinder for å søke på eller gjennomføre ulike EVU-tilbod.

Nytt årshjul

Proessen rundt utvikling av kurs er i endring. Det er ikke slik at Bispemøtet bestiller konkrete kurs. Kjerneproessen består nå av å koordinere dialog rundt forskjellige kontaktflater. Dette medfører behov for endring i årshjulet, og vil kunne medføre nye bestillinger til arbeidet i REU.

Det nye årshjulet må både vere eigna til å administrere det løpande EVU-arbeidet på ein mest mogleg tenleg måte og gi rom for strategisk planlegging. Årshjulet vil på det viset framstå som parallelle sirklar der dei ulike kalenderpunkta både markerer tidsrammer for administrasjon av årets EVU-tiltak og milepelar for utvikling og planlegging av framtidige kurstillbod.

Mars

- Bispemøtet på vinteren vedtek langsiktig kursplan (års- og treårsplan) for EVU-arbeidet
- Prestane søker kurs hos lærestadene og søker om permisjon

- og økonomisk støtte til biskopen etter angitte frister.
- Møte med lærestadene og som drøftar behov, kursplanar og aktuelle tilbod
- Møte med EVU-ansvarlege i bispedømna for informasjon og erfaringsutveksling
- SEU (det sentrale etter- og vidareutdanningsutvalet) informerer partane og vil halde fram som eit forum for drøfting av EVU-arbeidet

April

- Biskopen innvilger studiepermisjon
- REU drøfter og legg rammar for framtidig EVU-arbeid i bispedømet

September

- Prestane søker kurs hos lærestadene og søker om permisjon og økonomisk støtte til biskopen etter angitte frister.
- EVU-konferansen drøfter felles utfordringar ved EVU-arbeidet og behov
- SEU-møte
- Biskopen innvilger studiepermisjon
- REU drøfter og legg rammar for framtidig EVU-arbeid i bispedømet

Oktober

- Bispemøtet evaluerer gjennomførte tiltak og drøfter aktuelle EVU-tilbod

I vidareutviklinga av eit slikt årshjul er det nødvendig å gjere bruk av dei retningslinene for EVU-arbeidet som finst i den nasjonale kompetanseutviklingsplanen «Prest & kompetanse» så vel som i de regionale planane for kompetanseutvikling. Ordninga føreset jamlege møte og løpande kontakt med studiestadene og også med den lokale administrasjonen i bispedømna.

BM-7/17 Vedtak:

- 1- Bispemøtet ber sekretariatet arbeide vidare med eit meir detaljert årshjul og med vidare avklaring av praktiske ordningar for å sikre eit godt samarbeid mellom arbeidsgjevar og dei teologiske lærestadene også i framtida.
2. Bispemøtet vil at ein i framtida også tilbyr EVU-kurs om forkynningas innhald, med innretning både mot bibelsk eksegese og kristen dogmatikk.

3. Bispemøtet ønsker ei vidare kartlegging av prestanes behov og ønsker for EVU-tiltak, og ber sekretariatet gjennomføre ei slik undersøking.
4. Både av omsyn til økonomi og breiddeeffekt er det tenleg at fleire EVU-tiltak blir gjennomført lokalt, ved prostivise kurs eller regionale samlingar.
5. Bispemøtet ber om at det blir utarbeidd meir kostnadseffektive ordningar for gjennomføring av PKU-kurs.
6. Bispemøtet vil avvente nye kurs om ledelse, inntil spørsmål knyttet til ny kirkeordning er mer avklart.

BM 8/17 Olavstipend 2018

Olavstipendet ble opprettet i 1993 for å øke kunnskapen om kirken og dens rolle i samfunnet, og for å styrke kirkens kompetanse til å løse dens oppgaver. Stipendets formål er primært å bidra til utviklingen av praktisk-teologisk kunnskap og kunnskap om praktisk prestetjeneste, men kan også tildeles prosjekter innenfor andre fagteologiske områder når disse ligger innenfor stipendets formålsbeskrivelse.

Bakgrunn

Bispemøtet avgjør hvorvidt stipendet skal gis til én person (kr 100 000,- og frikjøp i 12 mnd.) eller til to personer (a kr 50 000,- og frikjøp i 6 mnd.). De senere år har det blitt utlyst to stipender. Det ser ut til å ha fungert godt.

Bispemøtet avgjør også hvorvidt stipendet/stipendene skal knyttes opp mot bestemt tematikk, eller være helt åpne. Dersom man vedtar det første, må også tematikken diskuteres. For Olavstipendet 2017 ble det i første omgang utlyst stipend med tilknytning til bestemte temafelt. Ved første gangs utlysning kom det ikke noen søknader. Sekretariatet utlyste dermed på nytt, denne gangen åpent, men med et ønske om søknader knyttet til religionsdialog i menigheten. Denne gangen kom det inn rundt ti søkere med bred tematisk spredning.

På denne bakgrunnen kan det virke som om åpen tematikk genererer flere søknader enn forhåndsbestemt tematikk. Utlysningen fra 2017 kan leses som et tegn på at mange prester ønsker å gå dypere inn i et bestemt felt som de selv har opparbeidet seg et engasjement for i sitt arbeid. Derfor er det gode grunner til

å gi prester anledning til å forfølge sine selvstendig valgte anliggender gjennom Olavstipendet. På den andre sida er det også visse temaområder som Bispemøtet har interesse av å få belyst. Det er mulig å utlyse ett stipend knyttet til en bestemt tematikk, og et annet åpent, evt. begge åpne men med en antydning om hvilken tematikk Bispemøtet foretrekker.

Aktuelle tema

Jesus i forkynnelsen

I dagens prekendiskurs er det mye fokus på hvordan er preken er oppbygget og framført. Prekenens hvordan er viktig. Men hva med prekenens hva? Hva sier dagens predikanter om Jesus? Hvilke bilder tegnes, hvilke historier fortelles? Er det den historiske Jesus som trer fram, den oppstandne, Jesus som lærer, som forbilde, som spedbarn, som frelser eller som himmelkonge? Et annet moment med samme tematikk er forkynnelse kontekst. Er det forskjell på den Jesus som viser seg i begravelse og den som viser seg i visler? Den Jesus som viser seg i gudstjenesten og den som viser seg i konfirmantundervisninga? Er det diskrepans eller sammenheng mellom forkynnelse Jesus og liturgiens Jesus?

Et stipendprosjekt knyttet til Jesus-bilder i forkynnelsen kan gi oss ny kunnskap om norsk prekenpraksis og ny inspirasjon til å rette fokus mot forkynnelse tematikk.

Forkynnelsen utenfor kirkerommet

Et mulig tema kan være knyttet til *forkynnelsen utenfor kirkerommet*. De fleste prester preker jevnlig i menighetens gudstjenester, ved kirkelige handlinger og andre samlinger i kirkelig regi. Like fullt finnes det også andre formidlingsarenaer som kan utforskes. Flere prester, teologer og kirkelige ansatte skriver for lokale og regionale aviser, har radioandakt på NRK og markerer seg på andre arenaer der forkynnelsen eller teologisk formidling er velkomment. Det er sannsynlig at denne formen for formidling når ut til andre enn utelukkende dem som går i kirka til vanlig.

Aktuelle problemstillinger kan være: Hvilke arenaer finnes for offentlig forkynnelsen, og hvordan bruker prester dem? Hvilket utnyttet potensiale for offentlig forkynnelsen finnes? Hvordan påvirker formidlingskonteksten hvordan man preker og hva man preker om? Har denne typen formidling overføringsverdi til forkynnelsen fra prekestolen?

Et Olavstipend med denne tematikken kan være med på å utvikle en tenkning om hvordan kirka kan formidle sitt kjernebudskap i samfunnets fellesrom. Det har vært knyttet mye tenkning til kirkas politiske eller sosialetiske stemme, mens denne delen av kirkelig offentlig tale ikke i særlig grad er blitt tematisert tidligere.

BM-8/17 Vedtak:

Olavstipendet 2018 lyses ut som to stipender a 50 000 kroner og 6 måneders frikjøp fra stilling. Bispemøtet stiller søkerne fri til selv å utvikle tematikk, men vil prioritere søknader som tematiserer utfordringer knyttet til forkynnelsen og formidlingen på ulike arenaer av Jesus Kristus.

BM 9/17 Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker

Biskopen er den øverste leder av prestatjenesten i bispedømmet, jf Tjenesteordning for biskoper § 2, og prestatjenesten er organisert i en egen hierarkisk oppbygget ledelseslinje, med biskop-prost-menighetsprest (sokneprest, kapellan m.v.). At biskopen leder prestatjenesten betyr bla at biskopen har den myndighet som det følger av å være arbeidsgiver. Utøvelse av arbeidsgivermyndighet må skje innenfor rammer gitt i lov og avtale.

Bispemøtets arbeidsutvalg har vurdert det slik at vi til bispemøtene bør ha en fast bolk om tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker.

1. Bindende pålegg – tjenesteordning for biskoper § 1

Borg biskop meldte på forrige bispemøte et behov for å se nærmere på adgangen til å gi bindende pålegg, jf Tjenesteordning for biskoper § 1. Det forelå et notat om saken.

2. Medlemskap og tilsetningsforhold – kirkeloven § 29

Bispemøtet fikk tidlig en henvendelse fra KA om hvordan vi skal håndtere en situasjon hvor en ansatt melder seg ut av kirken men ønsker å fortsette ansettelsesforholdet. Saken er drøftet i arbeidsutvalget, og behandlet i bispemøtet i september 2016.

Det forelå et notat fra Kirkerådet om det generelle medlemskapskravet i kirkeloven § 29. Det forelå videre et notat fra KA. Ut

fra dette blir det en oppgave å håndtere konkrete situasjoner som måtte oppstå. Det foreligger p.t. en sak i Bjørgvin bispedømme. Det er avgjørende med god dialog mellom biskop og tilsetningsmyndighet (bispedømmeråd eller kirkelig fellelråd), all den tid biskopens vedtak vil kunne gi store konsekvenser. Å gå til oppsigelse av en medarbeider vil utfordre bla økonomi, kapasitet og omdømme, og er noe man generelt sett må bestrebe seg på å unngå.

3. Ledelse av prestatjenesten – aktuelle utfordringer

Biskopen leder prestatjenesten i bispedømmet, og prostene leder prestatjenesten i prostiene. Prestenes ledere har ansvar for å legge til rette for nødvendig samordning med virksomheten i de kirkelige råd.

Hva som aktualiseres som særlige utfordringer knyttet til ledelse av prestatjenesten, vil nok variere. Men det foreligger kanskje også enkelte gjennomgående tendenser.

4. Fullmakt til studenter i menighetspraksis og stiftspraksis

Teologiske studenter har tre praksisperioder i løpet av studiet; menighetspraksis, institusjonspraksis og stiftspraksis.

Stiftspraksis er regulert i VTP-programmet, og skal være en selvstendig prestatjeneste, men under veiledning og tilsyn. Stiftspraksis forutsetter biskopens fullmakt etter TOB § 10. Dersom biskopen ikke vil gi fullmakt, må lærestedet legge til rette for alternativ praksis. Vurderinger knyttet til utstedelse av fullmakt korresponderer tilsvarende vurderinger knyttet til ordinasjon. Det er likevel ikke urimelig å tenke seg at premissene for å gi fullmakt ifm praksis under studier kan være noe svakere enn premissene for å ordinere. Videre vil vurderinger knyttet til fullmakt kunne tangere skikkethetsvurdering av kandidaten. Lærestedene forholder seg til et reglement om skikkethetsvurdering nedfelt i forskrift.

Fra tid til annen reises spørsmål om fullmakt til studenter også i menighetspraksis. Bispemøtet har tidligere lagt til grunn at menighetspraksis er observasjons- og fotfølgerpraksis. Lærestedene problematiserer denne beskrivelsen, og ønsker også å kunne tilby mer individuelt tilpassede praksisopplegg for studentene. Dette henger også sammen med at mange studenter har erfaring som sommervikar. Lærestedene melder også

at biskopenes praksis på dette området er varierende. Det kan derfor være grunn til å drøfte dette på nytt.

5. Ordinerte prester i ikke-kirkelige stillinger

Bispemøtet har mottatt kopi av en henvendelse sendt til vedkommendes biskop som handler om hvordan kirken og biskopene forholder seg til personer ordinert til prestatjeneste som p.t. ikke er i kirkelig stilling.

BM-9/17 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 10/17 Kontaktmøter

1. Sjømannskirken/Norsk kirke i utlandet

Hovedstyreleder Jørn-Henning Theis og generalsekretær Ørnulf Steen

1. Årsmeldingen for 2016. Den vil bli oversendt så snart den foreligger, sannsynligvis ca. 1. mars.
2. Sjømannskirkens strategi for perioden 2017 – 2020. <https://www.sjomannskirken.no/strategi/>
3. Sjømannskirken og Den norske kirke etter de endrede relasjoner mellom kirke og stat .
4. Sjømannskirkens ordninger i forbindelse med ny ekteskapsliturgi.
5. Sjømannskirkens fasilitering av dialogen med olje- og gassnæringen i Norge om etiske spørsmål knyttet til klima, miljø og energiproduksjon .
6. Sjømannskirkens beredskapsarbeid og forholdet til Den norske kirkes menigheter, prostier og bispedømmer.
7. Eventuelle andre spørsmål knyttet til samarbeidsrelasjonen Sjømannskirken/Den norske kirke.

2. Kirkerådet

Kirkerådets direktør Jens-Petter Johnsen

1. Kirkemøtet 2017
2. Fra arbeidet i Kirkerådet
3. Den norske kirkes landsfond
4. Tilslutning til «Thy Kingdom Come»
5. Hørings sak – utpeking av biskop

6. Høringssak – regler for kirkevalg
7. Vigselsretten
8. Menighetsmøtet – vigselsaken
9. Utmelding og medlemskap - vigselsaken

BM-10/17 Vedtak:

Samtalen ble tatt til etterretning.

BM 11/17 Utvikling av Kompetansekartet

Bakgrunn

«Kompetansekart over prester i Den norske kirke og teologiske kandidater» ble opprettet i 2005 av Kirkedepartementet etter drøfting med Bispemøtet, Presteforeningen og Fagforbundet teologene, etter at det på en REU-konferanse høsten 2001 ble etterlyst et elektronisk kompetansekart over teologer og prester.

Å utgi oversikt over prester og teologer i Den norske kirke har lang tradisjon. I 1843 ble det utgitt Geistlig kalender for kongeriget Norge, og det er senere utgitt elleve slike oversikter. Den seneste ble utgitt av Den norske kirkes presteforening i 2000, Prester i Den norske kirke og andre teologiske kandidater.

Kompetansekartet er en database med to hovedelementer. Det ene er et register over personer ordinert til prestatjeneste i Den norske kirke, samt andre teologer. Det andre er en modul for kursadministrasjon som inkluderer utlysning, søknad, saksbehandling og rapportering.

Evaluering

Kompetansekartets funksjonalitet har aldri vært fullt ut utnyttet. Ideen om å kunne søke etter prester med særskilt fagkompetanse har ikke vist seg å treffe noe behov, og funksjonen med opprettelse av CV er ikke kompatibel med det rekrutteringsverktøy som nå er i bruk (webcruiter). Det har også vist seg å være en svakhet at hver enkelt prest skal oppdatere informasjon om seg selv. I praksis er oversikten svært mangelfull, og dermed ubrukelig. Input av nye data baserer seg på at lærestedene skal oversende liste over nye teologiske kandidater, mens biskopene skal oversende liste over ordinerte personer. Tap av presterettigheter, endring av adresse eller død fanges opp kun sporadisk og tilfeldig. Også funksjonene knyttet til kursøknadsprosessen har sva-

kheter. Kompetansekartet har ambisjoner om å være et helhetlig system for utlysning, søknad, påtegning, godkjenning og opptak. Det krever pålogging som må vedlikeholdes manuelt. Det fremstår både overdimensjonert og tungvint i bruk. En rekke administrative funksjoner, som for eksempel å gi brukernavn og passord, må utføres manuelt, noe som er svært ressurskrevende.

Veien videre

Bispemøtet har tidligere uttrykt behov for et oppdatert, elektronisk og søkbart register over personer ordinert til prestatjeneste. Dette kan utvikles på grunnlag av en radikal forenkling av det eksisterende kompetansekartet.

Når det gjelder utvikling, informasjon og påmelding til EVU-kurs for prester, har det også på det området vært en stor utvikling siden kompetansekartet ble etablert. Mens det tidligere var Presteforeningens fagråd som utviklet kurs, er det nå i stor grad lærestedene som gjør dette, riktignok på bakgrunn av dialog med kirken og fagforeningene. Lærestedene har behov for selv å registrere studenter til opptak, og vil derfor uansett måtte gjøre dette selv.

På denne bakgrunn foreslås det at kompetansekartet slik det foreligger i dag, utvikles. Det vil være et behov for et oppdatert, elektronisk, søkbart register over personer ordinert til prestatjeneste i Den norske kirke. Dette elementet fra kompetansekartet videreføres i et nytt ordinasjonsregister.

Kursadministrative funksjoner ivaretas på en mer lettbeint og målrettet måte. Det kan utvikles rutiner for (1) søknad til biskop (tjenestevei om prost) om studiepermisjon og studie støtte og (2) søknad til lærested om opptak til kurs. Disse to søknadsprosessene må koordineres i forhold til hverandre, og settes inn i et helhetlig årshjul for arbeidet med kompetanseutvikling i presteskapet.

BM-11/17 Vedtak:

Bispemøtet ser behov for et oppdatert, elektronisk og søkbart register over personer ordinert til prestatjeneste i Den norske kirke, og vil etablere dette. Det er samtidig behov for å etablere gode rutiner for hvordan en prest søker om studiepermisjon og kursopptak, samt at det foreligger administrative verktøy som er tjenlige til dette formål.

BM 12/17 Oppnevninger

Representant til Nådens fellesskap

I mail av 5. desember 2016 er Bispemøtet bedt om å oppnevne et medlem til Nådens fellesskap for perioden 2017 - 2020. Agder og Telemark biskop har representert Bispemøtet i Nådens fellesskap inneværende periode, domprost har vært vara i samme periode.

Representant til styret i Norges Kristne Råd

Bispemøtet er i mail av 5. desember 2016 bedt om å oppnevne et medlem til styret i Norges Kristne Råd for perioden fra Rådsmøtet 2017 til og med Rådsmøtet 2019. Preses har representert Bispemøtet i styret i Norges kristne råd inneværende periode, visepreses har vært vara i samme periode.

Sentralt kontaktmøte

Bispemøtet er i brev fra Kirkerådet av 16. januar 2017 bedt om å oppnevne et medlem samt en vararepresentant til det nyetablerte kontaktmøte mellom arbeidsgiver og arbeidstakerorganisasjonene på sentralt nivå.

BM-12/17 Vedtak:

Bispemøtet oppnevner Stavanger biskop som medlem til Nådens fellesskap for perioden 2017-2020, med domprost som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Bispemøtets preses som medlem til styret i Norges Kristne Råd for perioden fra Rådsmøtet 2017 til og med Rådsmøtet 2019, med visepreses som vararepresentant. Bispemøtet oppnevner Bispemøtets preses som medlem til sentralt kontaktmøte, med visepreses som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Borg biskop som medlem av Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, med domprost som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Agder og Telemark biskop som medlem av Teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, med domprost som vararepresentant.

Bispemøtet oppnevner Sør-Hålogaland biskop som medlem av arbeidsmiljøutvalget (AMU) for inneværende periode, med domprost som vararepresentant.

BM 13/17 Prosjekt om rekruttering og Den norske kirkes landsfond

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet sak KR 7/17 Bruk av midler fra Kirkens Landsfond til rekruttering av kirkelige medarbeidere. I denne saken er det også referert til Bispemøtets tidligere behandlinger, jf sak BM 21/12 og BM 10/16. Saken skal behandles i Kirkerådet 23. Mars 2017. Bispemøtets behandling baserer seg på det oversendte saksfremlegg til Kirkerådet, samt utfyllende opplysninger gitt av Kirkerådets direktør i møtet.

BM-13/17 Vedtak:

Bispemøtet er innforstått med at Den norske kirkes landsfond er nedlagt som følge av forvaltningsreformen som trådte i kraft 1. januar 2017, og at fondets kapital er overført til Den norske kirke ved Kirkerådet uten nærmere føringer for bruk. Bispemøtet mener at Kirkerådet bør drøfte særskilt hvordan disse midlene bør forvaltes fremover. Generelt vil Bispemøtet uttrykke at tiltak rettet mot rekruttering til kirkelig arbeid må anses å være i pakt med fondets bakgrunn og særlige karakter, slik det også kom til uttrykk i BM 10/16.

Til det konkrete forslag om rekruttering vil Bispemøtet bemerke følgende:

1. Bispemøtet er kritisk til å bruke 8,4 mill av midler som kommer fra landsfondet allerede i første regnskapsår, og ser at fondet på denne måten raskt vil tømmes.
2. Prosjektet mangler en helhetlig prosjektbeskrivelse, og makter ikke å synliggjøre hvordan prosjektet vil skape endringer på sikt, dvs etter at prosjektperioden er avsluttet.
3. Prosjektet mangler en regional forankring, og gjør ikke god nok bruk av lokal kompetanse.
4. Bispemøtet er kritisk til at prosjektet forutsetter opprettelsen av fire stillinger i Kirkerådets sekretariat.

På denne bakgrunn vil Bispemøtet be om at det utarbeides en helhetlig strategi for rekruttering før saken fremmes for Kirkerådet til behandling. Bispemøtet vil også be om at det lages en egen sak om bruk av midler fra Den norske kirkes landsfond.

Protokoll Bispemøtet

9. JUNI 2017
GARDERMOEN

Saksnr	Tittel
14/17	Orienteringssaker
15/17	Referatsaker
16/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
17/17	Retreat Assisi
18/17	EVU-tiltak
19/17	Mal for vigsling av biskop

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Tor Singsaas, Nidaros
Atle Sommerfeldt, Borg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjelstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Ivar Brut, Stavanger
Olav Gading, Møre
Bjarne Sveinall, Agder og Telemark
Kjetil Haga, Tunsberg

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær

BM 14/17 Orienteringssaker

1. Kirkemøtets liturgimyndighet – kirkeloven § 11
2. Eierskapet til Opplysningsvesenets fond
3. Avgjørelsesmyndighet ifm endring av kirkelig inndeling
4. Sak til Kirkerådet 12.-14. Juni 2017 – Bruk av Kirkens Landsfond til rekruttering
5. Arbeidsutvalgets møte med KA 31. mai 2017
6. Biskopenes deltakelse på trosopplæringskonferansen
7. Reformasjonsminnet – temagudstjenester
8. Fængselspresttjenesten
9. Fra styret til Det teologiske fakultet
10. Fra sentralt arbeidsmiljøutvalg

BM-14/17 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 15/17 Referatsaker

1. Protokoll fra biskopsmøte i den danske folkekirke
2. Protokoll fra Biskopsmøtet i Svenska kyrkan

BM-15/17 Vedtak:

Sakene ble tatt til etterretning.

BM 16/17 Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker

1. Personalsak.
2. Bruk av CD/strømming i gudstjenester og kirkelige handlinger.
3. Prest som har avstått fra å motta nattverden fra en kollega med begrunnelse i samlivssaken.
4. Tap og gjenerverv av presterettigheter.

BM-16/17 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 17/17 Retreat Assisi

Det er planlagt retreat til Assisi, Italia, august 2017. Peter Hall-dorf er invitert med som retreatleder.

BM-17/17 Vedtak:

Retreat til Assisi 2017 planlegges videre på det grunnlag som foreligger og med de innspill som fremkom i møtet.

BM 18/17 EVU-tiltak

I etterkant av Bispemøtet i mars ble det gjennomført SEU-møte 28. mars. På dette møtet ble også vedtakene BM 7/17 og VM 11/17 framlagt. Vedtakene om spørreundersøkelse, om utfasing av Kompetansekartet som EVU-verktøy og utarbeiding av et nytt årshjul ble møtt med forståelse av partene. Men særlig Presteforeningen målbar sterke innvendinger mot formuleringene om framtidige ledelseskurs i vedtak BM 7/17 punkt 6: «Bispemøtet vil avvente nye kurs om ledelse, inntil spørsmål knyttet til ny kirkeordning er mer avklart.»

Ut i fra denne drøftingen er det nødvendig at Bispemøtet presiserer hva vedtaket om å «avvente nye kurs om ledelse, inntil spørsmål knyttet til ny kirkeordning er mer avklart» betyr i praksis.

BM-18/17 Vedtak:

Med vedtaket fra møtet i mars ønsket Bispemøtet å peke på at den uoversiktlige budsjett-situasjonen sammen med en uavklart situasjon når det gjelder framtidig ledelsesstruktur, gjør det tilrådelig å avvente planlegging av nye ledelseskurs noe. Bispemøtet vil presisere at dette ikke rammer kurs som allerede er planlagt i samarbeid med fakultetene.

BM 19/17 Mal for vigsling av biskop

Bispemøtet har tidligere drøftet ordning for vigsling av biskop og behov for endringer i de oppsatte rammer. Arbeidsutvalget drøftet saken på møte i mai 2017. Generalsekretæren har orientert stiftsdirektørene om arbeidet i et møte 15. mai 2017.

BM-19/17 Vedtak:

Utkast til mal for vigsling av biskop utvikles videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Dokumentet oversendes Kirkerådet og bispedømmerådene for uttalelse. Malen legges umiddelbart til grunn for arbeidet med vigsling av biskop.

Protokoll Bispemøtet

11.-12. SEPTEMBER 2017
GARDERMOEN

Saksnr	Tittel
20/17	Orienteringssaker
21/17	Årshjul for EVU-arbeid
22/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
23/17	Evaluering av retreat m.v.
24/17	Forsøksordninger enhetlig ledelse
25/17	Biskopenes ordning for studiepermisjon

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjelstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Ivar Braut, Stavanger
Herborg Finnset, Nidaros
Anne May Grasaas, Oslo

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær

BM 20/17 Orienteringssaker

1. Den norske kirkes grunnlag
2. Olavstipendet 2018
3. Biskopens visitaser.
4. Digitale suppleringssalmer
5. Spørreundersøkelse om EVU blant prester
6. Avgjørelsesmyndighet i saker om kirkelig inndeling
7. Migrantmenigheter
8. Personalsak
9. Tilsyn med «den digitale kirke»
10. Vigsel ved norsk prest i Spania
11. Rapport fra fagdag for åndelig veiledning 29. mai 2017

BM-20/17 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 21/17 Årshjul for EVU-arbeid

Årshjulet for EVU-tiltak rettet mot presteskaper skal sørge for naturlig flyt i prosessene både med utvikling av nye kurs og av prestenes konkrete søknadsprosesser. Det dreier seg altså for det første å etablere gode rutiner for å bestille, utvikle og utlyse nye kurs. Det er et arbeid som må skje i samarbeid og samspill med biskopene og andre arbeidsgivere, med lærestedene og med fagforeningene. For det andre handler det om å få etablert en oversiktlig og god søknadsprosess for den enkelte prest.

Utvikling av nye kurs

Det vil være viktig for Bispemøtet framover å være en aktiv deltaker i arbeidet med å framskaffe ideer til nye EVU-opplegg, være med på å kvalitetssikre foreslåtte kurs og å bestille kursopplegg hos læresteder og andre.

For Bispemøtet er det viktig at nye EVU-tiltak skal ha som mål at deltakerne blir gitt mulighet til å utvikle seg som prester og som teologer. To overordnede kriterier for hva som er tjenlige EVU-tiltak er hva som er sentralt for prestatjenesten og hva kirken har behov for nå.

1. Årshjul for kursutvikling

Det foreligger et forslag til nytt årshjul som er en oppfølging av sak BM 7/17. Et tjenlig årshjul for kursutvikling må angi tydelige milepæler som alle står i et slikt forhold til hverandre at det kan sikre en god utvikling av prosessen.

2. Prosedyre for søknad fra prest

Etter at Kompetansekartet har blitt avviklet som søkeverktøy for EVU, er det viktig å etablere gode ordninger for informasjon om utlyste kurs, for prestenes søknader tjenesteveg til biskop for permisjon og økonomisk støtte samt til lærestedet for påmelding og opptak. I arbeidet med å informere prestene om aktuelle EVU-tiltak, samt å motivere til deltakelse, vil prostene spille en sentral rolle. I tillegg til informasjon på lærestedene, fagforeningenes og Bispemøtets hjemmesider gir spørreundersøkelsen grunn til å undersøke om det også er tjenlig med informasjon gjennom e-post til alle prester to ganger i året om nye utlyste kurs. I alle tilfelle bør en slik informasjon tilflyte prostene med oppfordring om å informere og motivere til deltakelse straks kursene er utlyst.

BM-21/17 Vedtak:

Bispemøtet har drøftet det fremlagte utkast til årshjul for kursutvikling, samt prosedyre for søknad fra prest til EVU-kurs.

BM 22/17 Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker

1. Ordinasjonspraksis. Bestemmelser om ordinasjon omtales i TOB § 8. Tredje ledd, som omhandler enkelte unntak fra hovedregelen, henviser til «nærmere regler fastsatt av Bispemøtet». Slike regler er ikke skriftliggjort.
2. Acta bibelskole er knyttet til IMI-kirken i Stavanger, som igjen tilknyttet Normisjon. Prester i IMI-kirken er under biskopens tilsyn. Bibelskolen annonserer med linjer og studier i «Helbredelsesskole» og «Profeti-skole». Biskopen har gitt et tilsvar i Vårt Land 15.08.17 etter at saken kom opp i Verdidebatt.no.
3. Det finnes tilsatte innen trosopplæring, undervisning og diakoni som ikke er medlemmer i Den norske kirke. Det foreligger et generelt krav om medlemskap. Biskopen kan i

særskilte tilfeller gi dispensasjon fra medlemskapskravet, jf kl § 29 og TOB § 11a.

4. Biskopens godkjenning av alba og stola. Brev fra Oslo biskop til Kirkerådet.
5. Spørsmål om sletting av faddere og oppnevning av nye faddere. Brev fra Oslo biskop til Kirkerådet.
6. Arbeidstid, ferie og avslutning av tjenesten.
7. Stiftspraksis og skikkethetsvurdering.

BM-22/17 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 23/17 Evaluering av retreat m.v.

Bispemøtet gjennomførte et retreat i San Masseo (Monasterio di Bose) i Assisi 21.-25. August 2017. Peter Halldorf fungerte som retreatleder, og retreatet fulgte for øvrig klosterets dagsrytme og tidebønner.

Bispemøtet har tidligere gjennomført både studieturer (Midtøsten og Berlin/Wittenberg), retreat (Ungarn og Assisi) og pilegrimsvandring (Nidaros).

BM-23/17 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 24/17 Forsøksordninger enhetlig ledelse

På Kirkemøtet 2016 ble høringen Veivalg for fremtidig kirkeordning behandlet (KM 08/16) og det ble der drøftet mulige endringer i arbeidsgiveransvaret i kirken. Saken ble fulgt opp på Kirkemøtet i år (KM 11/17) og videre behandlet i Kirkerådet i juni 2017 (KR 27/17).

Søknader sendes til Kirkerådet. Biskop og bispedømmeråd skal uttale seg om saken.

Finansieringen av forsøk er foreløpig ikke avklart, men vedtaket i Kirkerådet i juni sier at spørsmålet om bevilgninger behandles i tilknytning til budsjett for 2018. Det er naturlig å tro at det vil bli begrenset med søknader før de økonomiske rammene er klargjort. Biskopene må allikevel være forberedt på å kunne gi begrunnet uttalelse allerede i løpet av høsten. Den enkelte biskop bør også vurdere om en ønsker å være en pådriver for å sette i gang bestemte tiltak i sitt bispedømme.

BM-24/17 Vedtak:

Biskopene tar saken til orientering. Den enkelte biskop vil uttale seg om aktuelle søknader med utgangspunkt i de føringene som ble lagt i samtalen.

BM 25/17 Biskopenes ordning for studiepermisjon

I 2009 behandlet Bispemøtet en sak om studiepermisjon for biskoper. Bakgrunnen var at studiepermisjon ble praktisert svært ulikt biskopene imellom. Hensikten var å etablere en ordning som muliggjorde regelmessig avsetning av tilstrekkelig tid til faglig fordypning med sikte på fornyet inspirasjon og kompetanse i tjenesten. Etter dialog med departementet ble det fastsatt en ordning som gir 4 ukers permisjon ifm tiltredelse (første året), og deretter 12 uker hvert fjerde år, evt 9 uker etter tre år.

Etter 1.1.2017 er ordningen slik at Bispemøtets preses behandler søknad om studiepermisjon fra biskopene, mens økonomiske konsekvenser (vikar, stipend, andre kostnader) dekkes av bispedømmerådet.

BM-25/17 Vedtak:

Bispemøtet drøftet ordning med studiepermisjon for biskoper, som vil følge den praksis lagt til grunn av departementet, og vil presisere følgende:

1. Det skal søkes om studiepermisjon til preses.
2. Studiepermisjon skal planlegges slik at biskopen kan delta på de to store bispemøtene (februar og oktober), samt «Veien til prestetjeneste» (juni).
3. En kan ikke påregne å få innvilget søknad om studiepermisjon når det gjenstår mindre enn ett år av tjenesten.

Protokoll Bispemøtet

16.-20. OKTOBER 2017
VOKSENÅSEN HOTELL, OSLO

Saksnr	Tittel
26/17	Orienteringssaker
27/17	Referatsaker
28/17	Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker
29/17	Kontakt møter
30/17	Den norske kirkes grunnlag
31/17	Bispemøtets plass i ny kirkeordning
32/17	Regler for utpeking av biskop
33/17	EVU-saker
34/17	VTP og VTVT
35/17	Særskilte pretekster 2019-20 og 2020-21
36/17	Retur av konvertitter
37/17	Høringssak: Dokumenter fra CPCE

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjelstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Herborg Finnset, Nidaros
Anne-May Grasaas, Oslo
Anne Lise Ådnøy, Stavanger

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær
Rolv Nørvik Jakobsen, seniorrådgiver
Helge K. Nylenna, seniorrådgiver

Gjester:

Jens-Petter Johnsen, direktør, Kirkerådet
Ole Inge Bekkelund, Kirkerådet
Jørund Østland Midttun, Kirkerådet
Jan-Rune Fagermoen, Kirkerådet
Kari Veiteberg, biskop electus

BM 26/17 Orienteringssaker

1. Høring om helhetlig lov for tros- og livssynssamfunn
2. Møte med Frikirken 12. september 2017
3. Kystpilegrimsarbeidet – behov for liturgier langs leden
4. Kommunereformen – fellesnemnder
5. Kurs for nye proster
6. Bispemøtets konsultasjon om dødfødsel

BM-26/17 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 27/17 Referatsaker

1. Protokoll fra Bispemøtet i Svenska kyrkan 29. august 2017
2. Referat fra Kontaktmøte 15. juni 2017
3. Referat fra Kontaktmøte 6. september 2017

BM-27/17 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 28/17 Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker

1. Lederlønnfastsettelse

Ved overgangen til ny virksomhet og ny hovedtariffavtale (HTA) pr. 01.01.17 skjer det endringer i lederlønnfastsettelsen. Biskoper, stiftsdirektører, ledergruppa i Kirkerådet samt generalsekretær i Bispemøtet er i tilleggsavtalen til HTA overført til kapittel 3, «lederkapittelet».

2. Ordinasjon og vigsling

Bispemøtet har tidligere drøftet ordinasjonssamtalens innhold og form. Siden dette ble drøftet sist, har det vært forholdsvis stor utskiftning i kollegiet. Det kan derfor være grunn til å samtale på nytt om dette emnet.

3. Arbeide som prest og diakon samtidig?

Det finnes eksempler på at vigslet diakon på et senere tidspunkt kvalifiserer seg for prestejeneste og ordineres, for deretter å kombinere en deltids prestestilling med en deltids diakonstilling.

4. Konsekvenser av vedtak om vigsel for likekjønnede

Bispemøtet delte erfaringer om situasjonen etter Kirkemøtets vedtak.

5. Innsettelse av prost m.v.

Det foreligger en fastsatt liturgi for innsettelse av prost. Erfaring viser at denne praktiseres ulikt.

6. Vigsel i gudstjenesten

Pastorale og praktiske utfordringer kan reises ved ønske om vigsel i eller i tilknytning til en ordinær gudstjeneste, gjerne også kombinert med at brudeparet har barn til dåp.

7. Praksis med tjenestebrev

Biskopen gir kollas og tjenestebrev ved tilsetting av ordinert eller vigslet person i kirkelig stilling, jf tjenesteordning for biskoper § 9. Det er ulik praksis knyttet til hilsen el.l. for andre kirkelig tilsatte.

8. Barnevelsignelse

Det er ingen fastsatt liturgisk ordning for barnevelsignelse i Den norske kirke. Av og til kommer det likevel spørsmål om dette.

9. Gravferd fra sykehus

Ved gravferd fra sykehus kan det bli spørsmål om dette er en oppgave for sykehuspresten eller for menighetspresten.

BM-28/17 Vedtak:

Bispemøtet drøftet grunnlaget for ordinasjon til prestejeneste og vigsling til kateket, diakon og kantortjeneste, samt gjennomføring av ordinasjons- og vigslingssamtalen og de vurderinger som gjør seg gjeldende i den forbindelse. Bispemøtet vil utarbeide forslag til en skriftlig veiledning med momentliste for ordinasjons- og vigslingssamtalen, samt nærmere regler for ordinasjon av kandidater tilsatt i kirkelige organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og lignende, jf TOB § 8.

1. Kirkerådet

Kirkerådet, ved direktør Jens-Petter Johnsen, Jan-Rune Fagermoen og Ole Inge Bekkelund, orienterte om følgende saker:

- Høringsnotat om ny trossamfunnslov
- Statsbudsjettet for 2018
- Arbeidet med beredskapsavtale for prester

2. Domprostene

Bispemøtet samtalte med domprostene om ledelse av prestedtjenesten etter innføring av arbeidstid og avvikling av boplikten.

Domprost Kjetil Haga (Tønsberg) innledet til samtale.

BM-29/17 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

BM 30/17 Den norske kirkes grunnlag

Kirkemøtet ba i 2015 Kirkerådet i samarbeid med Bispemøtet om å arbeide videre med Den norske kirkes grunnlag, jf sak KM 4/15. Det forelå oversendelse fra Kirkerådet med forslag til tekst om «Den norske kirkes grunnlag».

BM-30/17 Vedtak:

Bispemøtet drøftet det fremlagte utkast til dokumentet «Den norske kirkes grunnlag» sammen med representanter for Kirkerådets sekretariat. Synspunkter som ble fremmet i samtalen tas med inn i den videre prosess med utvikling av dokumentet. Bispemøtet imøteser fortsatt samarbeid med Kirkerådet, og vil behandle et nytt utkast på møtet i februar 2018.

BM 31/17 Bispemøtets plass i ny kirkeordning

Både forfatningsreformen i 2012, hvor bla Grunnlovens § 16 ble endret, forvaltningsreformen fra 2017 og den forestående lovrevisjon (jf høringsnotat av 25. september 2017) med påfølgende endring i Den norske kirkes ordning slik den fastsettes av Kirkemøtet aktualiserer en ny gjennomtenkning av Bispemøtet som kirkelig organ, Bispemøtets oppgaver og ansvarsområder, samt Bispemøtets plassering i kirkestrukturen.

Tidligere behandling i Bispemøtet

Bispemøtet har en rekke ganger de siste årene drøftet spørsmål knyttet til utviklingen av kirkeordningen, og ganske særlig Bispemøtets plass og oppgaver.

I sak **BM 41/11** fremheves det et behov for å se nærmere på «hvilke oppgaver og ansvarsområder som tillegges hhv Kirkemøtet og Bispemøtet.»

Sak **BM 31/12** tar eksplisitt utgangspunkt i grunnlovsendringene 21. mai 2012, og peker ut fra dette på enkelte forhold knyttet til forståelsen av Kirkemøtet, Kirkerådet og Bispemøtet. «Kompetansefordelingen mellom Bispemøtet og Kirkerådet (må) gjennomtenkes nærmere, også i deres forhold til Kirkemøtet», heter det i vedtaket. Vedtaket sier videre at «Bispemøtet skal virke for samordning av de gjøremål som er tillagt den enkelte biskop. Ut fra det ansvar biskopene er gitt gjennom Tjenesteordning for biskoper, bør Bispemøtet ha saksansvar overfor Kirkemøtet i slike saker. Det vil bl.a. gjelde saker som omhandler kirkens lære og liturgi.»

Disse ansatsene følges opp i sak **BM 3/14**, hvor det i vedtaket heter at: «Bispemøtet har også drøftet spørsmål knyttet til organiseringen av Den norske kirke på sentralt nivå. Bispemøtet fastholder at Kirkemøtet må forstås som Den norske kirkes øverste, representative organ. Kirkemøtets ansvarsområder bør distribueres på flere utøvende organer i den daglige oppfølging. Bispemøtet finner det naturlig at Kirkerådet hovedsakelig er ansvarlig for saksforberedelse til Kirkemøtet, mens Bispemøtet har tilsvarende ansvar i lære- og liturgisaker.»

I sak **BM 32/15** behandles Kirkerådets dokument «Veivalg for en fremtidig kirkeordning». Bispemøtet uttaler her: «Hva angår

bispetjenesten, understrekes det i høringsdokumentet at det er viktig så langt som mulig å unngå en situasjon hvor biskopene underlegges Kirkerådet. Bispemøtet slutter seg til dette grunnpremiss. Dette er viktig fordi biskopene og Bispemøtet på den ene siden, og Kirkerådet på den annen side, er organer som i et ekklesiologisk perspektiv bør være uavhengige i forhold til hverandre, selv om de i et organisatorisk og økonomisk-administrativt perspektiv er forbundet tettere. Slik Bispemøtet ser det, er det avgjørende at Bispemøtet plasseres organisatorisk som en sentralkirkelig organ direkte underlagt Kirkemøtet, og ikke under Kirkerådet» (pkt 2). I forlengelsen av dette påpeker Bispemøtet at «det ikke bør opprettes en særskilt lærenemnd for Den norske kirke. Biskopen har i vår kirkeordning fått et særlig ansvar for å «ta vare på den apostoliske lære etter Guds ord og vår kirkes bekjennelse», jf Tjenesteordning for biskoper § 1. Bispemøtet er et organ som samordner biskopenes tjeneste, og dermed et sted hvor biskopen kan utøve et ansvar for kirkens lære i en kollegial dimensjon. Bispemøtet vil derfor gi sin tilslutning til modell nr 1, som innebærer at Bispemøtet opptre som et læreorgan i kirken. Når det gjelder Bispemøtets arbeidsform, er det ingenting til hinder for at Bispemøtet kan innhente sakkyndig bistand ved behandling av enkeltsaker og bestemte spørsmål, slik det også har vært praksis for, jf bla det samlivsetiske utvalget og rapporten *Sammen* (2013).» På denne måten fremstiller Bispemøtet seg selv på en slik måte at organet med nødvendighet må ha stor grad av selvstendighet og uavhengighet overfor øvrige kirkelige organer simpelthen for å kunne utøve det mandat man er satt til å utøve.

I den lengre uttalelsen *Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning* (sak **BM 8/16**), heter det oppsummerende: «Det er naturlig at biskopen har et særlig ansvar for lærespørsmål. En del av dette inkluderer ansvaret for kirkens gudstjenestefeiring i form av forordnede gudstjenester, og bør også inkludere utvikling og godkjenning av liturgier med det mandat Kirkemøtet gir biskopene. Bispemøtet har derfor de senere år tatt til orde for endringer i prosedyren for saksbehandling av lære- og liturgisaker som innebærer at Bispemøtet, og ikke Kirkerådet, fremlegger innstilling til Kirkemøtet (jf sak BM 31/12). Biskopene har en sentral rolle i kirkens økumeniske relasjoner, og må derfor også komme sterkere inn i arbeidet med økumeniske spørsmål.»

1. Kirkemøtets distribusjon av myndighet

De senere års lovendringer, ikke minst tilføysen i kirkeloven § 24 siste ledd, åpner opp for en ny organisering av det ansvar som kirken ved Kirkemøtet besitter. Når Stortinget har bestemt at «Kirkemøtet kan delegerer sin myndighet til Bispemøtet, bispedømmerådene, biskopene, prostene og til eventuell nemnd opprettet i medhold av § 27», jf kl § 24, så ligger det her et stort potensiale i å tenke desentralisering av makt og en større bredde i distribusjon av oppgaver og myndighet. Ikke minst gjelder dette forholdet mellom Kirkemøtet, Kirkerådet og Bispemøtet.

En slik redistribusjon av oppgaver under Kirkemøtet forutsetter en ny kompetansefordeling mellom Bispemøtet og Kirkerådet. I forlengelse av dette blir spørsmålet hva hhv BM og KR skal gjøre og ha som proprietære hovedoppgave. Bispemøtet har uttalt at selv om KR har et generelt ansvar for forberedelse og oppfølging overfor Kirkemøtet, bør Bispemøtet ha «tilsvarende ansvar i lære- og liturgisaker», jf sak 3/14. Det kan være at kirkeloven § 25 annet ledd i denne sammenheng anses som en skranke. Dette kan man imidlertid komme forbi ved å ordne det slik at Kirkerådet fortsatt har ansvaret for å forberede Kirkemøtet, men i enkelte saker lar Bispemøtet være ansvarlig for saksforberedelsen. Kirkeloven § 25 kan mao tolkes enten aktivt og begrensende eller formalt og inkluderende.

BM's utgangspunkt er å «virke[...] for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene». Hva som kan eller bør distribueres til Bispemøtet av oppgaver bør derfor reflektere hva som er biskopenes oppgaver. Sagt på en annen måte: de oppgaver Kirkemøtet har gitt til biskopene, bør de på et overordnet nivå kunne gi til Bispemøtet.

Det er mulig å tenke seg en modell hvor Kirkerådet og Bispemøtet står sidestilt under Kirkemøtet med en ulik oppgaveportefølje. Det vil forutsette at Bispemøtet har ansvar for å legge enkelte typer saker frem for Kirkemøtet, mens Kirkerådet gjør tilsvarende på andre typer saker. Ut fra det nevnte prinsipp om sammenhengen mellom biskopenes oppgaver og Bispemøtets oppgaver, følger det naturlig at Bispemøtets ansvar overfor Kirkemøtet bør være knyttet til saker som gjelder «forkynnelse og sakramentsforvaltning, ta vare på den apostoliske lære etter Guds ord og vår kirkes bekjennelse, fremme og

bevare enheten i Guds kirke», altså det som er listet opp i første del av TOB § 1.

Kirkerådet vil ha et tilsvarende proprium i saker som gjelder økonomi, forvaltning, regelverk m.v.

2. Bispemøtets behandling av lære- og liturgisaker

Kirkemøtet fastsatte i 2004 «Regler for saksbehandling i liturgisaker» som omhandler prosessen fra en liturgisak blir meldt til Kirkerådet og til behandling på Kirkemøtet. I denne prosessen skal Bispemøtet gi en læremessig uttalelse i saken, men det kan stilles spørsmål ved om en slik uttalelse kommer såpass sent i saksbehandlingen at det blir vanskelig for Bispemøtet å ha en forsvarlig behandling av saken. Det fremstår av reglene vedtatt i 2004 som om Bispemøtet holdes ansvarlig for det læremessige innholdet i liturgisaker som fremmes for Kirkemøtet, samtidig som det er Kirkerådet som står for saksbehandlingen. Dette er uheldig.

Hovedarbeidet med liturgisaker skjer i Nemnd for gudstjenesteliv (NFG), og Bispemøtet er representert der ved en biskop. For mange forstås det slik at dersom én biskop er representert, er Bispemøtets stemme hørt i arbeidet og ivaretatt i prosessen. Dette er en forenkling av Bispemøtets sammensetning og funksjon.

En alternativ måte å organisere dette arbeidet på, som i større grad legger utviklingen av liturgisakene nærmere bispetjenesten, vil være å legge NFG inn under Bispemøtet. Dette vil sikre arbeidet en forsvarlig ramme hvor Bispemøtet vil være i fortløpende kontakt med arbeidet som skjer i utvalget. En kan dermed tenke seg en ny ordning hvor Kirkemøtet og/eller Kirkerådet melder liturgisaker til Bispemøtet. Gjennom Bispemøtet blir saken arbeidet fram i NFG, før Bispemøtet innstiller på vedtak til Kirkemøtet. Saken kan deretter gå direkte til Kirkemøtet, eller via Kirkerådet, jf ovenfor om kirkeoven § 25.

En mellomløsning kan være at det gjøres tiltak som setter Bispemøtet bedre i stand til å følge arbeidet i nemnda og kommer tettere på arbeidet som skjer, ved at også representanter fra Bispemøtets sekretariat gis anledning til å være tilstede på møtene.

3. Kirkeledelse og daglig ledelse

Det er behov for å avklare tydeligere hvem som er kirkens øverste ledere, og hvordan de skal forholde seg til hverandre, hhv rangeres når det er behov for det. Kirkemøtet har vedtatt et representasjonsreglement som angir en tydelig rangering. Forvaltningsreformen har imidlertid medført at det er innført et språk med arbeidsgiverrettslige begreper og modeller som innvirker på tenkning og praksis.

Videre er det innført ny praksis med økt frikjøp av Kirkerådets leder. Når det gjelder profilering av saker utad, synes det også lite avklart hvem som har ansvar for hva. Dette gjenspeiler også i stor grad at kompetanseforholdet mellom Kirkerådet og Bispemøtet er utilstrekkelig avklart.

Både i Sverige og i Finland er det erkebiskopen som er leder av det som der tilsvarer Kirkerådet. En slik modell har til nå ikke vært seriøst utredet og drøftet i Norge.

4. Organisering av Bispemøtets sekretariat

Forvaltningsreformen har medført en vesentlig sterkere vertikal integrasjon av den kirkelige organisasjon. Det er samtidig tatt grep for å ivareta en relativ selvstendighet for bispedømmerådene. Bispedømmerådene får egne tildelingsbrev fra Kirkerådet og stiftsdirektørene omtales ikke som direktører på avdelingsnivå i Kirkerådet. Bispemøtets sekretariat har en litt uavklart mellomposisjon. BM-sek er tettere integrert i Kirkerådet når det gjelder økonomi og personalforvaltning/HMS-ansvar m.v.

Den aktuelle situasjonen plasserer derfor BM (sekretariatet) som noe midt mellom et bispedømmeråd og en avdeling i Kirkerådet. BM har kjennetegn både fra bispedømmerådsenheten og fra KR-avdelingsenheten samtidig.

Gitt at Bispemøtet ønsker å videreføre dagens ordning med et eget sekretariat, synes det nødvendig å tydeliggjøre forventninger til hvordan dette sekretariatet skal organiseres og hvilket grensesnitt det skal ha mot Kirkerådets sekretariat.

BM-31/17 Vedtak:

Bispemøtet drøftet spørsmål knyttet til Bispemøtets plassering i kirkeordningen, og ble enig om følgende:

1. Bispemøtet vil utrede hvordan myndighets- og kompetansefordelingen mellom Kirkerådet og Bispemøtet kan videreutvikles innenfor rammen av Kirkemøtets helhetlige ansvar.
2. Bispemøtet vil utrede prosedyren og organiseringen for behandling av lære- og liturgisaker i lys av biskopenes ansvar for kirkens lære og enhet, samt tilsynet overfor hele kirken.
3. Bispemøtet vil melde en sak til Kirkemøtet i 2018 om endring av tjenesteordning for biskoper § 2 a.
4. Bispemøtet fremholder nødvendigheten av å ha et eget sekretariat for sin virksomhet.

BM 32/17 Regler for utpeking av biskop

Kirkemøtet skal i 2018 behandle sak om utpeking av biskoper, og i dette også utpeking av preses. Kirkerådet har gjennomført en høring hvor biskopene og bispedømmerådene har vært blant høringsinstansene. Saken ble behandlet på Kirkerådets møte i juni 2017 uten at det ble vedtatt en innstilling til Kirkemøtet der. Saken skal opp igjen på Kirkerådets møte i desember. I vedtaket fra Kirkerådet heter det også at spørsmålet om tilsynsordet for preses skal ut på en begrenset høring.

For Bispemøtet vil det være særlig interessant å se på bestemmelsene om utpeking av Bispemøtets preses. Høringsuttalelsene vitner om en noe ulik tankegang blant biskopene både knyttet til hvem som kan nomineres som kandidat og hvor mange som bør nomineres. I høringen og i flere av svarene vektlegges det at preses er avhengig av tillit fra de andre biskopene. Kirkerådet understreker at så lenge det er Bispemøtet som er nominasjonsorgan, vil nominasjonen sikre at vedkommende har den nødvendige tilliten fra de andre biskopene.

Alle forslag nå gir Bispemøtet anledning til å nominere kandidat(er) til presesembetet som ikke er biskop på nominasjonstidspunktet. Dette spørsmålet ble grundig drøftet i forbindelse med opprettelsen av presesembetet i 2011. Den gang fant man det såpass avgjørende at preses hadde erfaring fra bispetjeneste i et bispedømme, at det ble satt en skranke for å gå utenfor kollegiet. Det er grunn til å tro at dette argumentet ikke har svekket seg siden da. Det viktigste argumentet for å åpne noe opp, er at det kan tenkes en situasjon hvor det blant de tjenestegjørende biskoper ikke finnes noen som er villige

til å la seg nominere og som kan påregne bred støtte for sitt kandidatur. Muligheten til å gå utenfor kollegiet kan i slike tilfeller være en sikkerhetsventil innenfor en hovedregel eller normalordning.

BM-32/17 Vedtak:

Biskopene drøftet de foreslåtte reglene for utpeking av biskop.

Et samlet bispemøte mener at biskoper i Den norske kirke bør, etter en demokratisk prosess, tilsettes av et særskilt tilsettingsorgan oppnevnt av Kirkemøtet.

Ved tilsetting av Bispemøtets preses nominerer Bispemøtet inntil tre kandidater. Disse skal fortrinnsvis velges blant de tjenestegjørende biskoper.

BM 33/17 EVU-saker

Utkastet til nytt årshjul har i etterkant av behandlingen på siste bispemøte, BM 22/17, blitt framlagt som sak for EVU-konferansen 18. september og også som drøftingssak på SEU-møtet 27. september. I begge disse møtene kom det fram konstruktive innspill til forslaget til årshjul og søknadsprosess.

Oversikt over utlyste og planlagte EVU-tiltak

Kurs med søknadsfrist til biskop 15. september
Pastoral lederutvikling (PLU) 2018-2019, arrangert av MF (30 studiepoeng)
PKU-kurs, med oppstart i 2018 (MF)

Kompetansrådet, som er et organ drevet av og for Presteforeningen, Menighetsfakultetet, Det teologiske fakultet/UiO og VID vitenskapelig høyskole, har lagt opp følgende planer for 2018 og 2019:

Kurs med søknadsfrist 15. mars 2018

- Prest og teolog i praksis (PTP) (H 18 – V 19) (VID i samarbeid med MF, TF og PF)
- Pastoralklinisk utdanning (PKU) MF m.fl. (H18-19)
- Det gamle testamentet som ressurs i prestatjenesten (10 stp), oppstart høst 2018, 2 semester (VID)
- Møte mellom kristendom og islam i Norge (10 stp), oppstart

- høst 2018, 1 semester (TF/VID)
- Offerteologi (10 stp), oppstart høst 2018, 2 semester (MF)

For utlysning høsten 2018 arbeides det med følgende kurs:

- PKU/Pastoralklinisk utdanning (20 stp)
- Teologi og forkynnelse i høytidene (20 stp) (MF),
- Ledelseskurs, ledelse i ny kirkeordning

Det arbeides også med å lage et videreutdanningstiltak særlig rettet mot helseprester samt studentprester og prester i kriminalomsorgen under overskriften «Prestetjeneste i offentlige institusjoner i et livssynsåpent samfunn» med sikte på utlysning høsten 2018.

Kurset Samhandling, ledelse og frivillighet (MF) utsettes til utlysning vår 2019 eller senere.

For utlysning vår 2019 arbeides det med følgende kurs:

- PTP/Prest og teolog i praksis (5/10 stp) (MF i samarbeid med TF, VID og PF)
- PKU/Pastoralklinisk utdanning (20 stp)
- Andre aktuelle tiltak er arbeidet med et sjelesorgkurs (som ikke er PKU), gudstjenestekurs (MF/NMH) og pilegrimskurs (TF).

Bispemøtet og biskopenes rolle i EVU-arbeidet

I arbeidet med videreutdanningstiltak rettet mot presteskaper spiller Kompetanserådet pr dags dato en betydelig rolle, jf ovenfor. Den kreative kraften i utvikling av nye kurstilbud ligger i Kompetanserådets arbeid. Kirken, representert ved biskopene eller Bispemøtet, har til nå i stor grad opptrådt reaktivt til det initiativ som Kompetanserådet representerer.

Med tanke på å utvikle en god struktur for styring og ledelse av EVU-feltet for prester, fremstår det som nødvendig å avklare tydeligere hvilken ambisjon som skal legges på Bispemøtets arbeid med å koordinere arbeidsgiverpolitikken på feltet. I utkast til årshjul for kursutvikling er det derfor lagt til grunn at Bispemøtet tar initiativ til møter med lærestedene med sikte på å drøfte ideer til fremtidige kurs.

Teologidagene 2018

Komiteen som planlegger Teologidagene 2018 består av representanter for de teologiske fakultetene, fagforeningene og

Bispemøtet. Teologidagene er berammet til mandag 5. mars 10:00 til tirsdag 6. mars 16:00. Arrangementet vil finne sted i VIDs lokaler i Oslo (Diakonhjemmet). Tema for Teologidagene 2018 er «frelse nå».

BM-33/17 Vedtak:

1. Bispemøtet har samtalt om etter- og videreutdanningen for prester, og vil anføre at den gjennomførte spørreundersøkelsen om dette feltet er viktig og nyttig. Bispemøtet vil bearbeide ytterligere resultatene av undersøkelsen for å tydeliggjøre hvilke fagområder prestene vil prioritere. Bispemøtet vil også vurdere om det vil være tjenlig med mer regelmessige spørreundersøkelser.
2. Bispemøtet vil utøve en sentral rolle i den strategiske utviklingen av EVU-tiltak. Forholdet mellom de helhetskirkelige satsingene og de enkelte bispedømmenes behov og interesser må bli tydeliggjort så tidlig som mulig, og trekkes inn i Bispemøtets behandling av sentrale satsinger og prioriteringer.
3. Bispemøtet har samtalt om Kompetanserådets forslag til kurs i 2018 og 2019 og ser disse som relevante. Det foreslåtte kurset om ledelse i ny kirkeordning bør utsettes til kirkeordningen er tydeligere beskrevet. Bispemøtet etterlyser videre PKU-kurs som er rimeligere og nærmere knyttet til den lokale arbeidssituasjonen.
4. Det er ønskelig med fremtidige kursopplegg som fokuserer på kjerneområder i prestenes tjeneste. Bispemøtet ser det som viktig å utvikle kurs om forkynnelse, gudstjenestefeiring, sjelesorg og kirkens kultur- og samfunnsengasjement. Bispemøtet ønsker også å utvikle nye kurs knyttet til åndelig veiledning i en luthersk sammenheng.
5. Bispemøtet vil understreke betydningen av at flere kurstilbud kan gjøres prostibaserte.
6. Bispemøtet takker for det arbeidet som er gjort for å planlegge Teologidagene 2018 så langt og vil anbefale at det blir lagt til rette for at flest mulig prester i menighetstjeneste kan delta.

BM 34/17 VTP og VTVT

I mars 2017 behandlet Bispemøtet «Veien til vigslet tjeneste» og ba om at et bearbeidet forslag til ordning skulle sendes til Kirkerådet og fagforeningene til uttalelse. Det er nå gjennomført en begrenset høring av programmet.

Kirkemøtet oppfordret i 2015 Bispemøtet om «å ta initiativ til å etablere en ordning for «Veien til vigslet tjeneste» for de vigslede stillingene i samarbeid arbeidsgiverrepresentant for disse stillingene» (KM 07/15). Med bakgrunn i dette etablerte Bispemøtet en arbeidsgruppe for å utrede en ordning for en vei til vigslet tjeneste (BM 40/15). Personalsjef Ørnulf Elseth, Borg, ble oppnevnt som leder av arbeidsgruppen, og endelig rapport fra gruppa ble presentert for Bispemøtet i desember 2016 (BM 45/16). Saken ble behandlet på nytt på bispemøtet i mars 2017 (BM 06/17), og sekretariatet ble da bedt om å ha et forslag til ordning ute til en begrenset høring før endelig behandling i Bispemøtet. Høringen er nå gjennomført og forslag til plan for etablering og gjennomføring av VTVT presenteres i denne saken med forslag til vedtak om opprettelse av Veien til vigslet tjeneste som et vigslingsforberedende program for kantorer, kateketer og diakoner i Den norske kirke.

Første samling i VTVT kan forhåpentligvis gjennomføres sommeren 2018 dersom Bispemøtet gjør et endelig vedtak og finansiering kommer på plass.

BM-34/17 Vedtak:

1. Bispemøtet etablerer Veien til vigslet tjeneste (VTVT) som et obligatorisk vigslingsforberedende program for kantorer, kateketer og diakoner i Den norske kirke. Etableringen skjer i tråd med de føringer som ble gitt i høringsdokumentet.
2. VTVT arrangeres som én samling i tilknytning til Ordinasjonssamling 2 i Veien til prestatjeneste (VTP).
3. Styringsgruppa gis mandat til å avklare ut i fra antall påmeldte om det er hensiktsmessig å samle alle deltakerne i én region, fortrinnsvis region nord.
4. Av praktiske og økonomiske hensyn organiseres VTVT sammen med VTP. Styringsgruppa for VTP vil derfor bli det styrende organet for VTVT. Mulige endringer av styringsgruppa som følge av denne endringen bør vurderes på sikt.

5. Bispemøtes sekretariat står i kontakt med aktuelle læresteder og bispedømmer for å sikre best mulig rekruttering til programmet.
6. Bispemøtets sekretariat bes levere en foreløpig evaluering av programmet til bispemøtet i oktober 2018.
7. Det bør på sikt vedtas et grunnreglement for VTVT, tilsvarende det som finnes for VTP.
8. Etablering av VTVT forutsetter finansiering fra Kirkerådet.

BM 35/17 Særskilte pretekster 2019-20 og 2020-21

Bispemøtet har fått oversendt Kirkerådets vedtak KR 18/17 Om særskilte pretekster 2019/2020 og 2020/2021, til uttalelse. Vedtaket bygger på behandling i Nemnd for gudstjenesteliv (NFG).

Kirkerådets vedtak dreier seg om seg om seks særskilte pretekster for kirkeåret 2019/2020 (av dem tre gammeltestamentlige tekster og tre episteltekster) og også seks pretekster for kirkeåret 2020/2021 (av dem to gammeltestamentlige og fire nytestamentlige).

Det oversendte vedtaket KR 18/17 har denne ordlyden:

1. Kirkerådet vedtar følgende Særskilte pretekster for kirkeårene 2019/2020 og 2020/2021:

2019-2020

2. søndag i åpenbaringstiden (12. januar 2020): Jes 42, 1-6 (Herrens tjener, et lys for folkene)
6. søndag i påsketiden (17. mai 2020): Salme 127,1-3 (Hvis Herren ikke bygger huset)
4. søndag i treenighetstiden (28. juni 2020): 1 Kor 9, 24-27 (Jeg løper for å vinne)
9. søndag i treenighetstiden (2. august 2020): Rom 8,31-39 (Han som ga sin Sønn for oss alle)
15. søndag i treenighetstiden (13. september 2020): Fil 1,9-11 (Kjærlighet og dømmekraft)
20. søndag i treenighetstiden (18. oktober 2020): 1 Sam 18,1-4 (Vennskap: David og Jonatan)

2020-2021

3. søndag i åpenbaringstiden (17. januar 2021): Åp 22,16-17 (Livets vann)

4. søndag i fastetiden (14. mars 2021): 2 Kor 5,18-21 (Forsoningens tjeneste) Søndag før pinse (16. mai 2021): Apg 26,1-3.20-29 (Paulus og Agrippa)

8. søndag i treenighetstiden (18. juli 2021): 2 Kor 8,9-15 (Denne gangen har dere overflod)

11. søndag i treenighetstiden (8. august 2021): 2 Mos 20,1-17 (De ti bud)

19. søndag i treenighetstiden (3. oktober 2021): 5 Mos 30,11-15 (Ordet er deg ganske nær)

2. Saken oversendes til Bispemøtet for uttalelse.

3. Kirkerådet ber Nemnd for gudstjenesteliv vurdere bruk av særskilte prekentekster i lys av ny gudstjenesteordning.

Når det nå blir igangsatt et arbeid i Kirkerådet med å gjennomgå og forbedre teksttrekkene, er det rimelig at ordningen med særskilte prekentekster blir evaluert og drøftet for å hindre at en ordning med et visst antall slike tekster hentet fra andre kilder enn evangeliene, fester seg uten bred drøfting og uten konkret grunnivelse av slike forslag til forandringer. Bispemøtet har i vedtak fra 2012 (BM 27/12) helt i tråd med etablert praksis i lutherske kirker og også i samsvar med majoriteten i den verdensvide kirkefamilien, understreket at preken med utgangspunkt i sentrale evangelietekster er normalordningen. Våre søsterkirker i Sverige og Danmark har f. eks ikke liknende ordninger.

Forslag for 2019 og 2020

Når det gjelder de konkrete forslagene til særskilte prekentekster for 2019/2020, framstår særlig valget av de gammeltestamentlige tekstene Jes 42,1-6 om Herrens lidende tjener (til fortrengsel for evangelieteksten om Jesu dåp fra Matt 3,13-17) og 1 Sam 18,1-4 om David og Jonatans vennskap (til fortrengsel for Joh 11,1-5 om Lasarus og hans søstre) som mest problematisk. Dette første forslaget framstår i kirkeårssammenheng som lite heldig siden 2. søndag i åpenbaringstiden i vår tradisjon er en dag for å minnes og feire nettopp Jesu dåp. Det er derfor rimelig at evangelieteksten som omtaler Jesu dåp direkte, også er prekentekst. Predikantene kan selvsagt her med fordel trekke inn de andre lesetekstene i prekenen, men å gjøre teksten fra

Jes 42, som evangelieteksten siterer, til prekentekst vil lett føre fokus vekk fra Jesu dåp. Det er mindre heldig, særlig i en situasjon der det er maktpåliggende for kirken å bli mer tydelig i sin dåpsforkynnelse. Teksten om vennskapet mellom David og Jonatan kom inn i siste revisjon av tekstboken for å vise et større mangfold i menneskelige relasjoner. Det er i seg selv en god intensjon, men det framstår usikkert om akkurat dette lille tekstutvalget av en svært kompleks historie, kan bære vekten av å være prekentekst uten å miste fokus på evangelietekstens og kirkeårsdagens anliggende. Den tredje gammeltestamentlige teksten Salme 127,1-3 (om Gud som bygger huset) framstår derimot som et velegnet valg på 6. søndag i påsketiden som faller på 17. mai i dette kirkeåret.

Forslag for 2020 og 2021

De samme prinsipielle overveielser angående regelmessig bruk gammeltestamentlige tekster som prekentekster som det er vist til ovenfor, gjelder også for forslaget for denne årgangen. De to gammeltestamentlige tekstene som her er foreslått, framstår imidlertid på en helt annen måte som sentrale og vel egnet til å være prekentekster dersom en ønsker alternativ til de oppsatte evangelietekstene. Dette gjelder selvsagt i høyeste grad forlaget til 11. søndag i treenighetstiden, nemlig 2 Mos 20,1-17 (De ti bud). Det er en tekst som har spilt en sentral rolle i kirkeens gudstjenesteliv og katekese fra gammelt av og som stadig fortjener å bli løftet fram. Den mest problematiske punktet for denne perioden er 3. søndag i åpenbaringstiden der det blir foreslått at evangelieteksten Joh 4,4-26 (Jesus og den samaritaniske kvinne) blir erstattet av Åp 22,16-17 (Livets vann). Denne evangelieteksten er svært velegnet som prekentekst, rik som den er på sentrale johanneiske motiv og i tillegg som en av de få prekentekstene der kvinner er viktige handlingsbærere. Det er derfor ønskelig at den blir beholdt som prekentekst også dette kirkeåret. Den foreslåtte teksten fra Åp framstår derimot som så innforstått og kompakt at det er vanskelig å se at den er velegnet som prekentekst i en høymesse.

BM-35/17 Vedtak:

Bispemøtet vil understreke at valg av prekentekster har læremessig betydning for gudstjenestens forkynnelse. Som hovedregel bør evangelieteksten være prekentekst. Bispemøtet har behandlet det oversendte forslaget om særskilte prekentekster for 2019-2020 og 2020-2021, og vil uttale:

1. For 2019-2020 vil Bispemøtet at evangelietekstene for dagen, Matt 3,13-17 (2. søndag i åpenbaringstiden) og Johs 11, 1-5 (20. søndag i treenighetstiden), blir stående som prekentekster.
2. For 2020-2021 vil Bispemøtet at evangelieteksten Joh 4, 4-26 forblir prekentekst på 3. søndag i åpenbaringstiden fremfor den foreslåtte teksten fra Åp 22, 16-17.
3. De øvrige forslag til endringer støttes.
4. Bispemøtet støtter Kirkerådets ønske om å igangsette og legge til rette for en evaluering og videre drøfting av ordningen med særskilte prekentekster som ikke er evangelietekster. En slik praktisk og prinsipiell drøfting av dette spørsmålet bør skje med involvering av både homiletisk og dogmatisk kompetanse. Bispemøtet vil ta initiativ til en konsultasjon om dette.

BM 36/17 Retur av konvertitter

Det vises til:

Rapporten: Tro, håp og forfølgelse II - Har kristne konvertitter fra Iran behov for beskyttelse? Ny, utvidet og oppdatert rapport.¹

Bispemøtesakene:

5/14 BM Uttalelse: Om trosfrihet og behandling av konvertitter i asylsaker²

42/12 BM Å tro er en menneskerettighet³

14/12 BM Om håndtering av asyl- og retursaker⁴

Bispemøtet har vært en av initiativtakerne til den nye utgaven av rapporten «Tro, håp og forfølgelse»⁵ fra 2014, kalt «Tro, håp og forfølgelse II» med ny undertittelen: «Har kristne konvertitter fra Iran behov for beskyttelse? Ny utvidet og oppdatert rapport». Arbeidet har vært gjort sammen med NOAS, Norges kristne råd, Stefanusalliansen og Mellomkirkelig råd (MKR).

Bakgrunnen for den nye rapporten er at 2014-rapporten ikke kan sies å ha fått det ønskede gjennomslag. Det er også i tida etter 2014 slik at mange iranske konvertitter ikke har fått beskyttelse i Norge enten fordi deres religiøse konvertering etter myndighetenes og eventuelt domstolenes vurdering ikke har vært troverdig eller fordi det etter myndighetenes mening ikke

representerer noen fare å returnere til Iran så lenge en holder seg til det UNE kaller «alminnelig praktisering av kristendommen»⁶, og altså ikke har vist seg som lederpersonligheter eller er spesielt misjonerende etter at en ble kristen i Norge.⁷

Den nye rapporten legger langt større vekt på de religionsfaglige og teologiske spørsmålene knyttet til konvertering. Dette er av betydning for vurderingen av troverdighet. Samtidig som det

¹ Publisert 26.9.2017. Prosjektgruppa har bestått av Jon Ole Martinsen, NOAS, Lemma Desta, NKR, Lisa Winther, Stefanusalliansen, Steinar Ims, MKR og biskop emeritus Tor B Jørgensen, BM.

² <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispemotet/om-oss/dokumenter/Protokoller/bispemotet-10.02.2014-14.02.2014-oslo/>

³ Uttalelsen 14/12, som også omhandler andre konkrete temaer som for eksempel antisemitisme, tar vi med: «Utenriksministeren bekreftet i sitt tilsvarende svar at «kampen mot forfølgelse og diskriminering av mennesker for deres tro og livssyn, står sentralt i norsk utenrikspolitikk, utviklingspolitikk og i vår menneskerettighetspolitikk». Han viste til at innsatsen for tros- og livssynsminoriteter nå intensiveres. «Menneskerettigheter er knyttet til enkeltindividets rettigheter, ikke til ideologier eller religioners rettigheter», understreket utenriksministeren. Biskopene i Den norske kirke har sammen med mange andre vist et bredt engasjement for trosfrihet. Arbeidet for støtte til forfulgte og undertrykte kristne har foregått på mange måter over lang tid i vårt land gjennom internasjonale, økumeniske organisasjoner, og gjennom direkte kontakt med kirker og menigheter. Det har imidlertid lenge vært vanskelig å få satt trosfrihet høyt opp på de politiske myndigheters dagsorden. Derfor er de nye signalene fra den norske regjering av stor betydning. .... Bispemøtet har også berørt situasjonen for asylsøkende troskonvertitter som sendes tilbake til land hvor kristne og andre tros- og livssynsminoriteter forfølges. Vi er kjent med saker som avdekker våre utlendingsmyndigheters manglende respekt og forståelse for troskonvertitter og deres spesielle sårbarhet.»

⁴ Punkt 3. «Bispemøtet konstaterer at regjeringen og utlendingsmyndighetene i realiteten overser en rekke kirkelige uttalelser om det uholdbare i å returnere mennesker som har konvertert til kristen tro, til land der konvertering medfører risiko for straffeforfølgelse og/eller lokale hevnaksjoner uten tilfredsstillende rettsikkerhet. Den redegjørelsen UNE har gitt angående valg av avgjørelsesform i konvertittsaker i brev til Den norske kirke ved Mellomkirkelig råd (9.12.11) avkrefter dessverre ikke dette inntrykket, og flere saker avdekker manglende faglig kompetanse. Bispemøtet forventer at alle saker der det er tvil om klagers religiøse tilhørighet og hvor dette er avgjørende for utfallet av klagesaken, behandles av nemnd med framførertett for klageren. Bispemøtet forventer videre at myndighetene gir ansvarlige religiøse institusjoner en fagkyndig rolle i vurderingen av menneskers religiøse tro.»

⁵ NOAS' rapport om kristne konvertitter fra Iran Tro, håp og forfølgelse, 2014.

⁶ UNEs egen oppsummering av sin vurdering av risiko i avslagsvedtak fra 2016.

⁷ Det er også en del afghanske konvertitter som har fått avslag, men de er færre og hovedfokus for deres del er troverdighetsspørsmålet, fordi myndighetene gjennomgående aksepterer at troverdig konvertitter har behov for beskyttelse slik forholdene er for kristne i Afghanistan.

også anlegger viktige perspektiver på vurdering av risiko ved å skulle leve som konvertitt i Iran. For å få et mer presist bilde av den aktuelle risikosituasjonen, gir den nye rapporten et bredere bilde av kirkens historie og situasjon i landet etter revolusjonen i 1979. Den aktuelle situasjonen er oppdatert gjennom prosjektgruppas egne intervjuer med konvertitter og organisasjoner som arbeider for kristne i Iran ved besøk både i England og Tyrkia våren 2017.

BM ser rapporten som et viktig bidrag i tråd med ønsket om en bredere utredning formulert i punkt 17 i uttalelsen «Om trosfrihet og behandling av konvertitter i asylsaker» fra 2014⁸.

BM hadde betydelige forventninger til oppfølgingen av Sundvollenerklæringen fra oktober 2013 hvor det var tatt med et eget punkt om «forfølgelse basert på religion og tilhørighet til sosial gruppe (seksuell legning)»⁹. Her lover regjeringen at saken skal utredes og vurderes i forhold til UNHCRs retningslinjer og EUs statusdirektiv.¹⁰

Vi mener regjeringen ikke har fulgt opp dette initiativet på en tilstrekkelig måte, selv om advokat Cecilie Schjattvets i 2015 la fram en bestilte utredning om «(f)orfølgelse basert på religion og medlemskap i en spesiell sosial gruppe (seksuell legning) – praksis i UDI og UNE etter Høyesteretts dom av 29. mars 2012»¹¹. Schjattvet hadde mange kritiske merknader og forslag til forbedringer av prosedyrer og praksis ikke minst i UNE, men møtte sterk motstand ikke minst i UNE¹². Schjattvet førte sitt arbeid videre inn mot domstolsprøvingen av landfaglig informasjon på oppdrag av NOAS som utga en ny rapport våren 2017¹³.

Sommeren 2016 fikk KrF en avtale med regjeringen som syntes å åpne for en sterkere religionsfaglig vurdering av konvertitters religiøse troverdighet¹⁴. I desember ble 2016 ble det sendt ut et rundskriv hvor det blant annet heter: «I saker som angår troverdighetsspørsmål mht. om en persons anførte konvertering er reell, og som skal avgjøres i (stor)nemndmøte med personlig fremmøte, skal det i større grad enn i dag tillates at også «andre» personer får adgang til å møte dersom klageren ber om det».¹⁵ I praksis har en bare sett dette fulgt opp i noen enkelte saker, som sist ved meldingen om at en afghansk konvertitt familie som i lang tid har bodd i kirkeasyl i Vågsbygd kirke, fikk ha med

både sokneprest og menighetsleder i et nemndmøte som endte med at familien fikk opphold¹⁶. Justisdepartementet har også fulgt opp med en instruksfestet svært tidsbegrenset forsøksordning med blant annet et eget ressursutvalg for behandlingen av konvertittsaker¹⁷. Om og hvordan dette kommer til å fungere, er foreløpig uklart.

BM hilser den nye rapporten velkommen ikke minst fordi den går dypere inn i viktige, faglige forutsetninger for vurdering av troverdighet og risiko med spesielt henblikk på Iran. Dette svarer til BM-uttalelsen fra 2014 som mener å se en «manglende forståelse for hva religiøs tro og overbevisning generelt er og hva kristen tro spesielt dreier seg om», (punkt 6).

Utredningen presiserer den nære sammenhengen det er mellom trosidentitet og trosuttrykk slik disse gir seg til kjenne i verdiforståelse, holdninger og praktiske handlingsmønstre. Det er ikke alltid lett å forstå dynamikken i disse problemstillingene om en ikke er seg bevisst hvilke sosiokulturelle kontekst trosidentiteten utspilles innenfor. I en norsk kontekst har en frihet til å leve ut sin tro i en privatsfære. I en sosiokulturell kontekst som forutsetter en bestemt religiøs virkelighetsoppfatning med tilsvarende handlingsmønstre, blir en avvikende trosidentitet i seg selv en utfordring og en potensiell risiko ikke bare ved spesielle markeringer, men gjennom et langt livsløp.

Rapporten trekker fram viktig historisk og aktuell kunnskap som belyser situasjonen for «de beskyttede kristne» i Iran, som dreier seg om de som hører til de historiske armenske og assyriske kirkene, sammenliknet med situasjonen for konvertitter fra islam som i dag ikke har noe åpen kirke å forholde seg til. Det er ingen mulighet til noen form for «alminnelig praktisering av kristendommen», med deltakelse i gudstjenesteliv som det mest «alminnelig» uttrykket for kristen trosidentitet, for konvertitter i Iran i dag. Rapporten bekrefter at alle kirker er stengt. Alle samlinger uten godkjennelse av myndighetene er forbudt.

Det bildet rapporten gir er at svaret fra kirkens side har vært en utstrakt organisering av «husmenigheter». Disse har vært gjenstand for stadig strengere kontroll. Forfølgelsen av medlemmer i slike menigheter har blitt mer omfattende. Rapporten understreker at det ikke lenger er mulig å skille klart mellom ledere og alminnelige medlemmer i slike husmenigheter. Alle

som blir tatt som deltakere i slik forbudt møtevirksomhet, risikerer å komme i myndighetenes søkelys med fengsling, tortur og frykt for forskjellige former for represalier i et uklart og usikkert mønster med store økonomiske, sosiale og legale konsekvenser. Forfølgelsen er slik sett en livsløpsrisiko som tvinger mange konvertitter til å forlate Iran.

Ved revolusjonens begynnelse i 1979 har «konvertitt-kristenhet» anslagsvis 500 personer. I dag har den vokst til kanskje flere hundre tusen. Dette bekymrer tydeligvis myndighetene. Deres innfallsvinkel overfor konvertittene, er ikke lenger tydelig religiøs, men ideologisk og politisk. Konvertitter blir sett på som fiender ikke bare av islam, men av den islamske republikken Iran.

Slik rapporten framstiller dette, er det ikke lenger forsvarlig å hevde at noen med rimelighet kan sendes tilbake til Iran og leve som en «alminnelig kristen». En tvinges, slik rapporten siterer en flyktet konvertitt, til å be til Gud under dyna om kvelden. Det er avgjørende at dette alvorlige perspektivet legges til grunn ved risikovurderinger ved tilbakesendelse av alle konvertitter, også de som ikke framstår som lederpersonligheter eller spesielt misjonerende i sin uttrykksform.

Rapporten dokumenterer at dette svarer til forutsetningene både i dansk og engelsk utlendingsforvaltning. Det er også i overensstemmelse med UNHCRs retningslinjer, sml BM 2014, punkt 15.

Det avgjørende spørsmålet blir derfor vurdering av konvertittens troverdighet når det gjelder kristen trosidentitet. Her mener rapporten at kirkens vurderinger må vektlegges (sml overskrift avsnitt 3.6) som svarer til saksbehandlingen i Storbritannia og Danmark hvor rapporten framholder at kirkesamfunnenes vurdering ikke overprøves «utenom i helt spesielle tilfeller». Det vises også til norsk lovverk som fastsetter at «trudomssamfunnet (sjølv) fastset kva måte innmelding i samfunnet skal gjerast på»¹⁸. Den samme loven, «Lov om trudomssamfunn og ymist anna», overlater ansvaret for innmelding til lokal prest eller forstander. Dette svarer i utgangspunktet til BM-uttalelsens punkt 7: «Bispemøtet vil fremholde at det i den grad det går an å fastslå en konvertitts oppriktighet, er det kirken

som har kompetanse til dette. Bispemøtet ber derfor om at en slik forståelse legges til grunn ved vurdering av tro.»

BM ba i 2014 avslutningsvis om «at regjeringen stiller i bero de aktuelle sakene slik at troskonvertitter ikke returneres til land hvor deres legitime rett til fri trosutøvelse faktisk ikke respekteres» før det forelå en utredning om behov for beskyttelse basert på religion, (punkt 18). Dette er dessverre ikke blitt fulgt opp. Desto viktigere er det nå at myndighetene med bakgrunn i den alvorlige situasjonen for konvertitter i Iran (og Afghanistan), etablerer enkle prosedyrer slik at konvertitter som har fått avvist sin sak i UNE, på visse premisser, kan få tatt opp igjen sine saker til ny behandling, der de nye momentene som her angitt legges til grunn.

⁸ Punkt 17 i uttalelsen (5/14) lyder: «Religionsfriheten er universell og må tillegges avgjørende vekt ved vurdering av retur av konvertitter til land hvor en slik forståelse ikke anerkjennes i praksis. Det haster derfor med å få satt i gang den utredningen om behovet for beskyttelse basert på religion, som Regjeringen har varslet.»

⁹ BM-uttalelsen 5/2015, punkt 3.

¹⁰ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id743014/> - punkt 4.i: «I: Forfølgelse basert på religion og tilhørighet til sosial gruppe (seksuell legning) 25. Praktiseringen av beskyttelse basert på religion eller tilhørighet til sosial gruppe (seksuell legning) utredes og sammenliknes med UNHCRs retningslinjer og EUs statusdirektiv.»

¹¹ https://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_/beskyttelse/forfolgelse-basert-pa-religion-og-medlemskap-i-en-spesiell-sosial-gruppe-seksuell-legning---praksis-i-udi-og-une-etter-hoyesteretts-dom-av-29-mars-2012.pdf

¹² <http://www.dagen.no/Nyheter/konvertittrapport/Mener-UNE-er-d%C3%A5rlig-til-%C3%A5-ta-kritikk-175263>

¹³ Har du en sak? Marginal domstolsprøving av landfaglige spørsmål, NOAS 2017.

¹⁴ <https://krf.no/politikk/politiskhandbok/innvandring-og-integrering/konvertitter/>

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/gi-162016-om-adgangen-til-a-mote-i-nemndmote-og-avgi-uttalelse-i-asylsak-som-omhandler-troverdighet-av-konvertering-konvertittsaker/id2523358>

¹⁶ <http://www.dagen.no/Nyheter/kristiansand/Kirkeasylanter-i-V%C3%A5sbygd-f%C3%A5r-bli-i-Norge-517176>

¹⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/gi-062017-opprettelse-av-et-ressursutvalg-for-konvertittsaker/id2553210/>

¹⁸ §9: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1969-06-13-25>

BM-36/17 Vedtak:

Bispemøtet drøftet saken og den fremlagte rapport. På bakgrunn av dette ble det besluttet å sende ut uttalelse Beskyttelse av konvertitters menneskerettigheter. Se uttalelse side XX

BM 37/17 Høringssaker: CPCE

Bispemøtet har fått oversendt utkast til to høringsuttalelser fra Mellomkirkelig råd til uttalelse. Det dreier seg om hørings svar på to omfattende dokumenter fra *Community of Protestant Churches in Europe* (CPCE), begge fra 2016. Det første dokumentet med tittelen «Doctrinal Conversation on Church Communion» dreier seg om framtidige former for kirkefelleskap mellom de involverte kirkene. Det andre, «Protestant Perspectives on Religious Plurality in Europe», har som målsetning å gi protestantiske perspektiv på det religiøse mangfoldet i Europa.

Dokumentet «Church Communion» er et resultat av en lengre studieprosess og læresamtaler i CPCE. Etter en historisk framstilling over CPCEs forståelse av kirkefelleskap i første del, presenterer den andre delen av dokumentet (teologiske refleksjoner om kirkelig felleskap. Del tre konsentrerer seg med å presenterer sentrale økumeniske tematikker som gjensidig forpliktelse, katalisitet og autoritet, men den fjerde delen også drøfter sentrale ekklesiologiske tematikker som gudstjeneste-, lære- og ordningsfelleskap og hvilke konsekvenser slike felleskap betyr i praksis. Særlig disse to siste delene av dokumentet angår helt sentrale element i kirkenes selvforståelse. Dette har også tidligere vært gjenstand for omfattende drøfting som har avdekket stor grad av uenighet i foregående studieprosesser i CPCE, bl.a. «Ministry, Ordination, Episkopé» og «Scripture, Confession, Church» (2009). Den norske kirkens kritiske hørings svar til disse dokumentene fra 2011 er en viktig bakgrunn for å forstå hele denne debatten. Der framkommer det at Den norske kirke på mange måter har en annen teologisk tenking enn det som framstår som en dominerende del av CPCE og dessuten er forpliktet på andre læremessige ordninger og felleskap, slik som Porvoo-felleskapet, og også på andre læremessige prosesser med andre økumeniske partnere både i LVF og i KV.

Høringsvaret om dokumentet «Church Communion» har flere konstruktivt kritiske kommentarer til språkbruken og

saksframstillingen i dokumentet. Den grunnleggende kritikken dreier seg likevel om spørsmålet om synlig kirkelig enhet. Mot slutten av svaret til spørsmål 3 understreket høringsvaret at diakonien er grunnleggende for å kunne framstå som kirke og etterlyser dette perspektivet i dokumentet. Svaret til spørsmål fire går i rette med dokumentets bruk av termen «en kirke» for dette protestantiske kirkefelleskapet: «One church is also an expression of the universal church, understood as the Church of Jesus Christ. In a wider ecumenical setting, it could therefore be misleading to use this expression as descriptive for a community of Protestant churches in Europe.» Høringsvaret ønsker heller å understreke verdien av CPCEs egen modell «unity in diversity» for det framtidige økumeniske arbeidet for kirkelig enhet.

Høringsvaret til dokumentet om religiøst mangfold inneholder flere konstruktive innspill og kommentarer til dokumentets indre sammenheng og ordbruk, og kritiserer forsiktig hovedpunktene i dokumentets teologiske hovedkapittel. Høringsvaret imøteser videre arbeid med en del av de behandlede problemstillingene og det er derfor rimelig å betrakte det som et prosessdokument.

BM-37/17 Vedtak:

Bispemøtet har gjennomgått forslagene til høringsuttalelse til de oversendte dokumentene fra CPCE.

Når det gjelder dokumentet «Doctrinal Conversation on Church Communion» vil Bispemøtet uttrykke at høringsuttalelsen framstår som sakssvarende og i tråd med det Den norske kirke tidligere har fremhevet.

Når det gjelder dokumentet «Protestant Perspectives on Religious Plurality in Europe» har Bispemøtet teologiske merknader som ikke fremkommer i den foreslåtte høringsuttalelsen. Bispemøtet vil derfor i samarbeid med MKR bidra til utarbeidelse av et nytt hørings svar som deretter behandles i Bispemøtet.

Beskyttelse av konvertitters menneskerettigheter

UTTALELSE SAK BM 36/17

Bispemøtet i Den norske kirke har over tid vært opptatt av konvertittenes rettssikkerhet. Bispemøtet var derfor glad for signalene som ble gitt i Sundvollen-erklæringen fra 2013, hvor Regjeringen ønsket å utrede «behovet for beskyttelse basert på religion». Praksis i utlendingsforvaltningen og domstolene de siste årene har imidlertid vist at dette punktet i Sundvollen-erklæringen bare delvis kan sies å være oppfylt. Fortsatt er situasjonen for konvertitter meget krevende.

Vi står nå overfor en ny regjeringsdannelse med et nytt program. Vi henvender oss derfor til Regjeringen, Stortinget og utlendingsmyndighetene for å videreføre prosessen for å sikre at Norge ikke returnerer mennesker med et reelt behov for beskyttelse tilbake til forfølgelse og et liv i frykt, der en i praksis tvinges til å underkjenne sin nye religiøse trosidentitet.

Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS) ga i 2014 ut rapporten «Tro, håp og forfølgelse». Denne rapporten har i praksis ikke fått nødvendig gjennomslag. Derfor tok Bispemøtet, sammen med NOAS, Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, Norges kristne råd og Stefanusalliansen, initiativet til å utarbeide en bredere rapport med oppdatert informasjon om situasjonen for kristne konvertitter i Iran. Den skulle også tydeliggjøre begreper som trosidentitet, trosuttrykk og trospraksis både i en

norsk og en iransk sosiokulturell kontekst. Mange av de faglige og prinsipielle spørsmålene rapporten tar opp, er også aktuelle i forhold til behandlingen av konvertitter fra andre land. Rapporten gjennomgår internasjonalt lovverk og norske forpliktelser.

Denne rapporten, «Tro, håp og forfølgelse II – Har kristne konvertitter fra Iran behov for beskyttelse?», ble lagt fram 26. september 2017. Rapporten har en bred gjennomgang av norske konvertittsakers juridiske sider i lys av internasjonale domsavsigelser og rettspraksis. Gjennomgangen viser at det særlig er grunn til å legge vekt på domsmyndighetenes selvstendige ansvar for å vurdere de landfaglige spørsmålene knyttet til den faktiske situasjon for konvertitter i Iran. Land som Danmark og England legger til grunn at konvertitter fra Iran har et langt større beskyttelsesbehov enn det norske myndigheter mener.

Rapporten peker på behovet for en sterkere vektlegging av uttalelser fra de lokale kirkelige ansvarlige som over tid har lært å kjenne konvertitters troshistorie og trosuttrykk. Den viser at når man skal avgjøre troverdigheten til en konvertitt, er det helt nødvendig å legge til grunn en klarere teologisk og religionsfaglig vurdering av hva som menes med trosidentitet og hvilke vurderinger som skal legges til grunn for å anse den nye religiøse identiteten som ekte. I respekt for den enkelte konvertitts situasjon,

er det viktig å ta hensyn til opplevelsen, erfaringen og tilhørigheten til kristen tro og tradisjon.

Rapporten synliggjør den akutte og livslange konfliktsituasjonen konvertitter erfarer i Iran. Dersom de oppsøker eller etablerer egne husmenigheter og kristne fellesskap, utsettes de for umiddelbar risiko. En konvertitt blir sett på som en trussel mot rikets sikkerhet og kan bli behandlet som en fiende av staten.

Bispemøtet oppfordrer til at rapporten «Tro, håp og forfølgelse II» blir brukt aktivt slik at praksisen i Norge blir justert inn mot de realitetene rapporten peker på. Dette gjelder både forståelsen av trosidentitet, trospraksis og situasjonen for kristne konvertitter i dagens Iran. Målet må være at Norge gir beskyttelse til dem som har behov for det og slik ivareta deres menneskerettigheter.

Vigsling av ny biskop

***Ivar Braut** ble viglet til biskop i Stavanger bispedømme 19. mars 2017 i Stavanger domkirke. Braut kom fra stillingen som sokneprest i Birkeland menighet i Fana prosti, Bjørgvin bispedømme. Braut ble tilsatt av Kirkerådet 7. desember 2016.*

***Herborg Finnset** ble viglet til biskop i Nidaros bispedømme 10. september 2017 i Nidaros domkirke. Finnset kom fra stillingen som prost i Strinda prosti, Nidaros bispedømme. Finnset ble tilsatt av Kirkerådet 12. juni 2017.*

***Kari Veiteberg** ble viglet til biskop i Oslo bispedømme 17. desember 2017 i Oslo domkirke. Veiteberg kom fra stillingen som bymisjonsprest ved Bymisjonscenteret Tøyenkirken. Veiteberg ble tilsatt av Kirkerådet 13. september 2017.*

Vigslingstale

STAVANGER DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kjære Ivar Braut.

Til lykke med dagen - som er fylt av så mye glede og forventning. Om litt blir du biskop i Stavanger – og du vil få gullkorset lagt om halsen din – det skal du bære som et tegn og som en påminnelse om hva som er sentrum i din gjerning som tilsynsmann i vår kirke: Å formidle det gode budskap om Jesus Kristus til mennesker i vår tid. Han byttet plass med oss og gav oss håp for liv og evighet. Der går en usynlig og likevel tydelig linje fra denne dagen tilbake til den dagen da du ble døpt inn i den kristne kirke for å høre Kristus til og følge han på veien gjennom livet. Da ble det tegnet et kors, trolig også to, over deg. Dåpsveien er vandringen i tro og tjeneste i livets mangfoldige landskap. Du har formidlet at det til tider har vært kupert og trangt, men hvor du ved andres hjelp fikk se at troens rom er større. Og nå du er kommet til et punkt hvor du vil få det store utsynet, som ved Jærens strender, men også erfare de krevende situasjoner der landskapet blir uoversiktlig og vanskelig å manøvrere i. Da vil du få god nytte av din stayerevne til å stå lange distanser.

Mesteren fra Nasaret var en vandringsmann som underveis møtte vanlige folk. Gjennom sine handlinger og sine holdninger og sitt liv var han en grensesprenger som vi nå vet endret verden. Jesus overrasket, han inkluderte mennesker som var utenfor, han irettesatte dem som satte sperrer for andre og til sist brøt han dødens grenser. Det er han kirken og troende er kalt til å følge etter, også du i din gjerning som biskop.

«Den som vil tjene meg, må følge etter meg, og der jeg er, vil også min tjener være.» Joh. 12:26

Hvilke muligheter vil åpne seg for deg i din tid som kirkeleder her, i det flotte og mangfoldige Stavanger bispedømme? Det blir mange flere anledninger enn du aner til å forkynne Kristus, i alle sammenhenger. Du vil få bruk for all din innsikt og din lange erfaring fra tiden som menighetsprest. Du vil få bruk for din mildhet og din åpenhet og varhet for den skjulte tro. Slik vil du også som biskop fortsatt bekrefte mennesker og være med å fjerne de grenser som mange setter for sin egen frimodighet og gi dem mot og inspirasjon så flere våger å være med i fellesskapet i menighetene. Men du utfordres også til å oppsøke og møte miljøer der du må gå utover dine egne grenser og komfortsoner og utvikle sider nye sider ved deg selv. Du vil ikke bare møte begeistring og tilslutning. Det vil for deg som ansvarlig leder også være nødvendig å ta valg og beslutninger som vekker motstand og der du kjenner på smerte og ensomhet. Til dette kreves både ydmykhet og tydelighet, på samme tid.

Det er en del av biskopens oppdrag både å rettlede og oppmuntre. Det er ordpar som tilsynelatende er umulig å holde sammen, men er det slik? I nesten gåtefulle ord sier Jesus i Mat. 11:

«Kom til meg dere som bærer tunge byrder og jeg vil gi dere hvile. Ta mitt åk på dere og lær av meg – for jeg er mild og ydmyk av hjertet.»

Hva er nøkkelen til å forstå denne formaningen? Det må være at det er kjærligheten til mennesker som gjennomsyrt Jesus sin

tjeneste, og som også skal prege vår tjeneste blant mennesker, også når den er krevende og belastende.

Nå skal du meisle ut hvem du skal være som biskop og som Jesu etterfølger. Du vil forme hvem og hva mennesker møter når de møter deg, som biskopen deres, som symbolbærer for kirken. Du blir møtt med forventning og positiv spenning. Du har foran deg en tjeneste der du også blir utfordret til å sette grenser for deg selv. Du vil ikke makte å møte alles forventninger. Med deg har du medarbeidere som støtter deg og som gir deg ærlige råd og tilbakemeldinger. Det trenger også ledere i kirken. Det gjør at du kjenner er du ikke bærer tjenesten alene.

Ivar, snart biskop, vandringen din på dåpsveien fortsetter fra i dag, men du skal inn i nye landskap. Mesteren kaller deg til stadig etterfølgelse som gjør at grenser åpnes og flere mennesker møter Guds nåde som setter fri.

Med deg har du stadig løftene fra dåpen om Jesu nærvær alle dager. Han er trofast og er med deg, alltid.

Vær velsignet og bli til velsignelse – det er vår kirkes bønn for deg i dag.

Amen

Preken vigslingsgudstjeneste

STAVANGER DOMKIRKE
AV BISKOP IVAR BRAUT
LUK 11,14-28

¹⁴ En gang drev han ut en ond ånd som var stum. Da den onde ånden fór ut, begynte den stumme å tale, og folk undret seg. ¹⁵ Men noen av dem sa: «Det er ved hjelp av Beelsebul, herskeren over de onde åndene, at han driver de onde åndene ut.» ¹⁶ Andre ville sette ham på prøve og krevde et tegn fra himmelen av ham. ¹⁷ Men Jesus visste hva de tenkte, og sa til dem:

«Hvert rike som kommer i strid med seg selv, blir lagt øde, og hus faller på hus. ¹⁸ Om nå Satan er kommet i strid med seg selv, hvordan kan da riket hans bli stående? Dere sier jo at det er ved Beelsebul jeg driver de onde åndene ut. ¹⁹ Men hvis det er ved Beelsebul jeg driver ut de onde åndene, hvem er det da deres egne folk driver dem ut ved? Derfor skal deres egne domme dere. ²⁰ Men er det ved Guds finger jeg driver de onde åndene ut, da har jo Guds rike nådd fram til dere.

²¹ Når den sterke med våpen i hånd vokter gården sin, får det han eier, være i fred. ²² Men kommer det en som er enda sterkere og overmanner ham, da tar han fra den sterke alle våpnene som han satte sin lit til, og fordeler byttet. ²³ Den som ikke er med meg, er mot meg. Og den som ikke samler med meg, han sprer.

²⁴ Når en uren ånd farer ut av et menneske, flakker den omkring over øde vidder på leting etter et hvilested, men uten å finne det.

Da sier den: 'Jeg vil vende tilbake til huset mitt, som jeg forlot.' ²⁵ Og når den kommer dit, finner den huset feid og pyntet. ²⁶ Da drar den av sted og får med seg sju andre ånder, verre enn den selv, og de flytter inn og slår seg til der. Og det siste blir verre for dette mennesket enn det første.»

²⁷ Da han sa dette, ropte en kvinne i folkemengden til ham: «Salig er det morsliv som bar deg, og brystene som du diet.» ²⁸ Men Jesus svarte: «Si heller: 'Salige er de som hører Guds ord og tar vare på det.'»
Luk 11,14-28

Dette er en av de søndagene i kirkeåret med de vanskeligste tekstene. Ikke spesielt vanskelig å oversette fra gresk til norsk, men fra datid til nåtid. Både fordi de virker fremmede og fordi de ikke er lette i det hele tatt å tolke og forstå.

Slik er det når kirken fastlegger sine tekster i årevis på forhånd for hver søndag i kirkeåret. Det er en viktig og god øvelse dette å bruke tekstene – også de plagsomme – slik det er satt opp etter nøye overveielse og tradisjon. Men uansett: Det er en Jesustekst.

Og samme hvor fremmed denne teksten kan oppleves, så har teksten mye å si oss likevel. Kanskje nettopp fordi vi må tenke oss om, og den er ikke av de milde, gode versene som bare glir rett gjennom. Og det er ord fra

Jesus. Hva ville han? Hva vil han oss?

Ja, hva vil han oss?

Han vil vise folket den gangen – og oss – at når han er kommet, da er Guds rike kommet. Guds rike med fred, glede og helhet.

I denne fortellingen er tegnet på Guds rike at det som omtales som «en ond ånd» blir drevet ut. Det er fremmed for oss, men ikke like fremmed alle steder i verden. Men vi kan trygt slå fast at den gang som nå strevde mennesker med tunge plager, psykisk, fysisk, i relasjoner og av undertrykking. Interessant er det å se hva som er fortalt rett før vår fortelling: Blant annet den barmhjertige samaritan og Fader vår.

«En gang drev han ut en ond ånd som var stum». Kort og nøkternt fortalt. Han gjorde hel ved å gi et glimt av himmel. Plager og sykdommer var borte. Noen undret seg. Andre ble sure. De sure og mistenksomme kunne visst ikke glede seg over at et medmenneske hadde sluppet fri fra plagen sin. Og påstår at Jesus står i ledtog med Beelsebul. Det vil si i ledtog med Satan eller diabolos. Splitteren, motstanderen, baktaleren som disse navnene betyr. Guds motstander finnes, men vi vil ikke ha noe med ham å gjøre. Han kan ikke noe, har ingen mulighet til å straffe noen, vet at han har tapt mot Gud, på endelig vis ved Jesu

soningsdød og oppstandelse. Men likevel prøver splitteren seg med tåkelegging og til å få Guds skapninger til å bli likegyldige til Skaperen og til troen. Til å ta livet som en selvfølge i stedet for å takke Gud.

Jo, Jesus er sendt fra En som er sterkere enn alt annet. Ved Jesus Kristus blir alt forandret. Det er Guds finger inn i vår historie. Tåken letter når Jesus står opp fra døden, nå ser vi – i alle fall stykkevis – hvem Skaperen, Frigjøreren og Livgiveren er: Fader, Sønn og Hellig Ånd.

Men som det kostet og fortsatt koster!

På avgjørende vis har Gud gått inn i menneskeslektens historie når Jesus bærer alle våre feiltrinn, misgjerninger, synder. Det river Gud i hjertet. Det kostet, og det blir gitt av den djupeste av all kjærlighet. «For så høyt har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.»

Men det koster også i dag. For Gud.

For plager og undertrykkelse preger kloden den dag i dag og rammer alt liv. Også skaperverket. En sak er alt som ikke skjer pga ondskap. All sjukdom og alle tunge tider som vi alle mer eller mindre opplever. Og vi må si: Som for oss virker urettferdig fordelt. Men noe annet og enda mye verre er det som skjer av ondskap, ja som vil gjøre livet tyngre for

andre. Da kan vi snakke om onde ånder, nemlig om hva Guds motstander frister Guds skapninger til å finne på.

Gud har en stadig kamp mot alt som undertrykker og tyranniserer. Mot overgriperne. Mot krigshisserne. Mot de kyniske bakmennene. Da snakker vi om demoniske krefter. Gud har det gående i seg selv, denne fortvilte gråten-i-halsen-kampen, den er full av lidenskap slik den fortelles om hos profetene.

Gud blir rispet i huden. Nei, mye mer. Det går rett i hjertet. Hos profeten Hosea sammenlignes han med ei bjørnemor, ei binne som blir fratatt ungene sine. Det slår ut i voldsomme følelser av lidenskap.

Noen ganger kan vi merke det nærmest intuitivt: Vi leser, ser TV – om uskyldige som lider, som er i kryssilden, barn som flykter eller som tvert om er innesperret. «Nå tar du deg av dem, Gud» sier vi inni oss. Og tenker og tror med hele oss: «De er i din hånd. Nå er du inne hos de livredde bak stengte dører»

Det må være slik som den første påskedagskvelden da Jesus sa: «Fred være med dere». Og han viste dem sine sår. Merker i hendene og i siden. Det var Jesu ytre sår av den dypeste fornedrelsen. Men det er også den eneste fornedrelsen med mening. De undertrykte og forfulgte kan ikke være glemt når Gud er Gud. Nå viser han på sine sår. Du er ikke glemt, sier han.

«Bli hos oss, Herre», ber vi. Abide with me. Vær du i stormen.

Gå med i dødsskyggens dal du som har vært der selv. For denne Jesus har et ansikt som er sterkt, mildt og fullt av nåde.

Dette er det kirken kalles til den dag i dag: Å forkynne evangeliet om den korsfestede og oppstandne Jesus. Så troen holder seg til ham.

Sammen med mennesker av god vilje kalles vi til å søke rettferdighet og forsoning. Det er en gudgitt oppgave for hele sivilsamfunnet å skape et trygt liv for alle uten å skule til om de har fortjent det.

Og kirken peker på ham som bærer tyngden av all verdens misgjerninger.

Til slutt – når dommen er holdt – så er det bare nåden tilbake for oss alle. Men det er også nok. For nåden har sitt ankerfeste i Jesus Kristus. Med fast blikk går han mot korset og bærer alt. Den gang og nå. En gang for alle. Og i dag. All verdens synd.

I kirkekunsten ser vi ofte et bilde av en drake som truer livet, men som blir tråkket ned og overvunnet. Det er den fornedrede Jesus som er Den oppstandne. Det er han som trækker draken, den onde fienden ned. Det er en mektig seier av kosmiske dimensjoner. Alt er og blir forandret når Jesus har vunnet over døden. Oppstandelsen hans gir både kraft til å stå opp mot ondskaperen, men den inspirerer også til å gjøre det gode.

Vær ikke redd!

Jesus går med deg. Din bror, din frigjører, din Frelser.

Ære være Faderen og Sønnen og Helligånden som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Hilsen ved vigslingen

AV KIRKERÅDETS NESTLEDER HARALD HEGSTAD

Det er en stor glede for meg å hilse Stavangers nye biskop på vegne av Kirkerådet. Kirkerådets leder, Kristin Gunleiksrud Raaum, ble dessverre forhindret fra å delta, noe hun er svært lei seg for. Hun sender sine varmeste gratulasjoner.

Bak innsettelsen av en ny biskop ligger det en omfattende prosess. Etter nominasjon i bispedømmerådet og en omfattende avstemningsrunde der en rekke personer og instanser i og utenfor bispedømmet sier sin mening, tar Kirkerådet den endelige avgjørelsen. At så mange er involvert og påvirker resultatet, er en stor styrke både for bispeembetet og den nye biskopen. For din del betyr det at du skal være trygg på at du har et solid kirkelig mandat i ryggen når du tar fatt på din tjeneste.

Som biskop får du en særlig oppgave med «legge vinn på å fremme og bevare enheten i Guds kirke», slik vi hørte i vigslingen i dag. Vi kan vel være enig om at det er en viktig oppgave i Den norske kirke akkurat nå, også i Stavanger bispedømme. Her tror vi du er rett mann på rett plass. I din rolle som medlem i Kirkemøtet og i Kirkerådet har vi nettopp lært deg å kjenne som en brobygger. Du er en som lytter til argumenter før du konkluderer, men som også våger å stå for dine synspunkter. Det kan du gjøre fordi du er en teolog med solid forankring i kirkens tro og tradisjon, men samtidig er lydhør for tidens utfordringer. Vi vet at du både vil være biskop både for dem som aktivt søker kristent fellesskap i kirke og bedehus, men også for den brede folkekirken. Ditt engasjement for folkekirken markerte du allerede da tilsetningen av deg som biskop ble offentliggjort. Vi ønsker deg lykke til med å bygge broer i kirkelandskapet her i Rogaland.

Som biskop i Stavanger går du inn i en lang rekke med biskoper tilbake til opprettelsen av Stavanger bispedømme i 1125. En bispevigsling i Stavanger domkirke sier noe om de lange linjer i Den norske kirkes historie. Samtidig skjer din vigsling skjer i det året vi markerer 500-årsminnet for reformasjonen. Du vigsles til luthersk biskop i en luthersk kirke. Fra vår reformatoriske arv lærer vi at det som binder kirkens sammen i fortid og nåtid er evangeliet om Jesus Kristus. «Guds kirkes grunnvoll ene, er Herren Jesus Krist», sang vi i kirken. Du er satt til å sikre selve fundamentet for kirkens liv, slik vigslingsliturgien uttrykker det: å «ta vare på den apostoliske lære etter vår kirkes bekjennelse». Kirkens enhet skapes og bevares gjennom å vitne om Jesus på en måte som gjør at mennesker kommer til tro på ham og følger etter ham.

Kjære Ivar: Vi kjenner deg som en bibelsk forankret, Kristus-sentrert teolog og forkynner. Ditt fremste oppdrag som biskop er selv å forkynne Jesus Kristus, og å sette andre i stand til å gjøre det samme, både i ord og i handling.

På vegne av Kirkerådet ønsker jeg deg Guds velsignelse over den tjenesten du nå tar fatt på.

Hilsen ved vigslingen

AV BISPEDØMMERÅDSLEDER LARS-TORE ANDA

Deres Majestet, ærede gjester, kjære biskop Ivar!

Gratulerer med dagen. Jeg gratulerer ikke bare vår nye biskop, men hele bispedømmet og Den norske kirke. Nå er du blitt biskop i Stavanger bispedømme. Det er du vigslet til. Takk for at du har stilt deg til disposisjon. Må Gud velsigne deg og din gjerning.

Vi gleder oss til å arbeide sammen med deg om det som er vårt bispedømme sin visjon: Kirken i Stavanger bispedømme vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus ved å være bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende.

Gjennom samtale, din egen presentasjon og intervjuer i media er du tydelig på at du ønsker å være en biskop som viser oss hvem Jesus er og hva han kan bety for mennesker i dag. Du vil formidle tro og håp, er opptatt av trosopplæring for alle døpte og omsorg for mennesker.

Du er rogalending, vokst opp i Sandnes og har mesteparten av din prestetjeneste i Bjørgvin bispedømme. Du er godt forankret i den tradisjon som preger mange menigheter her, bispedømmets prester og ansatte. Du har selv sagt noe om at du kjenner dette bispedømmet og kulturen i Rogaland godt fra din oppvekst. Da vet du noe om mangfoldet, og engasjementet som finnes hos folket her sørvest. Det er et stort engasjement for å bygge menighet. Vi er et bispedømme som har god oppslutning om gudstjenester, kirkens tilbud i glede og sorg, konfirmasjon og trosopplæring. Vi har engasjerte og dyktige medarbeidere i ulike tjenestegrupper og menigheter som gjør en imponer-

ende frivillig innsats for lokalsamfunnet. Vi har tradisjon for at mange er synlige i gudstjenesten og har mange måter å være kirke på.

Vi gleder oss over at du ser ut til å gå inn i den tradisjonen når du sier at det motiverer deg å skulle leve midt i et bispedømme preget av engasjement og nytenkning. Og at det for deg er motiverende å være biskop i en folkekirke der så mye trosbekjennelse og tjeneste kan vokse fram.

Biskopen arbeider tett sammen med staben på bispedømmekontoret, prostene og bispedømmerådet. Vi ønsker alle å stå sammen med deg for å legge til rette for at flere skal oppleve kirken som «min kirke.» og at mangfoldet skal respekteres og verdsettes. Du har selv omtalt mangfoldet som en ressurs og ikke et problem. Sammen vil vi legge til rette for at Jesus gjøres kjent, og at troen på Han kan gjøre en forskjell i menneskers liv.

Menighetsråd, ansatte i menighetene, et helt korps av frivillige og de mange som gjerne vil ha en tilhørighet til kirken, gleder seg i dag over at du er vigslet til biskop. På vegne av oss alle sier jeg:

«Velkommen som biskop i Stavanger bispedømme, Ivar Braut.»

Vigslingstale

NIDAROS DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kjære Herborg Finnset.

Til lykke med dagen. Under hvelvene i storslåtte Nidaros domkirke, på dette stedet i katedralen hvor evangeliet har vært forkynt og delt ut i nesten 900 år, skal du om litt få bispekorset om halsen din. Det er et ytre tegn på at du går inn i en ny fase i din tjeneste med å formidle Guds nåde – gjennom ord og sakramenter. Du har fått kall fra kirken – til å tilsyn med menighetene og medarbeiderne i det tradisjonsrike og mangslungne Nidaros bispedømme. Korset, som mange har båret før deg, skal være en stadig påminning om Guds nåde og barmhjertighet. Det vil fortsatt være kjernen i din gjerning å gi videre evangeliet om Jesus Kristus – han som gav seg selv på korset og rev ned dødens stengsel oppstandelsens morgen.

Du vil bli overrasket over hvor mange anledninger du får i din tjeneste til å gjøre det, fra de minste til de eldste. Og i de mest uventede situasjoner. Og du vil bli møtt med oppmerksomhet og ikke minst nysgjerrighet.

De fleste i Trøndelag har ikke møtt deg før.

Visjonen for Nidaros bispedømme har med det utfordrende og uventede + 1. I evangeliene er det slående hvordan Jesus møter og tiltaler mennesker en og en, nesten alltid ved deres navn– og gir dem oppmerksomhet og tilgivelse, oppreisning og nytt mot, akkurat i den situasjonen de er i midt i deres liv. Slik møtte han han som satt seg skjult i morbærtreet for å være tilskuer:» Sakkeus, stig ned, for i dag vil jeg bli gjest hos deg.» Da skjedde evangeliet. Det paradoksale er at det er nettopp slik viste han

at hvert menneske har uendelig verdi, hver og en har evner og gaver til bruk i fellesskapet. Evangeliet er åpent og inkluderende. Og slik utfordrer han i møte med mennesker fremdeles til tro og tjeneste. Det er stadig kirkens oppdrag å kalle mennesker inn til fellesskapet i Kristus og til å være en neste.

Herborg, nå blir du på en særlig måte en slik + 1. Du går inn i en tjeneste der du står sammen med mange, i bispedømmet, i Bispemøtet og hele vår kirke. Men bispegjeringen er også en personlig forpliktelse, der du iblant vil kjenne tyngden både av ansvar og av ensomhet, men trolig mest av glede. Du skal utforme din gjerning med din erfaring og din kompetanse. Din kjennskap til samisk kultur og tradisjon gjør deg i stand til å møte og samarbeide med Samien Almæge, som beriker kirkelivet i dette bispedømmet.

Folk vil lytte etter til din særlige tone. Du vil få i bruk for din livskunnskap og ærlighet. Med din nord-norske bakgrunn, din åpne måte å kommunisere på og din jordnære tro har du de beste muligheter til å skape gode og nære møtesteder, med enkeltmennesker og med grupper, med ulikt forhold til kirken. Men bli ikke overrasket om du må gå noen runder både med deg selv og med andre for å skape gjensidig forståelse i møte med det trauste trønderske lynne.

+1 handler om å gjøre en forskjell – og å være et pluss. Enhver er skapt i Guds bilde og har enestående verdi. Mange lengter etter å høre det, i en tid da skam og synd har fått forsterket betydning og prestasjonskulturen for ofte dreper livsglede og evnen til å være medmenneske. Også kirkelige medarbeidere

sliter, med motivasjon og frimodighet. De ønsker å bli sett og oppmuntret. Gjennom forkynnelse og samtaler bygger du tillit og troverdighet.

Du er en glad pilegrim og har gått mange etapper i opptrukne stier. Din vandring er fra nå av i et ukjent landskap. Du skal finne retningen på din tjeneste så den viser veien til glede og

fred, den som Jesus åpnet. Frigjort av Guds nåde er vi kalt til gjøre en forskjell i verden. Vår bønn for deg er at du kjenner at det bærer deg og gir deg kraft.

Vær velsignet og bli til velsignelse!

Preken vigslingsgudstjeneste

NIDAROS DOMKIRKE
AV BISKOP HERBORG FINNSET
MATT 20,1-16

Før daggry stod de der. De dukka opp i mørket, på torget. Dagarbeiderne. Torget var arbeidskontoret. Sammen med det første lyset kom de som kjøpte deres arbeidskraft, de som trengte deres hender og sterke rygger. Det var innhøstingstid i vingårdene. Krevende arbeid. Og likevel var de for mange til at alle fikk arbeid. Tomme hender. Tomme lommer ved dagens slutt. Tomme mager hjemme.

Jesus fortalte sine lignelser i et land og en sammenheng med mange fattige. Skattetrykk og utbytting førte til at mange mista det meste de eide. De brøt opp fra landsbygda og forsøkte å finne et bedre liv i byene.

Høres det kjent ut? Alle de millioner mennesker i verden som i dag legger ut på vandring, på leiting etter en måte å forsørge familien sin på, ei fredelig framtid for seg og sine. Mange søker mulighetene i byen, eller som landarbeidere på andre sida av havet. Et bedre liv. Og så blir det fremdeles tomme hender: ingen har bruk for de som vil skape ei framtid for sine, som søker friheten og ønsker seg et verdig liv. Mange av Bibelens lignelser har noe evig, aktuelt med seg. Også i denne fortellinga er det følelser og situasjoner vi kjenner så godt igjen.

I lignelsen var noen heldige. De forlot torget – og tok fatt på veien til vingården. De visste at de var berga også denne dagen. Men mange står tilbake mens timene går, sola stiger og varmen baker, og desperasjonen øker.

Tomme hender. Hvorfor ble de stående der? Kanskje kunne det enda skje, at noen kom for å gi dem arbeid? Enda vanskeligere enn å stå der var det å gå hjem til en sulten familie og tause bebreidelser. Og så skjer mirakelet! Så seint som klokka fem om ettermiddagen – den ellefte timen- blir de siste satt i arbeid. De stod ikke lenger ledige på torget.

«Å være ledig på torget»: Det er et uttrykk vi noen ganger kan høre, og som er forbundet med denne lignelsen. For meg har ordene en spesiell klang: Underveis i arbeidet med denne gudstjenesten har min gamle mor, som ikke lenger er i de levendes land, blanda seg inn i prekenforberedelsen:

Med to yrkesaktive foreldre ble vi barn involvert i arbeidsoppgaver når ting skulle gjøres ute og inne. Når du hadde gjort den oppgaven du fikk tildelt, var det om å prøve å se opptatt ut ei stund, til vi blei gjennomskua. Jeg kan formelig høre mammas stemme: «Er du ledig på torget?» «Da visste jeg at det snart kom ei ny bestilling om å springe hit eller dit og hente eller gjøre noe.

«Ledig på torget» – for oss et lite friminutt til vi blei oppdaga. Å være ledig på torget – å være uten oppgaver.

Å være ledig på torget: Vanligvis er det en vanskelig situasjon. Ledig på torget – har ingen bruk for meg? Unge

som ikke kommer seg i arbeid, mennesker som leter etter mening med livet, - hva skal jeg bruke livet mitt til? den fremmede som ikke får hjelp til å knekke nye sosiale og kulturelle koder, de som vi går forbi fordi det er mer behagelig for oss.

Ledig på torget. Ingen har bruk for meg. Ingen er interessert i meg. Ingen ser meg.

Skal det være sånn hos oss? At vi har mennesker som ikke opplever at det er bruk for dem? Hva slags samfunn vil vi skape sammen? Hvilke verdier skal prege samfunnet vårt? Hvem skal det være plass til? Hva er et menneske verd?

Det er store spørsmål som krever svar av oss. Spørsmål som utfordrer oss, som medmennesker, som deltakere i samfunnet.

Vi blir så ofte målt ut fra utseende, intelligens, hvor du kommer fra, hvilket folk du tilhører, om du har penger, hvilken religion du har, arbeidsevne. Og noen mennesker har fått en pris; de blir solgt: menneskehandel, trafficking, barnarbeid, slaveri: det har ulike navn.

Hva er et menneske verd? Hva gjør oss verdifulle? Hadde vi spurt ti personer på gata, hadde vi kanskje fått like mange svar.

Jeg vil si deg: Vi er mennesker, og som mennesker er vi verdifulle, alle like verdifulle: Å være menneske er å være Guds

gode skapning, være satt på jorda for å være medmenneske for all Guds skapning: for å gjøre det gode, for å se Gud i sin medskapning. Vi er satt her for å lage svar på bønnene i fadervår: la riket ditt komme – la viljen din skje på jorden slik som i himmelen.

I dag, i denne høytidelige gudstjenesten, er vi sammen i katedralen: det mektige kirkebygget som er bygd så vakkert som de som skapte det, kunne få til – til Guds ære. Men den er også bygd slik for å inngyte respekt og ærefrykt hos den som kommer hit. Vi blir små, stilt overfor de hundrer av år som denne kirkas historie rommer, av tanken på alle dem som har søkt hit, vandret mellom søylene her med livet sitt i hendene- i tro og bønn, håp og lengsel. Det mektige bygget overvelder oss fremdeles – de gamle mestere kunne sine ting. Og midt i dette – slik vi samles her i dag – vi er en oppvisning av farger, fine klær, av hierarki og titler: Da møter vi denne lignelsen som Jesus forteller: om fattigfolk som nesten ikke eier mer enn de kan bære, men som får åpenbart en dyp hemmelighet, rammet inn av ei fortelling plassert midt i hverdagens slit og bekymring.

Alle fikk et oppdrag. Alle fikk det samme oppdraget. De første skal bli de siste- og de siste bli de første. Den som kommer sist inn, blir likestilt med den første. Det er et trøstefullt perspektiv for en nyvigslet biskop som kan kjenne seg liten - overfor oppgaven, overfor den historiske tradisjonen som jeg nå har trådt inn i: inn i den lange

rekka av forgjengere. Vi har hørt store, tunge og viktige ord som rommer ansvar, oppgaver, kall og forpliktelse. Går det an å våge det? Det er bare mulig når det understrekes så sterkt i vigslinga at det er Guds nåde som skal bære alt.

Himmelriket kan lignes med. Slik begynner Jesus. Himmelriket kan lignes med denne vingårds- eieren som skal ha inn folk for å ha et arbeidsstykke gjort. Han henta inn de som var ledig på torget.

Også de som bare arbeidet en time, arbeidet hardt. De ville gjøre sin del. Da de kom til oppgjøret, ble de nok storøyde: En denar – det som var vanlig, full daglønn – lå med hele sin tyngde i handa. Øynene til de som hadde strevd heile dagen smalna da de skjønnte at de ikke fikk mer

Jordeieren provoserer gjennom sin likebehandling. Han provoserer de som mente seg å ha krav på mer enn de andre. Ingen får for lite – alle får det samme. Rundhåndet deler jordeieren ut – i alles hender ligger denaren. For den som hadde forventet seg mer, blir jordeierens godhet en provokasjon. Ingen får for lite – alle får det samme – alle får nok. Slik handler Gud.

Fortellinga er et ekko av hvordan Gud handler med oss. Nåde. Det som vi får, selv om det er ubegripelig og urettmessig godt. Gud griper inn, med noe annet enn det som ville vært opplagt. Den fantastiske, uberegnelige Guds nåde- heilt urimelig. Og ingen får mer enn noen andre – for alle får det samme, - og det er nok.

Til de som hadde arbeidet lenge, og som blei sinte svarer jordeieren:
Ser du med onde øyne på at jeg er god? Spørsmålet blir svaret de får. Vi får bære med oss spørsmålet, vi som noen ganger opplever at det er vanskelig å betro viktige

oppgaver til nye deltakere i fellesskapet, som er snare til å vurdere noen som viktigere enn andre. I kirkas fellesskap skal det være plass til alle.

Reformasjonsåret 2017 - 500årsmarkeringa av reformasjonen - har fått «nåde» som en overskrift – ut fra Martin Luthers poengtering av nåden alene – sola gratia – bare nåden. Nåde er bare Guds tilgivelse og nærhet, håp og nytt liv: Igjen og igjen.

Å rekke ut nåden – dele ut rundhåndet – til alle som med stor eller liten tro strekker handa fram, er kirkas store oppgave.
Her – i gudstjenesten, er stedet hvor jord og himmel møtes – her er himmelen åpen - og vi får alle brødet, mynten, nåden, livet: Den korsfestede og oppståtte selv, lagt i vår tomme, åpne hand.
For ingen ting har vi fått det – for ingen ting skal vi gi det videre. Her er stedet hvor takken og lovsangen kan stige til Gud.

Nåden kjenner ikke vilkår eller forbehold. Nåden kjenner ikke til kort eller lang arbeidsdag, eller innholdet i å gjøre seg fortjent til andres velvilje: Gud rekker ut sin nåde til den som vil ta imot.

Kjærligheten og nåden finner sitt klareste uttrykk i historien om Jesus, om Guds uutslokkelige kjærlighet: den som er gitt oss – i tomme hender.
Nåden, som setter oss mennesker fri fra det som binder oss, og som gjør at vi oppreist kan gå videre sammen. Vi er alle mottakere av den samme nåde; av gaven vi får fra Gud –som er usynlig til stede mellom oss, Gud som er skaper og giver av nådens grenseløse gave – nok for alle. Den setter oss alle fri – til å leve for Gud og for hverandre.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er og blir en sann Gud, fra evighet og til evighet. Amen

Hilsen ved vigslingen

AV KIRKERÅDETS LEDER KRISTIN GUNLEIKSRUD RAAUM

Kjære biskop Herborg.

Takk for en fantastisk sterk preken som gikk rett i sjela. Det var så flott å se deg. Du fikk bispekorset rundt halsen, gikk inn i alterringen og tok rommet. Du messet deg klart og tydelig inn i bispegjerningen.

Det er flott at Nidaros har fått sin første kvinnelige biskop - og det skulle egentlig bare mangle.

Herborg, du er glad i folk, og bruker tid på å snakke med og bli kjent med folk. Det passer godt her i selveste folkekirkeland. Jeg har allerede hørt folk fortelle om at de liker å snakke med den nye biskopen, og at de åpner seg lett for deg, både om troen og livet sitt. Både det vonde og fine.

Herborg, du blir biskop i en svært viktig fase av kirkens historie. Vi er ikke lenger en statskirke, men vi skal fortsatt være en bred folkekirke, med rom for troen og livene våre. Her får du et stort ansvar for å være en stemme i denne kirken.

Jeg ønsker deg mange gode levende krevende sterke dype år som biskop, der du forkynner evangeliet om Jesus som møtte folk med å reise dem opp og gi dem verdighet og nåde. Det er derfor vi er en folkekirke, og jeg gratulerer deg som biskop i katedralen midt i folkekirkeland. Jeg ønsker deg en velsignet bispegjerning.

Hilsen ved vigslingen

AV FYLKESMANN BRIT SKJELBRED

Deres Majestet, ærede gjester, kjære biskop Herborg.

Velkommen som biskop i Nidaros! Velkommen til det eldgamle bispetet som har hatt og har så stor betydning for vår identitet. Hit har pilegrimene vandret i tusen år, kalt av klokkeklangen fra Nidarosdomen, som var viden kjent som «klokken Glad i Nidaros». Og hit rettes alle øyne når Olavsfestdagene stadig setter nye og aktuelle pilegrimstema på dagsorden, både i og utenfor katedralen.

Velkommen til Nidaros, velkommen til Trøndelag! Fra nyttår blir jo Trøndelagsfylkene slått sammen, da får vi samme område å forholde oss til. Og selv om kirken ikke lenger er en del av det regionale statsapparatet, har vi likevel – med hver våre roller – et felles ansvar for det mangfoldige og rike Trøndelagssamfunnet.

Begge jobber vi med forvaltning (eller forvalteransvar) og verdispørsmål. Fylkesmannen holder frem nasjonale verdier og fører tilsyn med praksis, og Kirken holder viktige diskusjoner levende ved å peke på urett og holde opp et «trollspeil» mot samfunnet vårt.

Trollspeilet var nettopp tema i de tre konferansene som biskopen og begge fylkesmennene samarbeidet om ved årtusenskiftet. Og det var konferansen «Som Gud på jorden» som munnet ut i hustavlen «Ropet fra en såret jord», som på en så nydelig og evig aktuell måte uttrykker vårt felles forvalteransvar:

Menneske... Ditt liv er innfelt i jordens liv. Alt er gitt deg til låns. Alt skal du overlate til dem som følger etter. ... Moder jord har nok til alles behov, men ikke til alles grådighet.

Forholdet mellom Fylkesmann og kirke har endret seg over tid. Erkebispegården er jo selv et tungt symbol på den tette forbindelsen mellom konge og kirke opp gjennom århundrene, og i 150 år satt vi sammen i Stiftsdireksjonen.

Men selv om de formelle båndene nå er borte, har vi fortsatt rike muligheter for samarbeid – ikke som regionale statsetater som skal samordnes av Fylkesmannen! – nei, vi vil samarbeide av eget initiativ, fordi vi ser at vi har oppgaver som berører hverandre og som har betydning for de samme menneskene:

- Vi kan møtes i innsatsen for barn og unge, folkehelse og klima- og miljøspørsmål.
- Vi kan møtes i innsatsen for å legge til rette for dem som har det vanskeligst blant oss og som sliter med å bli en del av vårt fellesskap.
- Vi kan møtes i innsatsen for å håndtere krisesituasjoner, der offentlige, private og frivillige er helt nødt til å finne hverandre.
- Og ikke minst kan vi møtes i innsatsen for å løfte frem det sørsamiske samfunnet med dets språk, kultur og næring.

Ut fra dette, og mye mer! – ønsker jeg deg igjen velkommen som biskop, og velkommen til samarbeid til beste for hele Trøndelag.

Takk for oppmerksomheten.

Hilsen ved vigslingen

AV BISPEDØMMERÅDSLEDER AGNES SOFIE GJESSET

Deres Majestet, ærede gjester, kjære biskop Herborg.

Gratulerer med dagen, til deg, Herborg, og til oss i Nidaros bispedømme som har fått deg til ny biskop. Du er den 33. i rekken, og den første kvinne til å være biskop i Nidaros. Det er ikke derfor du sitter her i dag som nyslått biskop. Det er fordi du er en visjonær, varm og virkelighetsnær kirkeleder som vi gjerne vil ha på laget. Vi skal gå et stykke sammen på veien nå, og møte framtida som kirke for folket i Nidaros. Om du ikke er klar til å kalle deg trønder helt ennå, så skal du vite at det er ingen skam å være skaptrønder heller.

Du er en pilegrimsvandrer, og på mange måter har du nå kommet frem til målet. Men vandringen er ikke slutt. Veien er målet. Og nå går vandringen din gjennom Nidaros bispedømme.

Pilegrimen vet at det er her og nå som teller. De spontane møtene, det plutselige værskiftene, stegene som bringer deg framover, det er det som gjør vandringen. Samtidig har man alltid målet i bakhodet, det gir vandringen retning og mening. Å være biskop er å være tilstede i både de små og store anledningene. Det er menneskemøter som står i fokus. Møter med prestene som du skal lede, møter med menighetene og lokalsamfunn under visitaser. Det er gjennom de nære møtene og situasjoner som oppstår underveis, at du drives framover. Tenk stor om de små møtene.

Vi skal treffes jevnt de neste årene på møter i i bispedømmerådet hvor du du som biskop har fast sete. Jeg vil ønske deg hjertelig velkommen inn i også dette felleskapet, og jeg tror du vil trives sammen med oss. Her er det nåde og stor takhøyde. Noen etapper er lette og lyse, med vid utsikt og blå himmel, praten går lett med hyggelig reisefølge og beina driver seg selv. Noen er regntunge myrsøkk og noen må gås alene. Det er min bønn for deg, Herborg, at du skal møte mennesker av god vilje på din vei, som bærer og løfter deg og som vil deg vel. Når etappen er ensom, tung og våt og målet langt unna, skal du huske noen ord fra Andre Bjerke:

*Tro ikke mørket når lyset går ned i skumringens fang.
Alltid er det på jorden et sted soloppgang.*

Guds rike velsignelse over livet og tjenesten, biskop Herborg.
Og velkommen hit.

Vigslingstale

OSLO DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kjære Kari Veiteberg.

Gratulerer med dagen – dette er en stor begivenhet for deg og for dine nærmeste – og også for Oslo bispedømme og hele vår kirke.

Snart får du korset om halsen din – det har mange båret før deg. Du går inn som nr. 60 i rekken av sterke profiler som gjennom årene har satt sitt preg på hovedstadsbispedømmet.

Korset vil stadig minne deg om hva som er sentrum i din fortsatte tjeneste med ord og sakrament. Det forteller om ditt kall og ditt ansvar. Det er å formidle Guds nåde i Kristus som setter fri til å være en neste.

Noen tenker at det blir andre oppgaver som griper tiden til en biskop. Jeg tror du vil bli overrasket over hvor mange situasjoner med muligheter til å forkynne om Jesus, som vil åpne seg for deg. Du har sagt at du gjerne vil samtale med andre om hva det betyr å tro på Jesus i dag. Så flott det er - mange lurer på det og vil vite.

Noen vers fra siste kapitelet av Lukasevangeliet, kapitel 24 er slik:

«Mens de nå snakket sammen og drøftet dette, kom Jesus selv og slo følge med dem. De nærmet seg nå den landsbyen de skulle til, og han lot som om han ville dra videre. Men de bad ham inntrengende: Bli hos oss. Det lir mot kveld, og dagen heller. Og mens han satt til bords med dem, tok han brødet, bad takkebønnen, brøt det og gav dem. Da ble øynene deres åpnet, så de kjente ham igjen.»

Vandringen til de to som fikk følge av en til på vei til Emmaus, har blitt symbolet på en åpen kirke med rom for samtale, undring, tvil og nysgjerrighet. I møte med vanskelige spørsmål med mange sterke oppfatninger også i vår kirke, er denne samtalen underveis blitt en modell for å lytte, respektere og være i bevegelse.

Du bærer med deg sterke erfaringer fra dine år som vandrende gateprest både i Bergen og Oslo. Det vil være en rikdom å ta med seg i din nye tjeneste. Jesus sin evne til å gi rom for ulikhet er en form raushet kirken trenger.

Ordene om plass for alle skurrer for ofte fordi mange hører den indre støyen av opplevelser av ikke å høre til, av å ha vært utsatt for maktmisbruk og dyttet ut.

At kirken er åpen for alle, og forankret i evangeliet om Kristus fordrer både ydmykhet og tydelighet hos en kirkeleder.

«Bli hos oss»– ordene har fått sin plass i flere av vår kirkes bønner og salmer – det gir gjenklang i lengselen hos mennesker som midt i mylder og materialisme kjenner seg ensomme.

Gjennom din tjeneste skal du tegne et bilde av Gud som den som aldri lar oss være alene. Han er lik en hønemor som brer sine vinger over oss.

«Og mens han satt til bords med dem, bad takkebønnen og brøt brødet, kjente de han igjen.»

Kirkens tjeneste skal avspeile han som innbyr til måltidsfellesskap. Han som forkynner frihet fra skam og skyld og reiser

oss opp så vi kan vandre videre – rake fordi vi er trygge på at vi er elsket og tilgitt. Selv den som fordømmer seg selv og fordømmes av andre, får nåden som gave og settes fri.

Det er ikke å ta seg sammen eller streve etter det vellykkete livet eller bli den beste utgaven av seg selv. Det er å tro på Jesus og følge han.

Din oppgave som biskop er å tolke tiden og gjøre evangeliet relevant, så mennesker kan kjenne og kjenne igjen Kristus midt i livet. Din oppgave er også å se medarbeidere og trygge dem på at de ikke er alene på vandringen, og minne dem stadig om at det er bruk for dem og hvorfor det er bruk for dem.

Men heller ikke du skal vandre i ensomhet. Medarbeidere blant ansatte og råd og frivillige vil gjerne gå sammen med deg og dele ansvaret med deg. Du vil trenge deres oppmuntring og råd underveis.

Og stadig vil du innby til måltidsfellesskap der brødet brytes og vinen deles. Der vil mennesker kjenne igjen den nærværende Jesus - vår Frelser og Frigjører -som gir oss nåde og har lovet å være med oss alle dager.

Gled deg. Vær velsignet og bli til velsignelse.

Preken vigslingsgudstjeneste

OSLO DOMKIRKE
AV BISKOP KARI VEITEBERG
LUK 3,7-18

Det første ordet Johannes seier i dagens evangelietekst, er, ja du høyrde rett, ormeyngel! Skjellsordet ormeyngel er altså det første ordet som blir lagt i munnen min som Oslos nye biskop.

Kjære menighet!
Det trasige med «ormeyngel» og andre skjellsord er at dei kan få folk til å skamme seg over den dei er. Fordi dei folka som ikkje har gjort noko gale, er oftast dei som kjenner seg ramma. Og omvendt.

Det har vi sett tydelege eksempel på i det siste, ikkje berre i Alabama, men også her heime. #meetoo-kampanjen fortel om trakassering og også overgrep i store delar av samfunnslivet. Her er det mange som har god grunn til å skamme seg, for å seie det forsiktig. Det trasige er at desse forteljingane sit så langt inne. Ikkje berre fordi det dreier seg om maktforhold, men også fordi ofra har kjent skam. Dette er ikkje noko nytt, alle som har vore i kontakt med offer for overgrep og vald, veit at det er heller regelen: Ofra er dei som tar ord om skam og skuld til seg, mens dei same orda prellar tilsynelatande av på dei som verkeleg har gjort noko vondt.

Vi må vere varsame med å bruke ord som karakteriserer folk, eller kanskje heller: Vi må bli betre til å adressere, finne ut kva som bør bli sagt til kven.

Berre for å ha sagt det i denne første preika som Oslo biskop, dette er noko av det eg kjem til å halde fram med:

Halde preiker der vi les bibelteksten grundig og spør kven som seier kva til kven. For Jesus, og i dag døyparen Johannes, seier ulike ting til ulike folk. I dag er det ikkje Jesus som skjeller ut. Det er slektningen hans, Johannes. Lukas fortel at det var for å førebu dei mange som vil bli døypte, at Johannes møter dei med dagens kraftsalve. Matteus som fortel om det same, meiner derimot å vite kven Johannes adresserte, det var farisearane og saddukearane. Det var altså religiøse leiarar som blei tiltalt som «ormeyngel».

«men kva skal vi då gjere?» spurde folket.

Hugsar de kva Johannes svarte?
Det handla ikkje om religiøse handlingar, men om noko så enkelt at alle kunne ta det til seg,- om ein då hadde nok mat til seg sjølv og to kjortlar! «Den som har to kjortler, skal dele med den som ikke har noen, og den som har mat, skal gjøre det samme.» Det er lett sagt og vanskeleg gjort!

Deretter då soldatar og tollarar spurde, svarte Johannes kva desse yrkesgruppene skulle gjere for å kunne bli døypte. Krava var ulike: Skatteinnkrevjarar, krev ikkje inn meir skatt! Soldatar, press ikkje pengar av nokon ved vald.

Det Johannes seier tydeleg, det har han felles med Jesus: Dei er begge profetar som legg på rett ferd.

Jesus skjerpa dei krava Johannes stilte i Bergpreika. Forholdet mellom Johannes og Jesus er svært nært. Mykje av det Jesus gjer skjer i forlenging av Johannes, det gjeld både forkynninga og dåpshandlinga. Jesus kan nesten ikkje sette Johannes høgt nok. Seinare i evangeliet seier han: «Eg seier dykk: Ingen av dei som er fødde av kvinner, er større enn Johannes.»

Men så går han vidare: «Men sjølv den minste i Guds rike er større enn han.» Jesu tyngdepunkt er ein annan stad enn lovforkynnaren og maktkritikaren Johannes.

Jesus starte frå eit jordgolv, eit barn som ligge på eit jordgolv: Den minste i Guds rike.

Det er ho som er utan makt, som ikkje kan handle, ho og alle andre av dei minste i Guds rike, er større enn Johannes, seier Jesus.

Kven er dei?

Det er dei kyrkja kvar dag MÅ halde fram med å finne ut av. Slik at dei verkeleg minste, dei som frys i hel om vi ikkje grip inn, dei som er avhengig av kjærleik

og nåde utan krav, kan få høyre det tydeleg. Kyrkja må øve seg og prøve på det nesten umoglege: På same tid adressere urett og maktovergrep og å gje kjærleik og omsorg, begge delar, utan å svekke verken evangeliet eller lova.

For det viktige er jo at orda til Johannes blir ståande som ei utfordring til oss, og blir i dag i kyrkjene lese opp med sluttorda «slik lyder det heilage evangeliet».

Setningane etter evangelieteksten fortel koss det gjekk vidare med Johannes: Han blei for nærgående og ubehageleg for landsfyrsten Herodes og vart kasta i fengsel.

Det kostar å vere profetisk. Det er ikkje behageleg. Men vi kan ikkje late vere. Vi skal fremje eit frigjerande evangelium. No. Derfor er kyrkja stadig opptatt av kven som målber slik profetisk kritikk av makthavarar og samfunnsstrukturar i dag.

To små eksempel, begge frå stader der den norske kyrkja og Oslo bispedømme har gode kontaktar: Nokuthula Dhladhla er prest i Soweto. I mai i år vart Lerato Tambai Moloi drept. Ho var ei av dei alt for mange offera for valdtekt og drap. Fordi Tambai var lesbisk, ville ingen av dei seks kyrkjene i nabolaget hennar ville stille opp og halde minnegudsteneste. Prestekollega Nokuthula leia minnestunda og gravferda. «Eg sa», fortel Nokuthula, «at hatet mot Tambai kjem frå kyrkja. Vi må tore å snakke om

patriarkatet og om kristen forkynning som fører til slikt hat og vald.

Nokuthula blei truga etter dette og måtte flytte til ein sikrare bustad. Som lesbisk svart kvinneprest er ho utsatt. Men ho er opptatt av å finne håp! Ho ber meg helse alle her Oslo Domkyrkje dag!

Eg har og ei helsing frå Jean Zaru. Ho er kyrkjeleiar for kvekarane i Ramallah. Ho er palestinar, kvinne, mor og enke og bur like i nærleiken av heimetraktene til døyparen og Jesus. Jean Zaru har dedisert livet sitt til dialog og ikkje valdeleg sosial endring. Rettferdig fred. «Eg vil ikkje forsone meg med håplausheit», seier ho.

Slik kunne vi halde fram, med å nemne modige menneske som er profetiske også i dag. Eg håpar slike vitnemål frå skya av vitne som omgir oss, kan gjere at vi også blir flinkare til å adressere og å sette tydeleg ord der menneskeverdet blir krenka.

Slike modige ord og gjerningar er ein del av det som gjer oss til Jesu Kristi kyrkje. I dei ulike tru – og livssynsstradisjonane fins det og gode ressursar til å setje menneske fri og fremje fred og rettferd! «Fred vere med deg» helsar både jødar, muslimar og kristne. Fred, ikkje vald.

Så derfor: Kjære menighet. Takk for at de kom på denne glededagen, lat oss halde fram med å oppmuntre kvarandre med tydelege ord. Lat oss bli flinkare til å bruke orda til alle som treng det. Slikt at gleda og livsmotet kan yngle.

I den treeinige Guds namn: skaparen, frigjeraren og livgjevaren. Amen

Hilsen ved vigslingen

AV KIRKERÅDETS LEDER KRISTIN GUNLEIKSRUD RAAUM

Kjære biskop Kari.

Da vi øvde til dagens gudstjeneste i Grønland kirke i går, fikk du beskjed om at du ved nattverdsutdelingen til Hans Majestet Kongen – og alle oss andre – skulle bruke ordene: «Dette er Jesu legeme». Da sa du: «Eg skjønar at ein ikkje seier kropp i Domkyrkja. Men eg håper kongen skjønar at det er kropp det er!»

I alt du gjør, Kari, skjer det et brudd. Og jeg tror du gjør det fordi brudd er viktig. I din preken brøt du opp evangelieteksten og viste oss hva som sto der. Det er det du gjør, du bryter noe åpent for å vise oss hva som er inni, hva som er bak, hva som essensen.

Det er dette vi trenger. At du brenner evangeliet åpen for oss, og viser oss det som er inni. Slik du gjorde under gudstjenesten i dag, da du var gitt å starte din bispegjerning med ordet Ormeyngel.

Etter pressekonferansen etter at du var tilsatt, tok du med deg alle blomsterbukettene og dro ut i byen med TV2 på slep. Så delte du av blomstene mens du neide for romkvinner og andre som fikk blomstene. Jeg har hørt om flere som så dette på TV og måtte gråte av bevegelse.

Kjære Kari, du er en prest som vandrer på brostein og kumlokk. Du løfter frem både Gud og gata. Du gir mennesker verdighet og nåde.

Vi er glade for å se deg her som biskop i Oslo, og jeg ønsker deg en velsignet bispegjerning.

Hilsen ved vigslingen

AV ORDFØRER MARIANNE BORGEN

Kjære alle sammen, kjære Kari Veiteberg!

Jeg ønsker deg varmt velkommen som ny biskop i Oslo bispedømme.

Du etterfølger Ole Christian Kvarme, som har vært biskop i Oslo de siste tolv årene.

Din utnevning er på flere måter historisk; du er den første kvinnelige biskopen i Oslo og for første gang er det nå like mange kvinner og menn blant biskopene i Norge. Du er også den første biskopen i Oslo som er utnevnt av Kirkerådet etter den nye kirkeordningen fra 2012.

Jeg er også temmelig sikker på at du er den første biskopen, i alle fall i Oslo, som har studert teatervitenskap!

Du er rett og slett en spennende «julegave» til hovedstaden, og Oslo ser med stor forventning fram til å bli bedre kjent med sin nye biskop.

Alle vi som bor i Oslo gleder oss til at den nye biskopen tar fatt på sin gjerning. Du er uredd og frittalende og går ikke av veien for å aksjonere mot politiske vedtak som rammer svake grupper. Da Oslo bystyre i mai 2013 besluttet å forby overnatting utendørs fikk du med deg 150 prester til pinsegudstjeneste og soving i Sofienbergparken i protest mot vedtaket.

Selv om kirken hever seg over partipolitikken er jeg trygg på at du, biskop Veiteberg, vil si tydelig fra om urett og forskjellsbehandling når det blir nødvendig.

Du har uttalt følgende: «Når menneskeverdet blir tråkka på, må man si fra. Og det blir det, ofte.» Dessverre har du rett i det og alle vi som har mulighet til å si fra må gjøre det.

I tillegg må vi også faktisk handle.

I det norske samfunn er det stor oppslutning om grunnleggende verdier som åpenhet, forståelse, likeverd og toleranse. Uavhengig av livssyn og politisk ståsted deler de aller fleste ønsket om et raust og inkluderende samfunn der vi bryr oss om hverandre.

Livet er likevel krevende for mange mennesker, også her i vår by i vår rike velferdsstat. I den travle storbyhverdagen er det ikke gitt at vi ser «den andres ansikt».

Gjennom ditt årelange arbeid som prest i Kirkens Bymisjon og Tøyenkirken kjenner du mange mennesker som strever med utfordringer som rus, utenforskap, fattigdom og ensomhet. Du har feiret mange juler med familie og venner i et sterkt fellesskap i Tøyenkirken og vil også som biskop fortsette å komme til Tøyenkirken.

Jeg er glad for at den nye biskopen, som sin forgjenger, har et sterkt sosialt engasjement og et stort hjerte for «alle som strever og har tungt å bære».

I NRK-intervjuet med Ole Torp fremholdt du blant annet at «alle mennesker har en grunnleggende verdighet» og at «alle er mer enn det du ser». Du er opptatt av fellesskapet – «det store vi» der vi møtes, finner veien og får til ting sammen.

Jeg merket meg også at du vil være biskop for hele byen, at du ikke er så glad i pomp og prakt og at du vil snakke så folk forstår!

Oslo er en mangfoldig by med alt hva det innebærer på godt og vondt. Felles for oss alle, høy og lav, rik og fattig, er at vi kan trenge trøst, omsorg og oppmuntring i en til tider vanskelig verden og i krevende perioder i livet.

Den nye biskopen vil gi håp og sette mot i oss både som enkeltmennesker og samfunn. I likhet med mange andre er du opptatt av hva slags verden vi etterlater til våre barn og barnebarn.

Jeg er overbevist om at Oslo med deg som biskop har fått sin gode hyrde, som vil inspirere oss til å løfte hodet, se hverandre og stå sammen i «gode og onder dager».

«Hvis jeg visste at verden gikk under i morgen, ville jeg likevel plantet mitt epletre i dag», har Martin Luther sagt.

Sammen må vi fortsette å plante trær og tenne lys, i dag og i morgen.

Jeg ønsker deg lykke til som Oslos biskop, Kari Veiteberg!

Bispemøtet 100 år

Bispemøtet ble etablert ved at kirkeminister Jørgen Løvland innkalte biskopene til møte i Oslo bispegård 6.-17. november 1917. I 1934 ble Bispemøtet institusjonalisert ved en kgl. resolusjon, og lovfestet i 1953. Bispemøtet var det eneste nasjonale, kirkelige organet frem til bispedømmerådernes fellesråd ble etablert i 1953, Kirkerådet i 1969 og Kirkemøtet i 1984. 100-års jubileet for Bispemøtet ble markert under en mottakelse i forbindelse med åpningen av Bispemøtet mandag 16. oktober 2017.

Biskop emeritus Andreas Aarflot, gjennomgikk Bispemøtets 100 års historie. Frank Grimstad, direktør i KA, og Aud Tønnessen, dekan og professor ved Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet, holdt også et foredrag i forbindelse med jubileet.

Bispemøtets plass og betydning i Den norske kirke gjennom 100 år

AV BISKOP EMERITUS ANDREAS AARFLOT

Utviklingen av Bispemøtet i Den norske kirke gjennom hundre år har vært preget av mange faktorer. Det statlige kirkestyret har i stor grad lagt premissene for biskopenes og bispemøtets arbeid. Det er likeledes åpenbart at enkelte biskoper i større grad enn andre har bidratt til å tegne bispemøtets profil. Bispemøtet fremstod lenge som det eneste sentralkirkelige organ som kunne uttale seg på kirkens vegne, og innenfor sterke begrensninger kunne det også handle og ta initiativ på flere områder. Det har derfor sin interesse å se nærmere på den rolle Bispemøtet har spilt gjennom de 100 år som er gått siden starten.

Det ble statsråd Jørgen Løvland som gav støtet til fremveksten av det bispemøte som senere har vært et viktig innslag i den norske kirkestrukturen. Det var han som innkalte biskopene til møte i Oslo i 191. Møtet fant sted i Oslo bispegård 6-17 november, og statsråden uttalte sin takknemlighet for at Oslo-bispen, Jens Tandberg, hadde påtatt seg vertskapspliktene. I sin hilsningstale til biskopene understreket Løvland to momenter i den betydning møtet kunne ha, nemlig styrking av det kollegiale fellesskap gjennom biskopenes samråd med hverandre, og departementets ønske om «sammen med bisperne (som departementets rådgivere) at faa prøvet de saker som nu var oppe til behandling». Møtet varte i 12 dager, og i protokollen refereres at biskop Tandberg, som vert i Oslo, ble valgt til møtets «formand». Blant de 20 saker som ble behandlet, var de foreliggende utkast til lov om menighetsråd og menighetsmøter ett av de viktigste.

Bispemøtet tar form

Selv om statsråd Løvland hadde gitt uttrykk for at det burde holdes årlige bispemøter, ble det neste møte først sammenkalt av departementet i mars 1920. Men da Bispemøtet igjen kom sammen i oktober 1921, begynte allerede forestillingen om et årlig møte å festne seg i bevisstheten hos biskopene. Flere av dem omtaler møtet i positive vendinger i sine årsberetninger. Det ble likevel ikke noe møte i 1922, men i april 1923 møttes biskopene til drøftelse av ikke mindre enn 54 saker, og den nylig tiltrådte Oslobispen Johan Lunde, omtalte møtet på følgende måte i sin årsberetning: «Det aarlige bispemøte fant sted 19-28 april i Oslo bispegård». Allerede nå hadde altså forestillingen om en fast årlig møtefrekvens festnet seg. Det var derfor med store forhåpninger biskopene kom sammen til sitt neste møte 11-17 september 1924. Til behandling forelå 42 saker, hvorav 16 var forelagt av departementet, og de øvrige forelagt av «den foredragende biskop».

Det var likevel ikke sikkert at tradisjonen med årlige møter hadde slått skikkelig rot. Særlig fra departementets side ble det skapt vanskeligheter, slik at bispemøtet 1925 måtte utsettes til mars 1926, og forslaget om et møte i 1928 ble aktivt motarbeidet av departementet, som hevdet at det ikke anså årlige møter som det normale. Biskop Lunde, som førte saken på vegne av kollegiet, antydte at det i det minste måtte kunne holdes møte annenthvert år. Også dette satte departementet seg imot. Ikke desto mindre sørget Lunde for at det ble holdt et møte også i 1928, idet biskopene forlenget sitt opphold i hovedstaden etter avholdelsen av det frivillige kirkelige landsmøtet dette året.

Det var likevel intet som manglet i selvbevisstheten hos biskopene da de var samlet uten departementets velsignelse (og bevilgning) i 1928. To år tidligere hadde de tatt kraftig i under drøftelsen av Opplysningsvesenets fond, som var blitt foreslått flyttet til forvaltning under Finansdepartementet, i stedet for Kirkepartementet. Bispemøtet argumenterte sterkt for at det her dreide seg om kirkens eiendom. På det to dagers møte i 1928 deltok for første gang biskop Berggrav, nylig tiltrådt biskop i Hålogaland, som snart skulle komme til å sette sitt preg på møtene. I protokollen kan en blant annet lese følgende dementi: «Bispemøtet har *ikke* drøftet en mulig opprettelse av erkebispestolen, som påstått. Biskopene har ikke funnet at nogen berettiget opgave i øieblikket kræver at man drøfter denne sak».

Departementet signaliserte større velvilje ved å innvilge avholdelsen av et nytt ordinært møte i 1929. Det er tydelig av protokollen at bispemøtet denne gang hadde fått en injeksjon av ungdommelig pågangsmot. Eivind Berggrav næret alt fra første stund planer om en vitalisering av møtet. Han tilbød seg å fungere som møtets sekretær, slik at en ikke behøvde å hente hjelp utenfra, og dermed kunne føre samtaler i større frimodighet. Tross en viss skepsis fra enkelte av kollegene, ble tilbudet godtatt, og protokollen fra møtet i 1929 viser allerede klare spor av hans penn og ordenssans. I den utgave av protokollen som formodentlig har fulgt Berggrav, har han ført inn for hånd henvisninger til oppfølging av hver enkelt sak, med j.nr. Hans protokollførsl er etter hvert også mye tydeligere på hvilke vedtak som er fattet, også med tilføyelsen i de fleste tilfeller: « Enstemmig vedtatt».

Bispemøtet søker sin identitet

Berggravs rolle i utformingen av bispemøtets profil er berørt av mange. Hans plan var å omdanne møtet fra en «samtalegruppe» til et «arbeidsorgan», og det første skritt på denne veien måtte være å gi møtet en offisielt akseptert status. Selv om han satt i Tromsø og hadde ansvar for et stort stift med mange utfordringer, ser vi at Berggrav selv har stått for saksforberedelsen i en rekke tunge saker. Et signal om en ryddigere praksis med orientering om Bispemøtets arbeid er den avsluttende kommentar i protokollen fra møtet i 1929: «Om de saker som egnet

seg til meddelelse i dagspressen, blev en dertil redigeret uttalelse oplest». Utskrift av flere saker ble sendt kirkebladene Luthersk Kirketidende og Norsk Kirkeblad.

Berggrav innførte også en praksis med å innlede hvert møte med en gjennomgang av sakenes skjebne siden forrige møte. Det førte til en skjerping av rutinene i departementet, når de stadig vekk ble presentert for såkalte «restanselister».

I 1931 kom det neste fremstøt fra Berggrav med tanke på en formalisering av bispemøtene. Han hadde allerede i januar fremsendt et utkast til reglement for bispemøtet, som sirkulerte blant kollegene, og også ble tilstilet departementet. Han mente at en kgl. res. ville være et egnet middel til å få møtet formelt godkjent og gi det en offisiell status. Derfor håpet han på en snarlig respons fra departementet om denne saken. Da intet hadde skjedd før biskopene møttes til et 12 dagers møte i overgangen oktober/november 1931, fikk han kollegene med på et vedtak hvor biskopene for sin egen del utformet en forretningsorden for sine møter. Berggravs utkast til forretningsorden ble enstemmig vedtatt og sier for første gang noe om møtets interne organisasjon og virksomhet. I den første paragrafen heter det at Bispemøtet skal innkalles «etter Kirkedepartementets bestemmelse minst hvert annet år». Videre sier utkastet at saklisten skal være utsendt tidligst mulig, og at hver sak skal ha en saksordfører. Større saker skal forberedes av et utvalg på to medlemmer, som også skal ha ansvar for forslag til vedtak etter at sakene har vært behandlet. Hver biskop har rett til å foreslå saker. Departementet likeså. Saker som fremmes av andre instanser må være anbefalt av minst to biskoper for å bli tatt opp. Forhandlingene er fortrolige, og ledes av en dertil for hver gang valgt formann (præsens). Her dukker for første gang presesbegrepet opp.

Da reglementet for bispemøtene endelig ble vedtatt ved kronprinsregentens resolusjon av 30. November 1934, var de fleste paragrafer identiske med det utkast som bispemøtet selv hadde vedtatt. To viktige endringer hadde skjedd, antakelig mer på grunn av politisk velvilje fra kirkestatsråden enn byråkratisk tilråding fra ekspedisjonssjefen. Det fremgår at ekspedisjonssjef Oftenes bare motstrebende godtok de endringer som var på

gang, I paragraf 1 heter det nå at bispemøtet i regelen holdes *hvert år*, og at det skal skje etter innkalling av siste møtes *preses*. Det var denne betegnelse som nå ble benyttet i paragraf 1, uten forklarende tillegg, mens paragraf 7 fortsatt talte om den til enhver tid valgte *formand*, med preses i parentes, som i Berggravs fremlegg i 1931. Fra og med møtet i 1934 ble det også etter forslag av Oslo biskop valgt en visepreses, og møtet i 1935 fulgte opp dette med et forslag om at visepreses skulle velges i ansiennitetsfølgen.

Med utferdigelsen av Kronprinsregentens resolusjon opphørte den avhengighet man hadde levet med av velviljen hos den til enhver tid sittende ledelse av departementet. I samtalen med kirkestatsråden, Knut Liestøl og ekspedisjonssjef Oftenes under møtet i slutten av oktober 1934, uttalte statsråden «Bispemøtets reglement bør nu løses». En måned senere kom den etterlengtede resolusjon.

Bispemøtets formelle og reelle autoritet

Det er åpenbart flere motiver som har medvirket til at bispemøtet fremstod som et organ med en viss kirkelig autoritet. Fra biskopenes side ble møtet sett på som et organ til å styrke *den kollegiale samhörighet*. Det var ikke nødvendigvis et krav om samstemthet i alle saker. Vi ser at det forekommer dissenser, og de enkelte biskopers personlighet skinner igjennom i drøftelsene og saksfremstillingene. Men det var et felles behov for å sikre at de viktigste helhetskirkelige sakene hadde fått *en forsvarlig behandling i felles drøftelser*. Derfor kunne bispemøtet hevde at en rekke saker var blitt avgjort i og med de vedtak som var fattet og var blitt kunngjort. Det ligger en indrekirkelig bevissthet om *autoritet* i disse formuleringene. Det er ikke uvesentlig at denne bevisstgjøring skjedde samtidig med at Eivind Berggrav førte en skarp debatt med ekspedisjonssjef Søren Oftenes i Kirke og Kulturs spalter om forholdet mellom det episkopale og det statskirkelige element i kirkestyret. Her hevdet Berggrav at det var biskopene, og ikke departementet som vokter døren til kirken.

På denne bakgrunn er det interessant at den *politiske* ledelse i Kirkedepartementet viste forståelse for det *faglige og realpolitiske anliggende* at det var til fordel for saksutredningen å få felles synspunkter fra et samlet bispemøte fremfor bare å hente uttalelser fra biskopene enkeltvis. At dette hensyn ikke alltid ble fulgt opp, viser den etterfølgende historie hvor kirkeavdelingens embetsmenn gjennomførte en byråkratisk praksis som i overveiende grad henvendte seg til biskopene enkeltvis og ikke til bispemøtet samlet, slik at det med Berggravs uttrykk ble «en yndet departemental sport å sjonglere med sakkyndige».

Men innenfor kirken synes forståelsen av Bispemøtets rolle i kirkestrukturen å vokse, etter hvert som møtets forhandlinger ble kjent. Et økende antall henvendelser til Bispemøtet fra instanser utenfor kirken viser at forventningene til møtet ble stadig sterkere, og strategien med å kunngjøre viktige vedtak fra Bispemøtets forhandlinger gjennom Norsk Telegrambyrå og de kirkelige tidsskrifter bidro også til denne utvikling.

Dette ti-året av Bispemøtets historie viser en økt selvbevissthet om egen rolle i kirkebildet. Den offentlige anerkjennelse av Bispemøtet som regulært organ med eget reglement, fastsatt i kgl.res., gav en sikker basis for biskopenes sammenkomster. Den tydeligere profilering av preses-funksjonen, som reglementet gav hjemmel for, sikret at forberedelsen og gjennomføringen av møtene nå lå helt i biskopenes egne hender. Det ble stadig tydeligere at Bispemøtet så seg selv som den samlede kirkes talerør overfor myndighetene, og med Berggrav som pådriver skjerpet Bispemøtet profilen i forhold til departementet og den politiske ledelse.

Samtidig løftet biskopene også ansvaret som premissleverandør for kirke og folk i viktige samfunnsetiske spørsmål. Både ved å respondere på anmodninger utenfra og ved å ta opp saker av eget initiativ fremstod bispemøtet som veileder for samvitighetene og pådriver overfor de statlige myndigheter. Den ideologiske og prinsipielle underbygging av bispeembetets autoritet stod i stor grad Berggrav for, men den store grad av enstemmighet som kommer til uttrykk i protokollene tyder på at hans syn hadde støtte i kollegiet for øvrig.

Bispemøtets rolle i den norske kirkes struktur har utviklet seg i vekselvirkning med de faktorer som ellers har preget kirken liv og virksomhet. I de første årene gjenspeilet den pågående striden mellom liberale og konservative grupperinger i kirken seg også i Bispemøtet. Men det er samtidig påfallende hvor lite av disse motsetninger som kommer til uttrykk i Bispemøtets protokoller og vedtak. Det synes som om personlige motsetninger dempes og viker plassen for en overordnet pastoral omtanke når biskopene fatter vedtak med sikte på kirken som helhet og samfunnet omkring. Bispemøtets rolle som «rådgiver for departementet», slik Jørgen Løvland skisserte ved det første møte i 1917, fikk en noe uavklart skjebne. Biskopene opplevde nok at det i mange saker var vanskelig å få støtte, endog for enstemmige vedtak, i departementets beslutninger. Men det er også mange eksempler på at biskopenes overveielser har veiet tungt, og har vært trukket inn i de videre forhandlinger i det politiske forum som stod for de endelige vedtak. Det hører med i bildet at de saker som er blitt forelagt Bispemøtet til uttalelse, ikke utelukkende er av spesifikk kirkelig art, men berører andre felter, som skolespørsmål og lovsaker på mange områder. Denne aktive meningsdannende rolle har preget Bispemøtets arbeid mer eller mindre gjennom hele perioden, men særlig sterkt i tiden etter den annen verdenskrig. Det kan synes som om erkjennelsen av liten gjennomslagskraft i de organisatoriske forhold som avgjør styringen av kirken, har ført til økt vekt fra biskopenes side på å søke å påvirke holdninger og trekke opp rammer for den enkeltes liv og samfunnets ytringsformer.

Dette førte med seg at Bispemøtet fikk større betydning for utviklingen av et kirkelig program, og av strategier for kirken arbeid lokalt og sentralt. Dette kom ikke minst til uttrykk i Bispemøtets rolle under krigen. Selv med en beskjeden formell autoritet i det organisatoriske kirkebildet kunne Bispemøtet etter hvert bygge opp en reell autoritet, som viste seg i den aksept Bispemøtets vedtak og tilrådinger i det store og hele fikk i kirken.

Bispemøtet som pådriver i kirkebyggende tiltak

Bispemøtet spilte en aktiv rolle i forbindelse med etableringen av en rekke kirkelige tiltak, som for eksempel Norsk Menighetsinstitutt, Kristen innsats og lignende. Bispemøtet var også tungt inne i drøftelsene om organiseringen av samarbeidsorganer som Diakonirådet og senere Kirkerådet. Et særlig ansvar kjente Bispemøtet for håndteringen av det økumeniske arbeid som etter hvert vokste frem. Allerede i 1934 hadde Bispemøtet bedt om departementets godkjenning til å forvalte dette ansvaret på kirkenes vegne, og departementet godkjente Bispemøtets initiativ, noe som førte til opprettelsen av det som ble forløperen til Mellomkirkelig Råd. Ved dette vedtaket opprettet Bispemøtet etter samtykke fra departementet «Den norske kirkes utvalg for mellomkirkelige forbindelser» og fastsatte utvalgets mandat. Bispemøtets rolle som pådriver i det økumeniske arbeidet er et bemerkelsesverdig kapittel, som fortjener større plass enn det er rom for her.

Fra Bispemøtets drøftinger på 1980-tallet fremgår det at biskopene på den ene side søkte å renyrke de spesifikke oppgaver som man mente tillå biskopene, både enkeltvis og som kollegium, og på den andre side søkte å klargjøre grenser og kompetansefordeling i forhold til det fremvoksende Kirkemøte, som fra 1984 forandret det norske kirkebildet i betydelig grad. Bispemøtet støttet aktivt fremveksten av den demokratiske rådsstrukturen i kirken, og understreket at «beskrivelsen av biskopenes praktiske oppgaver ikke må forstås som forsøk på å tilføre bispeembetet økt styringsmakt i kirken, men som uttrykk for en saklig begrunnet funksjonsfordeling innenfor summen av de kirkelige styrings- og forvaltningsoppgaver». Med tanke på den forestående etablering av det lovfestede kirkemøte, sier Bispemøtet: «Det er kirkesamfunnet som helhet som har ansvar for fordelingen av disse styringsoppgaver. Derfor vil bispeembetet og Bispemøtet måtte finne sin naturlige plass innenfor rammen av en fremtidig kirkeordning som innebærer en sentral kirkelig styringsinstans gjennom et kirkemøte med underliggende organer». Dette prinsipielle grunnsyn ble en

bærende tanke gjennom alt det arbeid som skjedde for å utforme bispemøtets identitet i årene frem mot århundreskiftet. De grunnleggende prinsippene ble utformet i Bispemøtets store vedtak våren 1994 under tittelen «Biskopenes og Bispemøtets plass i den kirkelige struktur» (Sak BM 4/94). Det er dette vedtak, sammen med Kirkemøtets tilslutning til prinsippene på møtet om høsten samme år, som har dannet den formelle ramme for Bispemøtets ansvar og rolle i avgjørelsen av viktige saker med læremessig relevans i kirken.

I perioden frem mot århundreskiftet var det en reflektert strategi å profilere Bispemøtet så tydelig som mulig innenfor de gitte rammer. Denne strategien omfattet ønsket om en tydeliggjøring av Bispemøtet som sentralkirkelig organ, med tilsynsoppgaver innover i hele kirkesystemet. Den omfattet også et arbeid med å styrke den faglige kvalitet i biskopenes og Bispemøtets bidrag til debatten både om kirkelige og samfunnsmessige spørsmål. Videre var det et mål å bidra til størst mulig konsensus i kollegiet, særlig når vedtakene rettet seg utover mot den brede offentlighet, eller mot departementet og de politiske miljøer, uten at det skulle gå på akkord med de enkelte biskopenes standpunkter. Det var også et mål å styrke den kollegiale samfølelsen på det åndelige plan, slik vårens retreater bidro til.

Bispemøtets rolle i fremtiden

Sett utenfra kan det synes som om Bispemøtet møtte utfordringer med å revurdere sin rolle i tiden omkring årtusenskiftet. Det ble vedtatt endringer i Bispemøtets forretningsorden som kan være noe av forklaringen på dette, Presesfunksjonen ble nå løsrevet fra Oslobispen, og sekretærøppgavene ble lokalisert sammen med Kirkerådets sekretariat. Biskopene mente det var behov for flere, kortere møter, og vedtok å fordele virksomheten på fire møter i året, men landet snart på et mønster med tre ordinære møter. Det kunne gi mindre tid for dyptpløyende drøftinger enn tidligere. Det tette samband mellom preses og sekretæren ble vanskeligere å opprettholde. Sekretariatet ble omorganisert i 2004 ved etablering

av en stilling som generalsekretær og en kontormedhjelper. Protokollen beskriver situasjonen slik; «I denne tiden har det utviklet seg en praksis hvor Bispemøtets sekretær utfører saksforberedelse og administrative oppgaver på et mer selvstendig grunnlag enn tidligere, men fortsatt med preses som nærmeste overordnede». Dette kan ha medført at de etterfølgende innehavere av presesfunksjonen i noe varierende grad har investert tid og energi på de helhetskirkelige oppgaver som Bispemøtet var satt til å ivareta. Opprettelsen av et eget preseseembete fra 2011 har selvsagt bidratt til at oppgaver knyttet til Bispemøtet blir mer tilfredsstillende ivaretatt, både med hensyn til saksforberedelse og oppfølging og profilering av Bispemøtets arbeid. I de senere år har Bispemøtet stått for viktige temakonferanser med aktuelle spørsmål i samtiden på dagsordenen, og med deltakelse av profilerte personer fra fagmiljøer eller politiske fora som innledere. Den nye layout på årsmeldingene gjenspeiler en god del av dette. Og selvsagt har Bispemøtet vært en medspiller i drøftingene om *reformene i kirkeordningen* gjennom de forskjellige stadier frem til den avgjørende endring i Grunnloven og etableringen av Den norske kirke som et selvstendig rettssubjekt fra 1. januar 2017.

Det er all grunn til å regne med at Bispemøtet fortsatt vil være en viktig del av profileringen av Den norske kirke også i årene som kommer. Den formelle kompetansefordeling i forhold til de øvrige sentralkirkelige organer vil nok komme på plass. Men Bispemøtet har fortsatt en stor konto å utnytte i det offentlige rom, slik det har vist gjennom sitt samfunnsengasjement i de senere år. Og fortsatt vil folk lytte til den hyrderøst som lyder når Bispemøtet taler samlet til veiledning for menneskers tro og liv i en stadig mer krevende verden.

Bispemøtet 100 år Noen utfordringer

AV AUD V. TØNNESSEN, DEKAN/PROFESSOR UIO:DET TEOLOGISKE FAKULTET

Aller først: Gratulerer med dagen til bispemøtet! Og takk for invitasjonen til å komme med noen spissformulerte utfordringer til jubilenten.

Bispemøtet er 100 år i år. Det er vel noe som har gått under radaren for de fleste. Det trumfes selvsagt av feiringen av reformasjonens fem hundre år; det skulle bare mangle. I tillegg fyller bispemøtet hundre i det samme år som historien om Den norske kirke løsrevet fra staten begynner. Og kanskje burde enda et jubileum nevnes i denne forbindelse. Eilert Sundt ble født for to hundre år siden og har i år blitt feiret som den store norske samfunnsforskeren han unektelig var. Disse forholdene gir særlig anledning til å gjennomtenke bispemøtets rolle og muligheter i de kommende år.

Reformasjonen knytter kirken til sin historie og tradisjon. Endringen i forholdet mellom kirke og stat gir overgang og tvinger frem nytenkning. Eilert Sundt er vel ved siden av Henrik Wergeland vår mest kjente teolog. Hva kan det gi og si til en hundreårsjubilent?

Den lutherske reformasjonen ga støtet til en omfattende endringsprosess. Den var en kulturrevolusjon med følger for kirke, universitet, jus, skole, for sivile og politiske forhold, for ikke å snakke om bygg, kunst og materiell kultur. Dette året har for eksempel TF sammen med HF, Jus og UV på UiO markert reformasjonen i noe av dens bredde og kastet lys over dens styrker og svakheter. TF har også i samarbeid med Det dansk-norske fondet og snart med Videnskapsakademiet ytterligere

satt reformasjonen og dens brede virkningshistorie under lupen. Hva er poenget med å si det? Jo, reformasjonen eies ikke av kirken, og derfor gir feiringen dette året en særlig anledning til å reflektere over betydningen av at teologi og kirke inngår i og gjør seg gjeldende i sammenhenger som er overskridende.

Reformasjonen skapte nye allianser mellom kirke, universitet og stat. Dette var lenge ramme om kirkens virksomhet. Når Den norske kirke ikke lenger er del av den statlige representasjonen, er det en rekke områder hvor kirken og dens biskoper ikke lenger vil selvsagt være til stede. Det gir frihet, men det gjør det også nødvendig å bygge allianser med andre kunnskapsfelt, samfunnsinstitusjoner og inngå i nye kultursammenhenger.

Kirken vil fremover måtte kjempe på en annen måte enn tidligere for å være til stede og gjøre seg gjeldende. Det må bygges nye allianser utover kirken. Er bispemøtet beredt til det, organisert for det? Bispemøtet har bidratt til å institusjonalisere og profesjonalisere bispeembetet, etter hvert også godt understøttet av økumeniske impulser som vektlegger bispetjenesten som en samlende kirkelig tjeneste. Den enkelte biskop har et selvstendig ansvar for å øve tilsyn med liv og lære, men bispemøtet har medvirket til at dette ansvaret og fortolkningen av det, i stadig sterkere grad formes av den kollektive sammenheng som den enkelte inngår i. I dette ligger disiplinering. En utfordring kan være at bispemøtet kan bli for konformt, at det å være samlende blir til samling om det som skaper enighet. Det er mye bra og riktig i det, men samtidig er det gode eksempler på at det i historien har vært gjennom bruddene med konsen-

sus at det nye har brutt igjennom, som i form av en biskop Kristian Schjelderups ordinasjon av den første kvinnelige prest, Ingrid Bjerkås, eller biskop Rosemarie Kønns gjeninnsettelse av Siri Sunde i prestatjenesten, etter at Sunde hadde inngått partnerskap med en kvinne. Det utfordret bispemøtets fellesskap, kanskje særlig den siste saken. Men disse hendelser og brudd skjedde ikke i noe vakuum, eller uten allianser. Det var bare at disse alliansene ikke nødvendigvis var de mest opplagte ut fra en tradisjonell kirkelig tenkning. Disse forflytningene i kirkelig praksis og teologi skjedde, ble muliggjort og legitimert av allianser med andre miljøer og bevegelser enn de tradisjonelt vanlige, i dette tilfellet kvinnebevegelsen og homobevegelsen.

Den norske kirke, bispemøtet og den enkelte biskop vil trenge flere slike allianser fremover, allianser med partnere som utfordrer kirken og tar den på alvor. Folkekirken trenger det, blant annet for å kunne svare ut det som i Dnks visjonsdokument heter «Folkekirken engasjerer seg i samfunnet». Derfor utfordring nummer en til bispemøtet: Bygg allianser. Bygg nye allianser!

Min andre utfordring: Vis og gjør teologi, og stol på teologiens relevans som teologi! Min egen erfaring fra universitetet er at det er teologien, fagteologien, nettopp det som er vår egenart, som er vår styrke. Det er den som vekker interesse og gir mulighet for samarbeid med andre fagmiljøer. Teologi er en enorm kapital. Kirken både er og besitter en enorm ressurs i kraft av sitt språk, av teologiens kapasitet til å fortolke historie og nåtid, og samfunn og kultur er fattigere uten. Her må bispemøtet

tørre å si som Luther: Som kristen er jeg helt fri og ikke underlagt noen og samtidig er jeg underlagt alle og min neste tjener. Det handler om å gå inn og være teolog på andre arenaer enn de tilvante.

Det er her at Eilert Sundt kommer inn i bildet. Han kan tjene som inspirasjon. Sundt levde den grundtvigianske grunnsetning om mennesket først, kristen så, og gikk ut og fant ut hvordan folk levde. Gjennom sine omfattende, solide og grenseoverskridende studier av norsk folkeliv, bidro han ikke bare til å skape nye fag, men også ny politikk. Bispemøtet og den enkelte biskop har mulighet til å være en pådriver for å løfte teologiens potensiale for å hevde seg og være relevant i andre diskursive rom enn sitt eget.

I en tid preget av 'fake news' og post-faktuell virkelighetsbeskrivelse er det viktig å minne om og løfte frem det som er teologifagets egenart fremfor noe, den kritiske tekstfortolkningen. Knappt noen er bedre akademisk skolert i tekstfortolkning enn teologer og prest. Det ligger i arven fra reformasjon. Derfor er min utfordring nummer to til bispemøtet, som jo forvalter ansvaret for kirkens lære, å føre videre den kapital som reformasjonen representerer, ikke bare på det kirkelige området, men på tvers av samfunnets områder.

Prekener

Love is all around

PREKEN VED KONFERANSEN «IDENTITY, MEMORY AND HOPE: THE CONTINUING SIGNIFICANCE OF REFORMATIONS FOR OUR CHURCHES AND SOCIETIES»

AV PORVOO-FELLESKAPET, BERGEN DOMKIRKE, 9. FEBRUAR 2017, FASTELAVNSSØNDAG.

AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

1 KOR 13, 1-7 / JOH 17,20-26 / HØYS 8,6-7

Fra åpningen av hvilken film kommer disse ordene:

«Hver gang jeg er deprimert på grunn av verdenssituasjonen, tenker jeg på ankomsthallen på Heathrow. Stadig flere synes å mene at vi lever i en verden som er preget av hat og grådighet, men det er ikke det jeg ser der. Det virker heller som om det er kjærlighet over alt. Som oftest er den ikke spesielt opphøyet eller oppsiktsvekkende, men den er der bestandig: fedre og sønner, mødre og døtre, ektefeller, kjærestepar, gamle venner.

Når flyene traff Tvillingtårnene var det, så vidt jeg vet, ingen som brukte telefonen for å sende meldinger om hat eller hevn, alt handlet om kjærlighet. Hvis du ser etter, har jeg en snikende følelse av at du vil oppdage at kjærligheten finnes over alt (love actually is all around)»

Jeg vil anta at mange av dere ganske tidlig visste svaret: Dette er åpningen på filmen «Love Actually» fra 2003, som vises på TV hver eneste jul. For mange blir det ikke jul uten «Love actually».

Hvorfor er denne filmen blitt så populær? Fordi det, som tittelen sier, er en film om kjærlighet og om hvordan folk finner den på mange ulike måter og i forskjellige relasjoner. Kjærligheten slutter aldri å fascinere oss.

Kjærligheten er faktisk rundt oss hele tiden. Den er vår dypeste drift og vår sterkeste lengsel. Vi er alle på leting etter kjærlighet, og når den blir funnet er det glede og smil, men finner vi den ikke, eller mister den, er det sorg og ofte også tårer.

Jeg husker fortsatt fra da jeg var tenåring, at jeg mer eller mindre sammenhengende tenkte på jenter, og lurte på: Finnes det en der ute som kunne tenke seg å bli min nærmeste og kjæreste, som vil elske meg, slik jeg vil elske henne, i gode og onde dager, inntil døden skiller oss?

Hva er kjærlighet? Svaret er selvsagt uendelig stort og sammensatt; men lat oss nærme oss kjærligheten ved hjelp av de tre tekstene vi har lest i gudstjenesten i dag.

For det første har vi hørt at kjærlighet kan arte seg som erotisk drift, slik det står skrevet i teksten fra Høysangen 8:

Sett meg som et segl på ditt hjerte,
et stempel på din arm!
For kjærligheten er sterk som døden,
lidenskapen er ubøyelig som dødsriket.
Den brenner som flammende ild,
en Herrens brann.

Å ja, dette vet vi, kjærlighet og lidenskap hører sammen. Men det er ikke det samme. Det ene kan være uten det andre, og kjærlighet er noe mye mer omfattende. På sitt beste og dypeste er kjærlighet en opplevelse av at jeg er mer meg når jeg er med deg. Du bringer fram det beste i meg, og jeg elsker det.

II

Hva er kjærlighet? Hvor finner vi en bedre beskrivelse enn i dagens andre lesning fra Paulus brev til Korinterne, det 13. kapittel:

Kjærligheten er tålmodig, kjærligheten er velvillig, den misunner ikke, skryter ikke, er ikke hovmodig. Kjærligheten krenker ikke, søker ikke sitt eget, er ikke oppfarende og gjemmer ikke på det onde. Den gleder seg ikke over urett, men har sin glede i sannheten. Kjærligheten utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt.

Den kjærligheten som Paulus beskriver her er en større virkelighet enn den vi kan skape selv. Denne kjærligheten har vært der bestandig, og som det heter på engelsk, er den noe vi faller inn i («fall in love»). Universet er skapt av denne kjærligheten, av Gud som selv er kjærlighet ikke bare i det Han gjør men i hele sitt vesen. Gud ikke bare elsker. Gud er kjærlighet. Å være kjærlighet er noe mer og større enn bare det å elske.

Gud er kjærlighet. Dette henger sammen med troen på at Gud ikke bare er én, men også treenig. Kjærlighet handler om relasjoner, og det er relasjoner i Gud. Gud er ikke i ensom majestet, men i et fellesskap av tre i én: Faderen – Sønnen – Den Hellige Ånd. Dette fellesskapet i Gud er det dypeste mysteriet i vår tro.

Den mest kjente visuelle avbildning av Treenigheten er Andrej Rubljovs ikon: «Den hellige treenighet», fra tidlig på 1400-tallet, som vi ser avbildet på gudstjenestemarket. Her ser vi tre skikkelser rundt et bord. Faderen til venstre, Sønnen i midten og Den hellige ånd til høyre. De er forent innenfor en sirkel, og de relaterer seg til hverandre i et evig elskende fellesskap.

Sønnen peker mot nattverdskalken som står midt på bordet, og som rommer hans kjærlighetsgave, hans offer for å frelse verden. Faderen løfter sin høyre hånd for å vise at han tar imot og aksepterer Sønnens offer. Ånden peker med en ekstra lang finer på den åpne plassen ved bordet, for å invitere tilskueren – deg og meg – til å ta vår plass i det hellige fellesskapet i Gud.

Dette ikonet er et bilde av kjærligheten som ikke har noen begynnelse og ingen slutt. Vi er invitert inn, ikke som tjenere men som elskede venner.

III

For dette fellesskapet i Gud er det Jesus ber i dagens tredje tekst som er hentet fra Johannesevangeliets 17. kapittel:

Må de alle være ett, slik du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg. Den herligheten du har gitt meg, har jeg gitt dem, for at de skal være ett, slik vi er ett: jeg i dem og du i meg, så de helt og fullt kan være ett.

Hva skjer med oss når vi trekkes inn i fellesskapet med Gud? Den kjærligheten som finnes der har den samme virkning som kjærligheten alltid har: Når jeg er hos deg, Gud, er jeg mer meg selv. I fellesskapet i og med Gud er vi ikke på fremmed territorium. Vi er der hvor vi er ment og skapt for å være. Vi er i kjærlighetens hus, og her hersker kjærlighetens lov: Når jeg er hos deg, er jeg mer meg selv.

Se en gang til på ikonet med Den hellige treenighet. I dette fellesskapet er det ikke noe rom for makt og religiøs terror, bare for fred og kjærlighet.

IV

Vi som er samlet i fellesskapet med Treenigheten, og som spiser og drikker ved det samme bordet, er forent ikke bare med Gud, men også med hverandre. Jesus ber for sine disipler «at de alle må være ett».

Mange som er til stede i kirken i dag er deltakere i konferansen: «Identity, memory and hope: the continuing significance of reformations for our churches and societies.» Her møtes delegater fra lutherske og anglikanske kirker for å lete etter skatter i vår felles arv fra reformasjonen som begynte for 500 år siden. Sammen skal vi prøve å grave dypere i vår forståelse av evangeliet, og snakke om hvordan vi kan møte våre felles utfordringer i kirken og i samfunnet for å fremme fred, rettferdighet og et bærekraftig skaperverk.

Vigsling av Jessheim nye kirke

5. MARS 2017, 1. SØNDAG I FASTE
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
MATT 4,1-11

Økumenikk har ikke alltid vært en like fremtredende del av kirkens liv. For mer enn 100 år siden lovte visstnok en prest i Church of England å vikariere for sin katolske kollega som var på ferie i Roma. Alt gikk greit helt til en av katolikkene i byen døde, og måtte begraves før presten i Roma kunne komme tilbake. Da sendte den anglikanske presten et telegram til sin biskop og spurte: Kan jeg begrave en katolikk? Svaret kom umiddelbart: Gratulerer broder, begrav så mange katolikker som du kan!

Hvorvidt denne historien er helt sann får vi la stå åpent, men den gir kanskje et bilde av tidligere tiders økumeniske atmosfære. Her har mye skjedd de siste tiårene. Fortellingen om den økumeniske bevegelse etter Andre verdenskrig er en kjærlighetshistorie. Som de fleste slike historier har den hatt sine vanskeligheter og kriser, men mer og mer oppdager vi at vi er underveis på en felles reise, mot samme mål. Vi er sammen på denne reisen, ikke bare som enkeltmennesker men som kirker. Vi har del i den enda større kjærlighetshistorien som Gud har gående med hele sitt skaperverk.

Når vi møtes disse dagene i Bergen, oppdager vi hvordan vi som lutheranere og anglikanere, med våre tradisjoner og vår arv, hører sammen. Vi blir rikere fordi vi oppdager at vi med alle våre forskjeller forkynner og lever av det evangeliet som var så dyrebart nettopp for Luther og reformatorene: Vi frelses av Guds nåde, og ikke på grunn av våre gjerninger. Frelsen er en gave, ikke en belønning.

Med denne felles forståelsen av evangeliet – som er kjærlighet og ikke noe annet enn kjærlighet – lærer vi å se hverandres ulikheter ikke bare som utfordringer og problemer, skjønt det kan de noen ganger være, men også som gaver. Ingen kirke kan noen gang alene fullt ut virkeliggjøre alle Guds gaver og utfolde all Guds velsignelse. Sammen ser vi mer og mottar mer av alt det Gud vil gi oss – gjennom våre søstre og brødre fra andre kirker. Også i det økumeniske arbeidet gjelder kjærlighetens regel: Når jeg er sammen med deg, blir jeg enda mer meg selv.

Når vi møtes til økumenisk dialog og fellesskap oppfører vi oss kanskje ikke fullt så entusiastisk som folk gjør ved ankomsthallen på Heathrow. Men vi oppdager, igjen og igjen, at kjærligheten faktisk er over alt.

Love actually is all around.

Prekenen ble holdt på engelsk. Dette er en norsk oversettelse.

Kjære alle sammen! Aller først: Gratulerer med denne dagen og etableringen av en storslått bykatedral i bysenteret her på Jessheim. Her er det all grunn til å feire vilje og besluttsomhet i kommunens ledelse, visjonært kirkelig lederskap, og stor gjennomføringsevne i fellesrådets ledelse. De fortjener stor applaus!

Bygget gir bysenteret et annerledes symbolbygg der alle inviteres til å komme til denne bygningen. Her er stedet for å «kjøpe korn uten penger, vin og melk uten betaling», for å sitere profeten Jesajas invitasjon til folket i det babylonske fangenskapet. Her - i dette rommet - får menneskets lengsel, fattigslighet og storhet et møte med Guds nåde og fullkomne kjærlighet til oppreisning, utfordring og anerkjennelse av alles verdighet. Ikke minst synliggjøres husets nåde ved kommunens dagsenter for mennesker som sliter med rus, i samme bygning som dette hellige rommet. Slik gjenoppstår kirkens gamle tradisjon om å være et konkret tilfluktssted og rasteplass for mennesker i nød.

Midt i dette hellige rommet henger Vemund og Eimund Sands altersmykke. Det tolker kirkerommets sted ved hjelp av naturens guddommelige geometri og menneskets foredling av naturen med tankekraft og materialbearbeidelse. Satt sammen gir altersmykket et storslått glimt av Guds ufattelig sammensatte og komplekse skaperverk.

I Eimunds Sands konseptbeskrivelse gjør han oss oppmerksom på de to prismene «som strekker seg nedover og oppover fra kjernen og som etablerer en vertikal lyssøyle i rommet». Prismene vil «formidle Guds lys til kirkerommet og lar det brytes i skulpturens mange fasetter... Dette er fortellingen om Skaperens enhet som spaltes i skaperverkets mangfold og Guds fredspakt med menneskene: Regnbuen».

Slik markeres det tydelig at dette rommet skal gi plass til menneskers mangfold. Guds lys skaper mangfold av farger når det treffer skaperverket. Vi hjelpes i prismets regnbue til å se at vi som mennesker har del både i skaperverkets helhet og i menneskehetens mangfold. Det er ulikheten og mangfoldet blant oss mennesker som gir menneskeheten dens unike skjønnhet, og som bindes sammen av den ene Gud.

Sand skriver videre: «Prismet som strekker seg ned over alteret har innebygget to stjernearmer, plassert mot hverandre spiss mot spiss. Armen som bryter ned fra kjernen – ikosaederet – representerer Guds skapende og frelsende hånd. Armen som strekker seg oppover, representerer menneskets hånd som tar imot skapelse og frelse. Hendene møtes ikke helt, men holdes fra hverandre med en avstand på 20cm og Skaperens hånd er 28% lengre enn Adams hånd».

Menneskets særpreg i forhold til alle andre skapninger er bevisstheten om at vi lever og at vi skal dø. Det gjør oss i stand til å reflektere over hva som er meningen med vår eksistens og tilstedeværelse i skaperverket. I alle kjente kulturer finnes det kunstneriske uttrykk i musikk, dans og bilder for menneskets lengsel etter en bærekraftig livstolkning og det å skape kommunikasjon mellom de to stjernearmenes spisser. I denne lengselen ligger behovet for å ha makt til å kontrollere og forme verden og virkeligheten og overvinne ondskaper og ødeleggelseskraftenes utallige frukter, både nært og fjernt. Lengselen etter frigjøring og frelse fra begrensningene vi lever under, bærer fortvilelsens stemme som roper etter svar på hvor livets Gud er blitt av - midt i all utilstrekkeligheten vi erfarer og ser. Men vi aner også i denne lengselen en mørkere farge av begjær etter selv å være Herre og mester og bli vår egen guddom, til vårt eget beste.

Vi hørte i dagens evangelium fortellingen om Jesus som håndterte fristelsene i ørkenen. I denne fortellingen møter vi Jesus slik vi bekjenner ham, som sann Gud og sant menneske.

Han er **helt menneske** når han fristes til å hige etter å overvinne livets begrensinger og naturens lover. Han fristes til å gjøre seg usårbar, sikre brød og velstand for seg selv og makt til å innordne alle andre under egen ledelse. Jesus kjemper i ørkenen med menneskets grunnleggende fristelse til å omgjøre lengselen etter Gud til å være sin egen gud. Da vil mennesket ha makt til å skape sitt eget liv, overvinne døden med sine egne krefter og kjempe for å sikre seg selv og sitt ved å bli den sterke som overvinner de andre.

Jesus kjemper mot denne fristelsen om å gjøre seg selv til Gud. Og vinner.

Desto mer gripende er denne seieren når vi ser at Jesus også kjemper mot fristelsen til å bruke sin guddommelige makt og herlighet for å overvinne menneskets sårbarhet og lidelse. Ved slike maktdemonstrasjoner «kunne nok Gud ha erobret vår lydighet, men ikke våre hjerter. Han kunne ha gjort oss til slaver, men ikke til barn, blitt en rettfærdig fyrste over oss, men ingen redningsmann hos oss», for å sitere Per Lønning i klassikeren Vandring gjennom fasten.

Jesus overvinner også fristelsen til å bruke **sin guddommelige** makt og fjerne seg fra bindingen til menneskets levekår og livsfølelse. Jesus velger å identifisere seg med oss, og leve, lide og død slik menneskets virkelighet er.

Jesu velger å fortsette sitt oppdrag som ikke er å utviske skillet mellom Gud og mennesket, eller å være en guddommelig verdenshersker i historien. Jesu oppdrag er å bygge bro mellom armene som strekker seg mot hverandre, mellom Gud og mennesket. Jesus oppdrag er å gjenopprette kommunikasjonen mellom Skaper og skaperverk.

Jesu oppdrag i verden er å vise menneskeheten

- at Guds makt utøves som kjærlighet mot andre og ikke i kamp for egen posisjon og ære,
- at Gud i sin kjærlighet kjemper sammen med menneskene mot alt som truer livet av svik, undertrykkelse og sykdom og ikke faller ned til apati, kynisme og likegyldighet,
- at Gud ledsager mennesket i vår sårbarhet, helt inn i angstens dyp og Gudsforlatthetens mørke. Gud forakter aldri menneskets svakhet.
- at Gud har gjort alt ferdig for oss ved selv i Jesus Kristus å gjenopprette og bygge broen mellom seg og oss.

I Lutherjubileets år blir vi påminnet om Luthers store gjennombrudd. Han så at menneskets mulighet til kommunikasjon med tilværelsens grunn, med Gud, er å ha tillitt til at den fremtiden Gud tilbyr oss og det menneskeverdet Gud har skapt oss med, er godt nok for hver og en av oss - uansett hvordan livene våre ser ut for andre og oppleves av oss selv.

I Jesu liv og død ser vi hvordan Gud velger å være en del av hele menneskets livserfaring, å bli en del av menneskets virkelighet, ledsage oss og styrke oss på livsveien. Ved inngangen til kirken er derfor lysveggen med den korsfestede som identifiserer seg med alle våre lengsler.

Men det er Jesu seierrike oppstandelse som gir menneskene fremtidshåp, forsoning med livets Gud og overvinning av naturens begrensinger på menneskelivet. Oppstandelsen er kirkenes kjernebudskap og derfor feirer vi gudstjeneste hver eneste søndag – oppstandelsen dag.

Når vi så beveger oss innover i rommet fra lysene vi har tent og den korsfestede, møter vi altersmykket som visualiserer Kristi oppstandelse. Det lar stjernens korsform og den gyldne kronen romme oppstandelsens øyeblikk der den korsfestede blir det evige livs kilde og vår frigjøring og frelse.

Det ene, vertikale prismet strekker seg nedover og peker mot alteret som er dette vigslede rommets hjerte og kjerne. Ved alteret og den tilhørende prekestol og døpefont skjer det store mysteriet at broen mellom Gud og menneske i Jesus Kristus finnes og er tilstede, her - i bykatedralen på Jessheim - midt blant menneskene. Her er stedet der forbindelsen mellom de to armene etableres og opprettholdes.

Tekstene vi hørte lest fra Salomos innvielsestale av tempelet i Jerusalem fastslår at Gud ikke er stengt inn i dette rommet. Gud trenger ikke et hus å bo i for sin egen del. Gud er større! Vi bygger derfor ikke dette huset og dette rommet for Guds skyld, men for menneskets skyld. Vi trenger et rom der gudstjenestens hellige og brobyggende handlinger mellom Gud og menneske kan gjenfinnes av mennesker:

- prekenens tolkninger av fortellinger om Jesus, det han har gjort for oss, med oss og i oss, og forkynnelse av Ordet om Guds nåde,
- dåpens hellige handling der Guds lys møter vannet som gjensker prismets regnbueløfte og skapelsen av det evige livs fellesskap med Gud,

i nattverden der den korsfestede og oppstandene Jesus Kristus gir seg selv til oss igjen og igjen i brødet og vinen som er utviklet ved menneskets bearbeiding av naturens gaver. Ved å bekrefte livets grunnelement i vannet og bruke naturen og menneskets verk til middelet for sin tilstedeværelse i verden, gir Gud oss mennesker verdighet og livsmot. Vi gis frimodighet å vandre veien mot naturens slutt i døden, inn i det evige livets nye virkelighet.

Når den virkeligheten åpenbares er det ikke lenger bruk for noe kirkerom: Da er Guds og skaperverkets hånd sammen i evighetens håndtrykk, da er Guds lys tilstrekkelig for alt og alle, slik den siste lesningen fastslo:

«Den hellige byen, Jerusalem, kom ned fra himmelen, fra Gud. Byen hadde Guds herlighet og strålte som den kosteligste edelsten, som krystallklar jaspis. Noe tempel så jeg ikke i byen, for herren Gud, Den allmechtige, og lammet, er dens tempel. Og byen trenger ikke lys fra sol eller måne, for Guds herlighet lyser over den, og lammet er dens lys. Folkene skal vandre i lyset fra byen...». Da blir det slik Johannes beskriver det i Åpenbaringsboken: «Guds bolig er hos menneskene. Gud selv skal være hos menneskene og Gud skal tørke bort hver tåre fra menneskenes øyne, døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte, for det som en gang var, er borte».

Men inntil den tiden kommer i fullkommenhet, trenger vi rom og bygninger for møtet mellom Gud og mennesker, der vår lengsel kan møte Guds svar. Nå har Jessheim sentrum fått en slik bygning og et slikt rom. Hit kommer den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus til oss. Her er fellesskapet mellom Gud og menneske, mellom skaper og skaperverk, synlig tilstede til nåde og sannhet for hver og en av oss.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var og er og blir, én sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Nådens nærvær: Bli i min kjærlighet

VISITASGUDSTJENESTE I URANIENBORG KIRKE, 14. MAI 2017

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

JOH 15,1-9

I musikkverket Bolero av franske Maurice Ravel utnytter komponisten gjentakelsens kunst til fulle. Ett enkelt tema gjentas igjen og igjen med forskjellige instrumenter og variasjoner, fra en stille fløyte til fullt orkester. Når vi har hørt Bolero, har temaet satt seg i kroppen.

Johannesevangeliet og Johannes-brevene er Det nye testaments bolero. Johannes' enkle tema er dette: «Kjærligheten er at Gud har elsket oss og sendt oss sin Sønn. Da skylder også vi å elske hverandre.» Eller med Jesu egne ord: «Bli i min kjærlighet.» Dette gjentas med et utall av variasjoner og er ikke uten kontrapunkter.

I dagens evangelium varieres temaet med et bilde som Jesus gir oss. Han sier: «Jeg er vintreet, dere er grenene... Bli i meg, så blir jeg i dere.» Hva sier dette bilde oss om Guds kjærlighet og det å bli i Jesus Kristus?

Da jeg var gutt og hørte ordene om vintreet, så jeg for meg et høyt, mektig og vakkert tre. Da jeg ble eldre, fikk jeg vite at vinranken ikke er som andre trær, men en kryp-plante og en slyngplante, og jeg har fått gå blant vinranker både i Mellom-Europa og i Det hellige land.

I Det hellige land har jeg sett vinranker kripe langs bakken og bre seg ut med sine grener, tett på jorden. Den er også en slyngplante som med hjelp av et gitter kan kripe oppover en husvegg, tett på en families hjem. Eller den ledes opp på et åpent tak på en terrasse og dekker taket med sine grener og blader. I Betlehem har jeg sittet på slike terrasser der vinrankene har gitt skygge og sval når solen ble i varmeste laget.

En slik vinranke er det Jesus er og vil være med sin kjærlighet og barmhjertighet. Han er ikke et høyreist tre, hevet over oss og våre omgivelser. Han er der hvor vi mennesker går og lever, tett på jorden, tett på våre liv. Selv ble han også lagt i jorden for å forsone oss med Gud og hverandre. Han er tett på livet i våre hjem og familier og gir oss brød og vin til næring og glede på vår vandring. Og i livets hete lar han oss sitte i sin gode skygge.

Når Jesus omtaler seg selv som det sanne vintre, er han opptatt av grenene og av frukten de skal bære. «Jeg er vintreet, dere er grenene. Den som blir i meg og jeg i ham, bærer mye frukt.» I dag er dette et ord til Uranienborg menighet, Jesu kall til oss. Å bli i ham og i hans kjærlighet, må innebære at vi er der hvor han er – tett på jordsmonnet og livet i dette lokalsamfunn, tett på hjem og familier og omgivelser.

Denne uken har jeg fått oppleve livet og virket i Uranienborg fra innsiden, og jeg har fått se hvordan grenene kryper utover til skolebarn på Uranienborg skole, unge i nærmiljøet og den eldre generasjon, så vel som til flyktninger og asylsøkere og i engasjement for Midtøsten. Under den frodige barnemessen på onsdag og den himmelske sangen under Evensong på torsdag fikk vi også komme inn i den gode og svalende skyggen som tilbedelse, lovsang og Guds ord gir.

Jesus er opptatt av at grenene bærer og skal bære frukt. Statistikkens tall for Uranienborg vitner om vekst, og mange piler peker oppover. Men når Det nye testamente taler om frukt i våre liv og i en menighets virke, er det noe som ikke lar seg fange i tall og statistikk. Paulus sier: «Åndens frukt er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse.» Det er ikke noe vi kan måle,

men vi merker det umiddelbart i vår omgang med hverandre og våre omgivelser: kjærlighet og glede, overbærenhet og vennlighet.

Dermed er jeg fremme ved kontrapunktet i den johanneiske bolero og i Jesu tale om vinranken, grenene og frukten: Vinbondens arbeid med å fjerne visne grener og beskjære grenene som skal bære frukt. Jesus taler om sin Far i himmelen som vinbonden og sier: «Hver gren på meg som ikke bærer frukt, tar han bort, og hver gren som bærer frukt, renser han så den skal bære mer.» For oss som er grenene, kan det gjøre vondt.

Her må vi stoppe et øyeblikk og merke oss det Jesus sier. Vi er kun grener, det er vinbonden – vår himmelske Far – alene som skal fjerne de visne og beskjære de friske grenene. Alt for ofte har det vært noen som har tiltatt seg denne myndighet og oppgave på Guds vegne. Andres tro og forhold til Gud er blitt avskrevet, og vi har gjort våre egne tankemønstre til rettesnor for andres meninger og adferd. Hvor ble det da av Åndens frukt - kjærligheten, gleden, vennligheten, selvbeherskelsen og overbærenheten?

Det er ett tema, ett anliggende Jesus her har på hjertet, og han gjentar det syv ganger: «Bli i meg og jeg blir i dere. Bli i min kjærlighet.» Dette sa han kvelden før han gikk veien til korset, og Johannes innleder denne fortellingen med å si at Jesus elsket alle sine helt til det siste, helt til hans rop på korset «Det er fullbrakt!» Det omfattet Peter som svek ham så vel som Judas som forrædde ham. Når vingårdsbonden er vår himmelske Far, kan han også pode avbrukne grener inn i vinranken igjen.

Hva betyr det så å «bli i Kristus og i hans kjærlighet»? En venn av meg som er både teolog og psykiater, pleier å si at denne relasjon til Jesus innebærer en trefoldig erkjennelse: For det første at du selv er elsket av Gud, for det andre skal du få kjenne at du er dypt elsket av Gud med alle dine sår og din synd, og for det tredje en erkjennelse av at du er dypt elsket i en prosess med frigjøring, oppreisning og modning – med Kristi kjærlighet som vingårdsbondens redskap i ditt liv.

Hvordan skal vi så bære frukt som grener på vinranken? Jo, ved at vi lar ham som alene er vingårdsbonde og Gud ta hånd om det som kan hindre kraften fra Jesu Kristi kjærlighet å

strømme inn i våre liv og videre ut. Han tar hånd om det med den samme tilgivelsens nåde som skal bære frukt og forme våre liv. For oss kan det være vanskelig, og det kan komme til å ligne den smertefulle prosessen som den svenske dikteren Karin Boye har satt ord på i boken «För trädets skull».

Ja visst gör det ont när knoppar brister.

Varför skulle annars våren tveka?

Vad är det för nytt, som tär och spränger?

Ja visst gör det ont när knoppar brister, ont för det som växer ... och det som stänger.

Då, när det är värst och inget hjälper,

brister som i jubel trädets knoppar...

glömmer att de skrämdes av det nya, -

känner en sekund sin största trygghet,

vilar i den tillit ... som skapar världen.

Dette er også den modningsprosessen Jesus har i tanke når han sier: «Bli i min kjærlighet.» Den skjer i bønnens samtale med Jesus, når vi lytter og tar imot hans ord i Den hellige skrift, når vi sammen mottar Kristi kjærlighets kraft i nattverdens brød og vin, og når hans kjærlighet følger oss ut i handling i våre omgivelser. Da skal Åndens frukt vokse frem og få rom – ikke bare hos deg og meg, men i menighetens felles liv i dette lokalsamfunn.

Uranienborg kirke kneiser høyreist og synlig fra alle kanter i byen. I dag vil jeg tenke annerledes om denne menighet. Med Jesus Kristus i sentrum – vinranken – kryper grenene langs bakken, tett på livet i dette lokalsamfunn. De omgir hus og hjem, familier og enslige og skaper et rom midt i livets strev der vi får komme inn i den gode og svalende skyggen. Her skal vi sammen også få drikke av vintreets frukt og bli utrustet til det som ikke lar seg måle, men som vi ikke kan leve foruten: kjærlighet og fred, glede og vennlighet, overbærenhet og godhet.

Økumenisk friluftsgudstjeneste

KVITNESGÅRDEN I TROMSØ, 5. JUNI 2017, 2. PINSEDAG
AV BISKOP OLAV ØYGARD
APG 2,1-11

Hva var det som skjedde på 1. pinsedag? Sannsynligvis var det en friluftsgudstjeneste. Mennesker fra mange forskjellige steder. Til og med med forskjellige språk. Sikkert like forskjellige som vi er. De hadde sikkert mange ulike meninger om svært viktige spørsmål. Peter holdt tale. Han fortalte om Jesus. Om hans død og oppstandelse. Han snakket om Ånden som kom, og siterte Joels bok (3):

Men hver den som påkaller Herrens navn, skal bli frelst.

Vi samles her, i en felles kristen tro. Vi er i den naturen som Gud selv har skapt. På verdens miljødag, med tema: å knytte mennesker tettere til naturen. Vi vet at vi alle har fått livet i gave fra vår Gud og skaper. Vi bekjenner en tro på Jesus som vår frelser. Vi deler troen på at han døde for våre synder, og vi deler troen på at han sto opp, og at han lever fortsatt.

Vi samles nå i pinsen, og deler troen og overbevisningen om at det er Gud som gjør ordet levende, og han gjør det ved sin hellige Ånd. Uten ånden, ville hele skapelseshistorien, og ikke minst fortellingen om Jesus være av historisk interesse, og ikke annet enn det.

Vi lever i ei tid der oppleste sannheter ikke lenger regnes som sannhet. Vi husker kanskje at Pontius Pilatus sa til Jesus: Hva er sannhet? – etter at Jesus hadde sagt: Joh 18, 37 «For å vitne om sannheten er jeg født, og derfor er jeg kommet til verden. Hver den som er av sannheten, hører min røst.»

Vi har også lært oss et nytt begrep i år: alternative fakta – alternative facts. Vi lever i en verden der det oppleves som om alt flyter. Og så trenger vi så inderlig sterkt noe som står fast. Urokkelig.

I år er det 500 år siden Luther satte i gang det som ble kalt den lutherske reformasjonen. Sentralt i Luthers budskap var budskapet om nåden, om tilgivelsen i Kristus som er uten betingelser. Vi deler troen på nåden i Jesus Kristus alle sammen.

I dag samles vi her fra mange trossamfunn. Historien er historie. Dagen i dag har Herren Gud gitt oss. En dag til å markere for hverandre, og for Gud selv at vi har et fellesskap oss imellom som er sterkere enn det som skiller oss. Vi er uenige om store og viktige spørsmål. Men vi deler troen på Jesus Kristus. Vi ber til ham, og vi tror at han er verdens frelser, og vår frelser.

Vi trenger å kunne si til hverandre at Herren Gud er det faste punktet i tilværelsen som alltid vil være der. Vi er en del av en syndefull verden, preget av hat og urettferdighet. Vi ser kriger, vi ser vold og tortur. Også nå i pinsen har vi sett terrorens grufulle ansikt – i det som skjedde i London. Vi ser at kloden vår ødelegges av vår menneskelige grådighet. Også til oss kommer det mennesker som har fått vanskelige liv. Med smerte må vi erkjenne at flere av dem som kommer og virkelig trenger vår beskyttelse, likevel blir sendt bort fra oss og landet vårt. Vi ser at mennesker rundt om i verden, også våre kristne søsken, utsettes for forfølgelse og grenseløs lidelse.

Gud er kommet til oss gjennom sin hellige Ånd. Det er Ånden som skaper troen. Vi kan ta oss så mye sammen vi bare vil. Tro på Gud kan vi ikke lage selv. Det kan bare han gjøre.

De forsto hverandres språk. Tromsø har blitt en smeltedigel av mange språk og kulturer. Ånden gjør at vi, uansett hvem vi er og hvordan vi er, så har vi fellesskap på tvers av både språklige og kulturelle skiller. Ånden er den som gjør disse gamle ordene levende, og gyldige for oss i dag, som gir oss håp, levende kjærlighet, godhet og rettferdighet.

Vi kalles til å være lys og salt i verden. Vi kalles til å være levende vitnesbyrd om troen på Jesus Kristus. Og vi kalles til å leve livene våre slik at vi er vitner om Kristus, både i ord, og i måten vi lever på.

Vi inviteres til et nådens fellesskap, der nåden og kjærligheten er sterkere enn hevnen og hatet, der livet er sterkere enn døden, og der håpet gjør at vi alltid skal få se framover.

Ære være Faderen og sønnen og Den hellige ånd som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Avskjedsgudstjeneste

NIDAROSDOMEN, 11. JUNI 2017, TREENIGHETSSØNDAG
AV BISKOP TOR SINGSAAS
MATT 28,16-20

Takk for mange gode år her i Nidaros bispedømme, under tre biskoper som jeg satte, og setter høyt. Det begynte med Tord Godal i 1978, deretter Kristen Kyrre Bremer, og til sist Finn Wagle.

Så ble jeg selv biskop. Ufattelig for meg i 2008, - ikke minst sett i lys av disse tre som har satt så sterke spor etter seg i bispedømmet.

Det har vært svært givende år, - ut i det vidstrakte Nidaros bispedømme i møte med mange mennesker, med evangeliet om Jesus Kristus.

Det har jo vært oppdraget, enkelt sagt.

Mye, mye glede har det vært, - men og bekymringer, - og dramatiske og dypt tragiske opplevelser, hvor selvsagt 22. juli 2011 har særlig brent seg inn. I ettertid, - når vi nevner datoen, - vet vi nesten på stedet hvor vi var da vi fikk høre det fryktelige som hadde skjedd. Jeg var 3 dager uten ord, - var bare kropp som tok omkring, og ble tatt omkring. Vi var et helt folk av enkeltmennesker som så hverandre, - en skakende og skjellsettende opplevelse. Kroppen husker best nå etterpå,- skal lite til før den påminner meg det som skjedde. Og da var det viktig å være her, - i dette rommet, - i Nidarosdomen. Du verden, hva denne domkirka har betydd for meg. Den tar imot alle i sin favn. Den minner oss om Kristi kropp, - utstrakt på korset, - som husker alle, - folk og enkeltmennesker.

Dette har på ulikt vis vært mitt tjenestested i omtrent 40 år. I dette hellige rommet har vi vært, - og er, - høytidelige og ærbødige fordi anledningen tilsier det, - som i dag.

Og rommet innbyr til det.
Vi kan og være her som barnet.
Vi har lekt og løpt.
Lekt gjemsel slik Adam og Eva gjorde med Gud.

Å bli ropt fram, og funnet, - for så å bli tatt vare på, har vært vakre og viktige opplevelser for små kropp. For når vi gjemmer oss, ønsker vi å bli funnet. Det er så grunnleggende; Noen må lete etter meg når jeg er blitt borte. Noen må savne meg!!

Jeg er ikke glemt, - oversett.

For det er «den store skrekken» i livet; - at de tenker slik om meg; - at det er ikke så farlig om jeg blir funnet eller ikke?!

Jeg drømmer om at Gud er slik at Han ikke gir seg, før Han har funnet meg!

Vi håper og tror og venter på en Gud som leter etter oss.

Å bli funnet er stort! Særlig når vi blir møtt med glede og overraskelse av Ham som leter etter oss. «Å, - er det her du er!! Som jeg har lett etter deg!!» utbryter Han med glad stemme.

Når vi har lekt slik her Domen, har vi vært nær hverandre og Gud.

Alle vil vi gjemme oss,- og det godt og oppfinnsomt. - Men ikke å bli funnet, - er frykten, - da blir vi ensomme da!

Vi har hoppet paradiset her i midtgangen, - «katedralparadis», - dere vet om den, - dere med lang erfaring med paradiset om våren i skolegården og på grusveien. «Katedralparadis» er den med sideskip og en rund oktagon i enden, - der vi snudde på hele kroppen med en rask kraftanstrengelse uten å miste balansen, for så å hoppe tilbake igjen, - ut av paradiset.

Vi er i forgården til paradiset her. Jesus Kristus er usynlig sammen med oss.

Her er vi som barnet.

Den som ikke blir som barn igjen, - har ikke skjønnet hvem Gud er, sier Jesus.

Dere i Guttekoret med Bjørn (Moe) i spissen har betydd så mye for meg alle disse årene. Dere skjønner godt hva jeg snakker om med egne erfaringer fra spennende vandring i Domen med lommelykter i mørke,-- og i kontrast til dette, -med lyset og alles blikk vendt mot dere, - når hele koret synger og jubler lovprisninger til vår Skaper.

Godt at dere er her i dag også.

Gudstjenesten er lek for Herren,
- i glede,
- men det er og barnet som kommer hjem med sundslåtte knær og gråt i halsen.

Vi tenker ikke på Gud hele tiden. Han har skapt oss slik. Han har skjult seg for at vi mennesker skal få øye på hverandre. Men vi vet hvor vi skal gå når noe står på i livet,

- i glede,
- da må vi til kirka,
- som i sorg og smerte med livene våre.

Det er litt som da jeg var «guttunge» i Buvika. Når jeg kom hjem fra skolen, åpna jeg ytterdøra og kasta ranselen inn i gangen og ropte inn i huset til Mamma, - «Æ e hem!» Og så hørte jeg en stemme langt der innefra som svarte ett eller annet. Og så slang jeg igjen døra og løp ut til kameratene, - til fotball og gjemsel. Mamma var ikke i tankene. Men så skjedde det, - det måtte skje av og til, - det kunne bli krangling, - uenighet, - som til og med førte til en slåsskamp som ikke gikk noe særlig, - - el-ler, -- jeg falt og slo meg? Da visste jeg hvem jeg måtte til. – og det fort;

Mamma!

Og jeg løp, - men jeg gråt ikke, - nei, den holdt jeg fast i halsen. Ville ikke at hele bygda skulle få med seg det. Men da jeg igjen åpnet ytterdøra og nærmest stupte inn – da slapp jeg det løs,- vrålet, sinnet, skuffelsen. Slekte ytterdøra igjen etter meg. Og da kom Mamma løpende til. Alltid.

Slik er det med oss og Gud.

Vi blir påmint ham sterkt, og mindre sterkt i livet. Vi må komme oss til ham når det røyner på.

Men også når vi renner over av glede.

Gud har lagt igjen inni oss minnet om seg selv, - lengselen etter kjærlighet, - En som alltid leter etter sine, - en som blir og blir og blir når de andre går, for nå tåler de ikke mer av meg.

Gud er kjærlighetens kilde. Han ville at du og jeg skulle bli til, - bli et menneske og et medmenneske. Gitt oss til hverandre for å leve sammen nå, - til samme tid, på samme sted på jorda. Vi er her samtidig vi, - og det ville Gud noe med.

Meg er gitt all makt, - sier Jesus.

Det er Treenighetssøndag; Fader, Sønn og Helligånd.

Gud har lagt alt sitt inn i Jesus Kristus.

Jesu ansikt er Gud sitt. Gud er slik Jesus Kristus er.

En ufattelig Gud,

- ikke med vold og tvang er han mektig,

- men med kjærligheten, som er en uimotståelig makt for oss mennesker.

For den sårer ikke, gjør ikke narr, stenger ikke noen ute, marginaliserer ikke, krenker ikke.

Men respekterer grenser.

Gud venter og venter på deg til du er klar,

- for jeg og du er som barnet - som leker og undrer seg, stopper opp og gir seg så altfor god tid før vi løper videre. Ingen har større tålmodighet med oss enn Herren. - Han er der fortsatt, - sitter og venter til jeg og du er klar til å gå videre, - sammen med ham, - den usynlige.

Gud er en kjærlighet som forstår, som drømmer gode drømmer om meg, tenker godt om meg, som ikke glemmer på det onde. Men som reiser seg i forsvar for meg når livet mitt er truet.

Gud har valgt å la alt som sies om seg bli sagt gjennom Jesus Kristus. Og du verden så viktig Jesus- fortellingene blir da, - ut fra dem kommer han gående levende mot oss.

I Jesus Kristus viser Gud sitt hjerte for oss. En Gud som er sårbar.

Gud skaper med sårbarhet. Alt liv har det i seg. Sårbarheten skal vi verne om og vedkjenne oss. I den erfarer vi at vi er gitt til hverandre. I sårbarheten holdes vi fast i at vi trenger medmennesker og en jord som ikke er såret til ødeleggelse.

I begynnelsen slo Gud korsets tegn over alt han hadde skapt. For Kristus, Guds Sønn var alt med ved skapelsens morgen.

Og Gud gjorde seg jo selv sårbar da han ga sin egen sønn til jorda og verden. Han kom som den minste på jord. Dette er selve gudstegnet, som allerede profeten Jesaja pekte på; - «Gudstegnet er Han, - Herrens lidende tjener, - Han, - ingen synes noe om, for han er så ille å se til, - han hadde tatt all menneskelig nød og smerte inn over seg.» (Jes. 53)

Store mysterium.

En Gud som har slått korsets tegn over det skapte, helt fra begynnelsen.

Korset er risset inn i livet.

Den korsformede «paradisen» vår.

Korset er risset inn i leken, - gleden i livet er tett på smerten og nøden. Jesus Kristus viste det.

Jeg tror det var fullt av barn rundt Jesus, de løp, sang, noen gråt i trengselen. For Han var der. De måtte være nær ham.

Han så alle.

Du verden for et ansikt han måtte ha. Alle så gjenskinnet av sitt ansikt i hans, - en likskap. Slik er det å være skapt i Guds bilde.

Døp, sa Jesus til disiplene. Gjør alle folkeslag til disipler, lær dem det jeg har vist dere.

Det alminnelig vannet blir til hellig vann i dåpen. I dåpen kommer Jesus Kristus til oss. Tar hånd om våre sårede liv og sårbare liv. Han som sprenge dødens og ødeleggelsen krefter.

Guds sårbarhet er uløselig knyttet til Guds kjærlighet. Ikke noe kan stå imot det. Til sist tar dette all makt fra ondskap og død.

Vi tilhører den oppstandne Jesus Kristus og hans seier over døden,

- til ære for Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Nåden alene

PREKEN VED 20-ÅRSJUBILEET FOR HANA KIRKE, 27. AUGUST 2017

AV BISKOP IVAR BRAUT

EF 2,1-10

Kjære Hana menighet!

Gratulerer med de 20 årene for Hana kirke! For en velsignelse! For et talende og forkynnende hus i sin arkitektur og utforming – bygget til Guds ære og til oppbygning av menighetens fellesskap. Vi kan saktens feire og takke for et Gudshus. Det er et helt spesielt hus bygget til Guds ære og for at det som skjer skal være til Guds ære.

Men det viktigste med kirkehuset er møtet mellom Kristus og hans menighet. Det opplever vi i gudstjenesten og i det arbeidet ellers i uka som springer ut av gudstjenestens innhold: For her er det tekster og bønn, salmer og preken – og dåp og nattverd. Det er innholdet i ei kirke. Alt kretser om det. Møtet mellom Jesus og hans menighet.

I dag vil jeg få takke alle dem som gjennom disse 20 årene har vært ansatte, tillitsvalgte og frivillige – men særlig vil jeg i dag takke dere som har vært til gudstjeneste så trofast søndag etter søndag. Det betyr så uendelig mye. Svenskene snakker om «kyrkobänk-embetet». Det er et godt uttrykk om noe stort og viktig. Kom trofast til gudstjeneste!

Tekstlesning fra Efeserbrevet kap.2, v.1-10 – prekentekst for temasøndag i reformasjonsåret – «Nåden alene»

Nåden alene. Reformasjonsmarkering er det også. 500 år i år siden et av de sentrale årene i reformasjonen. Det går godt an å knytte til et kirkejubileum. Hana kirke 20 år – nåden alene.

Hva betyr det? Det som tekstene forteller om. Nåden alene – det er fortellingen om den bortkomne sønnen slik Lukas kap.15 forteller om det. Om den ene sønnen som tok med seg arven sin, rota til livet så inderlig ille, kom til seg selv og våget seg på heimvei – til Far, for dette er jo en fortelling om Guds rike. Og Far kommer ikke med noe om og men, men løper ham i møte, kaster seg om ham, kysser ham og lager til fest. Det er nåden, den ufortjente – som blir gitt. Og slik er det i prekenteksten fra Efeserbrevet kap.2. Martin Luther hadde også lest og studert Efeserbrevet framlengs og baklengs. Men reformasjonen sin kjerne består i noe som var blitt utydelig og forvrengt. Det meste ble krav, det var alltid et spørsmål om at mennesker skulle være verdig Guds rettferdighet og få nåde. Ordet om nåde var ikke blitt borte, men folket hørte ikke det frigjørende evangeliet. Det var reformasjonens oppdagelse: Nåden blir gitt ufortjent – hva ellers? Nåden alene er vårt håp akkurat som vi sier Kristus alene. Ikke våre gjerninger eller bidrag. Våre gode gjerninger er heller en konsekvens av å ha møtt Guds nåde i Jesus. Ikke mine gjerninger. Da ville jeg alltid vært usikker. Ikke min perfeksjon i livet. Det er ikke den det handler om. Ikke mine holdninger og avgjørelser. Da ville jeg alltid spurt: Er det rett? Er det helhjertet?

For det handler ikke om troen min – den er, sier Luther – bare en simpel jernring som holder rundt perlen – Kristus selv som kommer med nåde og syndsforlatelse. La oss ikke granske og studere vår egen tro noe særlig, men fest du blikket på Jesus som du stoler på.

Paulus i Efeserbrevet kap 2 er temmelig sterk i åpningen: En gang var dere døde pga deres synder. Borte fra barneforholdet til Gud. Av naturen vredens barn, heter det. Vi er ikke født inn i Guds rike, men vi er ment for og sterkt ønsket inn i Guds rike. Men vi har ingen sjanse gjennom egen innsats. Men Gud er rik på miskunn. Fordi han elsket oss med så stor en kjærlighet gjorde han oss levende med Kristus. Kontrasten er voldsom: Ikke lenger døde pga synden, men levende med Kristus. «Gud være takk for sin usigelige gave i Kristus Jesus» slik kap 1 sier det.

Det er Guds kjærlighet.

Ganske ofte blir Guds kjærlighet omtalt i beste mening, men det går ikke dypt nok. Jeg vil unne – og be dere alle om å se denne dype kjærligheten i Kristus. Den er ikke bare en følelse eller en trygghet. Ikke god stemning eller at det føles bra, men at noe har hendt:

Jesus er død for meg. På korset.

Jesus er oppstått fra døden for meg og dermed for kirken. Jesus ber for meg nå og har et evig håp for meg og hele kirken, den verdensvide og ofte usynlige kirken.

Dette er nåden. Ved Jesu død og oppstandelse. Og: At vi blir tatt imot ved dåp og tro.

Men da skal vi også våge å si at det er en nåde hvordan Gud møter oss i hele livet vårt. Han viser nåde og godhet. Han ser til oss alle. Ja, alle mennesker kaller han på. Og vi opplever i så mange ting – både det som er i medvind og i motvind – at Gud er der. Det er også en nåde.

Tilbake til kjernen sies det så tydelig: Av nåde er dere frelst, ved tro.

Ja, hold fast i det. Og da kommer sisteverset; kap.2, v.10; på rett plass når Jesus alene gir oss hele nåden. For v.10 forteller om å gjøre godt: «Skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud på forhånd har lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem.»

Lev i nåden alene. Nåden fra Jesus. Og gjør det gode.

Leirfjord kirke 150 år

3. SEPTEMBER 2017

AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

MATT 25,14-30

En dag i sommer satt jeg på en benk hjemme på Ramberg i Lofoten og så utover havet og på bygda jeg bor i. Jeg så på fjellene og havet som alltid har vært der, jeg så på husene, noen gamle som folk har levd i lenge, noen tomme og bare brukt i feriene, noen nybygd med sykler og trampoliner utenfor, tegn på fremtid og liv. Jeg så på fiskebruket, midt på sommeren lå det få båter der, men det er selve nerven i lokalsamfunnet. Jeg så skolen og barnehagen og kommunehuset og ungdomshuset oppe i fjellsida. Kirka så jeg ikke, men jeg visste jo at den ikke lå langt unna.

Hvis jeg hadde sittet på en benk her i Leirfjord og sett utover på samme måte, hva ville jeg da sett? Jeg ville sett hav og fjell og fiskeforedlingsbedrifter og kanskje pelsdyrfarm og sikkert noen bønder. Og jeg ville sett skole og barnehage og rådhus, og kirke. Og på sommeren ville jeg kanskje sett turister, for vi som bor her på Nordlandskysten er jo velsignet med en natur som folk kommer langveisfra for å oppleve.

Midt i alt dette som er Leirfjord er vi i dag samlet for å feire at Leirfjord kirke er 150 år. I alle disse årene har kirken stått her og vært en plass for identitet og samling for stedet her. Den hvite kirken med kors formen forteller at her har folk trodd på Gud og regnet med Gud.

Så er vi inne i nye tider i 2017. Kirken er blitt fri fra staten. Også i vårt bispedømme hvor folkekirken står så sterkt går dåp-stallene ned, og det er ikke lenger noe vi kan ta for gitt at folk flest bryr seg om kirka og det som foregår der.

På en måte må vi tenke over på nytt hvordan vi skal være kirke for vår tid, hvordan vi skal forkynne og hvordan vi fortsatt skal kunne være et sted hvor mennesker finne tro og håp for sine liv. Akkurat dette kan være litt skummelt. Det er ofte lettest å holde på det som er, og motsette seg for store forandringer. Og kirka er jo blitt veldig forandret på disse 150 årene. Dere har en kvinnelig biskop, det var utenkelig for 150 år siden, men så fikk noen ny innsikt og nye erfaringer og kunne finne nye måter å forstå skriften på. Dere har et aktivt barnarbeid, det var det lite av for 150 år siden, da skulle barn verken sees eller høres. Den største forandringen er kanskje velstanden og kompetansenivået. I dag er utdanning mulig for alle, den gang var det store klasseskiller når det gjaldt hvem som fikk skolegang utover noen få år på folkeskolen. Og her i kirka satt kanskje kvinner og menn på hver sin side, og storkarsfolkene fremst. Likestilling både mellom kjønn og klasse var fremmedord for 150 år siden, og mange led under det.

Kirken har forandret seg, og kirken skal alltid forandre seg. Gjør den ikke det blir den lik en nedgravd skatt som ingen har glede av.

Da er vi inn i teksten for dagen i dag. Teksten om de tre tjenerne som skulle forvalte eiendommen til herren sin mens han var borte. De to første brukte de talentene de fikk og mangedoblet dem, men den tredje gravde talentet ned, og da han skulle gi det tilbake var det minsket i verdi.

Talenter kan i denne teksten bety mange ting. Det var en myntenhet, og verdien av en talent var ganske stor. En talent

var 6000 drakmer, og en drakme var en vanlig daglønn. Så en talent var kanskje 15-20 årsverk. Tjenerne fikk altså meget store verdier å forvalte.

Den tredje tjeneren gjorde det ikke så bra i denne sammenhengen Det står at han var redd for hva Herren ville si, så han gravde pengene rett og slett ned. Kanskje tenkte han at de der var trygge. Eller kanskje han ikke hadde stor nok respekt for det han hadde fått å ta vare på, og derfor valgte letteste mulighet. Kanskje han så så mange utfordringer med å skulle forvalte denne verdien at han tenkte: dette går aldri.

Som kirke og som mennesker i kirken har vi fått mange talenter, mange gaver å forvalte på Guds vegne. Vi har fått livet, vi har fått tiden, vi har fått evnene våre, vi har medmennesker å være sammen med, vi har fått et skaperverk med muligheter til å gi oss gode og meningsfulle liv.

Denne lignelsen vil understreke for oss at det vi har og det vi er i livet er gaver fra Gud. Ingen av oss har selv gitt oss livet, ingen av oss har selv gitt oss evnene våre, ingen av oss har selv gitt oss kjærlighetsmuligheten vår. Ingen av oss har gitt oss selv at vi utvikler oss og lærer. De vi er er en gave fra Gud. I lignelsen kommer dette frem ved at det er herren som gir tjenerne talentene, herren som kan sees på som et bilde på Gud, og tjenerne som bilder på oss mennesker.

I vår tid er det mye som vil motsi at det vi er og har er gaver fra Gud. Teknisk og vitenskap og et livssyn uten Gud prøver å begrunne både skapelsen og menneskers liv som oppstått

av en evolusjon alene, oppstått av tilfeldige prosesser i tidens morgen.

Denne lignelsen vil i sitt billedspråk si oss: Vi er alle gitt livet av Gud, og vi har oppgaver i verden gitt oss av Gud.

Dette perspektivet på livet er uhyre viktig. Vi ser det ikke minst i hvordan vi begrunner menneskeverdet. I kirken begrunner vi at hvert menneske har like mye verdi fordi vi tror at Gud har skapt hvert menneske. Derfor kan vi verken ha en politikk eller handlinger som degraderer menneskeverdet. Mennesket er like hellig som Gud selv, skapt i Guds bilde og med guddommeligheten i seg. Dersom vi begynner å degradere menneskeverdet, degraderer vi Gud. Sier vi at den funksjonshemmede ikke er like mye verdt som fysikkprofessoren, eller at trygdemottakeren er mindre verdt enn mangemillionæren, eller asylsøkeren ikke kan sammenlignes med den etnisk norske når det gjelder verdi, ja da er vi langt borte fra de kristne verdiene samfunnet er bygd på.

Den tredje tjeneren gravde talentet sitt ned. Han delte ikke, han holdt det han hadde fått så tett inn til sitt eget bryst som mulig, han var så redd for å miste at han ikke ville dele. Han hadde verken tillit til andre mennesker eller til Gud.

Gjennom hele Jesu undervisning og forkynnelse går nestekjærlighet og raushet igjen som en rød tråd. Kirken kan aldri slutte å snakke om dette, og når samfunnet rundt oss rakner i synet på menneskeverd og solidaritet, da er det vårt profetiske ansvar å si fra.

Nåde i frislipp, barmhjertighet i omløp

AVSKJEDSGUDSTJENESTE I OSLO DOMKIRKE, 3. SEPTEMBER 2017

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

MATT 25,14-30

De tre tjenerne i lignelsen fikk en forskjellig mengde talenter å forvalte. Teksten vi har hørt fra I. Korinterbrevet handler om at i en kristen menighet har de ulike menneskene ulike oppgaver, ulike nådegaver, som er ordet Paulus bruker. Ulikhet og mangfold kan altså meget vel holdes sammen med at vi alle er like mye verd. Ja Bibelteksten verdsetter jo rett og slett mangfold. Dette er også et viktig anliggende for kirken å verne om og forkynne inn i vår tid. Mangfold og ulikhet er ikke truende, men en gudegutt gave som er gitt oss mennesker. Derfor er det så viktig at ulike menneskegrupper blir synlig både i samfunnet og kirken. Det er et godt tegn når ulike mennesker lever sammen, respekterer hverandre og hjelper hverandre. For ikke mer enn 60 år siden var det vanlig at funksjonshemmede barn ble holdt borte fra det vanlige samfunnet, noen nesten skjult i sitt eget hjem eller på en institusjon. Jeg har selv snakket med foreldre som kjente skam fordi de hadde fått et annerledes barn. Og i min barndom og ungdom måtte den som var homofil eller lesbisk holde sin legning og sitt liv skjult. I skam. Og den som var nederst på rangstigen sosialt sett hadde få rettigheter, mang en fisker eller tømmerhugger eller småbruker stod med hua i handa overfor storkarene. Det var ikke rom for likeverdig mangfold.

Tjenerne fikk ulike mengde talenter. Vi blir gitt livet på ulik måte. Men det er ikke farlig, det er en gave.

Denne hvite kirken står her i Leirfjord som et tegn. Et tegn på at Gud har skapt oss, gitt oss livet. Gitt oss ulikhetene, gitt oss ansvaret, gitt oss hverandre. Selv om kirkens og samfunnets rammer endres, selv om vi kan frykte for nye ting som skjer, er kirkens budskap det samme. Og kirken har overlevd både endringer og vanskelige tider. For kirken er aldri bare vår. Den er stedet hvor Gud møter oss og styrker oss på en spesiell måte.

La oss dele talentene våre. Bare slik kan Gud velsigne det vi er og det vi har så nestekjærligheten og rausheten og menneskeverd det aldri blir gjort til skamme.

Jesu lignelse om talentene er nærgående, ikke minst på en dag som denne. Det ligger alvor i å bli stilt til ansvar og avlegge regnskap. Samtidig er det glede og takknemlighet i lignelsen og dagens skriftlesninger.

Salme 92 slo an tonen: «Det er godt å takke Herren, å lovsynge ditt navn og forkynne din godhet, du Høyeste.» La dere forresten merke til oppmuntringen for oss som er eller skal over i pensjonistenes rekke? «Ennå i alderdommen bærer de frukt, de er friske og frodige.»

I
Jesus taler om talenter, og på fjernsyn konkurreres det om å bli de fremste «Norske talenter». Jesus har gitt oss et ord som er gått inn i vårt språk – evner og gaver som er gitt den enkelte. På Jesu tid var imidlertid en talent en mynt, den største i omløp og tilsvarte mer enn en arbeider tjente et helt liv. Én, to eller fem talenter – det var uansett en rikdom utenfor de flestes forventninger.

Mannen overlot medarbeiderne alt han eide. Hvilken rikdom er det Jesus gir oss og lar oss forvalte? Lignelsen inviterer oss til å oppdage denne rikdom på nytt, ta imot den og sette den i omløp.

På sine vandringer i Galilea understreket Jesus at han ikke eide jordisk gods, ikke en gang det han kunne hvile hodet på. Men folk i landsbyene ble overveldet av det han brakte med seg. Det de mente bare Gud kunne gi, ga han kvinner og menn: «Dine synder er deg tilgitt.» Så reiste han dem opp, gav mennesker verdighet og en ny begynnelse - en lam eller spedalsk, en fattig enke eller rik toller.

Da en kritisk landsbyleder én gang observerte et slik møte, føyde Jesus til: «Den som er mye tilgitt, har desto større kjærlighet.» Det gir en annen retning til Jesu tale om talenter enn vårt fokus på den enkeltes evner og anlegg.

Det betyr naturligvis ikke at denne utrustning er Jesus uvedkommende, og vi er opptatt av at barn, unge og eldre får utfolde det gode som bor i dem. Jeg har frydet meg i møte med menigheter og lokalmiljø som gir rom for varierte talenter. En vismann har sagt: «Ethvert menneske er noe enestående og dets kall i verden å utfolde de gaver Gud har gitt det.»

Jesus er samtidig opptatt av noe mer grensesprengende enn vår naturlige utrustning. Han gir oss del i den rikdom som er Guds tilgivende nåde og barmhjertighet og vil at den skal være i omløp i våre liv og omgivelser. Mye tilgitt, desto større kjærlighet.

II
Én person i lignelsen tiltrekker seg vår oppmerksomhet. Den tredje tjeneren gravde rikdommen ned i jorden og skjulte den. Men så ille er det vel ikke med oss? Vi har da ikke lagt nåden til side og skjult barmhjertigheten? Likevel må vi spørre om ikke våre naturlige instinkter kan komme i veien for denne gaven?

Hvor ofte kan vi ikke si eller høre: «Nå får nok være nok!» Det er lett å sette grenser for nådens frislipp, og hukommelsestap inntreffer gjerne når det gjelder den tilgivelse vi selv har mottatt. Det er min erfaring, og det kan være vanskelig å fatte rekkevidden av Guds nåde.

Da Peter lurte på om det var nok å tilgi syv ganger, svarte Jesus: «Syv ganger sytti ganger.» Da mente han naturligvis ikke at

vi skal telle til 490. Hvem kan føre så nøyaktig regnskap over tilgivelser? Jesus tar oss inn i en virkelighet som hele tiden gir tilgivelsen rom og har nåden som fortegn.

Den tredje tjeneren beskriver imidlertid mesteren som en hard mann som krever mer enn han gir. Mesteren gir seg ikke til å diskutere, men sier at tjeneren skal fratas det han har og overlates til pine i mørket. Her rygger vi tilbake. Her vekkes også min undring.

Jesus ble selv kledd naken, hengt på et kors og ropte: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?». Men han gikk ikke inn i mørket for å bli der, men for å bryte ondskapens makt og bære våre nederlag, vår skam og lidelse. I møtet med Kristi kors stilles vi også til ansvar, ikke fordi Gud vil gjengjelde, men fordi han hele tiden er underveis for å tilgi og føre oss ut i lyset og livet. Mye tilgitt, desto større kjærlighet.

Det er denne rikdom det er mulig å skjule og la gå i glemmeboken. Den tredje tjeneren ble overlatt til sitt eget mørke. Det øker alvorret i regnskapet vi én dag skal avlegge. Men dette alvor kan også bæres av en større glede - over rikdommen som er gitt oss. Det begynner med at vi får ta imot og så gir nåden frislipp i våre vanskelige liv: I familier og nærmiljø; blant mennesker som strever med selvbilde, skam og nederlag, eller ensomhet og sviktende helse; i møte med en fremmed eller fattig; noen som trenger å bli sett og kjenne at de er elsket.

III

Dermed er jeg tilbake der Jesus begynte, med de to som returnerte rikdommen med avkastning og møtte mesteren med glede. Igjen må vi stoppe opp. Det var ikke jo deres eget som gav avkastning, men det mesteren hadde gitt dem.

Det Jesus etterlot seg, var ikke bare fortellingene om hans liv, korset og den tomme graven. Han pustet Den hellige ånd inn i disiplene. Det er Den hellige ånd som stadig gjør nåden nærværende hos oss, utrunder oss og setter barmhjertigheten i omløp.

Første pinsedag i Jerusalem skapte Ånden et fellesskap på tvers av språk, kulturer og etniske grenser, og Ånden fortsetter med

det. Ja, Ånden driver oss inn i fellesskap med andre kristne, med mennesker fra andre kulturer og av annen tro for å gi nåden frislipp. Ja, tenk hva som kan skje om vi lar Guds barmhjertighet få gjennomsyre bredden i fellesskapet i vårt samfunn?

Ringvirkningene av Åndens gjerning går også ned i dybden av våre liv. Paulus sier at nådens gaver til de enkelte er forskjellige, men det er den samme Ånd som virker – den Ånd som ikke er begrenset av våre begrensninger.

For noen år siden holdt en venn begravelse for sin unge datter. Hun hadde vært tungt utviklingshemmet, og i minnetalen sa faren: «Hun var så flink til å ta imot.» Han brukte ikke ordet nådegave, men kunne gjort det. I ettertid har jeg tenkt: Datterens glede over å ta imot, utløste også hos de rundt henne gaven å kunne gi. Det kommer faser i de fleste liv da vi evner lite annet enn å ta imot. Den hellige ånd bruker også vår avhengighet av hverandre til å gi nåden rom, ofte mer enn vi aner.

Jesus identifiserte seg med de minste, syke og sultne, fremmede og fattige. De er ikke bare objekter for hjelp. Alle har en plass i Guds rike for å gi barmhjertigheten rom iblant oss.

IV

En nåde i frislipp, en barmhjertighet i omløp – det er kallet som i dag møter oss som enkeltmennesker, i kirke og samfunn. Det er ikke et kall med fokus på våre begrensninger, men på den rikdom Jesus har gitt oss i tillit til Åndens større gjerning. Med Guds Ord og bønn, dåp, nattverd og det fellesskap Kristus har plantet oss inn i, utrunder Ånden oss for å gi nåden og barmhjertigheten frislipp.

I et bibelsk kjerneord heter det: «Herrens barmhjertighet tar aldri slutt, den er ny hver morgen.» Det gjelder også i dag og for dager som kommer. Stadig skal vi få vende tilbake til nådens kilde og gi den fritt løp. Oftest skjer det i det stille: med en bønn i hjertet og en utstrakt hånd, en barmhjertig handling og et vennlig ord. Og det begynner med tonene fra salme 92: «Det er godt å takke Herren, å lovsynge ditt navn og forkynne din godhet, du Høyeste.»

Øverbygd kirke 150 år

PREKEN VED JUBILEUMSGUDSTJENESTE, MÅLSELV, 17. SEPTEMBER 2017

AV BISKOP OLAV ØYGARD

MATT 7,24-28

Skaperverket er ikke til salgs

Vi er i Jesu bergprekenen – som innledes med saligprisningene, og så kommer mange sterke ord, om tro, om bønn, om å gi til de fattige, den gyldne regel: «alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal dere gjøre mot dem» – og så avslutningen her: «Hver den som hører mine ord og gjør det de sier, ligner en klok mann som bygde huset sitt på fjell....»

Her var det en klok mann som het Embret Faadal fra Tynset som gav tomt, og satte i gang kirkebygging her mens kommunen fortsatt diskuterte hvor kirka skulle stå. Det ser ut for at grunnen er god nok. I dag er dette, hvis jeg er riktig informert, den eldste bygningen i Målselv som er i bruk. Det ser ut for at dere tar vare på det viktigste her i Målselv!

I offentlig forvaltning har det blitt ikke helt uvanlig at når bygg passerer ca 50 år, går de ut på dato. Enten totalrenoveres de til det ugjenkjenkelige, eller så rives de og erstattes et nytt. Sånn er det ikke med kirker. Ei kirke bygges for å stå i århundrer.

Vår tro er åndelige greier. Når vi snakker om tro, snakker vi om sider ved livet som ikke er så lett å ta i og holde i, og dermed heller ikke så lett å bevise.

Men dette er bare halve sannheten. At det ble reist kirke her for 150 år siden, og at den fortsatt er i levende bruk, er et tydelig og godt synlig tegn på at kirken og dermed også troen er en synlig størrelse, og ikke bare åndelig og usynlig. Reist med tømmer fra skogene her. Her er jo både vegger og tak og golv. Og her er mennesker. Et bygg som står på solid grunn, og holdt i god stand.

Og kirka er reist akkurat her, i et område hvor folk kom søftra for å finne en god levevei, og leveveien var rett og slett å høste fra den naturen, skaperverket som Gud har gitt oss. Helt konkret.

I år er det 500 år siden reformasjonen startet, Martin Luther skrev 95 teser og hengte dem opp på den tids oppslagstavle, kirkedøra i Wittenberg. Bærende gjennom hele denne markeringen er ordet nåde – gratis. Det viktigste i livet er faktisk gratis. Akkurat denne søndagen er det et tema: Skaperverket er ikke til salgs.

Tilbake til fjellet og sanden. Jesus sier altså at den som hører hans ord, likner på en klok mann som bygde huset sitt på fjell. Jeg vet lite om hva slags grunn dere har, men har vel egentlig en mistanke om at for mange er det ikke så veldig langt ned, så kommer man på fjellgrunn.

Jeg har personlig erfaring med dette: for noen og tyve år siden bygde vi i vår familie hus i Alta. Der vi bygde var det langt ned til fjellet. Huset står på leire. De var nøye med dreneringen, så vi tenkte at dette går sikkert bra. Men: høsten -94 kom snøen tidlig, og det var før det var støpt kjellergolv i huset vårt. Kjellergolvet ble støpt i januar, og da var det mange kuldegrader. Hva skjedde så i juni? Jo, da gikk tela, som den alltid gjør, og da tinte den frosne leira under huset vårt, enkelte steder sank huset 10 cm. Det ble mye oppretting, og jeg tenkte mye på dagens pretekst våren -95. Og på denne sangen, som kanskje noen av dere kan:

For å høre hva du min Gud...

PREKEN VED KIRKEJUBILEUM, HOLLA OG ROMNES, TILSTEDEVÆRELSE AV
HM DRONNING SONJA, 16. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN, 24. SEPTEMBER 2017
AV BISKOP STEIN REINERTSEN
MARK 7,31-37

*:/:Den kloke mann bygde huset sitt på fjell:/
Og regnet strømmet ned
:/:Og regnet strømmet ned:/
Og Huset det sto fast*

*:/:Den dumme mann bygde huset sitt på sand:/
Og regnet strømmet ned.
:/:Og regnet strømmet ned:/
Og huset det falt ned*

Klarer vi å se de store, dype sammenhengene?

Dette er et hus. Men det er bygd av en eneste årsak: legge til rette for møtet mellom Gud og mennesker. Altså: vi bruker det konkrete, faste, vi bruker skaperverket for å skape et møtested for mennesker og Gud. Selvsagt kan vi møte Gud rundt omkring i det vakre skaperverket, i naturen. Det gjør vi jo stadig vekk, og det håper jeg vi fortsetter med. Men her i Guds hus er det spesielle møtet. Og her skjer også de hellige handlingene: barnet som bæres fram og døpes. I ganske alminnelig rent vann. I dåpen innvies barnet til Gud, og blir en del av menigheten. Og nattverden: en liten kjeks og en skvett vin: naturens gaver, Guds gaver. I fysisk og åndelig forstand på samme tid.

De som har planlagt Luther-jubileet bruker tittelen «Skaperverket er ikke til salg» på denne søndagen, for å minne oss om at det skapte hører Gud til. Og det gir oss en ærefrykt og et ansvar. Indre Troms er berykta for å være fantastisk flott, og jeg er i ferd med å oppdage at ryktene er sanne. Gud har jammen gitt oss mye å glede oss over og mye å forvalte.

Men så skjer dette triste, som vi ikke har det minste lyst til å ta inn over oss: klima-endringer. Isen smelter og havet stiger. Det er ikke kirka sin oppgave å finne de praktiske og politiske løsningene. Men vi har alle et ansvar for å si fra, og gjøre det vi kan for at dette ikke skal gå helt galt.

I Maldivene trues 2/3 av landområdene av at havet stiger. Vi har nylig sett noen voldsomme uvær i Amerika, og flom både i øst og vest. Gud kaller oss til å se hva som skjer, og han utfordrer vår evne og vilje til å engasjere oss. Til å hjelpe mennesker i nød, og bidra til at det ikke utvikler seg slik at selve skaperverket blir ødelagt.

Broen bygges mellom det åndelige og det fysiske, mellom skaperverket og frelsen, mellom 1. og 2. trosartikkel.

Vi inviteres alle til å leve våre liv trygge i Guds hånd. I det skaperverket han har gitt oss, og glede oss over det. Og da bygges broen der, til frelsen i Jesus Kristus, til de himmelske gavene som gis her i hans hus. Dette huset, som er bygd på solid grunn, av solide materialer. Vi har ingen garantier for at dette Guds huset står, men vi gjør selvsagt det vi kan for at det skal stå. Men Gud, hans kjærlighet til oss og omsorg for oss, står fast til evig tid. Vi inviteres til å legge hele oss selv og våre liv i den kjærlige og allmektige Guds hender.

Ære være Faderen og sønnen og Den hellige ånd som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen

Kjære menighet. Gratulerer med dagen. Gratulerer med jubileet. Dette er storveis. Rammen rundt og innholdet kunne ikke blitt bedre. I dag er det med god grunn fest her i kirken. Vi markerer jubileer av flere kirkesteder. To av dem, Romnes og Holla kirkeruin, har røtter 800 år tilbake til 1100 tallet. Og ikke minst denne vakre kirken, Holla, som ble innviet 25. september for 150 år siden.

Disse tre kirkene har vært og er signalbygg i lokalsamfunnet i Nome. I generasjon etter generasjon har mennesker fått et møte med Den treenige Gud, Fader, Sønn og Hellig Ånd. Et møte med Han som større enn oss. Vi feirer i dag disse byggene i takknemlighet for det de har betydd. De har stått der ved de store hendelsene i glede og i dypeste sorg. For ikke å snakke om alle disse gode, helt vanlige hverdagene som er selve nerven i livet.

Vi har ikke tall på hvor mange som har vært innom disse tre kirkene. Men vi vet en god om hva som er blitt sagt i dette rommet. Siden 1685 har mange hørt den gamle klokkerbønnen som innledet gudstjenesten like opp til for bare noen få år siden. En bønn som sier noe om hva slags bygg det er, og ikke minst hvorfor vi samles her:

Herre! Jeg er kommet inn i dette ditt hellige hus for å høre hvad du Gud Fader, min skaper, du Herre Jesus, min frelser, du Hellige Ånd, min trøster i liv og død, vil tale til mig.

I kirken handler det om å tegne et bilde av Jesus Kristus, så vi kan tro på han og følge han. Det skjer gjennom forkynnelsen, den vakre billedkunsten som kan tale mer enn ord. Gjennom

musikken, som vi opplever i rikt monn i dag med nyskrevet verk. Gjennom salmene som har båret gudstjenesten, og selve bygget som peker oppover og gir en himmel over livet.

I kirken handler det om å tegne et bilde av Gud. Axel Sandemose skriver i en flyktning krysser sitt spor om sitt gudsbilde:

«Jeg trodde absolutt ikke at Gud var god. Mor sa at hun trodde ikke på det derre med Gud, men far sa at det kanskje var noe i det. Det gledet meg at de tok det på den måten, for jeg var redd for Gud. Han var en fin mann med sure øyne og ville ha meg med på alt slikt som ikke var morsomt. Jeg ble flau når noen nevnte ham.»

Hvordan er kirkens og Bibelens bilde av Gud? Teksten i dag er med å tegne et bilde av Gud som er ganske annerledes. Vi reiser oss og hører fra evangelisten Markus i det syvende kapitlet:

Siden forlot han Tyros-området igjen. Han tok veien om Sidon og dro mot Galileasjøen gjennom Dekapolis-landet. De førte til ham en mann som var døv og hadde vondt for å tale, og de ba ham legge hendene på ham. Jesus tok ham med seg bort fra mengden. Han stakk fingrene i ørene hans, tok spytt og berørte tungen hans. Så løftet han blikket mot himmelen, sukket og sa til ham: «Effata!» – det betyr: «Lukk deg opp!» Straks ble ørene hans åpnet, båndet som bandt tungen hans, ble løst, og han snakket rent. Jesus forbød dem å fortelle dette til noen. Men jo mer han forbød det, dess mer gjorde de det kjent. Folk var overveldet og forundret og sa: «Alt han har gjort, er godt. Han får døve til å høre og stumme til å tale.»

Hvorfor helbreder Jesus menneskene han møter? Fordi Jesus lar seg berøre av mennesker som lider. Han er barmhjertig. Jesus viser omsorg mot denne mannen på en utrolig verdig måte. Jesus tar han til side, bort fra mengden. Han gjør ham ikke til et spennende tilfelle som alle kan se på, men møter han ansikt til ansikt som en venn. Fordi mannen ikke kan tale, berører Jesus tungen hans, og fordi han ikke kan høre, stikker han fingrene sine i ørene hans. Så helbreder han mannen. Jesus gir den døve det han har lengtet etter, å kunne høre og bli en del av fellesskapet på en ny måte. Å kunne snakke og kommunisere med menneskene rundt seg. Hadde vi lest videre, ser vi hvordan Jesus når han møter en blind, velger å berøre øynene. Vi møter en god og kjærlig Gud som lar seg berøre. «Guds navn er barmhjertighet.»

Den andre grunnen til at Jesus gjør undere, er at han vil si noe om hvem han er. Han er ikke bare et godt menneske, men noe mer. Litt tidligere i Markus evangeliet stod Jesus overfor en lam mann. Han ble også berørt av denne mannens lidelser og sa til han: «Sønn, syndene dine er tilgitt.» Det vakte voldsomme reaksjoner hos de som stod rundt:

«Hvem tror du at du er som kan si slikt, bare Gud kan tilgi syndene.» Jesus svarer dem: for at dere skal vite at Menneskesønnen har makt på jorden til å tilgi synder – og nå vender han seg til den lamme – «Jeg sier deg: Stå opp, ta båren din og gå hjem.» Og mannen reiste seg.

Underne sier noe om hvem Jesus er. Når Markus skriver denne teksten, ligger det en gammel profeti om Messias og dirrer bak. Det handler om den lovede frelseren Gud skal sende som Jesajas skriver om:

Da skal blindes øyne åpnes
og døves ører lukkes opp.
Da skal den lamme springe som en hjort,
og den stummes tunge skal juble. Jes 35,6

Det ordet som Markus bruker om at mannen er stum, er et veldig sjeldent ord. Det finnes bare to ganger i hele Bibelen. I denne profetien og i dagens tekst. Det er ikke tilfeldig. Denne dagen peker Jesus på at han er den Gud hadde lovet å sende. «Guds rike er kommet nær, vend om å tro evangeliet.» Det budskapet er blitt forkynt i 800 år her i Nome kommune. For Guds rike er jo like nær oss som det var for den døve. Gud forandrer seg ikke.

Det er et vanskelig spørsmål knyttet til denne teksten, og alle tekstene hvor Jesus helbreder mennesker. Hvorfor blir ikke alle helbredet? Vi har ingen gode svar på lidelses problem.

For en tid tilbake hørte jeg den filippinske kardinalen Tagle fortelle om da Paven besøkte dem for en tid tilbake. Et barn kommer frem til dem og spør paven: «Hvorfor tillater Gud uskyldige mennesker som oss å lide så mye?» Da slår pave Frans armene rundt barnet med tårer i øynene og sa: «Noen spørsmål har ikke svar». Så legger Tagle til. «Vær ikke redd for å gråte. Kanskje tårene våre kan rense øynene så vi ser klarere. Da var vi ikke «Den fattige», kardinalen og paven som møttes, men tre mennesker samlet om et ekte spørsmål.»

Noen spørsmål har ikke svar. Når Jesus gjør undere er ikke det bare fordi han er barmhjertig og for å vise hvem han er. Underne er også tegn på hva som en gang skal skje når han skaper en ny himmel og jord. Et sted hvor det ikke lenger er urettferdighet, sykdom og død. Det budskapet har i 800 år gitt et håp til menneskene som har kommet til kirke her kommunen.

I den gamle klokkerbønnen har mennesker bedt:

Herre! Jeg er kommet inn i dette ditt hellige hus for å høre hvad du Gud vil tale til mig.

Hva er det mennesker vil høre? En amerikansk undersøkelse, viste at følgende tre setninger topper listen. Den første er denne: «Jeg er glad i deg!»

«Ingen elsker meg. Jeg tror heller ingen har gjort det,» sa en ung gutt til Kirkens SOS i Agder. Uten å føle at man er elsket, er det uutholdelig å leve.

I 1947 fikk Holla kirke en ny klokke med denne inskripsjonen:

Anno 1947 Støpt til Holla kirke. Soli Deo Gloria
Salige er de som bor i Ditt hus, de vil alltid prise deg.
Kall oss til Guds kjærlighet
Kall oss inn til Kristi fred

Det grunnleggende gudsbildet i Bibelen er preget av Guds ufattelige kjærlighet. Ikke bare sagt med ord, men vist i handling ved at Jesus gir sitt liv for oss når han frivillig dør på korset, og står opp igjen. Kirkeklokkens ord: Kall oss til Guds kjærlighet.

På andre plass av hva man ønsker å høre, er dette: «Jeg tilgir deg». Det er ikke mulig å leve som mennesker uten at vi sårer hverandre noen ganger, og at vi sårer Gud. Det kommer noe mellom oss. Det blir så vanskelig å møte blikket til hverandre.

Tilgivelsen er kirkens største skatt. Vi feirer i år 500 års jubileet for reformasjonen. Luther gjenoppdaget nåden alene som det som gjenoppretter relasjonen til Gud.

Hvis Ole Paus hadde skrevet sin fantastiske salme for 800 år siden, hadde jeg vært rimelig trygg på at den hadde vært en gjenganger i alle disse 800 årene:

Hvem kommer til meg når andre går bort,
hvem blir igjen?
Hvem våger se bak alt jeg har gjort
og likevel kalle seg venn?
Hvem orker se meg som den jeg er
og elske meg som en sønn?

Det begynner å bli et liv dette her,
det begynner å ligne en bønn.

Det er nåden, tilgivelsen som bærer kirken. I alle tre kirkene, er det blitt forkynt. «Gjennom troen på Jesus, er du tilgitt. Glem ikke Jesu ord: Heller ikke jeg fordømmer deg.»

Nummer tre på favorittene av hva vi vil høre: «Middagen er klar!» Antagelig har det vært dårlig med middagsservering her i kirken. Men det har vært spist ufattelig mange måltider med det beste et menneske kan få. På altertavlen i Romnes kirke står dette verset om kirkens måltid, som har vært en bærebjelke helt siden Jesus innstiftet det sammen med sine disipler:

See Jesus som leed Korsens død
Er her i det velsigned Brød
Hist er hand i sin æris kraft
Her i viindruens signed Safft
Æd drick min siæl og vær nu glad
ved denne meer end Engle mad
Og for den skaal siig Jesu Tack
som aldrig nogen Engel drack.

I kirken sier vi ikke: «Middagen er klar!» Men, «Kom for alt er ferdig!»

«Herre! Jeg er kommet inn i dette ditt hellige hus for å høre hvad du Gud vil tale til mig.» Guds svar har i 800 år vært og er det samme i dag: «Jeg elsker deg.» «Jeg tilgir deg!» «Kom, for måltidet er ferdig»

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Preken ved Stortingets åpning

OSLO DOMKIRKE, 9. OKTOBER 2017

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

MARK 10,46-53

Han sitter i veikanten.

Han er blind, og han er fattig. Han vet ikke hva dagen eller morgendagen vil bringe. Han håper at noen kommer forbi. Han er utlevert til andres barmhjertighet og avhengig av andres medlidenhet. Han heter Bartimeus...

Men han kunne like gjerne hete Igor eller Isabella eller Anne eller Petter.

For også i vårt land sitter det mennesker – personer – i veikanten. Som håper at noen kommer forbi – de roper noen ganger, de lengter etter at noen ser og ikke bare ser forbi.

Bartimeus hørte noen nærmet seg og roper: Jesus, du Davids sønn, forbarm deg over meg.....

Han ble bedt om å tie still. For mennesker forstyrrer oss der de sitter med sine krus, mens vi haster av gårde med vårt og til vårt.

De forstyrrer oss når vi løfter frem våre verdier om et varmere samfunn, med ønske om å hjelpe de svakeste, de forstyrrer oss når vi drøfter budsjetter og legger våre planer.

For vi vet der er noen som er utenfor...

Det er alltid noen som forstyrrer. Der er alltid noe eller noen som står i veien og som ikke passer inn i vårt bilde på hvordan livet skal være.

Det er alltid noen som krever et annet blikk.

Det er menneskelig å bli forstyrret og også å forstyrre.

Når vi blir forstyrret kan det åpne for å forandre. Da kan det få oss til å handle.

Gud har forstyrret – og gjør det fremdeles - gjennom denne lille fortellingen. Han gjør det fordi han vil mennesker vel – fordi han vil oss vel - fordi han er kjærlighet.

Når noen roper: Forbarm deg over meg – da er det et rop som berører og beveger – og utfordrer vår medlidenhet og vår menneskelig. Det utfordrer våre svar, som personer og som samfunn. Med all sin kompleksitet som vi kjenner, må vi be om at vi ikke blir blinde og døve for andres nød.

Du trenger ikke sitte ved veikanten for å ha behov for å forstyrre, fordi du i din sårbarhet trenger andre. Fordi du så inderlig trenger at noen ser deg, bryr seg om deg og bekrefter deg.

Mange av dere skal sitte i landets mektigste sal i mange år fremover, med stort ansvar og myndighet. Jeg tror det kan være ikke bare krevende og arbeidsomt, men ensomt og gjøre sårbar i møte med krav og forventning, ofte med familie og nettverk et annet sted. Kan hende det største savnet ikke er å bli oversett eller vekke for lite interesse hos media. Men savnet av mennesker som ser bak fasade og innsats og som vil la seg forstyrre, uten at du må rope: «Forbarm deg over meg.» Som med et åpent blikk ser – din usikkerhet og ditt behov – som stopper og gir fellesskap og viser barmhjertighet. Som har tid til å spørre: Hva vil du jeg skal gjøre for deg?

Å ha mot til å vise seg sårbar er å ha mot til å være menneskelig, ja, til faktisk å ta ansvar for sitt eget liv. Det åpner opp for at andre deler varme, trøst og fortrolighet – fordi du ber om det – ikke bare tror de ser - det skaper nærhet og vennskap som bærer.

Jesus viser oss hvordan Gud er når Gud er menneske. Gud ser – og ser alltid.

Det er en trøstende tanke – for hans blikk er som blikket til Jesus – han lot seg forstyrre og så Bartimeus.

Jesus stopper opp for han som roper – og stiller det enkle spørsmålet: Hva vil du jeg skal gjøre for deg?

Årets valgkamp er bak oss. En krevende periode for politikere på ulike nivå er over – men du verden så sterk utholdenhet. De store ordene, de mange løftene, de nye visjonene og påstandene - det holdt helt inn – men likevel er det vel ikke rart om mange er glad det er forbi – for denne gang.

Dere har i ukesvis prøvde å gi svaret på hva mennesker i vårt land ønsker seg - ja, prøvd å overbevise om hvilken politikk som er svar på spørsmål og behov – for fellesskapet. Velgernes svar var ikke uten videre så opplagte og tydelige. Men alle som stemmer, har en forventning – til dere som har fått tillit til å bidra til trygghet for barna, styrke fremtidshåp for unge og at våre verdier skal gi seg utslag i nestekjærlighet og barmhjertighet. Vi lengter etter et varmt samfunn, med plass for alle.

På Jesus spørsmål om hva Bartimeus ønsket seg, var svaret selvsagt: At jeg må få synet igjen. For han var jo blind. For en tro han hadde - han fikk med ett forventning til fremtiden. Fikk du med deg den lille detaljen: Han kastet kappen – han trodde på forandring – det viser hans sterke håp- og hvilken sjanse han tok – han kunne jo dumme seg ut og bli avvist. Han gikk frem – i tro på at livet hadde godt i vente, at forandring var mulig og at kunne bli med i følget av dem som gikk i lære hos Mesteren.

Det er å tro. Der skjedde evangeliet. Bartimeus fulgte Kristus i tillit. Han så – og i dobbel betydning av ordet.

For tro er ikke noe vi kan beslutte oss til å ha, men troen oppstår når vi fatter tillit til han som viste oss Guds ansikt i Kristus, han som gav seg selv for oss og som lar oss hver dag se nye og andre muligheter. Det er ikke å ha kontroll eller beherske – det er noe mye bedre.

Det er å være åpen å gi seg hen til den gode Gud.

For tenk at det var du som satt ved livets veikant – var utenfor og du fikk spørsmålet: Hva vil du jeg skal gjøre for deg?

Du ville trolig ikke be:

Herre, la meg få synet igjen. Det er ikke mange blinde her - så denne underfortellingen har kan hende ikke relevans?

Jo, mon det ikke dette likevel er en bønn mange kan be? Livet i tro kan være en enkel og stadig bønn om å få se det på nytt, og stadig se mer av hva det betyr at vi er skapt i Guds bilde - i 2017.

Det er lett å bli forblindet: livet tynges av egne nederlag så vi ikke våger å tro på tilgivelse og nye muligheter. Eller: vi overser hvor privilegerte vi er som lever her. På ulike måter kan det føre til at vi ikke løfter blikket som møter fremtiden.

Verden trenger ikke likegyldighet. Den trenger mennesker som lar seg forstyrre. Av den tilgivende og livgivende Gud, som setter oss fri til å være en neste. Vi trenger stadig å be om å få en seende barmhjertighet, som våger å tro på forsoning og som tror at den nåde vi selv blir møtt med, kaller på vår godhet. Det er tro som gjør seende, som er våken og forandrer.

Markering av reformasjonsjubiléet

Innvielse av nytt orgel

TYNSET KIRKE, 22. OKTOBER 2017
AV BISKOP SOLVEIG FISKE
JOHS 11,1-5

Dette er en stor dag, en gledens dag med innvielse av det nye orgelet. Gratulerer!

Vi markerer også at det er 500 år siden reformasjonen, og da med særlig oppmerksomhet på nåden.

Frukten av reformasjonen var jo erkjennelsen av nåden som den store gave og mulighet, gitt oss av Gud. Pave Frans sa det slik i oktober i 2016 på sitt besøk i Sverige:

«Luther gjenoppdaget nåden!»

Det er lenge siden Luther, men hva betyr det i dag at vi er en luthersk kirke?
Å være en luthersk kirke er å holde fast ved at evangeliet må få strømme rikelig ut til folket, og at ingen må stille seg mellom mennesker og Gud.

«Bare ordet, bare nåden, bare troen»,

sa Luther, er det vi trenger for å komme til Gud. For det handler ikke om hva vi har å vise til, det er Guds gave som tas imot i tro.

Salmesangen og kirkemusikken ble styrket og utviklet etter reformasjonen og har hatt stor betydning for tilhørigheten til kristen tro og tradisjon.

Sang og musikk er viktig ved at den uttrykker det dypeste dype i glede og sorg. Å ha et godt orgel legger til rette for dette både

ved konserter, gudstjenester, vielser, barnedåp, konfirmasjoner og begravelser. Orgelet omtales gjerne som dronningen blant instrumenter.

Når vi dag har innviet det nye orgelet vil jeg si at det er godt å se at bevilgende myndigheter uttrykker forståelse for verdien av et godt orgel i kirkehuset. Det er også godt å oppleve folks engasjement for sin kirke gjennom å få dette til. Jeg berømmer all den innsats og vilje som er vist for å skaffe nytt orgel.

Sangeren og dikteren Geirr Lystrup skriver slik om orgelet:

*Jeg blåste i mi pipa, en engel dansa fram
På kirkevei, ja tru meg, med så bevinga sang
at orglet sang i kjerka
ja finere enn lerka
Alt i Gud Moders fang,
at orglet fylte lunga
og presten døpte onga
at orglet minsanten
fikk skikk på konfirmanten
at Mendelsohn fikk dreisen
og fart på brudespleisen
at orglet gråt ei tåre
og trøsta ved ei bære*

I vårt bispedømme står vi i en lang tradisjon med orgel. De eneste orgelpipene fra middelalderen som vi har bevart i Norge, er faktisk funnet i ruinene etter den gamle domkirka i Hamar, i Hamardomen.

Diktet til Geir Lystrup sier mye om at musikken med sin berøringsevne styrker livet. At ei tone kan gi håp i det som oppleves som den mørkeste natt. Og på en gledens dag kan musikken gjøre gleden enda større. Ikke minst er det slik i kirkerommet hvor vi møtes i glede og i sorg - livet gjennom.

Her kan vi bevege oss inn i alle livets rom. Her samles livets dybde, høyde og bredde som vekker, bekrefter, utfordrer og tenner håp!

I Johannesevangeliet hørte vi om Lasarus, Marta og Maria. Om sykdom, bekymring og engstelse. Og hvordan søstrene uroer seg og påkaller Jesus.

Heldig er den som har slike søsken, venner eller familie som er så oppmerksom og omsorgsfull. Fortellinga sier noe om hvor viktig det er med noen som kan være nær, som kan støtte og bistå - og tilkalle hjelp slik søstrene gjør. Søskenkjærligheten mellom disse tre er sterk!

Det er ikke alltid like lett med søskenkjærlighet. Eller med vennskap. Men du verden hvor mye det betyr at noen bryr seg og skjønner at for hver og en av oss er livet sammensatt. Er ikke dette noe mange av oss er i berøring med? At vi har noe eller noen å bekymre oss for? Noe som er en skygge i tilværelsen?

Vi hørte også om David og Jonathan og deres livserfaring. De var sanne venner midt i det som var vanskelig. Vennskapet holdt, på tross av alle prøvelser og all sårbarhet de erfarte.

Vi vet at det ikke alltid er slik. Men erkjenner vi at det er nær sammenheng mellom hvordan vi ser på vår egen sårbarhet, styrke og avmakt og hvordan vi ser den og møter den hos alle mennesker, så åpner det for å styrke livet og fellesskapet slik vi også hørte det i oppfordringa fra Hebreerbrevet;

*Hold søskenkjærligheten levende!
Glem ikke å være gjestfrie, for på den måten har noen hatt engler som gjester, uten å vite det.*

Livet og fellesskapet kan vi på en spesiell måte være med på å styrke i dag ved å støtte TV-aksjonen til UNICEF og deres arbeid til å skaffe utdanning til barn rammet av krig og konflikt i Columbia, Mali, Syria, Pakistan og Sør-Sudan.

Marta og Maria var bekymret og var opptatt av at Jesus skulle vite om at Lasarus var sjuk.

Mange kjenner seg igjen i deres bekymring for sin sjuke bror. Alle som har vært i det landskapet som alvorlig sykdom er, vet hva det innebærer av kjærlighetens fortvilelse og smerte. Men også den styrke det er at noen står nær slik det beskrives at Jesus gjør. Det står så enkelt:

Jesus var glad i Marta og hennes søster og Lasarus.

Menneskesyn, livssyn og verdighet hører sammen. Gudstjenesten er et sted der menneskets avmakt og sårbarhet og den sammensatt menneskelige virkelighet artikuleres slik også Jens

Preken ved reformasjonsjubileumsgudstjeneste

TØNSBERG DOMKIRKE, 29. OKTOBER 2017

AV BISKOP PER ARNE DAHL

EF 2,4-10

Bjørneboe gjør det:

Hvem er et menneske som ikke vet: Vi trenger nåde og barmhjertighet!

Jesus kom og viste oss og ga oss denne barmhjertigheten, og kaller til gudstro og annerledes liv.

Han som alltid stilte seg på det lille menneskets side i kampen mot ondskap, lidelse og død og utfordrer oss til det samme. Utfordrer oss til å være med og bygge rom og fellesskap preget av barmhjertighet og nåde.

Gud gir seg til kjenne i personlige relasjoner. I nattverden møter Gud oss, setter seg til bords med oss og bryter brødet med oss. Dette nærværet er til å kjenne og smake på.

Jesus gir ingen garanti for et liv uten skrubbssår og smerte. Men Han peker på det lindrende nærvær som finnes i troen, håpet og kjærligheten.

Det nye testamente viser oss at Gud først blir Gud i avmakt, ved selv å utsette seg for verdens nød. Forståelsen av Gud er derfor knyttet til Jesu liv, hans lidelse og død på korset.

Våre liv er sårbare og skjøre og sykdom og død er en virkelighet i verden rundt oss. Lidelsen skal ikke forskjønnnes eller idylliseres og ingen mening skal pådyttes noen.

For oss alle er framtida en ukjent strekning. Vi hører sammen i et fellesskap der både smerten og håpet har rom.

Når vi ser stengte dører og endeløst mørke, holdes vi oppe av den oppstandne. Det er den gaven Kristus ga sitt liv for å gi til oss.

Virkingen varer ved. Jesus er ikke fjern fra verdens og menneskenes lidelse og smerte. Nei, han er i alt dette, han som gikk inn i det ytterste rommet.

På forunderlig vis var denne kjærligheten sterkere enn døden og Jesus ble reist opp av graven. Det gir mot og håp i livet, og forventning om at når vi går ut av tiden, venter det gode i evigheters evighet.

Ære være Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd som var, er og være skal en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

AMAZING GRACE

Året 2016 var året da det ble lov å snakke om skam. Det kan vi takke NRK for, som gav oss en kritikerrost serie om skam, med mange unge og forskjellige ansikter.

Året 2017 ble året da det i stor grad er blitt lov å snakke om nåde, men også om skyld. Det kan vi takke Martin Luther for. Og skal vi nærme oss hva hans budskap handler om, kan jeg fortelle en god historie som en gruppe teologer og sjelesørgere fra Modum Bad opplevde for ikke lenge siden. De skulle reise til USA på en sjelesorgkonferanse, og underveis kom de i samtale med en amerikansk flyvertinne. Hun spurte reisefølget: «Hvem er dere?» Og en av sjelesørgerne fra Modum Bad svarte: «Vi er en gruppe lutherske prester fra Norge som skal delta på en sjelesorgkongress i USA.» En av prestene spurte: «Do you know anything about Martin Luther?» Den amerikanske flyvertinnen så tilbake og sa muntert: «Well Sir, I am a catholic. Do you know anything about Jesus Christ?»

Og dermed er vi i det absolutte sentrum av reformasjonsjubileet. Det handler dypest sett ikke om Martin Luther og reformasjonen, men om hvordan Luther var i stand til å være en veiviser tilbake til kirkens Herre, Jesus Kristus, han som er «full av nåde og sannhet».

Spørsmålet blir derfor: Hva handler dette evangeliet om, som både Paulus og Martin Luther brant så for? Hva var det innerste i nåden som gjorde den store forskjellen for 500 år siden? Hva var det Martin Luther gjenopplaget i det som ble en gjennomgripende reformasjon, og som gjorde noe både med forståelsen av nåden, troen, men også for samfunnsutviklingen?

Knapt noen beskriver denne nåden bedre enn Paulus i Efeserbrevets 2. kapittel, vers 4-10: «Men Gud er rik på barmhjertighet. Fordi han elsket oss med så stor en kjærlighet, gjorde han oss levende med Kristus, vi som var døde på grunn av våre misgjerninger. Av nåde er dere frelst. I Kristus Jesus har han reist oss opp fra døden sammen med ham og satt oss i himmelen med ham. Slik ville han i de kommende tider vise hvor overstrømmende rik han er på nåde, og hvor god han er mot oss i Kristus Jesus. For av nåde er dere frelst, ved tro. Det er ikke deres eget verk, men Guds gave. Det hviler ikke på gjerninger, for at ingen skal skryte av seg selv. For vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud på forhånd har lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem.»

I dag er det ikke mange som tilsynelatende strever med det spørsmålet som var avgjørende for Martin Luther: Hvordan finne en nådig Gud? Vi tenker vel ofte at dette ikke er menneskers avgjørende spørsmål i dag. Mange spør heller: Finnes Gud overhodet? Eller: Hvordan kan vi bli nådige mot oss selv? Men for Martin Luther var dette spørsmålet helt avgjørende, svært anfeltende og eksistensielt krevende. Når Luther stilte spørsmålet: Hvordan finne en nådig Gud? så var det heller ikke så merkelig at han gjorde det. Vi vet at han slet med bilder av en streng farsskikkelse. Vi vet at han slet med et strengt Guds-bilde, og vi vet også at han slet med svært så loviske klosterregler. Derfor var det ikke så merkelig at Luther kjempet lenge og anfeltende med spørsmålet: Hvordan finne en nådig Gud?

I vårt land har mange opplevd en oppvekst tilsvarende Martin Luthers. En situasjon som har gitt ny aktualitet til julesangen: «På loven sitter nissen med sin julegrøt». Ja, loven sitter

på lasset til altfor mange av oss. Derfor har det vokst fram et nødvendig og kompletterende alternativ til lov – evangelium som er liv – evangelium. Altfor lenge trumfet loven evangeliet blant mange kristne i Norge. Vi ble allergiske mot moralisme og følte tidvis at loven danket ut evangeliet.

Loviskheten førte til manges feel-bad-opplevelse og til selvfordømmelse, som tilfelle var for min svigermor, som rett og slett erkjente: «Jeg måtte vende ryggen til dette strenge Guds-bilde og til troen for å kunne rette ryggen igjen.»

Alternativet som vokste fram som en reaksjon fram mot vår tid, var neppe et bedre utgangspunkt for levende gudstro. Nå handler det om spørsmålet: Hvordan finne meg selv og hvordan oppleve Gud som en feel-good-opplevelse? Disse spørsmålene er blitt omhandlet i flere artikler i den utmerkede avisen «Kristelig Dagblad» i Danmark i den senere tid.

Sympatisørene av feel-good-troen hevder hvor avgjørende det er med troens relevans og at Gud kun er kjærlighet med sin store kjærlighetsbutikk alltid døgnåpen og med lokkende tilbud for alle slags mennesker. I dette ligger ideen om en harmløs Gud som ikke utfordrer oss, men kun heier på oss i en optimistisk tro på at vi mennesker både vet og vil vårt eget beste. Kristus som full av nåde blir verdsatt, men ikke Kristus som full av sannhet.

Jeg kjenner meg igjen i kritikerne av denne feel-good eller wellness religionen som sier at det ikke er noe nytt at tanken om Gud som utelukkende kjærlighet dukker opp. Den har det med å dukke opp i tider hvor det går så altfor godt med oss, og da blir vi mennesker vårt livs sentrum hvor vi til syvende og sist skaper oss en Gud i vårt eget bilde. Ja, bygger opp vårt eget trosunivers slik vi etter andre verdenskrig har vært kjempeflinke til å bygge og skape oss våre vakre boliger i livet.

Varsku! roper Paulus til menigheten i Efesos, slik han roper det til oss i dag. Vet dere ikke at det gode kan bli det bestes og det viktigstes fiende. Frelsen kommer ikke innenfra, men ovenfra. Vi har ikke noe å betale med, som gir oss mulighet til å kjøpe oss frelse og wellness.

Derfor er Paulus en viktig veiviser. Paulus var en slags øyhopper i Middelhavet og reiste på tre forskjellige langturer noen tiår etter Jesu liv, død og oppstandelse. På en av disse turene kom han til Efesos og ble der i tre år, fra 54-57, og var utrolig imponert over hva folket der fikk til. Byen Efesos ble en blomstrende idealby som det var stas å vise frem midt mellom Europa og Asia.

Slik Paris er kry av Eiffeltårnet, Roma soler seg i glansen av Peterskirken, og Oslo lovpriser Vigelandsparken, skrøt innbyggerne i Efesos uhemmet av Artemistempelet og av Amfiteatret. Men det gode kan som sagt bli det bestes fiende. Paulus skjønte at Efesos var i ferd med å utvikle seg til en materialistisk, strebersk by med mennesket i sentrum og Gud attåt som en slags allehåndekrydder. Selv satt han fengslet i Roma og tenkte på de som bodde i Efesos, men kanskje også litt på deg og meg. Nesten som han undret seg slik Ole Paus har uttrykt det: «I Norge har de alt, men det er også alt de har». Hvis det er riktig, er vi blitt fattige midt i vår rikdom.

Paulus satt fengslet i Roma i år 55, og var glad i menigheten i Efesos selv om de tre årene han var der ikke var noen suksess, menneskelig eller åndelig sett. I tre år holdt han altså på i Efesos, men følte seg avvist og at det hele var en fiasko: «Jeg var i fare hver time og døde litt hver dag», skriver han. Likevel sitter han fengslet i Rom og skriver til dem om nåde. Ja, han begynner brevet til dem med den nådehilsen som åpner alle våre gudstjenester: «Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.»

Hva var det vi hørte lest: «For av nåde er dere frelst, det er ikke deres eget verk, men Guds gave.» Hvorfor skrev Paulus om dette? Jo, fordi det handler om det helt avgjørende orienteringspunkt – frelsen begynner ikke hos oss, men hos Gud. Kristendom handler ikke om å ta seg sammen til krampa tar oss, men om å ta imot, så Kristus kan ta imot oss. Ikke primært som velvære og feel-good, men som frelse, helhet, nåde og evighet.

Varsku, sier Paulus: Kristendom handler ikke om å gjøre seg verdig, men om at alt er gjort ferdig. Kristentroens utgangspunkt er derfor ikke våre kloke hoder eller vår innbitte vilje, men Kristi gjennomboede hjerte, hender og føtter.

Martin Luthers fortjeneste var at han ble en veiviser tilbake til Paulus sin frigjørende nådesforkynnelse. «For av nåde er dere frelst, ved tro. Det er ikke deres eget verk, men Guds gave.»

Men dermed ble Luther også en veiviser tilbake til Paulus sitt møte med Jesus og Paulus sin kilde for nådeforkynnelsen som handler om menneskets møte med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus.

La oss derfor til slutt hente fram ett eksempel fra et møte som Jesus hadde med en kvinne som var foraktet for sitt utsvevende liv. Fariseerne reagerte sterkt og fordømmende på Jesu godhet og aksept mot denne kvinnen. Det får da være måte på, tenkte disiplene. Hun hadde jo ikke noe annet å betale med enn sine synder. Altfor dårlig, ifølge fariseerne. Hun må jo betale på et eller annet vis.

Jesus tok til orde og utfordret fariseerne, slik han gjør det her i dag. Og han gjør det ved å fortelle en lignelse: «To menn hadde gjeld hos en pengeutlåner. Den ene skyldte 500 denarer, den andre 50. Men da de ikke hadde noe å betale med, etterga han dem begge gjelden.» Hvem av disse vil bli mest glad og takknemlig, spurte Jesus, og Simon svarte: «Den han ettergav mest, tenker jeg.» «Du har rett,» sa Jesus.

Gudstjenestens poeng er hver eneste søndag å gjenta dette poenget, så vi erfarer det både i ordet og ved nattverdbordet, så vi erfarer det både i fast og flytende form. – «Da vi ikke hadde noe å betale med, ettergav Jesus oss gjelden.»

Dette betyr selvsagt ikke at det ikke er noen verdens ting som er bra med oss og at vi ikke har godhet å fare med overhode. Heldigvis er det mengder av godhet og hjelpsomhet her og andre steder. Det er i forhold til det aller viktigste at vi ikke duger. Vi kan aldri bruke vår godhet eller våre prestasjoner til å kjøpslå med Gud. Det var Martin Luthers store fortjeneste at han så dette. Han hjalp oss til å holde to tanker i hodet samtidig. For det første at menneskets byggeevne og potensiale er fenomenalt på godt og vondt. Vi er skapt med både gaver og verdi. «Du vet vel om at du er verdifull.» Og samtidig på den andre siden at dette ikke duger til å gjøre krav på noe eller kjøpslå overfor Gud.

Ingenting kan vi gi Gud som betaling for frelsen. Ikke en bønn, ikke en helhjertet tro, ikke den mest selvoppofrende gjerning duger som betaling for frelsen. Frelsen er rett og slett for kostbar. Den er allerede kjøpt og betalt. Av Guds sønn, Jesus Kristus, ved hans lidelse og død. «Det som ikke oppkom i noe menneskes hjerte, det gjorde Gud!»

Ikke en gang mor Teresa eller pave Frans kan bli frelst mot betaling for noe de selv har gjort, ytt eller ofret. Frelsen kan ikke kjøpes av prektige mennesker, kun av en levende Frelser. Frelsen kan derfor bare mottas som ren, uforskyldt gave. Amazing grace!

«Da vi ikke hadde noe å betale med, ettergav han oss gjelden.»
«For av nåde er dere frelst, ved tro, det er ikke vårt eget verk, men Guds gave.» Amen.

Nåden er alltid først

PREKEN VED REFORMASJONSMARKERINGEN I BODØ DOMKIRKE, 29. OKTOBER 2017

AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

ROM 1,16-17

Førstkommende tirsdag er den store reformasjonsdagen i dette markeringsåret for 500 år med luthersk kristendom. Dette skal understrekes med en stor nasjonal gudstjeneste i Nidarosdomen. Men søndagen før, altså i dag, er blitt valgt som markeringsdag i alle landets domkirker.

Hele året har på mange måter stått i reformasjonens tegn, og her i Domprostiet har vi hatt både gudstjenester, samtalekvelder, foredrag og ikke minst den store salmefestivalen. Den europeiske feiringen av dette startet i domkirken i Lund i Sverige for 1 år siden. Vi var nok flere som fulgte spent med når den store fellesgudstjenesten mellom pave Frans og representanter fra Det lutherske verdensforbund ble sendt på Tv-kanaler over hele Europa. Og denne gudstjenesten satte en standard for hele jubileet. Vi ønsket ikke å markere reformasjonen som et skille mellom kristne, men heller lete etter det som vi har felles, og etter det den lutherske kristendomsforståelse har brakt med seg inn i den store kirkefamilien.

Hovedordet dette året har vært NÅDE. Og det skal også være hovedordet i dag. Jeg har lyst til å henge ordet NÅDE opp på en boktittel jeg ble oppmerksom på forrige uke. Det er en bok med tittelen: «Alltid allerede elsket». Denne tittelen grep meg. Den uttrykker akkurat det nåde er: At vi er elsket av Gud før alt annet skjer, at vi er elsket av Gud før vi blir til. Gjennom hele livet og inn i døden. At Guds kjærlighet kommer foran alt. Foran ordene, foran gjerningene, foran det fattbare. Og dette har vi felles med alle andre kirkesamfunn, nåden er det første, det som alt annet bygger på.

Dåpen er det klare tegn på at denne tidløse nåden rekkes oss. Og jeg tenker at nettopp barnedåpen på en så tydelig måte

synliggjør hva nåde er. Barnet bæres til dåpen, til vannet og ordet som vi tror Gud møter oss i. Barnet har ikke selv noen mening om det som skjer, eller noen gode gjerninger å vise til som skulle gjøre barnet fortjent til dette fellesskapet med Gud. Nei, barnet FÅR tilhørigheten til Gud, kjærligheten, frelsen og tryggheten, bare ved å bli båret frem dit Guds gaver er.

Ofte er barnet kledd i en hvit dåpskjole, selv om dette ikke er nødvendig. Men den hvite kjolen symboliserer det dåpen gir, en kjærlighetens lyse gave, tilgivelse og trygghet. Det samme symboliserer de hvite konfirmantkappene. Vi bruker ikke disse kappene bare fordi det er fint, men fordi de er et tegn på at dåpens gave gjelder fortsatt. Det at konfirmantene også ser like ut når de har kappene på seg er et uttrykk for at for Gud ER vi like, vi har den samme verdi og vi er like mye elsket. I salmen etter prekene skal vi synge om dette i dag: «Kvite klede, himmelgledede, kledd for liv og jord og nød. Drakta mi er vevd av nåde, og av lyset i din glød».

Nåden er at vi alltid allerede er elsket.

Nåden står i sterk motsetning til hvordan vi mennesker innretter livet. Fra meget tidlig barndom lærer vi hva som er lurt, hvordan vi skal være for å oppnå det beste i alle situasjoner, det å fortjene noe ligger på en måte i ryggmargen vår. Reklamen har innsett dette for lenge siden, og setningen» fordi du fortjener det» er blitt en gjenganger i språket. Og hele vårt samfunn er bygd opp på å gi og å få, vi gir vår arbeidskraft, og vi får lønn tilbake, vi gir vår tid og vi får opplevelser og samhold tilbake, ja til og med de dypeste kjærlighetsforhold er bygget på dette prinsippet, kjærligheten dør hvis den ene bare gir, og den andre bare får. Nåden som prinsipp, at vi får uten å

fortjene det er ganske annerledes enn vår dagligdagse måte å tenke om livet på.

Nettopp fordi nåden er så annerledes er det så lett å glemme den. Når kristendommen opp gjennom historien og også i vår tid brukes til å holde andre mennesker nede, til maktmisbruk, til undertrykkelse, til diskriminering, da tror jeg det er fordi nåden blir oversett, glemt eller ikke snakket om. For når et menneske opplever Guds nåde som basis for sitt liv, da er det et stadig korrektiv til all ondskap og maktmisbruk. Derfor er kirken viktig, salmene og tekstene og kirkekunsten som forteller om Guds kjærlighet er viktig. Nåden kan vi aldri tenke oss frem til, eller forstå rent menneskelig. Nåden kommer fra Ordet, fra Ånden, fra kirkens mange rom og uttrykk.

Martin Luther ga oss mange ord om nåde, og et av de mest sentrale er prekentekst i dag. Jeg er så gammel at jeg husker vi pugget nettopp dette bibelverset i kristendomstimen på skolen, det var Luthers løsenord så å si:

«Den rettferdige skal leve ved tro».

For Luther var dette et nådesord, han opplevde at han kunne få tro at Gud elsket ham, og at det var en gave han fikk i troen. Luther hadde kjempet mye med hvordan han kunne tro på Guds nåde. Han hadde sett avartene av at det skulle gå an å kjøpe seg tilhørighet til Gud, han hadde sett misbruket av den katolske tro. Men når Luther fant tilbake til nåden var det ikke hans tanke at det derfor skulle bli et nytt kirkesamfunn, for også i den katolske kirke var det nåde forkynnelse. Det var en misforstått katolsk tro at frelsen kunne kjøpes. At nåden var til salgs for de som hadde penger.

Men gudsførståelsen lever aldri i et vakuum, men påvirkes av tiden. Og påvirket av historiens gang ble det Luther så og fant så viktig, til et eget kirkesamfunn. Samtidig med at vi gleder oss over nådeoppdagelsen til Luther lever vi i smerte over splittelsen mellom de kristne kirkesamfunnene. Jeg tror skillene mellom oss er der fordi vi ikke forstår nådens rekkevidde, og skillene er et resultat av at VÅR kjærlighet alltid bærer noe av fortjenestekulturen i seg.

Heldigvis er det lyspunkt. I 1999 inngikk Den katolske kirke og Det lutherske verdensforbund en avtale, Felleserklæringen om rettferdiggjørelsen. Denne avtalen var et skritt på veien mot den enhet som er målet mellom kristne søsken. I denne erklæringen står det bl.a.: «Ene og alene av nåde og ved troen på Kristi frelsesverk og ikke på grunn av noen fortjeneste i oss selv, blir vi godtatt av Gud og mottar Den Hellige Ånd som fornyer hjertene, kaller oss og setter oss i stand til å gjøre gode gjerninger». Dette bygger både på Luthers betoning av rettferdiggjørelsen ved tro alene OG på det den katolske kirke sa i det andre Vatikankonsil: «Tro er å fortrøste seg helt på Gud».

Hva betyr det for verden at vi som kristne kirkesamfunn fornyer vårt syn på nåden?
Skal denne reformasjonsmarkeringen bare være til indre bruk?

For meg er nåden og en nådestrukturert livsholdning avgjørende for hvordan vi lever i verden. Verden trenger et prinsipp som er noe annet enn fortjeneste og det som lønner seg, verden trenger kjærlighet og ydmykhet og fred, nådens følgesvenner.

Et samfunn som bygger på fortjeneste har ikke rom for den gamle som ikke lenger er produktiv, eller det ufødte barnet som det er påvist har en sykdom det vil bli kostbart for samfunnet og behandle hvis barnet skal leve. Et samfunn bygd på fortjeneste har ikke plass til en uproduktiv natur som vi tar vare på i et tusenårsperspektiv, når det kunne gitt lønnsomhet å utnytte naturressursene nå. Et samfunn som bygger på fortjeneste har ikke plass til den ungdommen som kjenner seg utenfor i tidens krav, eller den flyktningen som sendes ut av landet fordi han er over 18 år og er redd og engstelig fordi han ikke har noe å reise tilbake til. Det samfunn som bare bygger på fortjeneste har ikke rom for svakhet, for fortvilelse, for gråt.

Derfor er det kristne menneskesyn og det kristne syn på skaperverket så avgjørende. Selv om vi ikke alene kjemper menneskets og skaperverkets kamp i verden, er vi en så viktig stemme inn i samfunnet på disse områdene. Og det bygger på at vi tror på nåden, på den uforståelige kjærligheten, på at det går an å kles i dåpens hvite kjærlighetskappe og la den prege hele livet.

Alltid allerede elsket. Hovedordet er NÅDE.

Evangeliet etter Luther

PREKEN VED REFORMASJONSMARKERINGEN I BERGEN DOMKIRKE, 29. OKTOBER 2017

AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

SAL 46 / ROM 1, 16-17 / JOH 1,16-18

En student ved ett av lærestedene her i byen sa nylig til en av sine lærere: «Det viktigste i kristendommen er å gjøre så godt man kan – og vise nestekjærlighet. Den som lever slik, vil bli lønnet i evigheten.»

Denne karen var både døpt og konfirmert. Han hadde fulgt skolens KRLE-undervisning og hadde et godt hode. Og dette var det som satt igjen. Han traff ikke akkurat blink.

Nå er jo selvsagt det å gjøre så godt man kan – og vise nestekjærlighet - utmerkede saker. Men selve kjernen i kristendommen, evangeliet, er det ikke. En slik oppfatning likner mer på ordtaket «Enhver er sin egen lykkes smed» - opphøyet til gudommelig prinsipp, og forlenget inn i evigheten.

«Enhver er sin egen lykkes smed» - det er slik det er mellom oss, både på skolen, i arbeidslivet og i det sosiale fellesskapet. Den som har gode evner, investerer arbeid og innsats, får sin velfortjente lønn. Men den som ikke har like mye å fare med, som sluntrer unna og kanskje også roter ting til både for seg selv og andre, går det dårligere med. Hvis dette skulle være det sentrale i kristendommen - «å gjøre sitt beste» - hvem kan da bli stående for Gud? Hvem kan da ha håp om frelsen og det evige liv?

Mannen som startet reformasjonen, Martin Luther, slet selv med dette spørsmålet: Hvordan kan jeg holde mål for Gud, og bli stående som rettferdiggjort for ham? Finnes det rett og slett en nådig Gud?

Nå visste Luther bedre enn å tro at han var sin egen lykkes smed, at alt var opp til ham. Han visste at alt begynner med Guds nåde. Men han hadde lært at hans egen innsats langt fra var uvesentlig. Nåden som ble gitt i sakramentene, skulle gjøre sin gjerning i mennesket. Nåden var en «samarbeidende nåde» (gratia cooperans), der mennesket var kalt til å samarbeide med nåden slik at det kristne livet fikk vokse fram: Gode gjerninger, botsøvelser og bønner. Så ville Gud gi mer av sin nåde, hvilket igjen ville føre til vekst i troen og kjærligheten ... osv. Gjennom denne prosessen ville man da forhåpentlig kunne bli stående på Dommens dag – og komme inn i saligheten etter et kortest mulig opphold i skjærsilden.

Langs denne veien fant Luther ingen fred. For hvordan kunne han vite at han leverte sin del av dette samvirket slik det krevdes? Selv om hans liv som munk i klosteret var forbilledlig (i hvert fall i følge ham selv) så visste han at hjertet ikke var helt med. Motivene var ikke rene. Han gjorde jo ikke dette bare av kjærlighet til Gud og nesten, men også for sin egen del, for å vinne fortjeneste for Gud.

For Luther ble det nettopp dette ordet som vi hørte lest fra Romerbrevets første kapittel som satte ham fri:

Jeg skammer meg ikke over evangeliet. Det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror, jøde først og så greker. For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro, slik det står skrevet: Den rettferdige skal leve ved tro.

Guds rettferdighet – som Luther strevde for å vinne, kunne altså ikke vinnes langs gjerningenes vei. Den var ikke lønn for strevet, men en gave som ble gitt av Guds nåde til hver som tror. Kristus har gjort alt, jeg skal bare ta imot Guds rettferdighet i tro, og takke for den. Dette var det gamle evangelium som Luther gjenoppdaget.

II

Dessuten var det en ting til som ble viktig for Luther: Gud var til å stole på.

Som augustiner munk hadde han nemlig blitt opplært i en filosofisk tradisjon som opererte med et skille mellom Guds absolutte makt og vilje i sin frihet på den ene siden, og Guds åpenbarte ord og vilje i Kristus og i Bibelen på den andre siden. Etter denne tankegangen var Gud i sin absolutte makt fri til å gjøre hva han ville, og derfor på et vis uberegnelig. Denne uvissheten kunne føre mennesket til fortvilelse.

Luther ble derimot stående med dette: Gud har åpenbart oss seg selv og vist oss sitt hjerte i det evangelium som vi leser i Skriften. I Kristus ser vi at Guds kjærlighet er som «glødende bakerovn». Her møter vi en gud vi kan stole på! Når vi kommer i tvil, og det gjør vi, så skal vi se på Kristus, og ikke frykte at Gud kanskje kan gjøre noe helt annet enn det han viser oss i sin sønn.

Det samme har vi hørt i evangelieteksten i dag:

Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus. Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er.

Alt dette kan vi sammenfatte i disse slagordene: Nåden alene / Troen alene / Kristus alene / Skriften alene. Slik lyder evangeliet etter Luther. Nei, det er ikke hans evangelium, men Det nye testaments. Men han fikk gjenoppdage det gjennom sin kamp.

Det er et frigjørende budskap også til oss i dag: Du er ikke din egen lykkes smed. Din lykke har Gud smidd i Kristus – en gang for alle. Og ingen ting av det du gjør rett eller galt i livet kan endre på det.

III

På forsiden av gudstjenesteprogrammet i dag ser dere Ludvig Cranachs berømte alterbilde fra Stadtkirche i Wittenberg. Det sammenfatter mye av det sentrale ved reformasjonen. Her ser vi mennesker samlet rundt nådens midler, rundt de stedene der Guds nåde deles ut: Dåpen / Nathverden / Skriftemålet. Til grunn for det hele er forkynnelsen av den korsfestede Kristus, som vises helt nederst. Alle disse stedene møter Gud oss med nåden, og den er ubetinget, uten krav for Kristus har gjort alt. Dette er reformasjonens gave.

Men denne medaljen har også en bakside. I kjølvannet av dette evangeliet har ikke få lutheranere begynt å tro at når Kristus har gjort alt, så behøver jo ikke vi å gjøre noe. Vi behøver ikke en gang å gå til gudstjeneste, men kan heller gå tur og tenke på Gud i naturen (men det gjør vi jo ikke). Ei heller trenger vi bruke nattverden – for ikke å snakke om skriftemålet. Dette er en tragisk feilutvikling. Og siden denne søndagen også er bots- og bededag, må vi som lutherske kristne ta et oppgjør med en slik tankegang som åpenbart har bredt seg utover landet.

Evangeliet er at alt avhenger av Gud, og derfor kan vi senke skuldrene og ta imot det Gud vil gi oss. Det forvrengte evangelium sier at alt avhenger av Gud, og derfor kan vi senke skuldrene og glemme det hele.

Men troen har en praksis. Nåden skal tas imot – og leves i. Troen er jo utrolig, og derfor trenger vi å høre evangeliet igjen og igjen. Vi trenger å møte de andre som tror, og utsette oss selv for det hellige møtet med Gud. Ellers blir Gud og troen langsomt uten betydning for oss.

Guds nåde frigjør til nestekjærlighet

PREKEN VED REFORMASJONSMARKERINGSGUDSTJENESTE
I FREDRIKSTAD DOMKIRKE, 29. OKTOBER 2017
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
SALME 48,1-8 / ROM 1,16-17 / JOH 1,16-17

I følge en meningsmåling sier 78 % av nordmenn at religion ikke er viktig for dem. Når lutheranere slutter å tro, er det sjelden fordi de har trosvansker, men snarere fordi de sovner.

Se på disse menneskene på alterbildet! De gjør jo noe. De går til møteplassene. De bruker nådemidlene.

I Tyskland er det i dag omtrent like mange katolske som evangeliske kristne. Men det er visstnok tre ganger så mange som går til katolske enn til evangeliske gudstjenester. Lutherdommen har dessverre bidratt til sekularisering av kirken innenfra. Det ville ikke Luther likt.

Denne bedrøvelige feilutvikling skal vi la oss utfordre av i dag. Vi trenger å lære av en mer katolsk måte å forholde oss til kirken på: Her i kirken er nådens midler, og dem trenger vi! Her er troens rom, her møter vi hverandre og her gir vi Gud den ære Gud skal ha. Derfor hører vi hjemme her, og derfor går vi hit.

IV

Men takknemligheten, og ikke boten, skal få det siste ordet i denne prekenen. For først og fremst er dette en dag for å takke for det evangelium som Luther gjenoppdaget: Gud er ikke slik som vi tror. Han elsker oss ikke mer når vi lykkes, og mindre når vi roter det til. Den følelsen sitter utrolig dypt i oss alle. Men det er ikke en følelse skapt av evangeliet.

Gud er den gode far som, når han ser barnet komme hjem full av skitt og med ødelagte klær, ikke sier: «Nei, nei – hvordan kunne du...» Gud sier derimot: «Der er du jo. Så godt å se deg. Kom hit og sett deg på fanget. Men oi ... her er noe blitt ødelagt. Ja ja, det tar vi etter hvert. Dette ordner vi.»

Evangeliet om nåden som vi feirer i dag, er i sin kjerne dette: Gud blir aldri klok av skade.

Det var svært urolige tider i Vest-Europa på 1400-tallet. Den store pesten hadde i andre halvdel av 1300-tallet utryddet 60% av Europas befolkning, tilsvarende 50 millioner mennesker. Væpnede konflikter florerte, maktkamp mellom sentralmakten og regionale fyrster ble mer og mer intens og fattigdommen var stor både på landsbygda og i byene. Landeiere og den nye klassen av finansforvaltere - i nær allianse med kirkens ledere på alle nivåer - ble rikere og rikere og veltet seg i luksus, men frembrakte også renessansens storslåtte kunstverk, bygninger og vitenskapelig fremskritt. De nye strømningene satte mennesket og dets muligheter i sentrum.

Menneskets tre grunnleggende eksistensielle livsbetingelsene - død, skyld og ondskap - ble dermed i enda sterkere grad enn tidligere spørsmål som alle slet med. Renaissancemennesket ble et mer myndig menneske, men måtte da også bære tyngden av de grunnleggende eksistensielle spørsmålene på sine egne skuldre. Tilliten til kirkens løsning med domsforkynnelse, botsgang, klosterliv og tilbud om å kjøpe seg mildere straff mistet troverdighet, forsterket av kirkeledelsens neglisjering av folks hverdagslidelse.

Sterkere enn de fleste kjempet Martin Luther samtidens eksistensielle kamper for å finne bærekraftige svar. I redselen for Guds dom, som han og mange med ham regnet med var nært forestående, brukte han all energi dit kirken fortalte at den skulle anvendes: I endeløse, himmelvendte fromhetsøvelser for å blidgjøre og tilfredsstille Gud. Andres lidelse og nød forsvant av synet. Ondskapen og skylden økte med styrken i religiøs fromhet.

Slik kunne det ikke være. Luther falt ikke til ro. Kirkens svar kunne ikke være Guds svar. Det var utålelig at menneskene skulle bruke sine ressurser på presteskap og palasser mens medmenneskene levde i nød, fattigdom og angst.

I mer enn ti år satt Luther fast i dette i Augustinerklosteret. Som han selv sier når han så tilbake på sitt liv: Ingen kunne utsette noe på hans bønneliv, studier i skriften og villighet til askese.

Vår tid er en helt annen tid enn Luthers tid. Men de tre grunnleggende, eksistensielle livsbetingelsene Luther kjempet, er gjenkjennbare også for oss.

Døden er fortsatt hos oss både i sin dramatiske og brutale skikkelse, som en langsam nedbryting av kroppen - og som en verdig avslutning på et langt liv. Vi er alle merket, og vi vet at også vår time kommer.

Kapasiteten til det onde er en del av menneskets kjennetegn, både hos hver enkelt av oss og ikke minst som fellesskap og menneskehet. Ved begynnelsen av forrige århundre trodde man i Vest-Europa at vår egen sivilisasjon nå var kommet på et utviklingsnivå der brutalitet og vold ikke lenger ville forekomme fordi kunnskap og innsikt var kommet så langt. Resten av århundret avslørte dette som en illusjon. En ting var at en overså prisen som fattige i eget land og ikke minst hele befolkningen i koloniene betalte for å opprettholde levestandard og selvilde. Skyttergravene i første verdenskrig, brutaliteten i de totalitære regimene og folkemordene i den andre verdenskrigen

fortalte sterkere enn noe at menneskets kapasitet til det onde er like virkelig som i tidligere tider.

Slik er det fortsatt. Og denne virkeligheten forsvinner ikke ved å bytte informasjonskanal og klynge oss til et håp om at mennesket egentlig er godt på bunnen, egentlig vil andres beste og at alt nok blir bra til slutt.

Det er særlig krevende å forholde seg til at en ikke ubetydelig del av andres lidelse kan føres tilbake til valg vi gjør og vårt behov for velstand og sikkerhet. Jens Bjørneboe er kanskje den som i sitt rystende dikt *Mea Maxima Culpa* har avslørt vår kulturs illusjon om skyldfrihet for andres lidelse tydeligst, 450 (449) år etter Luthers gjennombrudd:

Jeg vet ikke hvor jeg har hørt det sist:
«Hvem er et menneske og ikke skyldbepisst?»
Hvem er et menneske, som ikke vet
At han bør frykte all rettferdighet?

Det er min sum av alt hva jeg har sett:
Jeg håper Gud lar nåde gå for rett!
Jeg håper Gud i himmelen vil si:
Rettferdigheten, barn, den glemmer vi.

Spør meg om «skyld»! Det er et grusomt ord.
Enhver er skyld i alt som skjer på denne jord!
I blygsel skal du snu ditt ansikt bort:
Hva en har syndet, har vi alle gjort!

Vi har sett uskyld, og vi skjendet den.
Vår egen store skyld er alt vi har igjen.
Vi har sett skjendsler, og vi lot dem skje.
Ti det var skjendsler alt vi kunne se!
Vi har lidt urett. Vi begikk det selv.

Og vi ble mordere den samme kveld.
Man handler blindt. Man er i beste tro.
Mens man er rød til albuen av blod!

Akk, vi må bøye oss i skam og si:
Rettferdigheten, Gud, dén frykter vi!
Hvem er et menneske som ikke vet:
Vi trenger nåde og barmhjertighet!

Her er desperasjonen like sterkt som hos Luther da han kastet blekkhuset i veggen. Bjørneboes dikt viser oss at skylden vår ikke består i at vi har fornærmet Gud i Guds himmel, som om det skulle være mulig for mennesket å gjøre. Større hovmod kan en vel knapt tenke seg. Skylden består i vårt ansvar for den lidelsen og nød vi påfører Guds skaperverk, mennesker og natur. Guds dom skjer ikke for Guds skyld, men for menneskenes skyld.

Tekstene vi har lest i dag står der som søyler som bærer svaret på Luthers eksistensielle kamp og Bjørneboes spørsmål. Nøkkelen fant Luther hos Paulus i brevet han skrev til den lille gruppen av Jesus-etterfølgere i Roma.

Kravet om å stå til ansvar for våre liv og handlinger er fortsatt gyldig. Men Gud har selv oppfylt kravet om rettferdighet. Gud har gjort alt ferdig for oss. Det er Guds rettferdighet som seirer over død, ondskap og skyld. Det er Gud som bærer vår byrde. Kirkens oppdrag er ikke å legge nye byrder på mennesker, men å gi mennesker tillit til at de kan stole på Gud selv om verden omkring oss og følelsene inni oss er i kaos. Tro for Luther er ikke å underkaste seg et sett med meninger eller spise en hel kamelflokk av fornuftsstridige påstander om jordens skapelse og samfunnets ordening. Tro er tillitt til at Guds handling er nok for hver og en av oss. Denne tillitten bygger ikke kirken ved å peke på seg selv, men

ved å peke på Jesus Kristus, han som har vist oss hvordan Gud er, slik vi hørte Johannes skrive i innledning til sin fortelling om Jesus:

«Ingen har noen sinne sett Gud, men den enbårne, som er Gud, har vist oss hvem Gud er».

Det bildet vi da får malt for våre øyne, er den faste grunn vår tillit kan forankres i: «Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus».

Dette ankerfeste trenger også mennesker i vår tid. Død, ondskap og skyld er ikke forsvunnet eller overvunnet. Vi kan si med generalsekretær Martin Junge i Det lutherske Verdensforbund som har sett reformasjonens budskap komme til virkelighet i lokalsamfunn over hele verden dette året:

«Vår tid er en perfekt tid å være kirke på fordi vi er sendt til verden med budskapet om nåde og barmhjertighet i en verden der så mange mennesker lider under andres ansvarsfraskrivelse, opplevelse av å komme til kort og illusjonen om å kunne oppnå det perfekte liv».

Da Luther først fikk tillit til at Gud er den som bærer livet nå og i all evighet, gjenoppdaget han mennesket ved sin side. Han behøvde ikke å fokusere på himmelen og rekke hendene opp mot Gud for å blidgjøre Gud. Det var ikke bare unødvendig, men direkte skadelig å bruke ressursene sine på å kjøpe seg trygghet hos Guds stattholder på jord, paven og hans ledere i bygd og by.

«Kristne må læres at den som gir til den fattige eller låner til den trengende gjør en bedre handling enn den som kjøper avlat», sier Luther i en av tesene han offentliggjorde i Wittenberg 31. oktober 1517.

Kristus frigjorde menneskene til å se arbeidet for det daglige brød som en gudstjeneste, se sin nestes levekår og være med å bære nestens byrder.

Det er til beste for andre mennesker ressursene skal brukes.

Det gjelder også velstående og myndighetspersoner. De og vi har ansvar for å bruke ressurser og maktposisjon til beste for nesten og særlig de fattige slik at Guds visjon, åpenbart i Jesu liv, blir virkelig for flest mulig: Inkludere dem som andre vil støte ut, frigjøre dem som holdes nede i undertrykkelse, og gi trygghet til dem som lever i angst for andre menneskers ondskap og overgrep.

I dag skal vi feire reformasjonen frigjøring i nattverdens store gjestebud der vi kan se og kjenne at Guds nåde er borgen vi trenger for alt som måtte skje oss og råke oss og alt vi selv måtte påføre andre av lidelse og glemsel.

Så kan vi da, som oppreiste mennesker gå ut av dette rommet, se andre og være med å bære deres byrder, hver på vårt sted.

Nåden alene!

KRISTIANSAND DOMKIRKE, 29. OKTOBER 2017
AV BISKOP STEIN REINERTSEN
LUK 13,22-30

Visste Martin Luther hva han skulle komme til å sette i gang 31. oktober 1517? Det startet med en plakate hengt opp på døren til slottskirken i Wittenberg med disse ordene: «Av kjærlighet til sannheten og iveren etter å få brakt den for dagen skal følgende setninger drøftes i Wittenberg»

Så lister han opp de 95 tesene han vil at skal debatteres. Etter det var ikke lenger Europa det samme. En brann gikk over det sentrale Europa som kom til å endre samfunnet mer enn vi kan forestille oss. Nesten alle samfunnsområder ble influert. Vitenskap, kunst, kultur, arbeidsliv, språk. Forholdet mellom leg og lærd, mann og kvinne. Det resulterte i store politiske omveltninger.

Ikke minst innen teologien og kirken ble omveltningene formidable. Det startet med ønsket om å finne sannheten. Det første og store spørsmålet var avlatshandelen.

Når vår Herre og mester Jesus Kristus sier: «Gjør bot osv.», så vil han at de troendes hele liv skal være en bot.

Det ble en opphetet debatt: Etter hvert ble spørsmålet: Hvordan kan vi finne en nådig Gud? Hvordan blir jeg frelst. Det gikk på dypt vann og reiste store eksistensielle spørsmål.

Resultatet ble en splittet kirke. Etter den tid har det skjedd mye. Forholdet mellom kirkene er ikke lenger det samme som de første ti-årene etter at reformasjonen var i gang. 31. oktober, samme datoen som Luther satte opp sine teser, skrev lederne for den lutherske kirken og den katolske kirke i 1999 under på ut-

talelsen «Felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren.» Senere har også metodistkirken sluttet seg til denne.

I rapporten står det: «..dialogen nå har gjort det mulig for de underskrivende lutherske kirker og Den romersk katolske kirken å hevde en felles forståelse av vår rettferdiggjørelse ved Guds nåde i troen på Jesus-Kristus.» (pkt 7 s. 10)

Ikke bare er man enige om rettferdiggjørelsen og hva som skjer, men også at dette er selve grunnspørsmålet i vår tro.

En annen stor økumenisk rapport som er laget til 500 årsmarkeringen «Fra konflikt til Fellesskap» sier derfor følgende om han som satte det hele i gang:

«...kristne, om de er protestanter eller katolikker, kan ikke ignorere denne mannens person og budskap.» (pkt. 3. s.13)

Avslutningen på Felleserklæringen har denne takken og bønnene:

«Vi takker Herren for dette avgjørende skritt fremover på veien mot å overvinne kirkens splittelse. Vi ber Den Hellige Ånd lede oss videre mot den synlige enhet, som er Guds vilje.» (s.19)

Fortsatt er det uenigheter mellom kirkesamfunnene, og mange viktige samtaler ligger foran, men: «Det som forener oss er større enn det som skiller oss,» sier Johannes Paul XIII.

Med det utgangspunktet går vi til dagens pretekst, teksten for reformasjonsdagen. Det er denne teksten som fremfor noen åpnet Luthers øyne i synet på læren om rettferdiggjørelsen. Frelsen er ikke til salgs. Vi reiser oss og hører dagens pretekst i fra Romerbrevet 1:

For jeg skammer meg ikke over evangeliet. Det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror, jøde først og så greker. For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro, slik det står skrevet: Den rettferdige skal leve ved tro. Rom 1,16f

Luthersk teologi beskrives ofte ved ordet «alene». Fire ord som settes sammen med ordet alene.

Det første handler om inngangen til teologien. Hvor og hvordan finner vi svaret på de 95 tesene Luther satt opp? For Luther var det én ting fremfor noe som gjaldt. Hva sier Skriften? På Luthers tid hadde ikke Bibelen en sentral plass. Mange, til og med professorer i teologi, hadde ikke en bibel. Bibelen var bare kjent via andre skrifter. Luthers første «alene-ord», var Skriften alene. Det er teologiens startpunkt. Ikke bare for teologene, men for alle kristne. Derfor oversatte Luther Bibelen til forståelig språk. Det er en umistelig bok for oss.

Det andre «alene-ordet» handler om hva som trer frem når vi leser i Bibelen. Da tegnes det et bilde. Din bibel er fra først til sist

Et bilde av din Herre Krist,
Og mens du leser, leker
Guds penn med mange streker,
Så det er vanskelig å si
Hva disse strekene skal bli,
Men hvis du bare holder på
Og følger med, skal du forstå
At hver strek er viktig,
For alle streker hører med
I bildet for at du skal se
Din Herre Jesus riktig!

(Børre Knudsen)

De to viktige forutsetningene for Luthers gjenoppgivelse av læren om rettferdiggjørelsen. Skriften alene, og Kristus alene.

I felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren bindes disse to alene-ordene sammen:

«Disse nye innsikter springer ut av vår felles måte å lytte til Guds ord i Den hellige skrift på. Sammen hører vi evangeliet om at «så høyt har Gud elsket verden at han gav sin sønn den enbårne, for hver den som tror på han ikke skal gå fortaapt, men ha evig liv» (Pkt 8, s.10)

Da kan vi gå inn i de to siste alene ordene. Det handler om «Nåden alene» og «Troen alene». De er uløselig knyttet til læren om rettferdiggjørelsen. Hva er det som skjer når vi blir rettferdige for Gud? Det handler om å blitt møtt av nåde og få tilgivelse for sine synder.

Er ikke all tale om synd passé og gammeldags? Kirken har uten tvil ikke alltid vært like klok i omtalen av synd. Stempelet synd ble satt på ting som slett ikke var synd. Men feil forkynnelse om synd, må ikke føre til at vi slutter å tale om synd.

Humanisten og ateisten Bjørn Stærk sier i boken «Å sette verden i brann - En ateist skriver om Jesus» at synd er et av de ordene han misunner oss kristne.

Det tok oss et par år å bli kvitt Gud og glemme den kristne teologien. Men vi er ikke i nærheten av å bli kvitt synden, skylden, angeren, tilgivelsen, frelsen og nåden» (s.78)

Hans poeng som ateist er ikke at nå må vi bli kvitt tanken om synd, men at vi tvert imot trenger den: Han skriver

«Derfor tror jeg syndsbegrepet er viktig. Å sette fokus på oss. På hva vi gjør eller ikke gjør for og mot andre mennesker.» (s.82)

Kristiansanderen Jens Børneboe sier det meget treffende i diktet Mea Maxima Culpa:

Akk, vi må bøye oss i skam og si:
Rettferdigheten, Gud, den frykter vi!
Hvem er et menneske som ikke vet:
Vi trenger nåde og barmhjertighet!

Noen ganger blir det så vanskelig å møte hverandres blikk. Det kommer noe mellom oss. Relasjonen går i lås på grunn av et ord, noe vi ikke skulle gjort eller noe vi lot være å gjøre. Vi påfører hverandre sår. Daglig erfarer vi syndens realitet. Dessuten er det bare psykopater som tror at de aldri gjør noe galt. De er verdens farligste mennesker.

Stærk sier presist om synden:
«Synd samler opp skyld. Skylden må bøtes eller tilgis. Skyld er gjeld. Enten betaler du det du skylder, eller så er kreditoren snill og stryker gjelda. Ellers går du konkurs. Du har bare disse tre utveiene. Tilbakebetaling, gjeldsletting. Konkurs» (s.89)

Det er det bare en ting som kan løse opp det som er gått galt, enten det er i relasjonen til mennesker eller Gud. Det er å si verdens viktigste setning: «Det jeg gjorde var galt. Kan du tilgi meg?»

Stærk skriver:
Vi post-kristne har synd uten frelse. Synd uten tilgivelse. Synd uten nåde. Det må det bli trøbbel av.»

Guds svar er: «Jeg tilgir deg. Det er ikke de friske som trenger lege, men de syke. Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men syndere til omvendelse. Men der synden ble stor, ble nåden enda større.»

Hvordan kan han si det: Fordi Jesus Kristus er Guds lam som bar våre synder bort. Han gikk inn i vårt sted. Derfor erklærer vi rettferdig overfor Gud på grunn av det offeret Jesus brakte for vår skyld, da han gav sitt eget liv på korset. «Nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus». Det er brennpunktet i vår tro.

Nåden sier: «Du er tilgitt». Samtidig sier den også noe om vårt Guds-bilde. Guds navn er barmhjertighet. I sin barmhjertighet tilgir den rettferdig Gud oss ved å møte oss med nåde.

Da er vi inne på det fjerde «alene-ordet». Det handler om hvordan denne rettferdigheten, frelsen, kan bli min. Luthers svar, som også er tekstens svar:

For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro, slik det står skrevet: Den rettferdige skal leve ved tro.

Troen alene på Jesus Kristus er det som er vårt håp. Ordet alene er viktig. Det er så lett å knytte noe til. Men setter vi noe ved siden av troen, mister vi hele poenget. Det er med troen som med kjærligheten og vennskap. Den kan ikke kjøpes, ikke kreves og ikke bli et resultat av vår fortjeneste. Gjør vi det, er ikke troen tro lenger. Mange finner følgende tanke besnærende: «Hvis vi gjør så godt vi kan, så holder det.» Men det holder heldigvis ikke. For når kan jeg vite at jeg har gjort nok. Jeg kan alltid strekke meg litt lenger. Det er ingen trygghet i den tanken. I en tid med generasjon perfekt og jakten etter å vise seg frem, må vi holde frem at det ikke handler om hva jeg kan få til, men hva jeg faktisk får ufortjent og av ren godhet. Det handler om hva Gud kan få til.

Guds rettferdighet og nåde er noe jeg kan hvile i, ikke streve etter å oppnå. Det er et budskap som er minst like aktuelt i dag som for 500 år siden. Det er Guds gave!

Året er 1530. Datoen er 8 juli. Luther er fortsatt lyst i bann. Han våger derfor ikke å komme til riksdagen i Augsburg hvor de skal legge frem den protestantiske/lutherske teologien. Luther befinner seg derfor på borgen Coburg ca. 200 km fra begivenhetens sentrum. Forhandlingene går tregt, Luther er engstelig. Da sender han følgende ord om det som kom til å bli den lutherske kirkes spiritualitet og kjennetegn fremfor noe, Luther-rosen. Den står bak på programmet for denne gudstjenesten: Luther skriver:

Seglet skal være et kjennemerke ved min teologi. Først skal det være et kors, svart, i hjertet som har sin naturlige farge, for å minne meg selv på at troen på den korsfestede gjør oss salige. For slik man tror fra hjertet, blir man rettferdig. Når det nå er et svart kors, så skal det gjøre vondt, men det fordrer ikke naturen, det vil si, det dreper ikke, men holder i live. Den rettferdige vil leve gjennom troen, troen på korset. (s.398)

Slik forklarer han det svarte korset: Det henger sammen med rettferdiggjørelsen. Den plasseres midt i symbolet.

Den store reformatoren fortsetter å forklare rosen:

Hjertet skal stå midt i en hvit rose, for å vise at troen gir glede, trøst og fred. Men ikke slik som verden gir fred og glede, derfor skal rosen være hvit og ikke rød, alle ånders og alle englers farge.

Det er perspektivet på dette livet. Et liv i glede på grunn av Jesus Kristus.

Han fortsetter med det tredje poenget, nå løftes perspektivet lenger frem:

Rosen står i et himmelfarget felt, for å vise at denne gleden i ånden og troen er en begynnelse på den fremtidige himmelske glede.

Livet er ikke slutt ved graven. Gud har lovet oss en himmel. Det siste poenget setter alt i perspektiv eller omringer:

Og i dette feltet en gyllen ring, for å vise at saligheten i himmelen varer til evig tid og er dyrebare over all glede og alt gods, slik gull er det ypperste, mest dyrebare malm. (Schilling, Martin Luther- Rebell i en ny ... s. 398)

I denne troen levde og åndet Luther og ikke minst, det var i denne troen han trakk sine siste pust på jorden. Han siste ord er disse: «Vi er alle tiggere.»

Hva mener han med det? I ettertid er det ikke vanskelig å se at Luther var svært ensidig i synet på mennesket. Debatter med teologisk motstandere gjorde at han drev alt til det ytterste og alt ble satt på spissen. Dermed falt andre viktige sider ved menneske ut av Luthers horisont. Men Luther har likevel et viktig poeng. Det finnes dypest sett bare to måter å nærme seg Gud på. Enten for å få sin lønn eller å komme bare med sin tillit (tro) til Kristus.

I vår liturgi, ja det mest økumeniske av alle ledd, er tiggerens bønn: «Kyrie eleison. Gud miskunne deg over meg» som er blitt kirkens rop. Det er det som åpner veien inn til Gud. Tiggerens rop, er det eneste som holder og som gir hvile og trygghet.

Jeg skammer meg ikke over evangeliet. Det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Jeg skammer meg ikke over evangeliet

PREKEN VED REFORMASJONGUDSTJENESTEN, NIDAROS DOMKIRKE, 31. OKTOBER 2017
AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES
ROM 1,16-17

Dette er en god tid – dette er vår tid - til sammen å være kirke som forkynner evangeliet om Kristus.

Ikke fordi verden skal idylliseres - ikke fordi kirken eller dens historie skal forskjønnnes - men fordi kirken ennå, som til alle tider, fatter tillit til den treenige Gud som handler gjennom mennesker. Skaperen, frelseren og livgiveren gir mot og mening midt i vår egen storm og de ulike stormene i verden, og åpner nye veier til fred og forsoning. Vi er håpefulle, ikke for hvem vi er og hva vi kan gjøre, men for hvem Gud er og hva Gud kan gjøre i sin skapte verden. Gud setter fremdeles mennesker fri i troen på Jesus Kristus til å vise kjærlighet i ord og handling. For i ham møter vi Guds barmhjertighet. Fordi vi har fått del i evangeliet om Frelseren og hans grenseløse kjærlighet, våger vi å si med Paulus: Jeg skammer meg ikke ved evangeliet!

Skam har fått ny mening. Sterke og betagende fortellinger om unge mennesker som skammer seg over hvem de er, hva de tror på og hva de føler, har berørt, langt utover vårt land. Det har åpnet for at vi kjenner på hva vi selv bærer på av skam og skyld, og hvilken skam vi har påført andre. Det er ofte skjult - usynlig - men stjeler krefter, livsglede og motet til å ha tillit til andre. Det kan føre til selvforakt og eksistensiell ensomhet.

Vi vet at mange har båret på skam over hvilket folk de har tilhørt, også i vårt land, de har vært presset til å bli lik flertallet. En byrde de aldri skulle bære.

Det er en skam for storfellesskapet. Vi erkjenner vår skyld og vet vi har handlet galt. Vår kirkes historie har skampletter, også

som følge av reformasjonen. Skam er en følgesvenn med mange uttrykk og former.

Jeg skammer meg ikke over evangeliet - Paulus sine ord til menigheten i verdensbyen Roma, ble vendepunktet for Martin Luther.

Men: Er det flaut, for mennesker i vår opplyste tid, hvor vi kan og mestrer så mye, å ha lit til evangeliet om han som løftet opp barna og refset de som gjorde seg store og rike på andres bekostning?

Er det naivt å tro på kjærlighet, tilgivelse og forsoning? Jeg tror vi trenger det som aldri før.

For er det ikke slik at vi vet at mennesket ikke uten videre er godt på bunnen, selv om vi evner å vise godhet som ikke lar seg forklare? Er det ikke vår felles historie og vår personlige historie at vi er i stand til å være likegyldige for andres nød i vår veldige velstand og gi ondskap rom - på ny og på ny?

Den sannheten er det fristende å løpe fra, vekk fra meg selv, fordi jeg ikke orker å ta det innover meg. Det er for tungt. Men det er sant

Kristus-tro er tillit til han som døde for oss. Korset er for ettertiden blitt det sterke symbolet på kjærligheten som gir seg selv, nåden som alltid tilgir og håp om at livet er sterkere enn døden. Det evangeliet stiller oss alle likt - det er ikke begrenset til land eller folkeslag eller kultur, men er tidløst og universelt – det er

gitt til alle, fra første stund da engelen sa: «jeg forkynner dere en stor glede, en glede for hele folket».

Evangeliet er et evig uttrykk for menneskers likeverd og Guds oppsøkende kjærlighet. Ingen trenger å skamme seg for hvem en er, evner eller føler - evangeliets kjerne - kan fattes av et barn, samtidig som det har utfordret tanken i søk etter de store sammenhenger.

Hvordan ellers kan evangeliet være for alle, om det ikke var så enkelt og lettfattelig at vi får det i dåpen og i brød og vin som vi snart skal dele? Ja, selv for voksne bærer den ordløse barnetroen, som ingen skal skamme seg over, i liv og død.

Men evangeliet har aldri vært en sovepute: Det er en dyp forbindelse mellom rettferdig og rettferdighet. Vi er kalt og kalles stadig til å leve ut det vi er, skapt i Guds bilde. Vi plikter å ta ansvar for verden og utfordres til å leve ut Jesu bud om å elske hverandre.

Dette er en god tid å være kirke. Det er ikke tiden til å resignere, det er ikke tid til å henge fast i fortiden. Nåden gir mot og styrke til å legge den bak oss. Gud kan skape hjerter i oss som vil bringe kjærlighet, rettferdighet og fred. Det er grunnlaget for å gå forsoningens vei som alltid driver oss videre, til våre medmennesker.

Så er dette vår gode tid til å leve i evangeliet – den store gleden for alle folk - slik det har vært i 2000 år: La oss ikke bruke krefter på vår svakhet fremfor de oppgavene vi har for å hele vår splittede verden. Vi vet det er mye mer som forener oss enn det som skiller oss. Vi kan stole på tilgivelsens evangelium som er Guds kraft til frelse for alle som tror. Selv i den mørkeste time hvor hatet og døden ser ut til å herske, gir Guds nåde oss mot til sammen å kjempe for barmhjertighet og løfte frem håpet om en fremtid i Guds verden, i vår tid og i evighet.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var, er og blir en sann Gud – fra evighet til evighet. Amen.

Tekstmeditasjon på stiftsdag

HAMAR BISPEDØMME, BIRI KIRKE, 7. NOVEMBER 2017

AV BISKOP SOLBVEIG FISKE

1 KOR 1,1-9

Steht auf! Steht zusammen! Hier stehen wir!
Stå opp! Stå sammen. Her står vi!

Dette er ord fra FrauenFestTag i Lutherstadt Wittenberg i august.

Under en stor økumenisk gudstjeneste hadde de en installasjon dekket til med flere lag rød tyll. Lag for lag tok de bort tyll-let, sløret og leste om Maria. Og hun fremstod for oss mer og mer som det myndiggjorte og tydelige mennesket hun var og representerer.

Til slutt var det avduket et Mariabilde. Maria trådte fram av bilderammen som seg selv. Nye og frigjørende bilder ble gitt oss i lys av evangeliet.

Noe av det samme gjorde biskop Thomas fra Egypt på 50-årsfesten for Stefanusalliansen. Han understreket evangeliets sprengkraft i møte med undertrykkelse og forfølgelse, og pekte på alle som har gått foran. «I kjærlighetens sirkel», sa han, «ansikt til ansikt med Kristus ser en seg selv og andre i Kristus.»

Jeg tenker ofte på den lange rekken av tjenere som har tjenestegjort i kirken og møtt folk som har gått inn og ut av kirkehusene på sin veg gjennom livet.

Ei lang rad med kirketjenere, kirkemusikere, prester og andre som har avdekket evangeliet i ord og handling. Som med innlevelse og stolthet har stått i dette som er så mye større enn oss selv. Og alle vi her i dag gjør dette i vår daglige tjeneste ved våre ord, handlinger og toner. Det skal vi være stolte av, og trekke stor optimisme og stort engasjement fra.

I Elverum da jeg begynte som prest, var kirkehusene bygd av skogens gull. Av tømmer som hadde vokst i generasjoner og som noen høstet med arbeids glede og med slit. Men en av kirkene i Elverum, Hernes kirke, var en steinkirke. Under byggingen på 1930-tallet fikk de økonomiske problemer, og det ble vanskelig å få ferdigstilt kirka. Da var det et lyst hode som sa:

Her i bygda er det mye åkerstein, mange steinrøyser. Den kan vi bruke!

Og det gjorde de. Resultatet ble en høyreist kirke med en fantastisk akustikk, klangen av folks levde liv vevd sammen med evangeliets frigjørende kraft.

På visitaser og kirkejubileer ser jeg at mange kirkelig ansatte ser seg selv i den lange rekken av de som tidligere har gjort tjeneste der. Dette åpner opp for å tenke stort om det som skjer nå, understreker betydningen av det en gjør samtidig som en kan hvile i at alt ikke må være perfekt. Vi ser at det ligger igjen mye godt etter de som har vært der før, og en erfarer at noe må gjøres og tenkes annerledes både med hensyn til teologi og praksis.

Jeg har tenkt mye på dette etter å ha byttet kontor i bispegården, og slik har flyttet på bøker, utredninger og andre papir også etter de som har vært biskoper tidligere. Jeg nevner nå bare de to nålevende; Georg Hille og Rosemarie Køhn. Og jeg har tenkt:

Hva ligger igjen? Hva har de etterlatt seg?

Jo, en kjærlighet til kirken, til folk og land, og med et engasjement for den verdensvide kirke. En holdning, en tenkning om

Mennesker er ikke til salgs

KIRKELANDET KIRKE, 19. NOVEMBER 2017
AV INGEBORG MIDTTØMME
MATT 18,1-6.10-14

at evangeliet er livgivende, frigjørende og kaller til etterfølgelse. Begge har hilst og levd med ordene fra 1. Korinterbrev:

Nåde være med dere og fred fra Gud,
vår Far, og Herren Jesus Kristus!
Jeg takker alltid min Gud for dere, for den nåde han har gitt
dere i Kristus Jesus.

Så: Hva ligger igjen? Hva har de etterlatt seg?

Etter Georg Hille; At det var viktig å bygge opp et godt kirke-
byråkrati, men at det viktigste var å formidle evangeliet til tro!
Og etter Rose; den sterke kjærligheten til Skriften, til tekstene,
til å formidle den Gud som trår fram fra Ordet.

Og nå er det vi. Vi som er i tjeneste en periode i tidslenken.

Hva slags rom får vi til å bygge?
Hvordan er akustikken? Klengen?

Greier vi å fange opp slekters innsats, nåtidens livsfølelse og la
evangeliet møte den?

Vi er kalt. Kalt til fordypning og formidling. Til å bore i djupet.

Til å ta vekk alt det uvesentlige, leve i og formidle det sterke og
sanne i at:

Gud er trofast, han som har kalt dere til fellesskap med sin

Sønn, Jesus.
Og med klangen fra FrauenFestTag kunne si at:
Sammen med Maria står vi for deg Gud,
forbundet med din jord,
forbundet med din himmel
Døtre og sønner av himmel og jord.
Vi kalles på nytt som Maria. Og Thomas av Egypt. Til å gå vår
veg i det som er vår tid. Gå som dem med lovsang og protest-
sang. Til å løfte stemmen.

Til å stå opp for rettferdighet, menneskeverd og fred. Til å ta
av tylllet. Lag for lag. Se deg selv og dine medmennesker som
døtre og sønner av himmel og jord. Og gå med trygghet og
frimodighet.
Du er skapt, elsket og kalt.
I ham er dere blitt rike på alt, på all lære og all kunnskap ...
Gud er trofast, han som har kalt dere til fellesskap med sin
Sønn, Jesus Kristus, vår Herre. Så stå opp! Stå sammen. Her står
vi, og sammen bekjenner den hellige tro.

Nettopp da kom disiplene og spurte Jesus: «Hvem er den
største i himmelriket?» Da kalte han til seg et lite barn, stilte
det midt iblant dem og sa: «Sannelig, jeg sier dere: Uten at dere
vender om og blir som barn, kommer dere ikke inn i himmel-
riket. Den som gjør seg selv liten som dette barnet, han er den
største i himmelriket.

Og den som tar imot et slikt lite barn i mitt navn, tar imot
meg. Men den som lokker til fall en av disse små som tror på
meg, han var bedre tjent med å få en kvernstein hengt om
halsen og bli senket i havets dyp.

Pass dere for å forakte en eneste av disse små! For jeg sier dere:
De har sine engler i himmelen som alltid ser min himmelske
Fars ansikt. Menneskesønnen er jo kommet for å berge de
bortkomne.

Hva mener dere? Dersom en mann har hundre sauer og én av
dem går seg vill, lar han ikke da de nittini være igjen i fjellet og
går og leter etter den som er kommet på avveier? Og skulle han
finne den – sannelig, jeg sier dere: Da gleder han seg mer over
denne ene enn over de nittini som ikke har gått seg vill. Slik vil
heller ikke deres Far i himmelen at en eneste av disse små skal
gå tapt.

NÅDE har stått som den store overskriften over hele dette året.
Jeg har tenkt en del på hvordan det motsatte oftere er fremme
i media og i samtaler oss imellom; det at vi lever i et nådeløst
samfunn, en nådeløs ungdomskultur hvor det å få «likes» - eller
ikke få det - i stor grad preger den enkeltes selvbilde og selvre-
spekt. Det er skremmende å lese en del kommentarfelt og se

hvordan vi mennesker omtaler hverandre. Det er heller nådeløst
enn nåderikt.

«Hvordan finner jeg en nådig Gud?» Det var det store
spørsmålet munken Martin Luther strevde med i lang, lang tid.
Han ga ikke opp å lete. Derfor slipper vi å streve. Det er i ko-
rtform bakteppet for det som ble til reformasjonen, og det som
danner grunnlaget for vår evangelisk-lutherske kirke.

NÅDE er et ord som kan omskrives til «for bare takk», det
som er helt vederlagsfritt, det som er gratis. Tidligere i høst har
vi feiret gudstjenester med fokus på nåden alene og at frelsen
ikke er til salgs. Det er helt sentrale tema i vår kristne tro og
skapte stor begeistring. Skaperverkets dag har vi feiret i mange
år, så spissformuleringen om at skaperverket ikke er til salgs, ga
gjenkjenning og inspirasjon. Men hva med dagens overskrift?
«Mennesker er ikke til salgs.» Er det nå kirken går ut over sitt
mandat og blir for politisk?

Hva er kirkens mandat?
Og hvordan er koblingen mellom dette og de bibeltekstene vi
har hørt i dag?

Jeg kommer rett fra klimatoppmøtet i Bonn. (...) Der fikk jeg
oppleve mange, dyktige ungdommer fra KFUK-M Global, fra
Changemaker og andre ungdomsorganisasjoner som stod på og
utfordret politikere fra hele verden. Utfordret dem til å gi FN
et tydelig mandat, så denne jorda kan gi livsgrunnlag til nye
generasjoner og bedre levekår for medmennesker som lever un-
der andre himmelstrøk nå. Livsgrunnlaget handler virkelig om
selvbilde, selvrespekt, menneskeverd og menneskerettigheter.

Derfor gir det dyp mening at dere ordførere her på Nordmøre som er valgt til å lede våre lokalsamfunn, deltar nettopp som det i denne gudstjenesten.

Det første Grunnloven vår sier etter at den i §1 har fastslått at Norge er et Kongedømme, er «Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.» Kvaliteten på samfunnet kan måles på hvordan vi makter å behandle de svakeste blant oss; «de minste». Og dette lærer dagens bibeltekster oss noe om. Jesus er ganske brutal i den tydelige advarselen han kommer med mot alle som forakter «en eneste en av disse små!»

Bibelen skjønnmaler ikke oss mennesker. Ei heller disiplene som gjennom år var tett på Jesus; hørte hva han sa og så hva han gjorde. Det er noe befriende og gjenkjennende i at det flere ganger fortelles at de var opptatt av sin egen rang og posisjon. Hvem var mest betydningsfull? Hvem skulle få sitte nærmest Jesus? Hvem var størst i himmelriket? Barnet, sa Jesus. Ja, han ikke bare sa det. Han synliggjorde det ved å kalle på et lite barn og plassere barnet midt mellom disse voksne mennene. Kan dere se det for dere?

I kirkene vektlegger vi ofte hvor flott dette synliggjør at fellesskapet med Gud ikke krever mye kunnskap og voksen refleksjon. Det skal vi fortsette med, men i dag skal vi som lesehjelp, bruke overskriften «Mennesker er ikke til salgs».

Reformasjonen førte også til at den nye, lutherske staten – sammen med kirken – overtok ansvaret for syke og trengende. Det endret synet på de nødlidende. De fikk rettigheter. Rettigheter som dere ordførere i vår tid er valgt til å ta ansvaret for å forvalte. Sammen skal vi motarbeide et nådeløst samfunn, og i stedet vise respekt og omsorg for den enkelte.

Vi mennesker er skapt av Gud – i hans bilde. Han har gitt oss vår ukrenkelige verdighet. Når menneskeverdet krenkes, krenkes Gud.

Dette treffer meg. «Sett de andre høyere enn dere selv. Tenk ikke bare på deres eget beste, men også på de andres.» hørte vi lest. Det handler om selve grunnholdningen i møte med andre mennesker. Derfor trenger jeg å få være med i den felles syndsbebyggelsen i starten av hver gudstjeneste enten den lyder som tidligere «Se i nåde til meg, syndige menneske som har krenket deg med tanker, ord og gjerninger» eller som i ba sammen i dag: «Gud, du kjenner oss og elsker oss alle. Vi har gjort deg imot. Vi har glemt deg og det du vil vi skal gjøre. Vi har tenkt mer på oss selv enn på andre. Tilgi oss for Jesu skyld.»

Så skal vi ikke stoppe her. Grunnholdning er en ting, men kynisk degradering av menneskeverdet, utført i handling og satt i system, rammer våre medmennesker langt mer alvorlig. Menneskehandel foregår rundt oss i dag. Her på Nordmøre, i landet ellers, i hele Europa og resten av verden. Gutter, jenter og kvinner selges til prostitusjon. Menn, kvinner og barn holdes på slavekontrater under nedbrytende arbeidsforhold. Noen tjener store beløp på å lemleste eller drepe medmennesker for å fjerne deres indre organer og selge disse til transplantasjon. Andre tjener mye penger på å smugle flykninger i utrygge båter; i mange tilfeller inn i den visse død. Europa samarbeider med land som Libya for å hindre flytninger fra å komme over til Europa. I Libya mishandles flykningene og voktes av de samme menneskesmuglerne som har fått betalt for å føre dem dit.

Enos Hansdak fra den evangelisk-lutherske kirke i Bangladesh sier: «Rike mennesker har alltid sett ned på fattigfolk. Det er globalt problem. Her i Bangladesh behandles ikke folk likt. Lovene er ok, men de blir ikke fulgt i praksis. Et konkret eksempel på at mennesker er til salgs i Bangladesh, er at landområdet blir tatt fra etniske eller religiøse minoriteter. Rikfolk

Vigsling av Hønefoss nye kirke

SØNDAG 10. DESEMBER 2017

AV BISKOP PER ARNE DAHL

5 MOS 33,27

forventer at fattige og svake mennesker skal tjene dem som slaver. Det er moderne slaveri.»

Moderne slaveri er alvorlige brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Millioner av medmennesker er ofre for slaveri eller slavelignende forhold i dag. Flere millioner av disse er barn.

Vi nærmer oss advent og jul hvor vi feirer at Jesus kom til vår jord fra himmelen, fra Gud. Han ga avkall på alt, ble født som menneske, som en av jorden små, ga Gud et ansikt og viste oss hvem Gud er. Han tok på seg en tjenerskikkelse, hørte vi lest. Gjennom Jesus knyttes vårt forhold til jordens små sammen med vårt forhold til Gud. Jesus sier: «Pass dere for å forakte en eneste av disse små! For jeg sier dere: De har sine engler i himmelen som alltid ser min himmelske Fars ansikt.»

De små, de som ikke regnes som likeverdige av de rike og innflytelsesrike, barna, de fattige, utstøtte og syke. Alle disse ble sett og verdsatt av Jesus. Forakter vi noen, forakter vi ham som har skapt oss – i sitt bilde - og elsker oss med en uendelig kjærlighet. Han som viste oss at alle er verdt å lete etter. Alle er verdt å kjempe for. Han som møter oss alle med nåde.

Ved å være nær Jesus, blir vi preget av ham. Gjennom fellesskapet i gudstjenesten settes vi i stand til å elske heller enn å forakte. I nattverdbønnen ber vi: «Fyll oss med din kjærlighet, så vi kan gjenkjenne Kristus i den som sulter og tørster. Lær oss å elske hverandre som du har elsket oss.» Eyvind Skeie har til dette reformasjonsjubileet skrevet salmen «Stig frem, Guds folk». Der sier han:

De fremste bilder vi kan se av Gud i tiden her er mennesker som Gud har skapt og ennå holder kjær. Vær sterk, vær glad, vær stolt, vær fri, stå opp for menneskets verdi, i Jesu Kristi navn.

Mennesker er ikke til salgs. Kampen for menneskeverdet – for menneskers verdighet – er en del av kirkens oppdrag. Over hele verden bringer kirker håp, gir mennesker nytt mot og rom for tilhørighet og fellesskap med vår skaper, frigjørere og livgiver. Med ham som har skapt oss, gjort seg til ett med oss og elsker hvert menneske.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var, er og blir en sann Gud – fra evighet til evighet. Amen.

MEETINGPOINT RINGERIKE

Kjære alle sammen! Gratulerer med ny kirke, og takk for enestående innsats for å muliggjøre dette prosjektet. Over inngangen til en skotsk kirke står det: «Think, thank, rejoice!» som betyr «Tenk, takk og gled dere!» En setning som også kunne stått over inngangen til denne vakre kirken fordi det er så mye å fryde seg over selv om veien hit ikke bare er brolagt med glede. Vi har også hørt om gledens skygger og denne gavens pris underveis fra flere. At det har kostet å komme hit, ja, i perioder vel mye for mange. Derfor er det rett at dette også settes ord på i dag. Selv om svært mange er lettet og gleder seg, har ikke alle den samme gleden. Det er en dag hvor det er god mening i at vi øver oss på å se, forstå og respektere hverandres ulike opplevelse av reisen hit. Ja, kanskje vi til og med skulle øve oss på et forsonende håndtrykk og et vennlig blikk.

Den som har fulgt Hønefoss menighet og Hønefoss fotball de siste årene, etter kirkebrann og flere nedrykk har sett hvor avgjørende det er for et lokalsamfunn at vi ikke bare er medgangssupportere, men også motgangssupportere. Takk at dere her i Hønefoss og Ringerike har vist vei og bevart deres verdighet. Takk at dere har bevart troen og fullført løpet. Det står det stor respekt av.

La oss be: «Gjør døren høy, riv stengsel ned, i hjertet rom for deg bered, så kommer Jesus konge sterk, og fremmer i oss alt Guds verk».

Det er mange viktige, nødvendige og gode ord i en vigslingsgudstjeneste for en ny kirke. Derfor en kort pretekst, en velsignelse av Moses rett før han døde, hentet fra 5.Mosebok

33,27: «En bolig er den eldgamle Gud, her nede er hans evige armer».

I alle byer og bygder skjer det både gledelige og triste ting hele tiden. Vi merkes av livet, alle som en. Da jeg gikk i 7.klasse, hadde vi juleentamen i kristendom den siste ordinære skoledagen før juleferien. Oppgaven vi skulle besvare på en time var: «Kan vi tro på Gud når det skjer så mye vondt i verden?» Hele klassen satt der og strevde, mens en av klassens stemningsspredere gikk etter 5 minutter og la sin besvarelse på lærerens kateeter. Læreren begynte å le, og leste hans besvarelse ved timens slutt: «Denne oppgaven kan bare Gud svare på. God jul!» Og dermed gikk han.

Mange år senere, lørdag 23. juli 2011 møtte jeg ham igjen. Vi dro kjensel på hverandre, og jeg visket til ham ved den fremre lysgloben: «Fint å møtes igjen etter alle disse årene». Og han repliserte i kjent stil: «Du må ikke bli innbilsk og tru at jeg er blitt religiøs. Jeg måtte bare ha et sted å gå til etter det grusomme som hendte her i Oslo og på Utøya i går».

Kirken som et møtested altså.

De fleste store flyplasser er det definert såkalte «Meetingpoints», møtested der vi med sikkerhet vet at vi kan møtes dersom vi er i villrede, har gått oss vill eller er kommet bort fra hverandre.

Gjennom hele Bibelen møter vi slike skilt med Meetingpoints, hellige steder, hellige rom, der vi inviteres, som i 5.Mosebok 33,27, til å puste ut, ikke være redde, falle til ro og få anledning til å møte Gud og medmennesker. Og Guds bakteppe er at

Han nødig vil la de mennesker Han har skapt og er glad i skal bli alene og gå seg bort. I det gamle Israel, som i det førkristne Norge, fantes det et land Nod, fredløshetens land uten Meetingpoints. Ja, den strengeste straffen var rett og slett å bli erklært fredløs. Bli nulltet ut, oversett og ikke aktet på eller verdsatt. Uten lov og rett - fritt vilt for alle.

Nå er vi langt øst for Eden i tid og rom. I mellomtiden og i mellomrommet er det reist et kors på et fjell som ble kalt Golgata i Jerusalem. Et kors som et Meetingpoint midt i fredløshetens land. Og her, midt i Hønefoss sentrum er det reist en kirke som bærer navnet «himmeltrærne», Ringerikes nye Meetingpoint.

Nå er vi ikke lenger i fredløshetens land Nod som Kain dro til etter å ha drept broren sin Abel. Nå er vi faktisk i landet Nåde, der det er opprettet Meetingpoints overalt der det bor kvinner og menn. Ordet er blitt menneske og har tatt bolig i blant oss så vi har fått øye på Jesu Kristi herlighet, han som er full av nåde og sannhet. Dette under som har gitt oss salmestrofen: «Der Jesus er, der møtes jord og himmel». Dette under som dikteren Jens Bjørnebo har fanget opp i ett av sine mange juledikt: «Natten i natt er hellig, noe skal skje. /Det som kommer fra himmelen/ er ikke bare sne./ Natten i natt er hellig/ Noen skal fødes i natt/ Vår mørke, kjølige klode/ er ikke helt forlatt.»

Ja, «en bolig er den eldgamle Gud, her nede er hans evige armer». I Bibelen leser vi om disse armene, at de både har styrke og sårmerker. Guds armer er slik Jesu armer viste seg å være mot mennesker han møtte. Skaperarmer med styrke til å skape noe nytt og reise opp kvinner og menn til et nytt liv. Men også gjennomvorne hender med sårmerker. «Den eneste Gud med sår», som den svenske lyriker Ylva Eggehorn har formulert det. Gud er ikke fjernt fra oss som en usårbar helteskikkelse uten flekk og lyte. Han er en som oss som også ble oversett, avvist og krenket. Ved hans sår har vi fått legedom. Ved hans skaperkraft kan vi reise oss på nytt. Ja, sier Gud til oss i dag i Ringerikes nye Meetingpoint, «himmeltrærne»: « En bolig er den eldgamle Gud, her nede er hans evige armer».

Før jul er det ofte frostrøyk og tung tåke fra elva og fjorden. Det er ikke alltid dager hvor vi føler oss freshe og pigge. En kvinne

på disse kanter sukket forleden:» Jeg føler meg som et ribbet juletre før årets er pyntet!»

Bleike, litt slitne, kan noen og enhver av oss oppleve at bak det grønne og glitrende tre er det bekymringer og sorger selv om vi sitter i Ringerikes nye Meetingpoint, kirken med navnet «himmeltrærne».

Skal lure på om det var noe av dette som lå til grunn for Hans Børli's drøm om et himmeltré med røtter i himmelen som vekser opp-ned. Børli som 8. desember dette året 2018 ville ha fylt 100 år, fjellskogens dikter, setter ord på denne kirkens navn:

*Drømmen er et tre
Som vekser opp-ned:
Røttene festet i himmelen,
fine rothår suger
sær grokraft
fra moldmørket mellom stjernene,
mens krona brer ut
sine greiner
til en kvileplass for fuglene
i menneskehjertets uendelige rom.*

Drømmen er at Hønefoss kirke skal være et slikt himmeltré i Hønefoss med røttene festet i himmelen og greinene som leketøy for barn, skjul for ungdoms skam og ly for voksne og gamles angst. Og nå sitter vi midt i og under himmeltréet med røtter festet nær Skaperens kilde og som vokser mot jorden med sin lysende krone. Himmeltréet subber bakken så barna kan klatre i greiner som ikke knekker. Ungdom kan sverme mellom blader som skjuler passe mye og voksne og gamle inviteres til å hvile og håpe i treet's skygge. En slik bolig er den eldgamle Gud, her nede er hans evige armer.

Guds skaperhender gir mot og reiser opp. Jesu gjennomvorne hender leger sår og Den hellige ånd gir kraft til tørre og ribbede.

Fra himmelen er den en som roper: Se Guds bolig er på vei mot menneskene i Hønefoss og på Ringerike. Dere skal slippe å klatre til himmels for å gjøre dere fortjent til Guds aksept. Det finnes et tre med røtter i himmelen som er evig grønt og som

strekker seg mot oss alle for å gi oss ly og vern. Meetingpoint Ringerike.

Til slutt: Det snakkes mye om åndelige lengsler for tiden. Under denne kirkens vigsling skildres det noe som er enda mer løfterikt enn våre Guds lengsler. Det er Gud som lengter etter alle han har skapt. Kristendom handler ikke først og fremst om mennesketanker om Gud, men om Guds tanker om mennesket. Ikke om hvordan vi finner veien til Gud, men om hvordan Gud har funnet veien til oss.

Og første bevis på dette er det som skal skje i nattverden etter prekenen. Da lyder det ikke: Kom alle dere som er verdige, men kom for alt er gjort ferdig. Nattverden er ikke et premiebord for de som er flinke til å klatre, men et gavebord for de som vet å ta imot Guds gave. Viktigere enn hva vi får til er hva vi får. Velkommen til å ta imot og å la deg omslutte. «En bolig er den eldgamle Gud, her nede er hans evige armer». Amen.

Et nådens år

MOLDE DOMKIRKE, JULEDAG 2017
AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME
JOH 1,1-14

«Et nådens år» har vært overskriften for alt kirkens arbeid i 2017. Nåde betyr at noe blir vårt ganske enkelt ved at vi takker. Vi kan ikke tjene oss til det uansett hvor lenge vi strever. Vi fortjener det ikke. Vi bare får det i gave.

Vi har feiret nåden gjennom hele året. Og vi har startet dette nye kirkeåret med å forberede oss på å ta imot ham som kom, kommer og en dag skal komme igjen. Denne kirken står her som et synlig tegn på det. Her har vi feiret troens rom som gir oss troens gave. Vi feierer uavbrutt at Gud kommer til oss gjennom nådemidlene og blir synlig, at bibelfortellingene rommer våre livserfaringer på godt og ondt, gir fellesskap og åpner rom for tro. I en tid hvor de ytre kravene til oss bare øker, kommer Jesus med et helt annet budskap. Du er dyrebar for Gud. Du er elsket. Jeg skrev til menighetsbladet at jeg har brukt dette året til å tenke over hvordan jeg gjennom livet har fått møte Guds betingelsesløse kjærlighet. Kanskje ble du inspirert til å gjøre det samme? Først så jeg de store øyeblikkene. Ved slutten av dette året ser jeg at uansett hva som møter meg, er jeg hver eneste dag elsket av Gud. Nå venter et nytt nådens år oss.

Vi har feiret reformasjonen med mye kirkemusikk og salmesang. Bach kalles gjerne den 5. evangelist. Hans juleoratorium er fremført flere steder rundt i bispedømmet, og i dag har vi deler av det som en del av denne gudstjenesten. Også dagens evangelium ble trolig formidlet som en salme; en av de aller, aller første julesanger. En sang om Guds frelseshistorie – om Ordet – om Guds egen historie med oss mennesker. Evangelisten Johannes tar oss med til fortellingen bak juleevangeliet; fra evighet av. Han tar oss med helt tilbake til det som var før skapelsen. Johannes gir oss de lange linjer som vei inn

til Guds store fortelling. Johannes viser oss hva Gud gjennom sitt Ord – sin Sønn - formidler. Fortellingen om Guds nærvær hos oss mennesker gjennom Jesus Kristus – Guds nærvær i våre liv. Det som er preget av nåde. Høytidsverset vårt setter ord på denne nåde.

La oss synge høytidsverset sammen: En frelser er oss født i dag.

En frelser er oss født i dag, i mennesker Guds velbehag, Gud være pris og ære.
Nå er han født i Davids stad; den sønn som englene tilbad, velsignet evig være!
Min sjel, kjenn vel denne nåde fri fra våde, mettt ditt øye nå med glansen fra det høye!

I begynnelsen var Ordet.
Ordet var hos Gud,
og Ordet var Gud.
Han var i begynnelsen hos Gud.
Alt er blitt til ved ham,
uten ham er ikke noe blitt til.
Det som ble til
i ham, var liv,
og livet var menneskenes lys.
Lyset skinner i mørket,
og mørket har ikke overvunnet det.

Et menneske sto fram, utsendt av Gud. Navnet hans var Johannes. Han kom for å vitne. Han skulle vitne om lyset, så alle skulle komme til tro ved ham. Selv var han ikke lyset, men han skulle vitne om lyset.

Det sanne lys,
som lyser for hvert menneske,
kom nå til verden.
Han var i verden,
og verden er blitt til ved ham,
men verden kjente ham ikke.
Han kom til sitt eget,
og hans egne tok ikke imot ham.
Men alle som tok imot ham,
dem ga han rett til å bli Guds barn,
de som tror på hans navn.
De er ikke født av kjøtt og blod,
ikke av menneskers vilje
og ikke av manns vilje,
men av Gud.
Og Ordet ble menneske
og tok bolig iblant oss,
og vi så hans herlighet,
en herlighet som den enbårne Sønn
har fra sin Far,
full av nåde og sannhet.

«I begynnelsen var ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud.» Det er starten på juledagens evangelium. I dag møtes vi virkelig av de lange linjer. Helt fra begynnelsen av har Gud hatt ett mål for alt han har gjort; for hele sitt skaperverk og alle han har skapt. Gud har skapt oss til fellesskap med seg. I julen blir det så tydelig.

Forrige søndag var det dåp her i kirken. Jeg satt langt fremme og så dåpsbarnet godt. Det var så gripende å se samspillet mellom det lille barnet og alle de andre rundt barnet. Og jeg blir dypt takknemlig når jeg tenker på at Gud valgte å komme til oss ved å bli født som et lite barn. Jeg tenker at det gjør det lettere for oss å ta imot ham, enn om vi ikke kunne relatere oss til ham eller hadde hørt om ham som annet enn en voksen mann. Barnets sårbarhet, barnet som søker etter kontakt og som trenger å bli tatt i favn, gjør noe med oss.

Barnet trenger å bli omfavnet. De lange linjene er at Gud har gjort alt han kan for at vi skal omfavne ham og ta ham inn til oss. Et av julens vakre symboler, er dette som henger over hele Storgata; det er hjertene. Hjerte som uttrykk for kjærlighet. Du er elsket.

En av lyskasterne på dagens evangelium, ble lest fra Ord-språkene. Visdommen eksisterte før verden ble skapt, hørte vi. Visdommen var delaktig da Gud skapte verden og skapte oss. Og Johannes sier: «Alt er blitt til ved ham, uten ham er ikke noe blitt til. Det som ble til i ham, var liv, og livet var menneskenes lys.» Jesu Kristus er der og gir liv – ved skapelsen; den gang da vi gikk inn i tiden. Og at han vil være der ved utgangen; når den dag kommer at vi skal gå ut av tiden.

Det er noe med dette overblikket Johannes gir oss; de lange linjene. Og like etterpå skriver han det kjerneordet vi kjenner som «den lille bibel». I det ene verset oppsummeres Guds vilje/ Guds omfattende budskap til oss: 3,16: «For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.»

Og her er det grensesprengende og ufattelige: Gud ble menneske!
Det er sterkt – og var da det ble skrevet ganske kraftig språkbruk. For oss har det nesten blitt motsatt; - er det sterkere at han er Gud? Ordet – han som var før tid og rom - ble menneske. Han gikk inn i tiden, knyttet seg til det menneskelige og ble en del av vår historie.

Våre liv blir vevd sammen med hans. Det starter i dåpen. Da er Jesus den voksne har ble født for å bli, og vi er sårbare små barn. Da er det vi som tas i favn av Gud selv. Korset tegnes over oss, og Jesu død og oppstandelse gis oss; gjøres til vår. Det er nåde. Og dette er noe av dybden i julens budskap.

Et annet av julens talende symboler, er lyset. Det som sprenger mørket. Johannes skriver: «Det sanne lys, som lyser for hvert menneske, kom nå til verden.» Ved inngangsdøren står

lysgloben, og midt i lysgloben står det store lyset og minner oss dette. Året rundt, livet gjennom, kan vi tenne våre små lys fra det store, knytte våre liv til Jesus og hente lys inn i våre liv fra ham. Han som sprenger mørket. Han ble født for å bringe liv inn i dødens verden. Jesus er lyset så vi kan se – se så vi kan finne Gud.

I dag står julekrybben ved det store Betlehemslyset. La dere merke til at det var i krybben - hos ham som er Ordet - jeg hentet bibelen før jeg leste evangeliet?

På tirsdag var jeg i togkapellet på Åndalsnes. Ikke noe var forandret siden jeg var der i sommer, men plutselig oppdaget jeg at ordene som er malt i taket over alteret inne i togvogna – på norsk og på engelsk - er fra juledagens evangelium! «Og ordet ble menneske og tok bolig iblant oss, og vi så hans herlighet, en herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet.»

«... tok bolig iblant oss»; Hva forteller det? «... slo opp teltet sitt iblant oss», hørte de som leste dette den gang det ble skrevet. Å slå opp telt var vanlig i det gamle testamentets tid. Men det var ett telt som var annerledes enn alle andre. Det var Tabernakelets telt; stedet for Guds spesielle nærvær hos sitt folk. Stedet hvor det ble synlig for dem at de tilhørte Gud og at han hadde et spesielt forhold til dem. De som hørte dette da Johannes skrev det, visste det. Nå hørte de at Jesus hadde overtatt denne plassen. Han var den som representerer Guds nærvær i verden. Det var både skremmende og fascinerende på en gang. «... og vi så hans herlighet». Var det noe de aldri før hadde kunnet gjøre, så var det å se Guds herlighet. Langt mindre bruke Guds navn og ha den nærheten navnet gir.

For oss er tankerekken enklere. Vi har vokst opp med å høre mer om Guds kjærlighet enn og Guds hellighet. Vi blir ikke på samme måten utfordret. Vi blir ikke skremt, men de som hørte det første gang. For dem var dette ufattelig. Derfor møtes vi også med realiteten; ikke alle tok imot ham. De gjenkjente ham ikke som Gud; som sendt fra Gud. Men de som gjorde det, fikk

den sterkeste betegnelsen på tilhørighet noe menneske kan få, de fikk være barn; Guds barn!

«... og vi så hans herlighet, en herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet.» Men hva har de så sett – disse som har fått møte Jesus? Hva slags Gud er det de møter? Sannheten uten nåde kan være brutal. Det vet vi mye om - også fra våre egne liv. I en tid hvor de ytre kravene til oss bare øker, kommer Jesus med et helt annet budskap: «Du er dyrebar for Gud. Du er elsket.»

Gud valgte å la «nåde gå for rett». Vi får ta imot en sannhet som er gitt oss med nåde. Det gjør vår kristne tro helt enestående. «Full av nåde og sannhet.» La det synke inn - og gjenta det inni deg. Full av nåde og sannhet.

Helt fra begynnelsen av har Gud hatt ett mål for alt han har gjort. Målet er at vi kan se hans nåde og sannhet og ta imot ham. Han kommer til oss. I julen blir det så tydelig. Gud valgte å gjøre seg til ett med oss og med det som møter oss sårbare mennesker. Han kom til oss. Han er ikke fjern, men nær oss alle våre dager. Ikke noe av våre menneskelige erfaringer – ikke noe av det vi ikke en gang våger å sette ord på overfor andre – er ukjent for Gud. Han rommer alle våre livserfaringer på godt og vondt, gir oss fellesskap og rom for tro.

Alle julesangene er en takk til han som ble menneske og gjorde oss til sine barn. Våre liv er vevd sammen med hans. Lovsangen til vår Gud, som oppsøker oss og stadig gir seg til oss – for bare takk. Det er den store gaven. Det er nåden som bærer vår tro. Det er evangeliet. (Synger:) «... min sjel, kjenn vel denne nåde fri fra våde, mett ditt øye nå med lyset fra det høye!»

Jesus kommer til oss; full av nåde og sannhet. Nå venter et nytt nådens år oss.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var, er og blir en sann Gud – fra evighet til evighet. Amen.

Guds lys

NIDAROS DOMKIRKE, JULEDAG 2017
AV BISKOP HERBORG FINNSET
JOH 1,1-14

Har du vært ute ei klar vinternatt et sted hvor det er heilt mørkt? Det er en stor opplevelse; å se hvordan himmelen er oversådd med alle de store – og de små stjernene som du vanligvis ikke ser. Jeg følte meg liten – og samtidig innelukket i noe stort og mystisk .

Det er i Melkeveien vi mennesker, dyr, planter og alle skapninger bor. Sola vår, som jorda kretser rundt er en bitteliten stjerne i melkeveien. Melkevei-systemet er over 10 milliarder år gammelt.

Hvis du vil telle alle stjernene i vår galakse, og klarer å telle ca ett tall i sekundet, så vil det ta deg omtrent 3000 år å telle ferdig. I tillegg til sola vår, finnes det over 200 milliarder stjerner i melkeveien. Astronomene er ganske sikre på at det ligger et sort hull i midten av melkeveien. Dette tror de fordi det sendes ut en meget sterk stråling fra et veldig lite område. Hullet veier like mye som tre millioner soler og har en enorm kraft.

Og midt i denne galaksen svever jorda stille rundt i sin bane, - og vi er med. Mindre enn et sandkorn – men likevel er Gud nær.

I begynnelsen. Lyset hviler i mørket. Og Guds Ånd svever over vannet. Stille. Mørkt. Tid-løst.

Ut av den grå urtåka kommer lyset. Bli lys ! og lyset kom. Det er det første vi hører av Guds stemme. Og lyset blir til og skiller dagen og natta , lys og mørke.

I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Åpningsordene i Johannesevangeliet henter klangbunn fra skapelsesberetninga. Ordspråkernes fortelling klunger med:

«Jeg ble født da dypene ikke fantes og de vannrike kildene ikke var til»

I disse mektige ordene kan vi ane noe av storheten i hva vi er midt i. Det trekkes linjer fra tidens begynnelse til her vi små menneskerusk er i dag.

Det er noe helt enestående og mirakuløst som har skjedd julenatt. Vi feirer mysteriet. Den hellige natten, en av kirkens viktigste hendelser. Det er et avgjørende øyeblikk: Gud blir menneske. Gud blir selv født inn i verden og inn i tida – som et sårbart lite menneske, - ja som en av de mest sårbare. Denne natten har vi fornemmet storheten i det å være menneske.

I dette sårbare barnet , i denne lille kroppen, er også Skaperen, Livets Herre, vevd inn. Sant menneske. Sann Gud. Lys av lys. Ved ham er alt blitt skapt. Det er menneske Gud blir. Vevd uløselig sammen, de to: menneske og Gud.

Mennesket er ikke det samme lenger, - når Gud velger å vie sin framtid til vår, som Sann Gud og sant menneske. Like umulig som å holde olje og vann sammen. Men slik er det. Sant menneske – sann Gud. Gud valgte det. Det er menneske Gud blir. Denne natten har Gud og mennesket sett på hverandre, i det nyfødte barnet. Verden er ikke den samme lenger.

Johannes skrev inn i et internasjonalt miljø. Hvordan skulle han få fortalt om Jesus? I møte med den velutdannede, filosofisk retta greske kulturstrømmen, hvor Ordet er en slags ordenens prinsipp i verdens- altet, hvor Ordet er likesom det som holder alt sammen, som gir livet mening og verden system: Det er Jesus, sier Johannes. Orden. Klarhet. Hensikt.

Det er kosmiske dimensjoner over dagens tekst. Ut av det store mørket, inn i lyskretsen, kommer Guds plan til syne. Lys og mørke. Umiddelbart forståelig: Ordpar og motsetninger kjent og brukt i Johannes samtid. Gnostikerne – de som påberopte seg en ekstra, mer og nødvendig kunnskap enn Kristus-åpenbaringa, brukte også disse bildene. Men de kobla lyset mot det evige, åndelige, gode og mørket mot det som er her og nå i tida, menneskelige og jordiske - materien – og onde. Så når Johannes gjør et poeng av at Ordet, det evige, tar bolig mellom oss – og ikke bare det; men Ordet blir menneske – så står mot dem som ser på hele Guds skapning som mindreverdige og ond. Ordet blir menneske. Ikke bare som et menneskelig skinn utenpå, ikke som en åndelig størrelse i en mørk og farlig verden – men sant menneske og sann Gud. Samtidig. I Guds ufattelige prosjekt er dette selve nøkkelen.

Hvem er Jesus? slik spurte de den gangen. Slik spør vi i dag: Hva er han godt for? Er han bare julaftens småbarn i den paradoksale kongefødsel i stallen, eller er han noe mer? Er han bruknes resten av året? For Johannes var det livsviktig å plassere Jesus hos og i Gud. Før alle tider, før alt ble skapt –

uten ham er ikke noe blitt til. Jesus er ikke en eller annen slags utsending, en avansert form for engel – men Gud selv: en utenkelig tanke for mange.

Julens hendelser, inkarnasjonen- det at Gud blei menneske – for vår skyld – er en betingelsesløs kjærlighetshandling: Jesus blir alt det vi er,- for at vi skal bli alt det Gud er. Skapelsen og frelsen kobles sammen – det ene kan ikke løses fra det andre.. En umulighet. Et tankekors. Et mirakel. Det er revolusjon i himmelen og på jorda. Samtidig. Mennesket er ikke det samme lenger, - når Gud velger å vie sin framtid til vår, som Sann Gud og sant menneske. Like umulig som å holde olje og vann sammen. Men slik er det. Sant menneske – sann Gud. Gud valgte det. Det er menneske Gud blir. Denne natten har Gud og mennesket sett på hverandre, i det nyfødte barnet. Verden er ikke den samme lenger.

Vi tenker ofte, og snakker ofte om det at Jesus kom til verden, som at Jesus dro ut fra Gud Fader, i den gode himmel, og ned på jorda, som en slags ekspedisjon i mørket, som om han dro til fremmed land. ER det ikke slik at i julenatt oppsøkte Gud den verden han hadde skapt, for å gjøre den hel, for å bringe kjærlighet og fred til menneskene? Leste vi ikke: Han kom til sine egne ... Gud er kommet hjem – til sitt sted.. Jul er kommet med solverv for hjertene bange: Et vintersolverv, solsnu, for menneskene og vår skjebne. Ikke et solverv som stadig må gjentas, men som er kommet for godt – en gang for alle: Verden er forandret. På tross av alt.

Guds skaperverk hadde del i hendingene da Jesus blei født. Lys og mørke, planetenes baner er med. Stjerna kan minne oss om det i dag. Her inne i den mektige kirka vår, med søyler og hvelv, midt i kor-portalen inn i oktogonen, lyser stjerna for oss gjennom hele juletida. Budbæreren. Veiviseren. Vi kan alle se den.

Som en lede-stjerne, -men også en påminnelse om en kosmisk dimensjon i julehendelsen. Den har et budskap:

Jeg kommer fra himmelen.
Det finnes en vei å følge.
Du går ikke aleine – jeg skal lyse for deg

Denne stjerne lys og mild,
som kan aldri føre vill,
er hans guddomsord det klare,
som han lot oss åpenbare
til å lyse for vår fot.

Taler og innlegg

Flyktningetikk med inspirasjon fra Kirkenes

SEMINAR OM FLYKTNINGETIKK, FLYKTNINGESTRØM, DEPORTASJONER, OG KIRKEASYL - PÅ SPORET AV EN KIRKENESETIKK. KIRKENES KIRKE, 21. JANUAR 2017
AV BISKOP OLAV ØYGARD

Innledning til samtale

Først vil jeg lese en viktig bibeltekst, fra Salmenes bok, salme 8, v 4-6:

⁴ Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingre, månen og stjernene som du har satt der,

⁵ hva er da et menneske – at du husker på det, et menneskebarn – at du tar deg av det?

⁶ Du satte ham lite lavere enn Gud og kronet ham med herlighet og ære.

Dette gjelder alle mennesker. Absolutt alle. For vi er like verdifulle, uansett hvem vi er, uansett om vi kommer fra rike fredelige Norge, eller fra et lutfattig land i Afrika eller et krigsherjet Syria, eller Afghanistan – eller hvor det måtte være.

Sist vinter kom det mange flyktninger til oss via Storskog. Grenseovergangen her ble landskjent. Jeg har bodd ved den grensa i mange år. Men det er 25 år siden. Da var det ei grense som vi ikke kunne krysse. Vi skulle ikke ha kontakt med de på den andre sida. Den kalde krigen og fiendskapet hadde overtaket. I fjor tenkte jeg: Vi er vel ikke tilbake dit?

Regjeringen har gjort en stor innsats for å begrense asylstrømmen over Storskog. Så langt ser det ut til at prosjektet er

vellykka. Jeg er redd det fører til at flere komme sjøveien. Det har kostet mange liv – jeg sliter med å forstå hva som er så mye bedre med å komme i livsfarlige båter over Middelhavet enn å reise den lange veien gjennom Russland og over Storskog.

Norge vil gjerne vise at vi har så streng asylpolitikk at flyktningene ikke kommer. Hvis vi er strengest i Europa, lykkes kanskje politikken et stykke på vei.

Hvem er disse flyktningene som vi vil holde unna? Slike som forfedrene våre som før over til USA for 150 år siden eller noe sånt, eller kanskje som finlendere og kvæner som kom til våre kyststrøk når det ikke var nok å klare seg med der de bodde. Eller er det slike som alle i Finnmark og Nord-Troms som ble hjemløse høsten 1944 og måtte enten finne seg i å bli deportert sørover i Norge, eller gjemme seg på fjellet, i en tunnel eller et annet lurt sted.

Noen flykter fra krig. Noen flykter fra fattigdom. Verden er forferdelig urettferdig og vi er på feil side av urettferdigheten. Vi er en del av den. Så lenge vår del av verden er så mye rikere enn resten, vil det være strømmer av mennesker som vil hit. Det nytter ikke å si at vi skal hjelpe folk der de er, og bruke det som argument for å ikke ta imot de som kommer til oss og trenger hjelp. Vi må faktisk gjøre begge deler: vi når utrolig mye lenger med hjelpa når vi hjelper folk i sitt nærmiljø, men det fratar oss ikke fra ansvaret for å hjelpe dem som er nær oss.

Heldigvis finnes det mange godhetstyranner i samfunnet vårt. Enkeltmennesker, organisasjoner, menigheter osv. Jeg vil gjerne hylle godhetstyrannene i Kirkenes – de som prøvde å hjelpe her for et års tid siden.

Så får vi være en smule optimistiske etter gårsdagens stortingsvedtak: kanskje er vi et samfunn som er litt mer positiv til lidende medmennesker enn vi fryktet.

Kanskje innser vi tross alt at alle mennesker er like mye verd og har nøyaktig de samme rettighetene, enten de er født med sølvskje i munnen eller ikke.

Det finnes mange årsaker til at folk kommer til oss. Jeg tror vi må innse at verden er blodig urettferdig. Og vi er på feil side av urettferdigheten. Hvis ikke vi klarer å få til bedre fordeling av verdens goder, kan vi komme til å måtte snakke om migrasjon, i tillegg til at folk flykter pga. krig. Global oppvarming er en del av dette. Mange steder tåles ikke en halv meters stigning i vannstanden.

Kirkeasyl er ingen ordning. Det er en nødløsning. Myndighetene bestemmer hvordan de skal behandle det.

Vi forventer at myndighetene anerkjenner kirkefreden. Som kirke må vi vise menneskene respekt, men vi må være redelige med vår kommunikasjon til de som er i kirkeasyl. Kirkeasylet kan ikke være noe annet enn en midlertidig nødløsning.

Det er stor samstemmighet i stortinget om flyktninge- og asylpolitikken. Jeg savner rett og slett at vårt folk i større grad klarer å være rause med mennesker som har det vanskelig – uansett hvor de er.

Samefolkets dag

AVISKRONIKK I AVISA NORDLAND, 6. FEBRUAR 2017
AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

Gratulerer med samefolkets dag og jubileum!

I år er det 100 år siden det første samiske landsmøte ble holdt i Metodistkirken i Trondheim. Det var første gang i historien nordsamer og sørsamer fra forskjellige land kom sammen til et stort møte for å drøfte felles saker.

Det er spesielt å tenke på at det var en samisk kvinne, Else Laula Renberg, som var den som fikk dette møte i stand, og de som inviterte til møte var alle kvinner. Else Laula var virkelig den første samiske aktivist og politiker. Jeg er så heldig at jeg får være med å markere dette i Trondheim 6. og 7.12. Da skal vi også innvie et samisk alter i Nidarosdomen, og feire jubileumsgudstjeneste med kongeparet til stede samme sted. Sør Hålogaland bispedømme har et særlig ansvar for det lulesamiske språk og kulturområde, og det er på bakgrunn av dette biskopen har oppgaver ved markeringen i Trondheim.

I 1992 ble 6.2. vedtatt som samenes folkedag eller nasjonaldag, og i 1993, FN's urbefolkningsår ble den feiret for første gang.

Naturligvis er denne dagen viktig for den samiske befolkning, og det er gledelig å se den utvikling og oppmerksomhet dagen etter hvert har fått. Men jeg har også lyst til å påpeke hvor viktig denne dagen er for hele Norges folk. I mitt arbeid som prest har jeg i flere år vært med å arrangere gudstjenester på samefolkets dag. Jeg har sett hvor viktig disse gudstjenestene har vært for de som kanskje for første gang fikk høre sitt eget språk i kirka eller fikk synge salmer med bilder og tekst og melodi fra samisk kultur. Men det har også vært viktig for oss som ikke er samer. Vi har blitt beriket av å oppleve fellesskapet på tross av etnisitet, og også ved plutselig å være de som er en minoritet, de som ikke forstår.

De siste årene har vi i kirka i vårt bispedømme jobbet mye med å synliggjøre det samiske, også der hvor det ikke er noe åpent samisk miljø. Dette tror jeg er svært viktig. For det er når storsamfunnet har som politisk målsetting at en minoritet skal synes, og legger til rette for det, AT minoriteten blir synlig. Når samisk språk og kultur bare lever i de samiske miljøene mister den noe av kraften den kan representere i storsamfunnet. Særlig er samenes historie og kompetanse som primærnæringsfolk viktig for hele samfunnet. I samfunn som blir mer og mer tekniske og vitenskapelige og profesjonelle, og fjerner seg fra naturen, er det lett å tro at vi mennesker skal forbruke naturen og ikke forvalte den. Her vil samenes forhold til fjell, hav og dyr være en viktig premissleverandør for å tenke annerledes.

Samene er en minoritet i vårt land. De har fått oppleve på svært tragiske måter hvordan deres språk og kultur ble tatt fra dem av det norske storsamfunnet. Mange av sårene fra denne tiden er svært levende fortsatt. Så blir det desto viktigere at vi løfter frem at det samiske, historie, kultur, språk, levemåte, religiøse tradisjoner, har mye å tilføre det norske samfunn og det norske i Den Norske kirke. Markeringen av Samefolkets dag og jubileum er en god anledning til å gi det samiske rom i hele vårt samfunn.

Samefolkets erfaringer med å være en minoritet gir oss også kompetanse på hvordan minoritetsgrupper generelt opplever sin situasjon. Dette er en viktig kunnskap som både samfunnet og kirken trenger kunnskap om, og jeg vil anbefale å lytte til de samiske stemmer som nettopp fokuserer på dette.

Å feire samefolkets dag er viktig for oss alle. Denne dagen hjelper oss rett og slett til å ha målet om inkluderende samfunn klart for oss.

Igjen gratulerer med dagen!

Martin Luther og Hans Nielsen Hauge – aktuelle i dagens samfunn?

OM SAMFUNNSANSVAR, VERDIER OG ENTREPRENØRSKAP,

ÅPNING AV SEMINAR PÅ NLA GIMLEKOLLEN, KRISTIANSAND, 14. MARS 2017

AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Jeg har sett frem til dette seminaret. Det er et høyaktuelt tema, med utgangspunkt i de to personene som antagelig har hatt størst innflytelse på norsk kirkeliv de siste 500 årene, Martin Luther og Hans Nielsen Hauge. Begge har en stor produksjon av litteratur bak seg. Jeg har derfor slett ikke lest alt de har skrevet, men det jeg har lest er overraskende aktuelt.

To besøk på mitt kontor av to personer, danner noe av bakteppet for dette seminaret. Det ene var Sigbjørn Ravnåsen som tok kontakt med tanke på et samarbeid med Haugeinstituttet for et arrangement i samarbeid med bispedømmet. Det var et svært nyttig møte. Vi skulle så gjerne hatt Sigbjørn her med hans store kunnskap og engasjement. Slik gikk det ikke. Som dere kjenner til døde Sigbjørn for kort tid siden. Men om Sigbjørns gjerning her på jorden er ferdig, er sporene og etterveksten av hans arbeid fortsatt merkbart.

Det andre besøket var av NHO ved Siri Mathisen. Vi var også enige om at vi burde arrangere noe sammen.

Når vi så kombinerer Haugeinstituttet, NHO i Agder, Bispedømmet, og ikke minst alle interessante foredragsholdere fra ulike deler av academia i Bergen, Oslo og Kristiansand, og for ikke å glemme med en fra den organisasjonen som har betydd mye i mitt liv, Laget, er det ikke rart at mine forventninger til denne dagen er høye. Timingen er god, når vi nå markerer 500 år siden at Luther slo opp sine 95 teser i Wittenberg.

To betraktninger rundt verdier

Temaet for dagen dreier seg om verdier. Jeg har lyst til å knytte min tilmålte tid til to verdier som Hauge var opptatt av. Den

første vil jeg illustrere med et sitat fra en kjent barnebok, Den lille prinsen.

Jeg har fortalt disse enkelthetene om asteroide B 612 og oppgitt nummeret på grunn av de voksne. De voksne elsker tall. Hvis du forteller dem om en ny venn, spør de aldri om vesentlige ting. De spør aldri: «Hvordan er stemmen hans? Hva er det helst han vil leke? Samler han på sommerfugler?» Nei, de spør: «Hvor gammel er han? Hvor mange søsken har han? Hvor meget veier han? Hvor meget tjener faren hans?» Og da først tror de at de kjenner ham. Dersom du sier til en voksen: «Jeg har sett et nydelig rødt steinhus med geranier i vinduene og duer på taket,» så kan de slett ikke tenke hvordan det ser ut. Du skal si; «Jeg har sett et hus til hundre tusen franc.» Og da vil de rope: «Å, så nydelig det er.»¹

Hvor vil jeg hen? Det handler om hvordan vi ser på arbeidet, og hva som virkelig har verdi. Hvorfor skal vi arbeide? Er det et spørsmål om å tjene mest mulig? Både Luther og Hauge ville svart ja på spørsmålet. «Å arbeide er et spørsmål om å tjene.» Men, ville de begge fortsatt: «Å tjene handler ikke om å tjene mest mulig penger, men om å tjene sin neste.» Dette er etter min mening svært aktuelt for dagens syn på arbeid. Tjenesten har snudd fra vår neste som fokus, til et spørsmål om kroner og øre. Viktige ting har gått tapt siden Luther og Hauges tid.

For begge handlet det om et kall. For Luther var også det sekulære arbeidet en tjeneste for Gud. Det tyske ordet for yrke; Beruf, kommer av ordet rufen som betyr å rope eller kalle.

I den Augsburgske bekjennelsen (Den lutherske bekjennelsen fra reformatorene) sier i artikkel XVI «Om de borgerlige ting»

«Om de borgerlige ting lærer de at lovlig borgerlige ordninger er Guds gode gjerninger at det er tillatt for kristne å styre embeter ... gjøre forretninger etter loven ... og ta kone eller mann til ekte.»

Poenger er: Du tjener Gud i din yrkesutøvelse. Ikke noe av livet ditt skal leves utenfor Guds plan. Det er en del av forvalteroppdraget Gud gav mennesket. Det er Luthers syn på et sekulært arbeid... (sitat Schilling...)

Hauge fortsetter i Luthers ånd. Når vi arbeider skal vi ha både Gud og vår neste for øyet. La oss derfor arbeide, om vi klarer det, både dag og natt, for å skaffe tilveie det nødvendigste for livet og for å hjelpe vår neste i all slags livsfare, dog må vi arbeide for vår nestes sjel. (s. 69)

Det var også i Hauges tenkning et element av å fordele gavene rettferdig og begrense de rikes makt: Vi skal forvalte vårt gods slik at det fremtrer som de rettroendes sanne og tro husholderskap og gjennom det skal vi stoppe de rikes overdådighet og forhindre deres onde virksomhet.²

Hauges program var i tråd med Pontoppidans: «Kjære barn! Vil du ikke gjerne være lykkelig på jorden og bli salig i himmelen?»³

At arbeidet gir glede her i livet, er ikke Hauge i tvil om. I i boken «Christendommens Lærdoms Grunde fra 1804, skriver han: Gud kan så visst gi oss velsignelser, både åndelig og legemlig, uten at vi arbeider, men det å ikke arbeide er mot hans råde. Det ved å arbeide at vi bereder grunnen for hans velsignelser.⁴ Et spennende spørsmål er: Hva er arbeidets stilling i himmelen? Blir det den evige hvile fra alt arbeid, eller skal vi arbeide også i himmelen? Jeg kjenner ikke Hauges forfatterskap godt nok til at jeg kan svare på hva Hauge ville svart, men jeg tror for min del at vi kommer til å arbeide også i himmelen. For arbeidet, kulturoppdraget, er gitt før syndefallet og er ikke en konsekvens av fallet. Også i Edens hage skulle mennesket dyrke og foredle

skaperverket. Mesteparten av sitt liv, hadde Jesus et vanlig yrke. Det er stor forskjell på gnostisisme, som fornektet kroppsarbeid, og den jødiske og kristne oppvurderingen av arbeidet som har en verdi i seg selv. Det er det store perspektivet på det kristne synet på arbeidet. Arbeidets verdighet er en viktig verdi vi fortsatt må kjempe for i Luthers og Hauges ånd.

Den ande verdien

Når det gjelder den andre verdien, har jeg lyst til å peke på en annen forfatter, Sørlandsdikteren Gabriel Scott. Sitatet er hentet fra den fornøyelige boken «Det gylne evangelium». Det kommer ikke an på å eie, det kommer an på å være tilfreds. Nøysomheten, det er veien til fred – fred med nesten og med seg selv. Nøysomheten har til overs for andre, nøysomheten avler kjærlighet – lær menneskene nøysomhet, og nid og begjær vil forsvinne som dugg.⁵

Nøysomheten var en viktig verdi for Scott. Følgende ord står derfor på minnesmerket (sjøvarden) over Scott ved Høvåg kirke, også det et sitat fra Scott: «Den nøisomme har det opladte sinn».

At Hauge også står for nøysomhet, er det ingen tvil om. Sentralt står ordene hos Paulus «Gudsfrykt med nøysomhet er en stor vinning (1. Tim 6,6).» Dag Kullerud summerer derfor opp Hauges syn på denne måten:

«Vær flittige, hver i sitt kall. La ikke dovenskap og ødselhet få makt, men arbeid. Spar ikke på liv eller gods når det gjelder Guds ære, så skal dere få hundre fold igjen.»⁶

Vi kunne sagt mye om behovet for nøysomhet. Nøysomhet er en undervurdert verdi i 2017, en verdi vi bør blankpusse vi som lever i verdens rikeste land. I møtet med klimatrusselen og overforbruket, er det ingen tvil om at nøysomhet er en av de viktigste nøklene til å lykkes. Dessuten tror jeg at nøysomhet er en langt bedre vei for oss nordmenn til det gode liv enn stadig økt materiell velstand. Nøysomheten må imidlertid ikke kombineres med gjerrighet og forakt for skaperverket slik at man ikke gleder seg

Skriften alene: Om Luthers skriftforståelse – og vår

LITTERATURHUSET FREDRIKSTAD, 15. MARS 2017

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

over Guds gode gaver. Nøysomheten kombineres med forvalter-tanken som ikke bare har en selv innenfor horisonten, men også vår neste.

Kontekstuelt bidrag

Hvordan står det så til her i Kristiansandsområdet? Hauge reise som kjent mye rundt i Norge. Han var blant annet i Kristiansand i 1798. Han beskriver dette området som vi nå befinner oss slik: I områdene mellom Stavanger og Kristiansand var det med unntak av egnen ved Lista, få som hadde lyst til åndelig beskjeftigelse. De var mer til ondskap og sanselig fornøyelser. Liten vilje til å arbeide og selvopptatthet vekslet om hverandre, det siste så jeg flest spor av øst for Kristiansand, mellom Arendal og Skien.⁷

Er det da håp for oss? Hauge endret antagelig oppfatning. Han kjøpte et boktrykkeri her i byen, og det han ikke fikk til i Østfold, (å lage et saltverk), lykkes han så godt med i Lillesand, at han bygde et til.

Vi skal på dette seminaret dessuten beskjeftige oss med noe som Hauge satte svært høyt:

Gud tilgir og utdeler nådegaver. Den første og beste nådegaven vi kan få er opplysning. De fleste har velerfart hvordan det er å arbeide til ingen nytte, det kommer intet ut av det, ofte på grunn av liten kunnskap. Får man derimot den rette opplysning om saken, går det straks lettere og man får utrettet dobbelt så mye. Således også i det åndelige liv.⁸

Med en slik vurdering av kunnskapens betydning, tror jeg at å lytte til dagens foredrag, vil gi oss stort utbytte. På bispedømmets vegne: Takk for at dere stiller i dag. Vi gleder oss til dagens seminarer

¹ Saint-Exupéry, Den lille prinsen, s. 15, Århundrets bibliotek. Bokklubben,

² Kullerud, Dag, «Hans Nielsen Hauge – Tekster i Urvalg, Verdens hellige skrifter», Bokklubben 2012, s. 108 ³ Ibid s. XII ⁴ Ibis s. 106 ⁵ Scott, Gabriel Det gygne evangelium ⁶ Kullerud s. 31 ⁷ Ibid s. 2388 Ibis s. 272

Det eksistensielle utgangspunkt

Alt arbeid med Martin Luther må starte der han selv startet, nemlig i den eksistensielle nøden Luther så i sitt liv og i virkeligheten rundt seg. Han levde i en dramatisk overgangstid der verdensbilder ble rokket, nye erkjennelser vokste frem, med store politiske og økonomiske omveltninger i samfunnet, sterk utvidet pengeøkonomi med en økende urbanisering som førte til økt grådighet og utbytting, sult, nød og elendighet og en kontinuerlig maktkamp mellom fyrstene og keiseren. Omveltningene var så store og kirken så svak at en apokalyptisk ånd spredde seg der en forventet verdens snarlige sammenbrudd og Jesu gjenkomst til dom. Helt sentralt sto spørsmålet etter Gud som virket taus, selv i en så dramatisk situasjon, og ikke minst hva utfallet ville bli for den enkelte i den kommende dom.

Luthers sentrale eksistensielle nød dreide seg derfor om dødens virkelighet, djevelens og det ondes tilsynelatende overveldende makt og sin egen utilstrekkelighet i å leve det enkle, men svært krevende budet om å elske sin neste som seg selv - alle tre sentrale eksistensielle temaer i de fleste tider og på de fleste steder.

Luthers grunnleggende spørsmål var derfor hvordan han kunne oppnå frigjøring fra død, djevel og synd, spisset til ropet etter nåde.

Kirken forholdt seg selvfølgelig til disse spørsmålene og ga ham omfattende råd og lister med krav som han skulle oppfylle og som skulle sikre ham nåde både i dette og det neste livet. Men Luther mente å observere et så stort forfall i kirkens ledelse og deres forvaltning av eiendommer og livsførsel, at han var svært skeptisk til om kirkeledelsen kunne hjelpe ham. Han så en

tredobbel agenda fra deres side: Først å berike kirken, dernest ved å berike kirkeledelsen og så for det tredje å bruke nødstedte menneskers religiøse lengsel til å sikre seg disse rikdommene gjennom lærestrukturer og konkrete tiltak som avlatshandel.

Luther var professor i bibelfag og studerte og leste hele Skriften i mange år på fulltid, under streng religiøs praksis og askese. Hans religiøse lengsel og søking fant han presist uttrykt hos salmisten i form av en bønn:

«Jeg er din tjener, gi meg innsikt, så jeg kan kjenne dine vitnesbyrd» (Salme 119, 125). Han fant ikke svar i kirkens praksis, og lette - vi må kunne si desperat - i Skriften etter svar.

Ordet og ordene

Luther håpet at svaret han lette etter måtte finnes i Den hellige skrift. Her var han påvirket av samtidens generelle kulturklima der man i renessansens ånd søkte kildene bakenfor aktuelle tolkninger og forståelsesformer. Men hvordan kunne han finne Skriftens svar på sine spørsmål? Luther var jo vel kjent med at en ikke ville finne Skriftens svar bare ved å lese den som en alminnelig bok. Skriftene må vurderes og tolkes. Den tyske Luther-forskeren Gerhard Ebeling sier det slik:

«Et formalt skriftprinsipp er problematisk. Det kan gjøre Skriften til en trykkende lov. Skal Skriften alene ha gyldighet, da er åpenbart alt avhengig av hvordan dette blir forstått og blir fortolket» (Ebeling, side 80)

Luther er som vanlig saftigere i språkbruken:

«Skriften har en voksende nese som gjennom vilkårlig fortolkning på forskjellig vis forandrer og ødelegger Skriftens ansikt» (Ebeling, side 81).

Vi ser dette tydelig i hans fortaler til bibeloversettelsen der han rettleier leseren i forståelsen av skriftene. I innledningen til Det nye testamente sier han:

«Det hadde vært rett og rimelig om denne bok gikk ut uten noen som helst fortale og uten noe fremmed navn, at den bare bar sitt eget navn og talte for seg selv. Men siden mange slags fortolkninger og fortaler har ført til at de kristne ikke lenger vet forskjell på evangelium og lov, på nytestamente og gammeltestamente, gjør situasjonen det nødvendig med en retningsviser og fortale». (Fortale til NT, i Levende Luther, side 41).

I sin «Undervisning om hvorledes de kristne skal forholde seg til Moses, heter det:

«Men bandittene våre kommer styrtende og sier alt det de leser i Moses: «Der taler Gud, det kan ingen nekte for, derfor må man holde det!» Så stemmer pøbelen i: «Hei, har Gud sagt det, hvem vil da si imot?» Dermed lar de seg drive som grisene til trauet .... Og nu for tiden er det nok av store predikanter som bommer fordi de ikke vet hvordan de skal preke over Moses. De er helt fra seg, tuter, bærer seg og truer, plaprer omkring blant folk: Guds ord, Guds ord .....» (Levende Luther, side 120)

Luther oppdager at for å forstå Skriften og la den svare på den eksistensielle nød, kan han verken lese den rett frem – det blir helt tilfeldig – eller allegorisk, det er å finne en åndelig mening bak det som står utlevert til predikanten og kirkens fortolkninger, eller som et moralskrift der sannhet er skjult. Skriften skal leses som den er, men tre hovedprinsipper må gjelde når en skal vurdere det som står skrevet:

For det første må skriftet forstås ut fra hvem den er skrevet av, som det tydelig fremgår av fortalene til Hebreerbrevet, Jakobs brev, Judas og Johannes Åpenbaring:

«Hittil har vi behandlet de rette, sikre hovedbøker i Det nye testamente. De fire som nå følger, har derimot tidligere vært annerledes ansett.

Dette brevet til hebreerne er ikke skrevet av St. Paulus eller noen annen apostel, han taler om apostlene som en elev.

Men denne Jakob gjør ikke noe annet enn å forkynne loven og dens gjerninger og føyer det ene til det annet i et slikt rot at jeg tror det må være en eller annen god og from mann som har samlet enkelte utsagn av apostlenes disipler og har kastet dem på papiret.

St. Judas er et utdrag eller en avskrift av St. Peters annet brev og taler om apostlene som en elev lang tid etter.

Med Johannes Åpenbaring mangler den mer enn én ting på at jeg kan holde denne bok for apostolisk eller profetisk. For det aller første og aller viktigste gir ikke apostlene seg av med syner, men profeterer klare og tørre ord .... Det er så ille at jeg i hvert fall ikke kan finne spor av at det er Den hellige Ånd som har laget den ... Det er også flere av kirkefedrene som har forkastet denne bok» (sitert etter Lønning, side 81-86).

For det andre hvem den er skrevet til:

«Det er sant at Moses har gitt dette bud og har talt til folket på denne måten, men vi er ikke dette folk som Herren talte det til .... Men Guds ord og Guds ord, fru Blom, jeg må vite og gi akt på hvem Guds ord sies til! Ordet har skjedd på mange måter fra begynnelsen av, og derfor må man ikke bare se etter om det er Guds ord, om Gud har sagt det. Viktigere er det å se etter hvem det er talt til, om det treffer deg eller en annen ... Jeg skal se på det som gjelder meg, som sagt til meg, som han formaner og krever meg til regnskap med» (Undervisningen om Mosebøkene, side 121 og 123).

Og for det tredje og aller viktigste, må en vurdere hva skriftordet sier om forholdet til Ordet, som er Jesus Kristus og evangeliet som Han forkynner.

«På denne måten er det at Det gamle testamente blir forstått rett: når man tar vare på profetenes skjønne utsagn om Kristus, når man fat-

ter og merker seg de gode eksemplene, og når man bruker lovene etter som det passer og de er til gagn for oss» (Luther: Om Moseloven, Lønning s125f).

Luthers grunnleggende skriftforståelse er at å tolke skriften i lyset av Ordet, av skriftens guddommelige åpenbaring og egentlige sak. Ordet er Kristus og kjernen i nøtten. De ytre ordene er skallet som må knekkes for å finne denne kjerne. Bare slik kan en skjelve mellom Ordet, det levende og skapende, og ordene, de skriftlige nedtegninger i Bibelens bøker

Jeg vil komme nærmere tilbake til hva Ordet er, men la meg først ta en liten omvei og minne om hva Bibelen som skriftsamling egentlig er.

Hva slags bok er egentlig Bibelen?

For Jesus og disiplene er Skriften det vi kaller Det gamle testamente. Jesus tolker disse skriftene slik at han selv er den lovede Messias. Vi har overtatt denne forståelsen fra dem som gikk sammen med ham og så hans gjerninger og hans død på korset. Men først og fremst ble de formet av møtene med den korsfestede som den oppstandne og hans utsendelse av dem til alle folkeslag, manifestert i budskapet de fikk overlevert på pinsedag. Peters preken er en tolkning av de gamle skriftene i lys av Jesu oppstandelse, og han formulerer kirkens kjernebudskap om Den treenige Gud slik:

«Denne Jesus har Gud reist opp, det er vi alle vitner om. Han ble opphøyd til Guds høyre hånd og mottok fra sin far Den hellige Ånd som var lovet oss, og den har han nå øst ut, slik dere ser og hører ... så skal hele Israels folk vite forvist: Denne Jesus som dere

(For den rette tolkning må vi spørre hvem «dere» er i dette utsagnet, ikke minst på grunn av dets virkningshistorie. «Dere» må være befolkningen i Jerusalem 53 dager tidligere og ikke det jødiske folk som helhet slik både kirkefedre, Luther og seinere tiders antisemitter har hevdet ved å gjøre jødefolket kollektivt ansvarlig i all tid for Jesu korsfestelse). *korsfestet, ham har Gud gjort til både Herre og Messias» (Apg 2, 32-33+36).*

Det skjer så to prosesser i kirken som er grunnlaget for den samlingen av skrifter som vi kaller Det nye testamente. Begge prosesser er formet av at urkirkens forventning om jordens undergang og Jesu annet komme i deres samtid, ikke skjer.

Først begynner apostlene å kommunisere skriftlig med det voksende antall forsamlinger over store geografiske avstander, først Paulus i brev til forskjellige menigheter og litt senere skriftlige fortellinger om Jesu liv og virke, i det vi kaller de fire evangeliene. Dette var avsluttet på slutten av det første århundre, 30-60 år etter pinsedag, og mens det meget godt kan ha fortsatt levd mennesker som hadde opplevd Jesus og begivenhetene i Jerusalem i år 33.

Mange tradisjoner fantes og kirkeledere fortsatte å skrive brev og traktater. Det tok 300 år til før det ble allmenn enighet om at den samling av skrifter vi i dag har i Det nye testamente er å regne som kirkens kilde for kirkens bekjennelse. I disse tre hundre årene var det kirken som bevarte og anvendte skriftene fra den første generasjonen kristne og som gjorde dem levende gjennom lovprising, trøst og formaning, men først og fremst som rettledning i tolkningen av Den treenige Guds handlinger for dem og med dem i Jesus Kristus. Da hadde det vi kaller Det gamle testamente blitt samlet rundt år 250 etter Kristus.

Den grunnleggende erkjennelsen av Skriftens karakter som følger av denne historiske realiteten, er at det er fortellingen om og budskapet til og om den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus som gir skriftene deres autoritet, ikke omvendt. Jesus er først, Skriften deretter, for å si det noe tabloid.

I takt med kirkens utbredelse vestover og posisjon i keiserrikets vestlige hovedstad i Roma, oversatte Hieronymus på pavelig oppdrag hele det som nå var besluttet å være den skriftsamling kirken skulle holde seg til, til latin - som ble ansett som datidens folkespråk. Den fikk derfor navnet Vulgata. Han begynte dette arbeidet i Roma og fullførte det i Betlehem fra 382 til 405. I tillegg til de skriftene vi har i vår Bibel, inneholder denne også de såkalte apokryfe skriftene, det vil si bøkene som ble til mellom bøkene i vårt gamle testamente og det nye testamente. Det var en revidert utgave av Vulgata som Gutenberg trykket i 1456. Ved konsilet i

Trient ble det besluttet at Vulgata var kirkens offisielle bibel og en revidert utgave ble utgitt i 1592 (Vulgata Clementina). Dette er fortsatt den offisielle versjonen av Bibelen i den romersk-katolske kirke, dog noe modifisert i 1979 (Nova Vulgata).

Parallelt med denne prosessen gikk prosessen med å uttrykke Skriftens budskap i en felles bekjennelse. Først kom den apostoliske trosbekjennelse, som vi bekjenner i kirken hver søndag og som vi finner i tilnærmet vår form (den gammelromerske bekjennelse) i det andre århundre. Den beskriver i kortform evangelienes, Paulusbrevene og Apostlenes gjerningers fortelling. Det var behov for en bekjennelse som i tillegg tolket disse begivenhetene på en for samtiden forståelig form, og særlig uttrykte dybden i forståelsen av Jesus som sann Gud og sant menneske. Dette ble den nikenske bekjennelse som vi bekjenner ved store anledninger som f.eks. 1. juledag. Den ble endelig vedtatt på et kirkemøte i Efesos i 431 (Nikea 325, Konstantinopel 381).

Det er dette samsynet mellom Bibelen som en samling skrifter og forståelsen av kjernen i disse skriftene gjennom bekjennelsesdannelsen, som er nøkkelen til Luthers og den økumeniske kirkes grunnleggende forståelsen av Skriften. Skriften gir kirken dens oppdrag og kirken tolker Skriftens innhold. Dette kan sees som et sirkelresonnement, men kirken har snarere forstått det som en kontinuerlig dialektikk mellom Ordet og ordene.

Et eksempel på dette er den store striden i andre halvdel av det første årtusen om billedforbudet, det andre budet i den opprinnelige rekken av de ti bud:

«Du skal ikke lage deg gudebilder, ingen etterligning av noe som er oppe i himmelen eller nede på jorden eller i himmelen eller i vannet under jorden».

Billedstormerne, eller den ikonoklastiske fløy, mente at bare korset kunne avbildes i lydighet mot budet. I 754 holdt Konstantin V et ikonoklastisk konsil som uttalte: «Vi erklærer enstemmig at ethvert bilde, laget i et hvilket som helst materiale med malerens syndige kunst, skal støtes og fjernes og forbannes bort fra den kristne kirke». Striden var svært alvorlig og truet med å splitte kirken. I 842 ble striden avsluttet ved at den siste ikonoklastiske keiser døde, og etterfølgeren fulgte ikke opp kampen for billedforbudet.

Saken dukket opp igjen i det vi kaller reformasjonens venstre fløy og i den reformerte kirke, noe en tydelig ser i den reformerte hovedkirken i Genève. I reformasjonens første århundre i Norge ble også svært mye bilder ødelagt. Det er vel også riktig å si at en tradisjonelt bedehus i stor utstrekning på dette punktet er nært knyttet til den reformerte tradisjonen.

I Luthers katekismer er dette andre budet utelatt og Luther gikk hardt i rette med billedstormerne.

I den lutherske tradisjonen er heller ikke de apokryfe bøkene med i Bibelen.

Bibelen – Guds inspirerte ord?

I den lutherske kirke utviklet det seg på 1600-tallet en dominerende retning som kalles den lutherske ortodoksien, i stor utstrekning formet i opposisjon til den romersk-katolske kirke og med de europeiske religionskrigene i det første hundreåret etter reformasjonen som kontekst og bakteppe. Her formulerte en det som ble kalt «verbalinspirasjonsteorien» om Bibelens skrifter. En forsto 2Tim 3,16 slik at hvert enkelt ord i Bibelen er guddommelig inspirert og derfor ufeilbarlig i alle ting:

«Hver bok i Skriften er innblåst av Gud og nyttig til opplæring, tilrettevisning, veiledning og oppdragelse i rettferd, så det menneske som tilhører Gud, kan være fullt utrustet til all god gjernings».

Men ved gjenoppdagelsen av Luthers skrifter på slutten av 1700-tallet og derav økt bevissthet om Skriftens tilblivelse og tolkningshistorie, erkjennelsen av at den lutherske ortodoksien brukte mange krumspring for å få alt til å stemme med det læresystem man etablerte og etterhvert de nye erkjennelser i verdensbilde, samfunnssyn og naturvitenskap - mistet denne forståelsen sin oppslutning. Den dukket imidlertid opp igjen på midten av 1800-tallet og fikk fornyet styrke i USA ved begynnelsen av forrige århundre i møte med de nye, vitenskapelige gjennombrudd. Ikke minst ble den nye pentekostale vekkelsen – i tradisjonen fra reformasjonens anabaptister eller gjendøpere - et viktig miljø for dette synet. Det er naturlig siden de hevdet seg å bygge bare på Bibelen og legger liten vekt på kirkens bekjennelse slik den vokste frem i kirken. Her ble det satt opp en uoverstigelig motsetning mellom den nyere naturvitenskap og Bibelen. Så sterk var og er denne bevegelsen i USA at selv en luthersk kirke som Missouri-

synoden sluttet seg til dette og fornyet den lutherske ortodoksiens verbalinspirasjonslære. I Missourisynodens grunnlag (i dag med en misjonsstasjon i Norge under navnet Messiaskirken) fra 1957, heter det at «Bibelen som de hellige skrifter er i alle deler og ord ufeilbarlige sannheter, også i de deler som behandler historiske, geografiske og andre sekulære forhold» (Doctrinal Declarations, utgitt i 1957). I dag er dette tonet noe ned i den forstand at en bare sier at Bibelen er Guds «inerrant» (ufeilbarlig) and «infallible» (ufeilbarlige) Ord.

Andre grupperinger i USA, med avstikkere også i Norge og i vårt lokalsamfunn, hevder at en må velge f.eks. mellom Darwin og Bibelen og gjør forestillingen om at Skriften besvarer spørsmålet om jordens opprinnelse med 6 dager for ca 6000 år siden til et bekjennessspørsmål, og til og med grunnlag for å etablere egne, såkalte «kristne» skoler.

Dette er meget langt fra hovedstrømmen i den lutherske teologi slik det f.eks. uttrykkes hos MFs stifter Sigurd Odland:

«Det er overalt kun de frelseshistoriske kjendsgjæringer og deres rette ethisk-religiøse tydning og anvendelse, som det fra den kristelige tros standpunkt viste seg nødvendig at have en sikker og paalitelig normativ fremstilling av. Udover dette omraade vil man derfor heller ikke være berettiget at udstrekke Skriftens inspirasjon og ufeilbarhed, og det vil saaledes, saavidt jeg forstaar, fra et kristelig standpunkt uden betenkelighet kunne medgives, at de hellige forfattere, hvor det gjelder utvortes historisk, geografisk, naturvidenskapelig o.l. art, ikke har været hævet over den almenmenneskelige erkjennelses skranker» (Sitert av Per Lønning i Frihet til tro, side 126).

Leiv Aalen, MFs professor i dogmatikk, uttrykker seg slik i et oppgjør med sin kollega Carl Fredrik Wisløffs bibelsyn:

«Der hvor man mener å kunne kvitte seg med den slags problemer (det er teologisk-vitenskapelig lesning av Skriften) ved å gripe tilbake til en bastant biblisme, der havner man i en herlighetsteologi som bare tilsynelatende ivaretar kristentroens elementære anliggender ... som den jevne mann saktens kan forstå, ... men som i realiteten undergraver Skriftens egen troverdighet ved å dyrke perifere eller endog helt unødige problemer som en hovedsak, for ikke å si salighetssak. Hvor man på denne måten operer med et inspirasjonsdogme som krever bokstavelig

tro på en bibelsk ufeilbarhet, der minner det kanskje mest om det gamle romersk-katolske motstykke hvor man i kraft av en pavelig ufeilbarhet «bebyrder samvittighetene» med unødige krav og forpliktelser som strider mot evangeliets frihet» (Aalen i Nome, side 223).

Dette er en erkjennelse som ligger dypt i den jødisk-kristne tradisjonen der menneskets fornuft og viten ikke sees som en motsetning til den åpenbarte troen på en Gud, men som komplementært. Den britiske over-rabbineren Jonathan Sacks sier det slik:

«Vitenskapen deler opp virkeligheten og ting for å se hvordan de virker. Religionen setter ting sammen for å se hva de betyr ...» (Sacks, side 2).

Han argumenterer overbevisende om hvordan darwinismen utdyper og beriker troen på Gud som skaper. Hans konklusjon på gjennomgangen av troens og den hebraiske bibelens forhold til Darwin (side 209 - 232), er som følger:

«Det tok 13.7 billioner år før det første menneske vendte sine tanker utover det fysiske univers og, på leting etter Gud, fant at Gud leter etter oss».

I vår tid kan vi se forskjellen mellom disse to grunnleggende synene på Bibelen ved å sammenlikne med ortodoks islams forståelse av Koranen:

«For muslimer er Koranen det bokstavelige Guds ord mottatt i diktat av profeten Muhammed i løpet av 22 år i hans morsmål arabisk og som han leverte videre til sine tilhengere. Koranen er islams fundament og den primære kilde for veiledning for muslimer i alle deler av livet, det være seg åndelig, juridisk, moralsk, politisk, økonomisk og sosialt» (Abdullah Saeed: Islamic Thought - An introduction, side 13, professor i Australia, utdannet i Medina).

Det er viktig at Koranen ikke er Guds eneste åpenbaring, Allah har kommunisert i skrifter til bestemte profeter, som Torahen gitt til Moses og evangeliene gitt til Jesus, men Koranen er den endelige åpenbaring og gir den korrekte versjonen også av hendelser omtalt i det vi kaller Det gamle og nye testamentet. Uten at dette betyr at det ikke innenfor islam er store diskusjoner og lærerretninger

om hvordan Koranen skal forstås i dag (jfr. sør-afrikaneren Farid Esack).

Det er denne forståelsen av Koranen som hellig i seg selv som ligger til grunn for den folkelige reaksjonen av vold mot dem som profanerer boken Koranen. Da er man kommet langt i å betrakte boken med ordene, og ikke dens budskap, som religionens kjerne. Denne måten å opptre på er ikke en anerkjent og akseptabel handlemåte for de fleste lærde muslimer, men er i en viss forstand den ytterste konsekvens av å se på en hellig skrift i seg selv som hellig.

Slikt sett, er det en åpenbar likhet mellom den ortodokse synet på Koranen i islam og de kristne biblisister, og deres beskyldning om vantro hos dem som ikke deler deres såkalte verbalinspirerte tolkning av Bibelen.

Min forgjenger Per Lønning sa det slik:

«En lære om bibelens ufeilbarhet hjelper ikke det minst dersom ikke bibelleseren har sin «lille bibel» å gå ut fra, det vil si bevisstheten om et sakssentrum som stiller enkelthetene i den bibelske boksamling på plass så alt annet må underordne seg evangeliet, nåden og Jesus Kristus .... Jeg kommer ikke i et forhold til Kristus ved et forhold til boken eller et forhold til formuleringene, men omvendt .... Kirken har ustanselig bruk for sin Bibel og sin bekjennelse, fullt vitende om at det denne bekjennelse bekjenner og denne Bibel bevitner, ikke er «Jeg tror på en ufeilbarlig bibel, eller jeg tror på et ord for ord ufravikelig formular», men «Jeg tror på Gud Fader, Guds sønn, Gud Den hellige Ånd. Vår trosvisshet og vår trosforpliktelse knytter seg til Ham vi tror på og hans løfter. Vårt forhold til vitnene er avledet fra, og underordnet, vårt forhold til ham. Vitnene peker, men det er synet som overbeviser, ikke hånden. Snur vi på dette rangforholdet, er vi ikke lengre gudsyndere, men avgudsdyrkere» (Per Lønning, side 138f).

Eller som professor Jan Olav Henriksen sier det i Vårt Land 4. mars:

«Det kan synes som enkelte tar til rode for «bibeltroskap» som nærmer seg bibliolatri – avgudsdyrkelse av Bibelen. Denne har som konsekvens at Bibelen i sin helhet skal følges koste hva det koste vil, selv om det, som det sies, enkelte ganger er vanskelig å tolke den.»

Skriften alene

Luthers store gjennombrudd kom da han skjønte at hele Skriften er inspirert av Den hellige ånd i den forstand at den i alt formidler evangeliet til menneskene. Det var dette som var kjernen i nøtten, Ordet i ordene. Det er derfor Skriftens hva som avgjør de enkelte bøkene og utsagnenes autoritet og normativitet. Der- som skriftordet strider mot evangeliet, er det evangeliet, og ikke ordene som har forrang. Ordet trumfer ordene.

«Guds evangelium er en god meddelelse, godt budskap som har lydt ut over hele verden gjennom apostlene, om en rett David, som har kjempet med synden, døden og djevelen og overvunnet dem. Dermed har han forløst, rettferdiggjort, levendegjort, frelst, stiftet fred og bragt tilbake til Gud alle som var fanget i synder, plaget av døden, overvældet av djevelen. Det har han gjort uten deres fortjeneste, hvilket de jubler over, takker Gud, lovpriser og fryder seg i all evighet» (Fortale til NT, Lønning, side 42). Evangeliet krever alene tro på (eller tillit til) Kristus, på at han har overvunnet synden, døden og helvete for oss og gjør oss fromme, levende og salige. Det gjør han ikke ved hjelp av våre gjerninger, men gjennom sine egne gjerninger, sin lidelse og død, for at vi skal ha hans død og seier til oss som om det var vi selv som hadde vunnet den» (Fortale til NT, i Lønning, side 45).

Gerhard Ebeling sier det slik:

«Det bokstavelige innhold er imidlertid nå ikke forstått som det historiske, men som det kristologiske innhold i teksten. Det betyr: Det egentlige innhold i salmene, det man skal holde seg til i arbeidet med dem, det er Kristus selv ... det er Kristus som er salmenes jeg» (Ebeling s 86).

Med Luthers egne ord:

«Andre går omveier og unnlater å komme til Kristus med teksten, som om de planmessig skulle flykte bort fra ham. Jeg derimot,

hver gang jeg har en tekst som for meg er en nøtt med alt for hardt skall, kaster jeg den straks mot klippen (Kristus) og finner den mest velsmakende kjerne» (Luther, sitert i Ebeling, side 86).

Og Inge Lønning:

«Dette gjør at i «det aller innerste inne i Luthers reformatoriske kristendomsforståelse er: solus Christus – Kristus alene. Bare ut fra dette sentrum kan man forstå den høyst konkrete og realistiske tale om ordet som lever og sprer seg» (Inge Lønning forord i Levende Luther, side 22).

Et levende Ord

Ordet blir levende for mennesker i sin lengsel etter livstolkning og søking etter mening og holdepunkt i eksistensiell nød, når en tydelig avskjærer seg fra å gjøre ordene autorative på feil måte og på feil område. Det er i den økumeniske kirke – i alle fall i vår tradisjon - allmenn enighet om at Skriften ikke har guddommelig autoritet i spørsmål knyttet til historiske spørsmål av allmenn karakter, naturvitenskap, geografi eller verdensbilde.

Det er ikke like entydig enighet når det gjelder Bibelens samfunnssyn og samfunnsideologi, selv om også mye er endret i vår forståelse siden antikkens samfunnssyn som Bibelen er så preget av. Det gjelder synet på slaver, på kvinner, på forholdet mellom rike og fattig, og på ulike minoriteter. Men fra tid til annen forsøkes dette samfunnssynet å bli revitalisert av enkelte grupperinger, etter min oppfatning ofte på måter som skygger for Ordet til fordel for en nokså tilfeldig utplukk av skriftsteder som underbygger bestemte oppfatninger. Dette skjer både til høyre og venstre i politisk forstand.

Men dersom vi kommer til Skriften for å møte Ordet om at Den treenige Guds bilde er den korsfestede og oppstandne Kristus, åpner den seg og blir et levende og transformerende Ord.

La meg gi et eksempel: I de såkalte townships i Sør-Afrika levde mange kvinner rammet av HIV/AIDS-epidemien som følge av seksuelle overgrep og mennenes utroskap. De var undertrykte som svarte i det hvite apartheid, som kvinner i et patriarkalsk samfunn, som voldtatte og som HIV-positive - den gang på

begynnelsen av 1990-tallet sterkt stigmatisert. Kunne Skriften gi dem noen svar? De leste sammen fortellingen i 2Sam 13 om Davids datter Tamar, som blir voldtatt av Davids sønn Amnon. For det første oppdaget de at et liv som deres var en del av Skriften og at Gud derfor måtte bry seg og kjenne til deres liv og forstå deres situasjon. Men de så også at både Absalon og David forsøkte å usynliggjøre henne og det som hadde skjedd. Men de merket seg at Absalom hevnet henne og drepte Amnon.

Slik så de at deres lidelse var synlig i den korsfestede Kristus, konkretisert i dette tilfelle i Tamar som var deres søster, og den oppstandne Kristus i anerkjennelsen av deres verd som ga livskraft til videre liv. Og mer enn det, deres lesning ble gjort levende i samtalegrupper over hele Afrika og i dag har de bidratt til at også dere, her på Litteraturhuset, får en berøring med det levende Ordet.

Det er dette er Ordet som gjør levende og som virker i kirkens bekjennelse, forkynnelse og sakramentsforvaltning. Det er dette Ordet som utrunder oss til nestekjærlighet og samfunnsengasjement for undertrykte, flyktende, sårede og ensomme mennesker.

Litteratur

Inge Lønning(red): Levende Luther – et utvalg av tekster, Land og Kirke 1967

Gerhard Ebeling: Luther, en innføring i hans tenkning, Land og kirke 1978

Farid Esack: The Quran - A user's guide, Oxford 2007

Inge Lønning (red): Frihet til tro, en bok om bibel og bekjennelse, Land og kirke 1980

Per Lønning: Bibel og bekjennelse – et apropos til norsk kirkelig debatt, i Inge Lønning: Frihet til tro

Martin Luther: Guds Ord, menneskers språk, Bibelselskapet 1983

Abdullah Saeed: Islamic Thought, London 2006

Rabbi Jonathan Sacks: The great partnership, New York 2011

Leiv Aalen: Hilsen fra en kollega, i Festskrift til John Nome, Luther 1974

Hvordan forholder lutherske kirker seg til Augustanas fordømmelsesutsagn i dag?

FOREDRAG VED RÅDSMØTET I NORGES KRISTNE RÅD, 27. MARS 2017
TRYKT SOM ARTIKKEL I LUTHERSK KIRKETIDENDE, NR. 11, 2017
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

Ved 500-årsmarkeringen for reformasjonen kan det være interessant å se nærmere på vårt viktigste lutherske bekjennesskrift, *Confessio Augustana (CA)* fra 1530 og de fordømmelsene som der finnes. Disse virker unektelig fremmede på oss i dag. Det er ikke slik vi snakker om troen, og heller ikke slik vi omtaler kristne som tenker og taler annerledes. Vi liker ikke fordømmelser, men vil heller uttrykke oss positivt. 1500-tallets teologiske sjargong er oss ganske fjern. Er det bare en fordel? Ja og nei. La meg som lutheraner først prøve meg på noe så håpløst som et forsvar for fordømmelsene.

Å bekjenne er også å avvise

Å si noe positivt er alltid også å avgrense seg negativt. Å bekjenne seg positivt til den kristne tro innebærer også å avgrense seg mot og avvise den motsatte tro. Den som ikke kan avvise, mangler også evnen til å bekjenne, eller i det minste til å tenke klart.

Å bekjenne troen har alltid handlet om det viktigste i våre liv, om Gud og mennesket og om verden, om skapelsen, frelsen og muligheten for fortapelse. For 500 år siden var dette i enda større grad enn i dag levende realiteter ikke bare for kirkens ledere men også for folk flest. Da er det kanskje ikke så underlig at språket blir tilsvarende preget av lidenskap.

1500-tallet var i det hele en tid for pasjon. Reformasjonen følger etter renessansen men denne epokens vektlegging av det sant menneskelige liv, inkludert følelsene og lidenskapen. Mye stod på spill både for reformatorene og deres motstandere. Retorikken på 1500-tallet var da også adskillig grovere enn den tempererte rasjonalitet som preget middelalderens teologiske diskurs hos eksempelvis Thomas Aquinas.

Fordømmelser klinger i våre ører som fanatisme, og det er farlige ting, ikke minst i religiøs kontekst. Det vet vi mye om i dag. Ordet fanatisme henger da også sammen med «fanum», latinsk for «tempel». Men finnes det en godartet «bekjennelsesfanatisme»? En lidenskap for sannheten som gir seg uttrykk i at det som oppfattes som løgn, blir tydelig avvist?

Avvisningen tar på 1500-tallet form av forbannelse. Men har ikke kirken talt slik også tidligere? Jesus sier: Men den som lokker til fall en av disse små som tror på meg, han var bedre tjent med å få en kvernstein hengt om halsen og bli senket i havets dyp. Ve denne verden som lokker til fall! Forførelsene må komme, men ve det mennesket som de kommer fra! (Matt 18,6f).

Her følger noen andre eksempler:

- Gal 1,8: Men om vi selv, ja, om en engel fra himmelen skulle forkynde dere et annet evangelium enn det vi forkynte dere, forbannet (anathema) være han!
- 1 Kor 16,22-24: Den som ikke elsker Herren, forbannet (anathema) være han! Marana ta! Herren Jesu nåde være med dere! Min kjærlighet er med dere alle i Kristus Jesus.
- Teksten fra Nikea i 325 (forløperen for Den nikenske trosbekjennelse fra 381/431) hadde med noen avsluttende anathema-formuleringer: Men de som sier: «Det var en tid da han [Jesus Kristus] ikke var;» og «Han var ikke før han ble skapt;» eller «Han er av en annen substans» eller «essens,» eller «Guds Sønn er skapt,» eller «foranderlig,» eller «endringsbar» - de er fordømt (anathema) av den hellige katolske og apostoliske kirke.
- Den athanasianske trosbekjennelse (ca år 500) slutter slik: «Dette er den katolske tro. Den som ikke oppriktig og fast har denne tro, kan ikke bli salig.»

- Også andre bekjennesskrifter fra 1500-tallet har liknende fordømmelser som CA:
- Tridentkonsilet (1545-63) sammenfatter sine læreutsagn med fordømmelser mot den som holder seg til protestantenes lære slik: ... han være forbannet (anathema sit)
- Fra reformasjonens venstre fløy kan vi hente inn Den andre helvetsiske bekjennelse - den viktigste sveitsiske reformerte bekjennelse, forfattet i 1561 av Heinrich Bullinger, Zwinglis arvtager i Zürich. Her leser vi i artikkel 20 om dåpen: Vi fordømmer også alle andre lærer hos gjendøperne som går mot Guds ord

CA og økumenikken

CA er ganske raus med fordømmelsene, og retter dem i mange ulike retninger. Flere av dem som fordømmes er i dag lite kjent, men noen kjenner vi til slik som arianerne, pelagianerne, «donatistene og liknende» og muhammedanerne. I vår tids økumeniske klima, og da særlig her i Norges Kristne Råd, er det imidlertid fordømmelsene av kristne med en annen bekjennelse, og disse fordømmelsenes virkningshistorie like fram til i dag, som naturlig kommer i fokus.

La oss først huske på den historiske situasjon som eksisterer i 1530: Reformasjonen er fortsatt i en kritisk fase. Keiser Karl 5 har ikke tapt sin kampkraft og heller ikke sin lyst til å ta knekken på protestantene. På riksdagen i Speyer i 1529 ble de protestantiske fyrstene møtt av et fornyet krav fra keiseren (på riksdagen fremmet gjennom hans bror Ferdinand) om å innordne seg den katolske flokk. I denne situasjonen var Melancton og hans feller i Augsburg opptatt av å bygge bro mot Roma. Reformatorene ville vise at de ikke avviste den katolske (=allmenne) tro, men bare senere lærestykker som var kommet til og som stred mot evangeliet.

Fordømmelsene i CA er ikke bare betinget av teologiske anliggender, men må nok også sees som et politisk betinget mottrekk mot den katolske strategi som bestod i å beskyldte reformatorene for å være enige med gjendøperne, og dermed stigmatisere dem som potensielle urostiftere. Dette var en farlig anklage. Flere anabaptister som f.eks. Balthasar Hubmaier, var involvert i bondeopprøret i 1525. Senere eskalerte opprøret i Jan Matthijs og andre

anabaptisters eskatologisk inspirerte skrekkegime i Münster i 1532-35, der de opprettet «Det nye Jerusalem» og innførte bl.a. tvungen voksendåp og polygami og henrettet sine kritikere. Etter denne tragedien brøt Menno Simons (opphavsmannen til mennonittene) med de voldelige anabaptistene og dannet en pasifistisk bevegelse der man avviste all voldsbruk og edsavleggelse.

Virkningshistorien av fordømmelsen i CA handler for en stor del om manglende religionsfrihet og forfølgelser i det 16. århundre mot «gjendøperne». Både Luther og Melancton var tilhengere av at disse skulle kunne straffes med døden. Denne holdningen var imidlertid ikke enerådende blant lutheranere. Johannes Brenz, reformator i Württemberg, mente at med en slik linje gjorde man bøddelen til den beste teolog.

På grunn av denne vonde historien har forholdet mellom lutheranere og mennonitter siden vært betent. Det lutherske verdensforbund (LVF) har i lengre tid hatt gående en dialogprosess med Mennonite World Conference (MWC). Denne førte fram til en formell syndsbekjennelse og bønn om tilgivelse ved LVF's generalforsamling i Stuttgart i 2010. Bakgrunnen var ikke bare historien, men også en erkjennelse av at fordømmelsene av gjendøperne i CA på flere vis var upresise og ikke alltid like trefende.

Fordømmelsen treffer ikke alltid

CA er vår kirkes viktigste bekjennesskrift nest etter de 3 oldkirkelige symboler. Det er dette bekjennesskrift som klarest beskriver det spesifikke lutherske. Det er derfor ikke uproblematisk å utøve kritikk mot CA. Samtidig er CA's autoritet som bekjennelse (norma normata) naturligvis underordnet Skriften (norma normans). Bekjennelsens henvisning og tilslutning til kirkefedre som Augustin og Ambrosius reflekterer en forståelse der CA selv inngår i rekken av vitner som gjennom kirkens historie peker mot Skriften.

Denne tradisjonen må imidlertid i rammen av reformatorisk teologi anees som feilbarlig. Det er allerede tidlig et hovedpunkt hos Luther at både kirkefyrster og konsiler kan ta feil, og vi må selvsagt la dette gjelde også CA. Bekjennelsen henter sin autoritet

fra Skriften, og i den grad dens formuleringer samsvarer med Skriften er de autoritative for kirken. Men bekjennelsen kan ikke sidestilles med Skriften som åpenbaringsvitne.

CA er dermed i prinsippet åpen for revisjon ut fra Skriften. CA må leses reflektert, teologisk og hermeneutisk, slik for øvrig også Skriften må det, ut fra det som hører til troens sentrum. Dette er også sentrum i CA selv, hvilket blant annet fremgår av den tydelig soteriologisk bestemte rekkefølgen i CA 1-7: Gud / Synden / Guds Sønn / Rettferdiggjørelsen / Det kirkelige embete med ord og sakrament / Den nye lydigheten / Kirkens enhet. CA har fokus på Gud og vårt forhold til ham, kort sagt på frelsen.

Det må fra luthersk hold innrømmes at omtalen av andre kristne, og da særlig de generelle fordømmelsene av «gjendøperne», ofte er misvisende i forhold til datidens bevegelser. De er det ikke mindre i dag, i den grad man vil overføre dem på grupper som praktiserer troendes dåp, slik som pinsevenner og baptister. Det gjelder f.eks. den generelle omtalen i artikkel 5: «De fordømmer gjendøperne og andre, som mener at Den Hellige Ånd kommer til menneskene uten det ytre ordet, ved deres egne forberedelser og gjerninger.» Ikke mange vil slutte seg til en slik forståelse av forholdet mellom Ånden og Ordet. Samtidig er problemstillingen på ingen måte uaktuell. Det hender som kjent noen ganger at profeter melder seg med nye innsikter som de har fått direkte fra Ånden.

Det samme vil eksempelvis også gjelde formuleringen i CA 16: «De fordømmer gjendøperne som forbyr disse borgerlige pliktene for kristne.» Heller ikke dette vil treffe størsteparten av dem som i dag fører sin historie tilbake til «gjendøperne» på reformasjonstiden.

Når «gjendøperne» i CA 9 fordømmes fordi de «forkaster barnedåpen og påstår at barna blir salige uten dåp», så er imidlertid dette en treffende beskrivelse av selve saksforholdet, selv om de fleste i dagens økumeniske klima på begge sider har en langt mer nyansert forståelse av forholdet mellom tro og dåp. Fortsatt består uenigheten, men avvisningen av den avvikende dåpsforståelsen ville vi i dag ikke ha uttalt slik.

Fordømmelsene i CA – på tide å beklage?

Uten forbehold må vi slutte oss til syndsbekjennelsen og beklagelsen som ble gitt til menonittene ved LVF's generalforsamling i 2010. For Den norske kirkes vedkommende kan denne også gjerne utvides til å gjelde alle overgrep mot trosfriheten til andre trossamfunn som Den norske kirke har vært involvert i som statskirke siden reformasjonen. For denne delen av vår historie finnes ingen unnskyldning. Dette er imidlertid ingen beklagelse av formuleringene i CA slik de ble nedtegnet i 1530, men av den virkningshistorie som de er vevet inn i der lutherdom og verdslig øvrighet ble ett og det samme.

Det gir liten mening i dag å beklage at CA i sin bekjennelse av troen samtidig avviste og fordømt avvikende lærestykker. Slik talte man i alle leire på 1500-tallet. Historiske dokumenter som CA må, som Skriften selv, forstås på bakgrunn av sin tid. Det kan likevel fra luthersk hold være nyttig å tydeliggjøre det opplagte forhold at fordømmelsene av gjendøperne i CA verken kan eller skal anvendes direkte på kristne samfunn som i dag praktiserer troendes dåp. Slik kan vi kanskje gi et lite bidrag til å fremme kristen enhet. Dette var da også målsettingen til dem som i 1530 skrev Confessio Augustana.

Noen har foreslått at fordømmelsene i CA er av en slik karakter at de enten bør tas ut av bekjennelsen, eller i det minste endres og dempes. Det er et dårlig forslag. På denne måten ville vi løfte CA til å bli det stadig aktuelle og reviderte uttrykk for luthersk tro, med det til følge at revisjonen av teksten måtte pågå i en uendelig prosess der også endringene ville bli endret med tiden.

En «forbedring» av CAs tekst vil ikke reflektere bekjennelsens karakter av å være et historisk trosvitnesbyrd. Denne bekjennelsen er en bekjennelse til vår tro som lutheranere, gitt inn i den historiske og kulturelle situasjonen som forelå i 1530. Dette var deres bekjennelse. Vi gjenfinner vår tro i denne bekjennelsen, mens vi strever med å finne nye uttrykk for å bekjenne troen i vår egen tid.

Kristent nærvær i Israel og Palestina

PALESTINSKE KRISTNE OG MESSIANSKE JØDER. MIDTØSTEN-FORUM I URANIENBORG KIRKE, 10. MAI 2017
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

Situasjonen mellom staten Israel og de palestinske myndighetene synes fastlåst. Men forholdet mellom israelere og palestinere, mellom jøder, kristne og muslimer er ikke stillestående og statisk. I dette bidraget vil jeg forsøke å gi et oppdatert bilde av våre kristne søsken i Israel og Palestina og den situasjonen de lever i, og jeg begynner med et helt ferskt inntrykk.

Da jeg nylig besøkte Jerusalem, fikk jeg flere overraskelser. Én av dem var en utstilling på Israel Museum: Behold the man: Jesus in Jewish art. Her var det kunstproduksjoner fra Mark Chagalls berømte maleri av den korsfestede med jødisk bønnesjal til et moderne bilde av nattverdscenen a la Da Vinci med unge israelske soldater rundt bordet.

I nyere tid har flere jødiske forfattere beskjefteget seg med personen Jesus. Det nye med utstillingen var bildende kunstners fremstillinger av Jesus og deres identifisering med ham. Den korsfestede er et bilde på de lidelser jøder har måttet gjennomgå, og Jesu oppstandelse et bilde på det jødiske folks gjenfødelse etter Holocaust. Det nye var også at en slik utstilling ble vist på en av de mest prestisjetunge institusjonene i Israel og debatten som utstillingen utløste. Amnon Rubinstein, professor i jus, medlem av Knesset i 25 år og med flere statsrådsposter bak seg, skrev under overskriften: Making peace with Christianity.

Rubinstein satte ord på hvordan jøder i dag er i ferd med å gjenoppdage Jesus som en jøde som ikke kan lastes for den antisemittisme som den kristne kirke ble eksponent for, men en god og lojal jøde. Rubinstein henviste til den nyorientering som har skjedd i den katolske kirke i forholdet til det jødiske folk, og tok til orde for en forsoning med den kristne kirke også fra

det jødiske folks side, uten at historien skal gå i glemmeboken. Det nye i debatten var at Rubinstein som fremtredende israeler betonte at dette også må gjelde i forhold til de palestinske kirkene slik de er en del av «arven etter den historiske Jesus.»

Denne utstillingen er ett av mange eksempler på det er mer som skjer i dette landet enn det som vanligvis får oppmerksomhet hos oss, og det er dette jeg vil tegne et bilde av i det følgende. Med den israelsk-palestinske konflikten som uunngåelig bakteppe, innebærer det et møte med både lidelse og glimt av håp. Jeg begynner med de palestinske kirkene og de messiansk-jødiske menighetene, dernest vil jeg se nærmere på deres plass i sine respektive samfunn, før jeg gir ytterligere eksempler på nytt som skjer i forholdet mellom jøder, kristne og muslimer, og avslutter med et sitat og en fortelling.

1. Palestinske kristne og messianske jøder

Noen enkle tall og fakta må nevnes for å gi et bilde av de palestinske kristne og de messianske jødene. - De kristne palestinere i de palestinske territoriene utgjør i dag en gruppe på om lag 40.000 og i Israel rundt 130.000. Disse hører for det meste hjemme i de historiske kirkene: de gresk-ortodokse, gresk-katolske, romersk-katolske og orientalske, så vel som anglikanske og lutherske kirker, men også i mer evangelikale menigheter. Mens den muslimske og jødiske befolkning er i vekst, har kirkene her som i Midtøsten for øvrig opplevd en betydelig emigrasjon de siste tiårene, særlig i Betlehem-området og i Stor-Jerusalem. For 60-70 år siden utgjorde de kristne palestinere 13% av befolkningen i Det hellige land, i dag har andelen sunket til 2%.

Det er denne situasjon som gjør at mange spør: Skal Jerusalem og Betlehem bli som Konstantinopel, med et seremonielt presteskap uten folk? Men det handler ikke bare om synkende tall, det handler også om livsrom og bevegelse. For noen år siden utgav den anglikanske presten Riah Abu el-Assal boken «Caught in between» om sitt eget liv som kristen, palestiner, araber og israeler. Han skrev om opplevelsen av å være «klemte inne» – som kristen i et samfunn dominert av jøder og muslimer, som palestinere i det israelske samfunn, som israeler klemte inne i forhold til sin arabiske omverden. Siden den gang er muren kommet og har forsterket opplevelsen hos palestinske kristne av å være «klemte inne».

De messianske jødene utgjør en mindre gruppe, men her går utviklingen i motsatt retning. For femti år siden utgjorde de noen hundre, men har siden vokst til kanskje rundt 15.000 fordelt på over 130 menigheter rundt om i landet. Bare i Jerusalem er det i dag et førti-talls slike menigheter. Denne veksten begynte rundt 1980 da mange unge israelere kom til tro på Jesus som Messias og de nærmest ble en ungdomsbevegelse. På 1990-tallet skjedde en ytterligere tilvekst gjennom Jesus-troende jøder som var en del av immigrasjonen fra det tidligere Sovjet-Unionen.

De fleste av disse menighetene hører hjemme på den evangelikale fløy. Med sin jødiske bakgrunn og den kristne kirkes antisemittiske arv kan det neppe overraske at mange opplever distanse til de historiske kirkene, inklusive den lutherske. Felles for dem er deres betoning av at troen på Jesus ikke er et brudd med deres jødiske identitet, men står i kontinuitet med bibelsk og jødisk tradisjon – slik Jesus er oppfyllelsen av profetenes løfter. For dem innebærer det både evangeliseringsiver med ønske om å dele Messias-gleden med andre, og at de identifiserer seg med folkets liv i landet som en del av løftenes oppfyllelse. Det er særlig i denne kontekst Caspari Center i Jerusalem, Immanuel-kirken i Tel-Aviv og Beit-Elijahu-menigheten med Eben-Ezer-hjemmet i Haifa arbeider og gir støtte til den messianske bevegelse.

Nytt de senere år er oppblomstringen av «de hebraisk-talende katolske menighetene» fra Nasaret i nord til Beersheva i sør. Disse menighetene har en tydelig katolsk identitet og forener både

jødiske og palestinske katolikker og et betydelig antall fremmedarbeidere fra land som Filippinene, Vietnam og India. Med denne korte presentasjon av de palestinske kirkene og de messianske jødene ser vi umiddelbart den forskjell som preger situasjonen og utviklingen blant dem, men at de også hver for seg står overfor samme utfordring: forholdet mellom identitet og tro i deres respektive samfunn.

2. Palestinsk identitet og samfunnsengasjement

Med emigrasjonen av kristne palestinere og den pågående israelsk-palestinske konflikten har det ikke desto mindre skjedd en fornyelse i disse kirkenes liv. De er igjen i ferd med å fremstå med en tydelig palestinsk identitet knyttet til landet og de hellige stedene. Gjennom århundrer var kirkenes språk gresk og latin, armensk og syrisk, de ble styrt av hierarkier fra andre land og bærer fremdeles de tilsvarende navn, et tydelig minne om fremmed herredømme i landet. Fotfolket i kirkene var og er imidlertid palestinere.

I dag er den romersk-katolske patriark en palestiner, og de anglikanske og lutherske kirkene har palestinske prester og biskoper. Da kirkene begynte den felles feiring av Betlehem 2000, var det en storstilt økumenisk mønstring på Krybbeplassen med 13000 palestinere fra alle kanter av landet – med deres eget arabiske språk og den palestinske dialekt som felles uttrykksform. Men det var for sytten år siden. Siden den gang er muren bygget og stenger for fellesskap og møtepunkter for de palestinske kristne så vel som mellom israelere og palestinere.

Den kristne palestinske identitetsbygging har to viktige hovedelementer: Den første handler om deres egen århundrelange historie i Det hellige land, en kristen historie som går bakenfor den muslimske periode fra det syvende århundre. I dag trekkes denne glemte historien igjen frem i lyset, om et kristent folk som siden den tidlige kirke har holdt fast på bekjennelsen av Jesus som Messias og Herre – al-Masich rabb al-alam. Jeg tenker at vi som kristne i vårt land i liten grad har vært oss bevisste på at det er disse kirkene som gjennom historien har ivaretatt stedene knyttet til Jesu liv, og dermed hukommelsen om den historiske Jesus både i hans eget land og for den verdensvide kirke.

Det andre element i denne identitetsutvikling er deres bidrag til den palestinske nasjonsbygging, i solidaritet med deres muslimske frender. I Betlehem har den lutherske presten Mitri Raheb bygget opp utdanningsinstitusjonen Dar al-Kalima og et palestinsk og internasjonalt kultursenter, og i Jerusalem etablerte den anglikanske presten Naim Ateek for flere år siden Sabeel økumeniske senter for frigjøringsteologi med et omfattende program for å styrke kristen enhet og forholdet mellom kristne, muslimer og jøder i arbeid for menneskerettighetene i landet. Det er det samme engasjement som ligger bak kirkenes kvinneprogram, hospitaler og deres mange skoler med et høyt prosenttall muslimske elever. I 2009 forfattet palestinske kirkeledere dokumentet Kairos Palestina i protest mot den israelske okkupasjonen, og de palestinske biskopene i Jerusalem spiller i dag en vesentlig rolle som talsmenn for hele den palestinske befolkning, også vis-a-vis israelske myndigheter og religiøse ledere.

Dette engasjementet for den palestinske nasjonsbygging innebærer ikke at disse lederne overser den pressede situasjon som palestinske kristne også kan oppleve i de palestinske territoriene. Én av dem som har satt ord på dette er biskop Munib Younan: både med tanke på den annen-rangs dhimmi-status som de fortsatt kan oppleve og islamisters overgrep mot kristne så vel som at undervisningen i religion i palestinske skoler må formidle et genuint bilde av kristen tro og tradisjon og ikke kun på islams premisser.

Det som her er sagt gjelder i første rekke Jerusalem-området og de palestinske territoriene. Situasjonen i Galilea og det nordlige Israel er en annen. Om bildet på ingen måte er entydig, er det mange palestinske kristne som søker en sterkere integrering i det israelske samfunn. Det er ikke av ny dato, men er blitt tydeligere de senere år. Unge palestinere tar utdanning ved israelske universiteter og høyskoler, de søker arbeid i tradisjonelle israelske institusjoner og gjør tjeneste i den israelske hæren. Det siste har imidlertid skapt spenning i forhold til den muslimske befolkning i Galilea.

3. Messianske jøder – identitet og politikk

Her vender jeg tilbake til de messianske jødene og deres menigheter. De har det felles med de kristne palestinere at de har en sterk historisk bevissthet om sine røtter, at de ønsker å uttrykke solidaritet med sitt folk, og at de også kan oppleve seg klemte inne. Men nettopp disse felles trekk skaper også avstand.

Allerede uttrykket messiansk jøde sier noe om deres forhold til historie, språk og kultur. Vi omtaler oss selv som kristne, fra det greske Kristus som betyr den Salvete. På hebraisk, Jesu eget språk, er det Messias. I sitt menighetsliv ønsker de messianske jødene å knytte forbindelseslinjen tilbake til og fornye arven fra de jødekristne menighetene i det første århundre. Det innebærer som nevnt avstand til de historiske kirkene med den antisemittiske arven som de har båret med seg, og et tilsvarende ønske om solidaritet med sitt eget folk. De er derfor opptatt av å utvikle et trosuttrykk og en identitet som Jesus-troende jøder: med sitt hebraiske språk, egne gudstjenesteformer og et fellesskapsliv bygget på bibelske og jødiske tradisjoner slik for eksempel de jødiske høytidene også er nærværende i Det nye testamente.

Med denne forbindelseslinjen tilbake til bibelsk tid, spiller også landet som «Fedrenes Land» og landløftene i Bibelen en avgjørende rolle for de messianske jødene. Her er det riktignok ingen enhetlig tenkning eller teologi. De fleste ser på opprettelsen av staten Israel som en oppfyllelse av de bibelske løftene, og mange vil hevde jødernes rett til landet i tråd med disse løftene og samtidig ønske sameksistens med palestinere. Den mer nasjonalistiske dreining i Israels politiske landskap de senere år har også satt sine spor blant messiansk jøder. Det er ikke vanskelig å forstå at dette skaper kontrovers i forhold til de palestinske kristne.

Mens palestinske kristne er aktive i den palestinske nasjonsbygging, er de messianske jøder fremdeles en marginal gruppe i periferien av folket. I sin kontekst kan de også oppleve seg presset. Enkelte ortodokse grupper kan arrangere demonstrasjoner mot dem, noen har vært utsatt for fysiske overgrep, og deres identitet som Jesus-troende jøder er ikke allment akseptert. Samtidig har det ikke vært rom for dem og deres vitnesbyrd i den religiøse

dialogen mellom kristne og jøder, og de blir ofte oversett av kristne grupper som kommer til landet – både av de som kommer for å uttrykke solidaritet med Staten Israel, og de som kommer for å støtte de palestinske kirkene. Slik er de blitt isolert av både tradisjonelle kirker og i sitt eget jødiske samfunn. Et unntak her er Vatikanet som har etablert en årlig dialog med messianske jøder fra Israel, Europa og USA.

En av de messianske jøders ledere gjennom mange år, Menachem Benhayim, omtalte denne marginale posisjon som de befinner seg i. Hans poeng var imidlertid positivt og offensivt. De første kristne – både i Jerusalem og i Korint – var også marginale, evangeliet om den korsfestede er for de marginale, det er ofte der det nye begynner. Derfor er det også flere av dem som i dag taler om at de må bryte opp fra sine «ghettoer» og bevege seg ut i det israelske samfunn, også i møte med palestinere – både kristne og muslimer.

Med dette tar jeg et skritt videre, med tanke på nytt som skjer blant jøder, kristne og muslimer i dette landet. Like sprikende som den beretning jeg allerede har gitt, vil disse glimtene være. Vi har ikke kontroll på morgendagen, og fremtiden er hele tiden i emning. Med den dystre politiske situasjon i Det hellige land, kan disse glimtene kanskje gi håp om at en annerledes fremtid er mulig.

4. Fra kontrovers til kontakt, samtale og vennskap

Her vender jeg tilbake til der jeg begynte, med utstillingen om Jesus i jødisk kunst på Israels Museum og den nye beskjeftigelsen med Jesu person blant jøder. Nylig viste israelsk fjernsyn en dokumentarserie med 15 program om landet Israels historie. Ett av programmene var viet Jesus og kristendommens tidligste historie i landet. Her sier fortelleren, den kvinnelige jødiske forfatteren Jochi Brandes, blant annet: «Jeg elsker Jesus – Yeshua. Da vi skulle utforske kristendommens fødsel, lærte jeg at Jesus ikke kan lastes for jødeforfølgelsene som gjennom generasjoner skjedde i hans navn. Yeshua levde og døde som jøde, en god jøde, en lojal jøde, en praktiserende jøde. Jeg ser ikke på ham som Messias, men sannelig som en profet... Da jeg var liten pike i en ultra-ortodoks verden, uttalte vi hans navn som Yeshu – en forkortelse for at hans navn og minne må blottes ut. Derfor gjør jeg i dag

et poeng av å kalle ham Yeshua (– som på hebraisk betyr Gud vil frelse; min tilføyelse). Slik uttrykker jeg min kjærlighet til og beundring for denne store jøden.»

Denne nye interessen skaper også kontakt mellom israelere og kristne institusjoner, ikke minst de hebraisk-talende katolske menighetene og Bibelselskapet. De jødisk-katolske prestene inviteres stadig som forelesere til universiteter og israelske forsamlinger med tema knyttet til Jesus, evangeliene og kristen tro. I Bibelselskapet merker de etterspørselen etter Det nye testamente på hebraisk, og de oppsøkes jevnlig av ortodokse studenter. Disse studentene forteller at det er mange ved deres studiesteder som leser evangeliene og tror på Jesus, noen som Messias, andre som en profet, alle som en god jøde.

Denne Jesus-interessen har åpnet nye dører for organisasjonen Musalaha aom Caspari Center samarbeider med. Den drives i fellesskap av palestinske kristne og messianske jøder og arbeider for å skape forsoning mellom israelere og palestinere i deres hverdag. Musalaha er arabisk og betyr ganske enkelt forsoning. Gjennom flere år har de regelmessig tatt grupper av jøder og palestinere med til dager ute i ørkenen for å la dem oppleve et annerledes fellesskap der de er helt avhengige av hverandre. Mens de tidligere arbeidet ut fra palestinske og messiansk-jødiske menigheter, har de nå tatt ett skritt videre i samarbeid med universiteter og høyskoler. De har utviklet et «Reconciliation Curriculum» til bruk i høyere undervisning, med forankring både i gammeltestamentlige fortellinger og særlig i evangeliens beretninger.

Samtidig bygger disse palestinske kristne og messianske jødene også bro til muslimer. Nå til sommeren arrangerer de fem leirer for barn i Nablus-området, i hovedsak muslimer, og de beretter om stort engasjement blant foreldrene. Møtet mellom kristne og muslimer i Det hellige land er sammensatt. I senere år har islamistene også fått fotfeste i de palestinske territoriene, og kristne har vært utsatt for overgrep. Samtidig har muslimene i Det hellige land en nærhet til den bibelske historie og kjenner et slektskap til kristne og kristen tradisjon. Det er også utgangspunktet for organisasjonen Sabeels samlinger med kristne og muslimske kvinner både i Israel og i de palestinske territoriene så vel som for dialogarbeidet til den lutherske menigheten i Betlehem.

Forholdet mellom kristne og muslimer i Det hellige land står i en større kontekst i Midtøsten. Her skjer det også nytt, og den religiøse dialogen er i bevegelse. De senere år har denne dialogen blant annet hatt fokus på det doble kjærlighetsbudet – kjærligheten til Gud og til nesten – som utgangspunkt for et felles arbeid for fred. Det har blant annet ført til at et 140-talls muslimske ledere har tatt et kraftig oppgjør med ISILs ideologi og brutale voldspraksis. Det har også medført at muslimske ledere i dag tydeligere uttrykker et engasjement for den kristne kirkes fremtid i Midtøsten.

Dette engasjement var også til stede da muslimske ledere fra over 120 land for et år siden var samlet i Marrakech i Marokko. Der formulerte de en erklæring om religiøse rettigheter for minoriteter i muslimske majoritetsland. Ved denne konferansen var biskop Munib Younan fra Jerusalem én av de ikke-muslimske deltakerne. Ved en oppfølgende konferanse i Kairo uttalte han at de kristne i muslimske land ikke kan akseptere å bli ansett som dhimmi, og han tok til orde for at det ikke bare er minoritetenes kollektive rettigheter som må anerkjennes, men individets fulle rettigheter som borgere. Her ligger også noe av kjernen til å sikre den kristne kirkes fremtid i Midtøsten.

Disse eksemplene på at dialogen og sameksistensen mellom muslimer og kristne er i bevegelse, viser samtidig at det fremdeles er en lang vei å gå. Det gjelder også i dialogen mellom kristne, muslimer og jøder i Det hellige land. Ett eksempel på at det likevel er mulig å gjøre noe, er Rådet for Religiøse Institusjoner i Det Hellige Land (CRIHL), med vår egen Trond Bakkevig som koordinator. Dette rådet er enestående ved at det består av de fremste, offisielle religiøse lederne innen de jødiske, kristne og muslimske samfunn. Rådet har utarbeidet en «Universal Code of Conduct on Holy Sites» og bidratt med forsonende inngrep i konfliktsituasjoner. Samtidig har det utviklet et program for undervisning av lærere i religion og samler yngre religiøse ledere til dialog.

Fra jødisk side er det også mer som skjer på dialogfronten for å sikre sameksistensen mellom israelere og palestinere. Her nevner jeg ett av mange mulige eksempler. Det gjør inntrykk å observere hvordan det gror rundt den dansk-norsk-israelske rabbiner Mikael Melchior, tidligere medlem av Knesset og minister i regjer-

ingen. Han leder et borger-forum som samler jøder, muslimer og kristne til samtale om aktuelle tema i byer og landsbyer over hele landet; et alternativ til det partipolitiske liv for å styrke innbyggernes deltakelse i samfunnsdebatten på tvers av politiske, sosiale, kulturelle og religiøse skillelinjer. Melchior er samtidig aktiv i den interreligiøse dialogen, både i Det hellige land og i Midtøsten for øvrig, med to prinsipper som utgangspunkt: Det er viktig å få de ekstreme på begge sider av konflikten i tale, og samtalen må være forankret i gudstroen og fortsette med denne forankring om politiske resultater uteblir. Melchior krysser også grensen til de palestinske territoriene for samtaler med muslimer der.

5. Et sitat, en kommentar og en fortelling

Med dette avrunder jeg min beretning fra livet og situasjonen blant palestinske kristne og messianske jøder i Det hellige land. I stedet for en systematisk oppsummering, avslutter jeg med et sitat, en kommentar og en siste fortelling.

Sitatet er fra en gresk-katolsk, palestinsk prest i Galilea. Da jeg som ung prest i Haifa møtte ham, sa han: «Vi palestinere og israelere trenger felles venner. Vi trenger ikke vennskap som bare gjelder den ene og innebærer motstand mot den andre, det har vi allerede nok av i dette landet. Vi trenger felles venner.» Enklere sagt enn gjort, men ikke desto mindre et memento til oss i vårt land.

Kommentaren går et hakk videre. Min erfaring er at ikke bare politisk, men også teologisk overbevisning kan bli et hinder for vennskap og en snublesten for videre fellesskap. I mine samtaler nylig med ledere blant palestinske kristne og messianske jøder var det flere som pekte på nettopp det. Med våre egne, inngrodde tankemønstre kan vi lett miste av syne det grunnleggende utgangspunktet for vår tro: Guds grenseløse nåde og barmhjertighet til oss i Jesus Kristus.

Det vil kanskje overraske at troen på en nådig og barmhjertig Gud ikke bare står i sentrum av kristen tro, men også er grunnleggende i jødisk og muslimsk tradisjon. Det er en forskjell ved at vi som kristne bekjenner at Guds nåde og barmhjertighet er blitt synlig og nærværende i Jesus Kristus. Men troen på og tilliten til Guds barmhjertighet og nåde ligger også i hjertet av

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris

NIDAROS DOMKIRKE, 30. MAI 2017

AV BISKOP TOR SINGSAAS

synagogens og moskeens bekjennelse, og at denne nåde og barmhjertighet er en kilde til forsoning og rettferd.

Da jeg drøftet dette med rabbiner Mikael Melchior, ble han umiddelbart konkret og henviste til noe som hadde skjedd tidlig samme dag: Guds nåde og barmhjertighet bryter gjennom når noen opplever at én av deres egne blir drept i et terrorangrep og ikke roper på hevn, men ber om og vil bidra til forsoning. I samtale om det samme med en muslimsk lærd endte vi også opp med spørsmålet om hvordan forsoning kan skje. Det leder meg til:

En siste fortelling, en beretning fra det rå og uforutsigbare livet for en muslimsk familie, om deres tap og møte med to messianske jøder og en palestinsk landsbyprest. For noen år siden ble en ung messiansk jøde involvert i en trafikk-ulykke i El-Azariye like utenfor Jerusalem. Det var mørk vinterkveld, og veien var dårlig opplyst. Plutselig rygget en døv palestinsk gutt ut i veien, ble truffet av Ilans bil og omkom. Politiet ble tilkalt, bekreftet at Ilan var uten skyld og lot ham kjøre videre. Men med de betente forhold mellom palestinere og israelere, bestemte Ilan seg for å be om en «sulha» med familien – den tradisjonelle forsoningsakten blant muslimer og arabere.

Via den palestinske landsbypresten fikk Ilan kontakt med mukhtaren i landsbyen og fikk møte familien til «sulha» – sammen med mukhtaren, landsbypresten og en annen messiansk jøde. Den muslimske familien ble overrasket over å møte to jøder som trodde på Injil – på evangeliet. Da sulha-seremonien var avsluttet, reiste en ung mann i familien seg og sa til Ilan: «Du er ikke muslim og bor ikke i vår landsby. Likevel har du kommet for å gjøre forsoning etter vårt tap. Vi vil du skal vite at vi verdsetter det du har gjort, og nå tar vi imot deg som sønn i vårt hus i stedet for ham som ble drept. Når du måtte ønske, skal du vite at dette er ditt hjem her i El-Azarije.» Så gikk faren frem og omfavnet Ilan.

Fortsatt er forsoning mulig i dette konfliktfylte området. Det skjer og det kan skje, ofte på overraskende vis. Det jeg nettopp fortalte, skjedde i landsbyen El-Azarije, eller Betania som vi gjerne kaller den. Det arabisk El-Azariye er på norsk: Lasarus-plassen – oppkalt etter ham som Jesus ropte ut av graven.

1. februar 2017 var det 75 år siden domprost (senere biskop) Arne Fjellbus dramatiske protest i Nidaros domkirke mot Quislings totalitære nazistyre. Nidaros bispedømmeråd opprettet i den anledning i 2017; «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» for å hedre Arne Fjellbus innsats, og for å gi oppmerksomhet og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i det offentlige rom.

Generalsekretær i Flyktningehjelpen, **Jan Egeland** var den første som ble tildelt prisen. Et kunstverk av billedkunstneren **Håkon Bleken** følger prisen. Prisen ble utdelt under en høytidelighet i Nidaros domkirke 30. mai 2017.

Nidaros bispedømmeråd har følgende begrunnelse for opprettelsen av prisen

Biskop Arne Fjellbu (biskop i Nidaros 1945 – 1960) representerte gjennom hele sitt presteliv en kulturåpen og samfunnsengasjert folkekirkelighet. Grunnlaget for hans sterke sosiale ansvarsfølelse ble lagt mens han var ungdomsarbeider i Tøyen småkirkemenighet i Oslo. Som prest i Nidaros domkirke engasjerte han seg i 1920-årenes sosiale utfordringer for husløse og arbeidsledige i byen. Gjennom foreningen Norden arbeidet han for å bidra med humanitær hjelp til Finland under vinterkrigen i 1939, et engasjement som ble videreført da Molde, Kristiansund, Steinkjer og Namsos ble bombet i krigens første dager.

1. februar 2017 er det 75 år siden domprost Arne Fjellbus dramatiske protest mot Quislings totalitære nazistyre.

Allerede høsten 1940 tok Fjellbu initiativet til en lokal kirkelig front mot NS-styret.

Våren 1941 oppsøkte Fjellbu NS-myndighetene i Trondheim for å protestere mot de kollektive aksjonene mot jødene som var i sin begynnelse. Slik stod han opp for et lite innvandremiljø og et sårbart minoritetssamfunn lenge før noen kunne ane hva som skulle ramme jødene – også i Norge.

Søndag 1. februar 1942 ønsket nazistyret å markere Vidkun Quislings innsettelse som ministerpresident på Akershus ved menighetens gudstjeneste i Nidarosdomen. Domprost Arne Fjellbus protest, mot og klarsyn var avgjørende som opptakt til at kirkekampen i Norge tok en endegyldig vending.

Arne Fjellbus motstand og protest førte til at han ble avsatt som domprost. Forholdet mellom kirken og nazistyret var allerede sterkt betent. Avsettelsen ble slik den utløsende faktor for kirkens brudd med NS-myndighetene. 24. februar 1942 nedla først biskopene og senere 645 av 699 prester i offentlig stilling, sine embeter som statens embetsmenn. Slik styrket og bekreftet Arne Fjellbus protest kirkens posisjon og bidro til en samlet protesthandling som ble en viktig faktor både i kampen mot en totalitær statsmakt og ideologi.

Både i norsk kirkehistorie og i historien om motstands- og kirkekampen under andre verdenskrig, har biskop Arne Fjellbu fått sin velfortjente plass. Biskop Arne Fjellbu og kirkekampen, fortjener imidlertid oppmerksomhet og bevisstgjøring om fortsatt aktualitet.

Også etter krigen markerte Arne Fjellbu seg som en visjonær og uredd kirkeleder med et sterkt samfunnsengasjement. Skatval-møtene som han tok initiativ til i 1940- og 1950-årene, hadde til hensikt å åpne for dialog mellom kirken og viktige

sektorer innenfor kultur- og samfunnsliv. I kampen for kvinners presterjeneste og for kirkelig vigsel av fraskilte, var Fjellbu en av de som tidlig viste vei.

På den internasjonale arena var biskop Fjellbu aktiv både i Kirkenes Verdensråd og i Det lutherske verdensforbund. Her hjemme var han bl.a. generalsekretær i Flyktningehjelpen fra 1956 – 1960.

Nidaros bispedømmeråd ønsker med opprettelse og tildeling av Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris å hedre hans minne, hans mot og klarsyn i møte med en totalitær ideologi og en brutal og hensynsløs statsmakt. Samtidig skal prisen få minne oss om at de verdier som har formet vårt samfunn, bare kan sikres og bevares gjennom vedvarende engasjement, våkenhet og modig forsvar. Kristne og humanistiske verdier har til alle tider blitt utfordret. Kirke og samfunn vil derfor alltid trenge mennesker som med mot og klarsyn, er en tydelig stemme i kampen for menneskeverd, for de krenkede, de marginaliserte og de minste.

I vår historie har også kirken, som en stor samfunnsaktør, forvaltet stor makt og innflytelse. Gode maktpersoner og en god maktutøvelse kan bare sikres gjennom kritisk etterprøving og sunn selvkritikk. Også kirken trenger å la sine ledere og verdier, sannheter og holdninger etterprøves.

Når vi ser oss tilbake, må vi erkjenne at kirken burde stått for andre verdier og synliggjort andre holdninger i etterkrigstidens forhold til krigsbarna og NS-barna. Det er mulig å forstå, men enda mer på sin plass å beklage den behandlingen disse ble utsatt for både i lokalsamfunn og på riksplan. Det samme vil samene og de reisende, kvinner og homofile kunne hevde.

En kirke som bærer Martin Luthers navn, må erkjenne at også arven etter Martin Luther inneholder mye som burde vært ugjort og usagt. Dette er det viktig å erkjenne samtidig som vi verdsetter det som var umistelig verdifullt, visjonært og modig. Vi må erkjenne og beklage når det er på sin plass. Slik kan vi bidra til forsoning og til at de forhold som kaller på en uforbeholden unnskyldning ikke får overskygge det som er verdifullt og viktig.

Også kirken må i viktige samfunns og verdispørsmål, være villig til å erkjenne, men også beklage at den ikke har evnet å vært mye annerledes enn samfunnet for øvrig. Det er aldri enkelt å være noe annet enn barn og speil av sin samtid. Men vårt kall var og er å være lys og salt - slik biskop Fjellbu framstod 1. februar i 1942.

Med Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris ønsker bispedømmerådet å gi heder og anerkjennelse til stemmer og personer som i dagens debatt og samfunnsliv, har vist og viser noe av det samme mot og klarsyn som biskop Fjellbu - mot til nødvendig maktkritikk for slik å gi oppmerksomhet til og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i kirke og samfunn.

Statutter for Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris

1. Opprettelse

Nidaros bispedømmeråd oppretter «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» for å gi oppmerksomhet og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i det offentlige rom.

2. Formål

Gjennom tildeling av Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris, ønsker Nidaros bispedømmeråd å hedre personer eller organisasjoner som i biskop Arne Fjellbus ånd, gjennom sitt mot og klarsyn, har bidratt til å rette oppmerksomhet mot og bevisstgjøre betydningen av kristne og humanistiske verdier i samfunns- og kulturliv.

3. Prisens innhold og utdeling

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris utdeles hvert 3. år, fortrinnsvis som en del av programmet ved biskopens nytårsmottakelse. Prisen kan også tildeles ekstraordinært dersom særlige forhold skulle tilsi det. Prisen utdeles så nært 1. februar som praktisk mulig.

4. Kandidater

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris kan ikke søkes. Prisen er nasjonal, men skal også ha en internasjonal horisont. Prisen kunngjøres og kandidater kan fritt foreslås innen

1. desember året før prisen utdeles. Prisen kan tildeles en enkeltperson, en gruppe eller organisasjon som over tid har vist klarsyn, mot og evne til å synliggjøre, fremme og kjempe for kristne verdier i det offentlige rom.

5. Styret

Styret for Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris oppnevnes av Nidaros bispedømmeråd med 4 medlemmer og følger bispedømmerådets valgperiode. Samme styre fullfører en påbegynt prisutdelingsprosess. Styret ledes av en av biskopene i Nidaros. Til styret oppnevnes ett medlem av Nidaros bispedømmeråd, en representant med bakgrunn i det politisk liv og en representant fra miljøene Olavsfestdagene/Stiklestad Nasjonale kultursenter/Falstad.

Styret består av: Biskop Tor Singsaas, leder, ordfører Rita Ottervik, Trondheim kommune, dir. Tone Jørstad, Falstadsenteret, Anne Berit Skjerve Sæther, Nidaros bispedømmeråd. Inge Tørset, seksjonssjef Nidaros bispedømmeråd er styrets sekretær.

Styrets begrunnelse for tildelingen

I Jan Egelands liv og engasjement, kjenner vi igjen noen av de kristne og humanistiske grunnverdier som preget biskop Arne Fjellbu i hans liv og gjerning.

Biskop Arne Fjellbu hadde stor betydning for kirkens kamp mot NS-myndighetene under andre verdenskrig. Hans protest, mot og klarsyn bidro til en samlet protesthandling som ble en viktig faktor i kampen mot en totalitær statsmakt og ideologi.

Kristne og humanistiske verdier har til alle tider blitt utfordret. Det vil derfor alltid trenge mennesker som med mot og klarsyn kjemper for menneskeverd, for de krenkede, de marginaliserte og de små.

Jan Egeland er i så måte en verdig prisvinner.

Han har i hele sitt voksne liv kjempet for menneskerettigheter og for mennesker som er rammet av krig og konflikt, nød og forfølgelse. Både i engasjement, ord og handling har han stått opp for menneskeverd og humanitet i utallige konflikter og krisesituasjoner av humanitær og politisk art.

Prisvinnerens engasjement har vært bredspektret og altopplukkende, nasjonalt og internasjonalt, faglig og politisk. Han ble tidlig engasjert i Amnesty og Røde Kors. Han har vært politisk rådgiver og statssekretær i utenriksdepartementet. Med basis i utenriksdepartementet og i FN-systemet har han arbeidet med fredsforhandlinger og konflikter i Sør-Amerika, Afrika og Asia, på Balkan, Kypros og i Midt-Østen. Han har arbeidet som FNs visegeneralsekretær for bistand og nødhjelp. Ved årsskiftet 2004/2005 ledet han verdensorganisasjonens største hjelpeoperasjon noensinne etter tsunamien i Sørøst-Asia.

Jan Egeland har møtt kritikk fra enkelte statsledere og politikere når han sier klart ifra. Han har imidlertid vært uredde opptatt av å redusere ubalansen mellom rike og fattige, av å slåss for ofrene for krig og katastrofer, for de små og utsatte, de underernærte, de syke og skadede.

Hans budskap fra noen år tilbake er klart og utfordrende: «Det er moralsk uakseptabelt at vi ikke legger flere penger på bordet for å finansiere de humanitære programmene som redder så mange liv. Den økningen vi ber om til FNs humanitære krisefond er mindre enn halvparten av prisen på en eneste atomubåt.»

I 2006 kåret Time Magazine ham til en av verdens 100 mest innflytelsesrike personer, bl.a. med begrunnelsen: «Du vil sikkert høre stemmen hans når vår samvittighet trenger en oppstrammer.»

Jan Egeland er i dag generalsekretær i Flyktningehjelpen. (Arne Fjellbu var generalsekretær i Flyktningehjelpen fra 1956 -60). I 2015 ble han av FNs generalsekretær utnevnt som seniorrådgiver i de syriske fredsforhandlingene, med fokus på humanitær tilgang og beskyttelse av sivile.

Med tildelingen av «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» til Jan Egeland, ønsker Nidaros bispedømmeråd å rette oppmerksomhet mot betydningen av å holde menneskeverdet og våre kristne og humanistiske verdier i hevd. Vi ønsker å gi heder til en imponerende og helstøpt livsinnsats og til en tydelig og modig stemme som også i møte med nye utfordringer kan holde vår og verdenssamfunnets samvittighet våken.

Tråante 2017

ÅPNING AV SEMINAR I FORBINDELSE VED MARKERING AV 100-ÅRS JUBILEUM FOR SAMENES FØRSTE LANDSMØTE, ELGÅ, 3. JUNI 2017
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Innledning

Først av alt vil jeg gratulere med 100-års markering for samenes landsmøte. Det er en stor glede for meg å få bringe en hilsen ved åpningen av dette jubileumsseminaret her i Elgå, som er en del av Hamar bispedømme.

Det første landsmøtet fant sted 6. februar 1917 i Trondheim, og ble først under samekonferansen i 1992 vedtatt som samenes nasjonaldag. Nasjonaldagen er felles for alle samer i Norge, Sverige, Finland og Russland, og ble første gang feiret i 1993, samtidig med FNs internasjonale urbefolkningsår som offisielt ble åpnet i Karasjok.

Alt dette vet selvfølgelig alle dere som er samer, men det kan godt gjentas for alle oss som ikke kan historien like godt. Samtidig er det riktig å minne om at dette både er en nasjonal feiring, og at det er en feiring av felles betydning for alle samer, både for dere som hører til det sør-samiske området, og for alle samer på nordkalotten.

Språk og kirkeliv

En av de sterkeste faktorer for identitet og tilhørighet er språk. Med språket vårt uttrykker vi de aller sterkeste følelser og lengsler, håp og tro, til hverdags, og til fest og høgtid.

Uten eget språk mister vi noe av vårt innerste, både til hvor vi kommer fra i historien, hvor vi hører til i fellesskapet, hvem vi hører til blant folket og hvordan vi kommuniserer med hverandre.

Språk er relasjonelt i betydningen av at det hører til mellom mennesker. Det hører til mellom mennesker som forstår hverandre. Det forener folk av ulike meninger og oppfatninger, nettopp fordi vi forstår hva som blir sagt.

Det er derfor gledelig at det også innen Den norske kirke har skjedd betydelige forbedringer i tilrettelegging av salmebøker, bibelen/bibelske tekster og liturgi på samenes egne språk, både innen sør-samisk, lule-samisk og nord-samisk. Faktisk skjer det et utstrakt samarbeid om oversettelser i samarbeid mellom Det norske Bibelselskap, Det svenske og til dels også Det finske bibelselskapet.

Samisk kirkeråd ble opprettet av Kirkemøtet i Den norske kirke i 1992 for å fremme samisk kirkeliv på lokalt og nasjonalt plan. Strategiplan for Samisk kirkeliv vedtatt i Kirkemøtet 2011 og med den har Den norske kirke for første gang fått en helhetlig plan for samisk kirkeliv og forholder seg til bredden av felter i Den norske kirkes virksomhet. Planen holder fram følgende visjon: Livskraftig og likeverdige-samisk kirkeliv i Den norske kirke.

Noe av det meste gledelige med nye Norsk Salmebok som kom i 2013 er at den inneholder flere salmer, både på sør-samisk, lule-samisk, nord-samisk og kvensk. På den måten kan vi synge fra samme salmebok, sjøl om vi har ulike språk og språkidentiteter. Salmeboka hjelper oss slik til å minne hverandre om at vi er et land med flere språk, og på den måten holde bevisstheten oppe om nettopp dette faktum.

Politikere fortjener ros

INNLEGG I LOKALPRESSEN FØR STORTINGSVALGET 2017
AV BISKOP IVAR BRAUT

Storsamfunnet

Språkidentitet leder meg over til baksiden av, for ikke å si den mørke siden av, myndighetenes behandling av minoriteter i Norge, ikke minst samene. Og når jeg snakker om myndighetene, så gjelder det både storsamfunnet generelt og Den norske kirke.

Fornorskingsprosessen i form av kulturpress og aktiv assimileringspolitikkk overfor det samiske folk fra tidlig på 1700-tallet, især fra 1850-tallet og fram til moderne tid gjennom kirke, skole og andre samfunnsområder, med ulike teologiske/religiøse, ideologiske og politiske begrunnelser, er et mørkt kapittel i vår felles historie. Ekstra ille ble det når raseideologiske perspektiver på samer og andre ble brukt til å nedvurdere samene sjels- og forstandsmessig. Det er av enkelte vist til at ideologiene bak assimileringen av samene på 1800- og 1900-tallet har sin rot i misjonen og kristen-pietistisk teologi fra 1600- og 1700-tallet. Dette falt sammen med framveksten av ideene i norsk nasjonalisme.

Dette fikk stor innflytelse på norsk skolepolitikk og norsk assimilering- og minoritetspolitikk. Hensikten var utvilsomt å utsette kultur, språk, historie og tradisjoner knyttet til opplevelsen av samisk identitet, både blant enkeltindivider og som folkegruppe.

Det er grunn til å minne om kong Harald V's erkjennelse og beklagelse for fornorskingspolitikken i 1997 da han på vegne av norske myndigheter ga uttrykk for følgende i sin tale til Sametinget:

Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk – nordmenn og samer. Samisk historie er tett flettet sammen med norsk historie. I dag må vi beklage den urett den norske stat tidligere har påført det samiske folk gjennom en hard fornorskingspolitikk.

Statsminister Erna Solberg gikk langt i å gjøre det samme 20 år etterpå, da hun hilste til samene på deres jubileumsdag i Trondheim i år.

Kirkemøtet for Den norske kirke uttalte i 1997 at den hadde diskriminert samene og sa:

Kirkemøtet erkjenner at dette har skapt sår, og at samene ofte har blitt fremmedgjort i forhold til kirken.

Dette har imidlertid ikke blitt oppfattet som godt nok inn mot erkjennelse av hva vår kirke har bidratt til. I følge tidligere medlem av Samisk kirkeråd Ingar Kuoljok er det å be om tilgivelse et av vilkårene for forsoning, og ifølge ham har ikke kirken gjort det.

Jeg vil derfor som biskop i Den norske kirke i dag be om tilgivelse for den urett som Den norske kirke har påført dere som er samer, og beklage på det sterkeste de sår som dette har skapt i forhold til kirken.

Avslutning

Til slutt vil jeg berømme dere for å bruke denne anledningen til å sette viktige temaer på kartet; temaer som angår livsgrunnlag og rettigheter for videre eksistens og utvikling.

Jeg ønsker dere lykke til med seminaret og med resten av jubileumsfeiringen.

Takk for oppmerksomheten!

Det er lett å merke at det finnes mange utslag av politikerforakt.

Jeg finner tvert om grunn til å takke politikere i de ulike partiene for at de stiller opp. Det er helt vesentlig i vår samfunnsbygging at mange nok stiller opp som kandidater for de politiske partiene. Det er grunn til polikertakk!

Det er både engasjerende og viktig når vi den 11. september får det privilegium å stemme på hvem vi vil ha som våre øverste tillitsvalgte. Det er ikke merkelig at følelsene settes i sving, for det handler både om viktige saker og om tillit til personer. Det må være lov å la det koke en del i en valgkamp. Likevel: Jeg synes det er ubarmhjertig og unødvendig å oppleve at det uttrykkes forakt mot politikere slik det altfor ofte kommer fram.

En ting er politikernes egne utblåsing overfor hverandre. Men jeg tenker mer på oss velgerne og hvordan vi opptrer. Jeg synes vi burde ha en mer menneskelig og forsonende holdning overfor de som tross alt tar på seg en ofte utakknemlig og krevende oppgave. De er jo våre egne tillitsvalgte, og det blir egentlig å kritisere oss selv når vi sier at politikere er udugelige. Vi har alle muligheten til å la oss representere av dem vi synes er best egnet. Når en bruker stemmeretten er en jo representert. Lar en være å stemme, bør en vel helst være stille de neste fire årene.

Jeg synes vi har gode politikere her i landet. De vil det beste for landet og innbyggerne ut fra sitt synspunkt. For det meste har vi også en sunn politisk debatt. Men vi bør alle tenke på at det skal være levelig også å være politiker. Det har nok også politikken godt av.

La meg likevel få gi en utfordring til politikere som nå står på valg: La menneskeverdet ha forkjørsrett i alle politiske beslutninger. Det har landet vårt godt av – også når det koster.

Godt valg 11. september!

En reise som berører

KIRKENS ROLLE OG MULIGHETER I PILEGRIMSSATSINGEN DE NESTE 20 ÅR
INNLEGG PÅ NASJONAL PILEGRIMSKONFERANSE, OPPDAL, 3. NOVEMBER 2017
AV BISKOP HERBORG FINNSET

Trangen til å oppsøke hellige steder og opplevelser er gammel som mennesket selv. Et Betel langs veien: slik Jakob utbryter da han har flyktet hjemmefra, sover ute og ser himmelen åpen og Guds engler stige opp og stige ned: «Sannelig, Herren er på dette stedet, og jeg visste det ikke!» Han reiser opp steinen han har kvilt seg mot, og kaller stedet Bet-El – Guds hus: Steinen blir reist som et pant, en markering av at Jakob knytter seg til Gud. Fortellinga fra Bibelens første kapitler kan leses som en fortelling om hvordan mennesket alltid har hatt behov for å gjøre sine religiøse erfaringer håndgripelige, og holde dem fast, så man kan komme tilbake til dem.

Kanskje er vi fremdeles som Jakob: vi ønsker å holde fast på, og materialisere drømmen og den flyktige opplevelse. For vi trenger dem, og vi leter etter dem. Mennesker fra alle kristne trossamfunn har søkt til Roma, Jerusalem og hellige steder i Tyrkia og Hellas. De har oppsøkt store katedraler og gått i fotsporene til Paulus. Det troende menneske har behov for opplevelser og inntrykk som utvider og inspirerer troen. Reiser, steder og stillhet har vært brukt av alle slags trossamfunn og religioner. Pilegrimstradisjonen representerer disse faktorene og har for mange en selvsagt plass i troens liv.

Nasjonalt pilegrimssenter har visjonen: «En reise som berører». Slike berørende reiser har mennesker foretatt lenge, kanskje alltid. Noen ganger med selve reisen som mål, andre ganger med et spesielt sted som hensikt. Opplevelsen av reisen og målet går igjen i fromhetslitteratur og religiøst billedspråk. Slik er pilegrimen tidløs, og ikke begrenset verken av de foregående 20

år eller de 20 som kommer. Troen og pilegrimen hører sammen fordi troen selv er tegnet som en pilegrimsreise – livsreisen mot det hellige land - og fordi det troende menneske alltid er på leting etter opplevelser og inntrykk som berører og som inspirerer til å holde kursen i retning det vi håper på og tror på.

De siste ti årene har jeg jevnlig vært på pilegrimsvandring; alltid sammen med noen, ikke i organiserte vandringer, - men likevel med et klart fokus, og etter hvert med åpne ører og øyne langs leden. Når møteplassene underveis har invitert til det, langs veien, over et bord om kvelden, mellom køyene på herberget har jeg ofte møtt spørsmålet: «hvem går du for? – eller Hvorfor er du her?» Fortellingene jeg fikk tilbake fra mine medvandrere varierte, men kretset ofte om relasjoner:

Et familiemedlem som var borte, en søster eller ektefelle, en som ikke lenger levde og som gjerne skulle være med. Et voksent barn som piller og sprøyter hadde tatt. Eller søken etter noe mer. Studenter som ville lete etter noe mer, enker og enkemenn med et tap å bearbeide, bønder, advokater og bankmenn med hver sine historier, pensjonister på tur inn i en annen fase av livet. Men også turglade mennesker som trampet i vei så fort som mulig, og bare var interessert i å komme så langt av gårde som det gikk an i løpet av dagen,- og som syntes kveldsbønn var plagsomt.

Hvilke steder og personer gjorde inntrykk? De stedene hvor vi møtte noen som ville noe, mer enn bare overnatting og mat, gjorde inntrykk:

- et herberge drevet av et pilegrimsfelleskap, hvor det var kveldsbønn
- en gammel skole på landsbygda, overtatt av lokale pensjonister som ville gjøre noe for pilegrimene
- en bonde som åpnet opp på gården og slapp inn i stabbur og fjøs, og som var lykkelig for å dele av sin kulturarv og tradisjon
- pensjonistene som fulgte med at alle var kommet vel fram, som holder menighetshuset og kirka i drift hver sommer: omsorg, kveldsbønn og praktisk logistikk
- ei kirke det var godt å komme inn i

I Kulturdepartementets tilrådning til statsbudsjettet i år er pilegrimsarbeidets relasjon til kirken omtalt: *Pilegrimssatsingen skal bidra til verdiskaping og positiv utvikling langs St. Olavsveiene til Trondheim. Den skal ha en tydelig kirkelig forankring og samtidig være åpen og inkluderende for mennesker med ulik tro, kultur og tradisjon.*

En pilegrims vandring på Guds sårbare jord, om det er langs den grønne eller den blå åkeren, eller langs fjellstiene, er forhåpentligvis med på å skape årvåkenhet og bevissthet om de skjøre sammenhengene rundt oss. Vi ser hvordan forskning om insekter eller plast i havet gjør inntrykk, og sporer mennesker til oppbrudd og handling. Hvordan griper vi mulighetene dette gir?

Kirkenes Verdensråd vedtok på sin generalforsamling i 2013 å kalle sine medlemskirker «to join a pilgrimage of justice and peace. This call sets the direction for the WCC in the coming years. All WCC programmes aim to support the member churches and ecumenical partners to journey together, promoting justice and peace in our world as an expression of faith in the Triune God.» Kirkenes Verdensråds vedtak tilfører pilegrimsmotivet noe nytt. Hvordan kan vi bruke det i en norsk kontekst? De siste årene

har kirken vært særlig engasjert i arbeidet rundt Klimapilegrim. Her sammenfaller pilegrimstradisjoner med kirkelig miljøetsatsing, og det synes som om nettopp dette fellesanliggende har gode muligheter for utvikling og videreføring. Det er en tett samstemmighet mellom pilegrimens liv i naturen og de store globale klima- og miljøutfordringene i vår tid, og i dette finner kirke og pilegrimsarbeid tette bånd.

En tydelig kirkelig forankring

Alle landets bispedømmer er nå involvert i pilegrims-prosjekter, de fleste av disse har Nidaros som mål. Noe er under utforming og utprøving, andre har funnet sin form. Hvem skulle trodd det bare for ti år siden?

Tilbakemeldinger fra lyttepostene langs leden er tydelige på at de individuelle vandrere blir flere, og sprer seg over hele sommeren. Noen av de internasjonale pilegrimene ønsker å komme fram til Nidaros på andre tidspunkter enn Olsok: overgangen fra langvandrers ro til et yrende folkeliv kan bli noe annet enn man søkte. For norske pilegrimer, på kort eller lang vandring, har koblinga mot olsok og Olavsfestdager kanskje en større verdi.

Kommentarene til statsbudsjettet framhever betydningen av kirkelig forankring. Staten gjør det staten kan gjøre: legge til rette for å styrke de ytre rammene i pilegrimssatsinga. Kirken kan fylle rommet i rammen, - men dette må kirka gjøre selv. Her står rommet åpent!

Pilegrimserfaringene i inn- og utland har gjort mange rikere. At det nå også er muligheter for å delta på litt mer organiserte vandringer, åpner for deltakelse fra flere, og er verdifullt. Her kan også kirkelige interesser være med og tilby vandringer med et klart kristent innhold og innramming.

Uten Luther – ingen Bach

INNLEDNING TIL FRAMFØRING AV BACHS JULEORATORIUM I VOLDA, SPJELKAVIK OG MOLDE 8.-10. DESEMBER 2017
AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME

Lokalt samarbeid

I mange lokalmiljøer kan vi se for oss et enda mer bevisst samarbeid mellom lokalt kulturliv og lokalt kirkeliv. Den norske kirke har kompetente kulturarbeidere: musikere, ansatt i soknene som ledene går gjennom. I mange bygder er kirke-ene sentrale bygg: hvordan kan vi gå sammen om å holde dem åpne?

Hva trenger vandrerne av oss? Hvem er de som kommer langs ledene? Hva kan vi vente oss i framtida, i Norge? Hvor er det mest sannsynlig at pilegrimen er på de ulike tider av døgnet? Er det mulig for oss å holde kirka åpen i den aktuelle perioden? I et kirkelandskap hvor mange har ansvaret for ansatte og kirkebygg, er det en utfordring å få til at flere kirkebygg kan være åpne for vandrerne, og kvalitetssikre hvordan og hva vandrerne møtes med. Her er pilegrimsprester og pilegrimssentere viktige ressurser, men også alle ansatte og frivillige kirkelige medarbeidere langs leden, som er med på å holde kirker og menighetshus åpne.

Mange steder legges det ned en stor innsats for å by pilegrimene noe mer enn seng og mat i magen. Ære være de frivillige som stiller opp med all sin kunnskap og tjenestevillighet!

Pilegrimsteologi

Det er naturlig at kirken bidrar til fortsatt å utvikle forkynnelse og teologi i tilknytning til pilegrimstradisjonen. Både allmenne motiver og helt spesifikke pilegrimsmotiver har sin plass i kirken og kan utvikles i kirkelig formidling og forkynnelse. Hvordan ser vi på vår egen kontekst? Her kan både trosopplæring og annet menighetsarbeid finne inspirasjon til nye arbeidsformer og formidlingstemaer. Mange menigheter har pilegrimsvandring for konfirmanter. Hva gjør det med ungdommene at de har en slik felles opplevelse? Pilegrimsfromheten kan fremdeles føre flere, og fruktbare samtaler med teologien. Det er det grunn til å se fram til!

Det er og skal være noe mer å være pilegrim enn å være turist. Her har kirka både en mulighet og et ansvar; en mulighet til å nå mennesker, og et ansvar for å være med på å svare på menneskets søken etter det hellige og Den Hellige. Dette er en stor og rik mulighet til å åpne flere rom for den som søker.

Det er en stor glede for meg som biskop og korsanger å få ønske velkommen hit i kveld. Reformasjonsfeiringen dette året her i Møre, har blitt båret av kirkemusikk og salmesang. Denne helgen runder vi av feiringen med at korene fra Volda, Spjelkavik og Molde sammen med lokalt forankrete solister og musikere, fremfører Bachs juleoratorium. Det er ikke uten grunn.

«Gud har skapt mennesket slik, og det i sitt bilde. Det gir mennesket en enestående mulighet til gjennom ord og musikk å tilbe skaperen. Spesielt åpenbares dette gjennom flerstemmig musikk.», sa Luther. Kantoren Johan Walter utdyper dette: «I himmelen bruker man ingen av de andre kunststartene som juss og medisin; bare den vakre musikk for å takke Gud gjennom å synge en ny sang. Dermed blir den jordiske musikken å forstå som en skygge av den himmelske evige kunst, som en gang i framtiden åpenbares når jord og himmel møtes. Det gjør musikken til en gudgitt kunst.»

Luther skrev i 1523: «Jeg har en plan etter eksempelet fra profetene og de gamle kirkefedrene om å utvikle tyske salmer for det tyske folk. (...) Evangeliet skal gjennom sang feste seg i folkets bevissthet.» Den første salmeboken kom ut i 1524. Melodiene måtte tilpasses den tyske folkelige tradisjonen med melodiske elementer som allerede var kjent, men Luther som først var utdannet i musikk, skrev også noen koralmelodier. Salmene som Luther skrev og satt musikk til, ble et avgjørende element i protestantisk kirkemusikk. Luther valgte å lage en form som diktere og musikere kunne utvikle videre. Korallene ble et råmateriale som komponister i ettertid har behandlet på utallige måter.

Musikken var for Luther en fantastisk gave. Han skriver i flere sammenhenger at den jordiske musikk er et ufullkomment uttrykk for den himmelske musikk. Den var nesten like viktig som teologi og like egnet for å prise Herren, forkynne hans ord, gi folk hjelp og bidra til deres karakterutvikling. Luthers oppvurdering av salmesang, korsang og instrumentalmusikk, ble avgjørende for flere tyske komponister. Uten Luther, ingen Bach, men heller ingen Beethoven eller Brahms. Når det er sagt; Johann Sebastian Bach er den komponist som har satt det sterkeste preget på luthersk kirkemusikk. Betydningen av hans koraler er uvurderlig. Fortsatt brukes disse av våre menigheter i dag. Mange av hans komposisjoner er inspirert av og gjengir bibeltekstene. Det er ikke uten grunn at Bach omtales som den 5.evangelist.

I Bachs egen boksamling finner vi flere utgaver av Luthers samlede verker. Der leste han at musikken var en guddommelig gave. At musikken speilte Guds gode skapelse og hadde bemerkelsesverdige virkninger. Luther mente at musikken kunne oppheve negative mentale tilstander og i stedet skape glede. På den måten ble det en tett forbindelse mellom musikk og teologi. Når mennesker tar imot evangeliets budskap og frelsen i Kristus, kommer gleden. Og gleden måtte for Luther, uttrykkes i sang. Han skrev: «Troen stemmer sinnet, og musikken er den sanselige og hørbare virkeliggjørelse av det den enkelte erfarer i sin tro.» Derfor ble musikken i seg selv forkynnelse. Det ble en enorm inspirasjonskilde for Bach å lese dette. Luther fikk en avgjørende betydning for hele Bachs liv og ikke minst hans kunstneriske utvikling.

Luthers beundring for den musikalske kunsten kommer tydelig til uttrykk enn i en av hans bordtaler:

«Hvor merkelig og vidunderlig det er at en stemme synger en enkel, upretensiøs melodi, mens to, tre, fire eller fem andre stemmer også synges. Disse stemmene leker og svaier i gledefylt begeistring rundt melodien med en stadig varierende art og tonefylde som vidunderlig pryder og forskjønner dette himmelske med vennlige kjærtegn og nydelig omfavelse. Det er ikke noe mer enestående i denne verden enn en sang som er prydet av så mange stemmer.»

Bach opplevde at Luther berettiget hans eksistens som musiker og definerte hans store livskall.

Det er ikke uten grunn Johann Sebastian Bach omtales som den 5.evangelist, og det får vi erfare i kveld.

Nåden er gratis, men ikke bønn for syke

INNLEGG I AVISSPALTEN «BISPEVEIEN» DESEMBER 2017
AV BISKOP PER ARNE DAHL

I den siste tiden har jeg mottatt bekymrings-meldinger relatert til den helbredende tjenesten som lederskapet i Visjon Norge utøver. Mennesker har kontaktet meg og bedt meg om å veilede og utfordre. De er blitt både forarget og fortvilet over sammenkoblingen av løfter om helbredelse, og oppfordring til pengegaver. Jeg er meg bevisst at jeg ikke har et formelt tilsyn overfor lederskapet i Visjon Norge. Men siden virksomheten er lokalisert til Buskerud og berører mange i dette området kjenner jeg likevel på et ansvar for å reflektere både selvkritisk og kritisk rundt bønn for syke.

Når Jesus helbredet sønnen til en av kongens embedsmenn i Galilea, og en mengde kvinner og menn, hvorfor kan ikke vi folkekirkeprester litt oftere be for syke? Det er ganske stille på den fronten. Vi forretter gudstjenester og døper og begraver, men det er ikke ofte vi hører om prester som har med seg oljeflaske og ber for syke. Vi vil gjerne være nøkterne og sunne, med bena trygt plantet på moder jord. Som prester møter vi jo også ofte ofre etter uteblitte helbredelser og løfter som ikke ble innfridd. Kanskje er vi forsiktige med bruken av denne tjenesten fordi vi har sett mange eksempler på misbruk?

Det er mange av oss som sliter med ulike sykdommer. Vi føler oss redde og kanskje maktesløse. Vi er takknemlige for helsevesenet, men gruer oss til operasjon, kanskje livredde for å overgi oss til en situasjon med usikker prognose. Som prest har jeg undervist frimodig om bønn og salving for syke, og jeg har i møte med menneskers sykdom og plager bedt for syke, bedt for pleiepersonalet, bedt for leger og terapeuter. Med andre ord: På

en synlig måte overgitt pasienter til Gud, og til dyktige fagfolk. På samme måte som vi i dåpen ledsager Ordet med tre håndfuller vann, og i nattverden gir vin og brød, viser vi ved salving og bønn at Guds nærvær er noe vi kan sanse og merke.

Det tilhører de hellige stunder i diakonens eller prestens liv når han eller hun på Guds vegne, i tillit til Guds løfter og den kirkelige tradisjon, dypper fingeren i olje, tegner korsets tegn på den sykes panne og ber om helbredelse i rammen av Jesu egen bønn: «Skje din vilje!» Salving og bønn blir dermed ikke en flukt fra skolemedisin og helsevesen, men en tilflukt i en krevende livsfase. Det handler ikke om å overvinne livets grenser til krampa tar oss, men om å overgi vårt livs belastninger og lidelser i Guds naglemerkede skaperhender. Når jeg ser tilbake, vet jeg ikke om mange som ble helbredet fra sykdommer, men jeg vet at mange fikk styrke i troen, en opplevelse av fellesskap og en hjelp til å overgi livet sitt til Ham som er herre over liv og død. Etter mitt skjønn har vi mye godt til gode om vi kunne bli litt mer åpne for å bringe det vonde og det vanskelige til Gud.

Vi som er diakoner, prester, kateketer og kirkelige medarbeidere, kan med fordel bli mer bevisst på å tilby de synlige uttrykk for Guds usynlige nærvær. Jesus ba for syke, de første kristne satset på at ingenting er umulig for Gud, og Jakob anbefaler oss rett ut i sitt brev: «Er noen blant dere syk? Han skal kalle til seg folk fra menigheten, og de skal be over ham og salve ham med olje i Herrens navn.» Hvis vi ikke tar denne oppfordringen på alvor på en verdig og rett måte, gir vi åpning

Menneskeverd i migrasjonens tidsalder

KRONIKK I DAGBLADET, 23. DESEMBER 2017

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

for mer eller mindre usunne helbredelsespredikanter, fordi de ser en kjempenisje som også handler om våre forsømmelser. Det er tragisk om vi i kirken er så redd for misbruket av forbønn for syke, at vi forsømmer bruken. Kirkens legende gjerning i verden må ikke forsømmes. I så fall kan vi risikere å havne i en knusk-tørr ordets kirke, rik på bedreviten, men fattig på erfaringer.

Når jeg skriver selvkritisk om vår kirkes praksis på dette punktet, kan jeg heller ikke annet enn å utfordre en virksomhet i vårt bispedømme som ikke formelt ligger under Tunsberg biskops tilsyn. Det angår meg som åndelig leder fordi mange er berørt på en anfektende måte av Visjon Norges virksomhet. Sammenblandingen av skråsikre løfter om helbredelse og i overkant frimodig pengeinnsamling, står i fare for å krenke sårbare kvinner og menn som mer enn noe lengter etter helbredelse og fred.

Å knytte helbredelse til penger - selv om det er gaver - bidrar til å gjøre mindre synlig på hvilke måte helse også er noe vi mottar av Guds nåde.

Derfor ber jeg Visjon Norge å vise selvkritikk og ta et redelig oppgjør med den praksis som er blitt synlig i deres fjernsyns-sendinger. Jeg ber om å vise en ny ydmykhet og varhet i helbredelsens landskap som må ha som sin avgjørende testbønn: «Skje ikke min vilje, men din, Herre». Den vanskeligste og viktigste bønnen for alle som tror.

I vårt trygge og rike hjørne av verden er julens fortelling en påminnelse om å stå opp for verdens utsatte og sårbare. Den som har to kjortler, skal dele med den som ikke har noen, og den som har mat, skal gjøre det samme. (Lukas 3,11).

Gud som skaper og migrant

Når kirkene fylles til julegudstjeneste samles vi for å feire at Jesus ble født. Vi hører om Josef og Marias ferd til Betlehem, om gjeterne på marken, og om engler på himmelen.

I Johannesevangeliet møter vi fortellingen om julen fra et annet perspektiv. Her knyttes Jesu fødsel sammen med skapelsen av verden: Jesus identifiseres med Logos – Ordet som har eksistert til alle tider. Som skaper av himmel og jord er Gud den som gir liv og opprettholder verden. Som skaper av mennesket er Gud den som fyller mennesket med verdi, og gir det en uerstattelig plass i skaperverket.

Inkarnasjonen, transformasjonen fra Ordet til mennesket, beskrives i Johannesevangeliet som en migrasjon, som en forflytning, en reise. I Jesusbarnet krysser Gud grensen fra det evige inn i det forgjengelige. Barnet i krybben, som tidlig i livet ble en flyktning, viser med dette Guds nærvær og menneskets verd midt i det sårbare, midt i en hard verden.

I dette skaperverket gir Gud oss frelse og håp. I julens fortellinger ser vi Håpet bli født i mørket. Han som løfter opp hvert menneskes verdighet, og som i sin programtale hos Lukas sier at han skal «forkynne et godt budskap for fattige... for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren» (Luk 4,18).

Migrasjonens tidsalder

Flyktninghjelpens flyktningregnskap forteller oss at det i 2017 var over 65 millioner mennesker på flukt. De flykter fra krig, sult, klimarelaterte katastrofer. Dette kan vi ikke vende blikket bort fra. Ikke som medmennesker. Ikke som kristne.

Som samfunn koster det å hjelpe, og det smerter å måtte gi slipp på goder og velstand. Økonomi blir derfor en del av regnskapet knyttet til hva vi synes vi kan bidra med. Men hvilket land i verden skulle være bedre rustet til å gjøre en innsats enn Norge? Samtalen om flyktninger må ikke fortsette å ha som utgangspunkt hvor mange som skal få komme inn til Norge, men må ta på alvor Norges gode utgangspunkt for å ta seg av andre, og vårt felles ansvar for de utsatte og sårbare.

Ikke alle migranter er flyktninger og asylsøkere. Verden ser i dag den største forflytning av mennesker siden andre verdenskrig. Dette er for det meste personer som søker jobb i andre land, mennesker på jakt etter bedre livsvilkår. Det anslås at om lag en kvart milliard mennesker regnes som migranter, en økning på 75 millioner mennesker i perioden 2000 til 2015. Den enkelthendelsen som har hatt størst innvirkning på migrasjon til Norge var ikke flyktningkrisen i 2015, men utvidelsen av EU i 2004. I en verden der ressursene er skjevt fordelt, hvor få har mye og mange har lite, må vi anerkjenne behovet for bedre livsvilkår som et legitimt krav. Vi må kjempe for bedre livsvilkår for alle mennesker. I den kristne livsanskuelse er det dette som tar skapelsen på ansvar: Med Gud som felles far er vi alle søsken. I dette perspektivet blir landegrenser uvesentlige. I denne kampen kan nasjonalstaten tvert imot bli en motkraft.

Ikke minst ser vi dette de nynazistiske bevegelsene som rører seg i Norge og våre naboland. Flere bruker i sin retorikk kirken som et uttrykk for det nasjonale. Men kristendommen er ikke norsk. Den verdensvide kirke inkluderer alle kulturer. Troen er ikke nasjonal, den sprenger rammene for samfunn, kultur og landegrenser. Derfor er også kirkene i verden en god arena for å kunne arbeide for bedre livsvilkår for alle.

Menneskeverd og rettssikkerhet

I dette arbeidet er menneskets rettssikkerhet avgjørende. I en kristen kontekst ivaretar den både det Gudgitte menneskeverdet og samfunnets ansvar for å sikre sine borgere. At vi i størst mulig grad likebehandler og gir forutsigbare liv, at vi hindrer maktovergrep og undertrykkelse, at vi gir en stemme til de stemmeløse er det vi som samfunn i ettertiden vil bli dømt på. Vi kan ikke bare understøtte norske statsborgeres rettssikkerhet, men anerkjenne den som en nødvendighet for alle, og spesielt for mennesker på flukt og migranter som søker bedre liv for seg og sin familie. Mange flyktninger forteller at den største smerte ikke er skapt av sult, utmattelse eller hete, men av opplevelsen av å være ingenting, å ikke bli betraktet som et menneske. Avhumaniseringen av mennesker som er på flukt er slående og deprimerende, men likegyldigheten i møte med dette gjør at vi også står i fare for å dehumanisere oss selv.

Martin Luther definerte synd som det å være «innkrøket i seg selv». Et menneske som lever avsondret fra mennesker og verden, er fanget i synden. Men også et samfunn kan være innkrøket i seg selv: Muret inn i egen velferd og velstand.

Vi må ivareta ofrene for en urettferdig og hard verden. Men mens vi tar imot de utsatte og sårbare, må vi også gripe fatt i årsakene. Skaperen har gitt oss et forvalteransvar for jorden, dette gir oss ansvaret for å finne gode løsninger på klimakrisen. Jesus, fredsfyrsten, roper til oss med sitt budskap om fred, og gir oss ansvaret for å skape fred mellom folk og nasjoner. Den hellige ånd, livgiveren, kaller oss til å skape rettferdige samfunn som gir alle mennesker de samme mulighet for å utvikle seg.

Å krysse grenser

I adventstiden har vi tent lys, for kjærlighet og tro, for rettferd og for frihet. Men lyset må også tennes i oss. Kampen for rettferdighet er en kamp alle må kjempe. Både de som tror, og de som ikke tror - de som bekjenner seg til den kristne Gud, eller de som ber til en annen. Vi er alle dypt avhengige av hverandre.

Julens fortelling viser oss en Gud som krysser grenser. Altfor ofte bygger vi murer mellom hverandre, men Gud kaller også oss til å krysse grenser for å gjenvinne fellesskap med Ham og med hverandre.

Årsrapport for Bispemøtet 2017

*Fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg
16. januar 2018*

Årsrapport for Bispemøtet 2017

I. Leders beretning

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for samordning av den tjeneste som er tillagt biskopene. Gjennom Bispemøtets arbeid utøver biskopene et samlet lederskap i Den norske kirke lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Rammene for Bispemøtets virksomhet legges av de grunnleggende bestemmelsene om Bispemøtet i lov og forskrift, Kirkemøtets vedtak og Kirkerådets tildelingsbrev.

Bispemøtet har de senere årene fått flere nye oppgaver. Dette gjelder for eksempel koordinering av etter- og videreutdanning for prester, forvaltning av nytt innføringsprogram for nye prester, kursing av proster og biskoper m.v. Samtidig blir det stadig tydeligere at etableringen av bispeembetet som fast preses gjør at Bispemøtet involveres sterkere inn i mange prosesser og at dette også fordrer bruk av ressurser.

Ressurssituasjonen for Bispemøtet er noenlunde balansert i forhold til ansvar og arbeidsoppgaver. Bispemøtets medvirkning på ulik måte er etterspurt av mange, noe som krever bevisst prioritering. Oppnåelse av målsetninger fastsatt i virksomhetsplanen vil reflektere både evnen til slik prioritering og det løpende trykket i henvendelser.

II. Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Etter kirkeloven § 26 skal Bispemøtet virke for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. Slik samordning vil handle om å drøfte felles erfaringer, utarbeide maler og prosedyrer for lik håndtering av saker, og samarbeid om utviklingstiltak m.v. Det vil også handle om å ivareta overordnet koordinering på enkelte arbeidsområder, slik som etter- og videreutdanning for prester, innføringsprogram for nye prester og proster og ordinasjonsforberedelse.

Videre handler samordning også om koordinering av biskopenes rolle og funksjoner inn mot sentralkirkelige styringsorganer. Denne type oppgaver handler om å ivareta den episkopale dimensjon i det nasjonale kirkestyret.

Til sist vil det også være Bispemøtets oppgave å koordinere biskopenes kollegiale representasjon og nærvær ved offentlige markeringer i kirke og samfunn, nasjonalt og i utlandet, samt gi støtte til biskopenes medvirkning i den offentlige debatt.

Bispemøtets organisasjon

Bispemøtet ledes av preses. Det velges et arbeidsutvalg for to år av gangen. Arbeidsutvalget består av preses (ikke på valg), visepreses, et medlem og et varamedlem.

Bispemøtet har et sekretariat, bestående av fire fulltids ansatte. Sekretariatet ledes av generalsekretær (teolog), og består for øvrig av to seniorrådgivere (teologer) og en førstekonsulent. Av fire tilsatte i sekretariatet var det i 2017 to kvinner og to menn. Bispemøtets sekretariat har et tett, praktisk samarbeid med Kirkerådets sekretariat, og er samlokalisert med dette. Bispemøtets regnskap inngår i Kirkerådets regnskap.

Bispemøtets tildeling til drift er på ca 7 mill kroner inkludert lønnsmidler. Ca 0,5 mill er avsatt til programmet Veien til prestedtjeneste, og ca 0,5 mill er avsatt til innføringskurs og EVU-tiltak.

III. Årets aktiviteter og resultater

Det er satt opp mål for virksomheten innenfor fire hovedområder, jf virksomhetsplan for Bispemøtet, fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg 12.-13. desember 2016.

1. Samordning av den regionale bispetjeneste

1.1. Veien til prestedtjeneste (VTP)

Veien til prestedtjeneste (VTP) er et ordinasjonsforberedende program etablert med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8, første ledd. Programmet har vært i drift siden 2001, og fremstår som en innarbeidet og ordinær vei frem mot ordinasjon.

Målsetninger for 2017:

Videreføre arbeidet i VTP-programmet gjennom styringsgruppe (STVTP) og de regionvise ordinasjonssamlingene. Utvikle en ordning for Veien til vigslet tjenester/Veien til vigsling (VTV).

Evaluering av måloppnåelse:

VTP programmet har i 2017 vært driftet på ordinær måte. Bispemøtet etablerte i 2017 programmet Veien til vigslet tjeneste (VTVT). Det er gjort et større arbeid i Bispemøtets sekretariat for å planlagt et slikt program, og Bispemøtet vil arbeide med programmet sammen med bispedømmene i 2018. Første samling i VTVT planlegges gjennomført sommeren 2018.

Pr. 12.01.18 var det registrert 290 påmeldte til VTP. Det er en markant nedgang fra 2016. Dette skyldes trolig at det har blitt ryddet i listene, og at mange som enten er ferdig utdannet eller er ute av programmet på andre måter er strøket fra listene. Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Lærested	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
TF/PTS/KUN	90	102	101	96	86	77	87	101	86	70	68
MF	135	151	159	146	150	135	156	127	129	117	109
MHS	25	38	33	36	34	27	32	37	40	32	26
Andre	40	50	33	42	33	30	33	17	17	28	23
Sum	290	340	326	320	303	269	308	282	272	247	226

Deltakerne fordeler seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Oslo	35	34	34	30	32	31	35	30	23	26
Borg	45	46	40	31	28	28	29	35	26	25
Tunsberg	20	15	20	17	15	15	20	23	28	22
Hamar	21	23	25	29	25	24	28	25	23	19
Agder og Telemark	43	48	44	41	42	29	30	28	26	20
Stavanger	14	24	21	25	25	25	28	31	27	22
Bjergvin	36	53	41	42	37	30	35	30	23	18
Møre	14	22	19	22	20	17	19	17	23	22
Nidaros	18	21	27	30	27	20	22	20	26	26
Sør-Hålogaland	19	26	30	30	29	24	28	22	24	23
Nord-Hålogaland	25	29	25	23	23	26	34	21	23	24
Sum	290	340	326	320	303	269	308	282	272	247

Til sammen 41 deltakere gjennomførte O1 i 2017, mens 49 deltakere gjennomførte O2.

Deltakerne har fordelt seg slik på bispedømmene fra 2011 til 2017:

Bispedømme	2017		2016		2015		2014		2013		2012		2011	
	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01
Oslo	4	7	3	-	3	1	5	6	3	-	3	1	5	6
Borg	7	3	4	3	6	4	4	8	4	3	6	4	4	3
Tunsberg	6	1	5	2	5	4	5	4	5	2	5	4	5	4
Hamar	4	6	3	3	1	3	3	4	3	3	1	3	3	6
Sum Øst	21	17	15	8	15	12	17	22	15	8	15	12	17	19
Agder/Telemark	3	1	5	3	8	3	8	5	5	3	8	3	8	2
Stavanger	1	2	3	6	6	0	6	1	3	6	6	0	6	6
Bjergvin	7	9	2	6	5	7	5	7	2	6	5	7	5	3
Sum Vest	11	12	10	15	19	10	19	13	10	15	19	10	19	11
Møre	2	1	7	3	1	3	4	3	7	3	1	3	4	3
Nidaros	7	4	3	7	5	4	10	7	3	7	5	4	10	7
Sør-Hålogaland	5	5	8	6	2	3	5	6	8	6	2	3	5	5
Nord- Hålogaland	3	3	4	6	4	2	5	8	4	6	4	2	5	2
Sum Nord	17	13	22	22	12	12	24	24	22	22	12	12	24	17
Totalt	49	42	47	45	46	34	60	59	47	45	46	34	60	47

Til sammen 40 deltakere gjennomførte stiftspraksis i 2017. Alle læresteder legger nå opp til stiftspraksis i vårsemesteret. Dette forklarer det lave antall deltakere for høsten 2017.

Deltakerne fordelte seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	Høst	Vår	Vår	Høst	Vår	Høst	Vår	Høst	Vår	Høst
	2017	2017	2016	2015	2015	2014	2014	2013	2013	2012
Oslo	-	3	2	4	2	2	3	-	5	3
Borg	2	5	1	3	4	-	1	1	2	4
Tunsberg	-	2	4	1	3	2	4	1	3	1
Hamar	1	-	4	1	4	2	2	-	1	3
Sum region øst	3	10	11	9	13	6	10	2	11	11
Agder Telemark	-	7	5	1	3	-	6	2	3	2
Stavanger	-	3	5	-	9	-	3	1	5	0
Bjergvin	1	3	4	1	7	1	2	4	3	0
Sum region vest	1	13	14	2	19	1	11	7	11	2
Møre	-	3	0	-	3	-	5	1	3	0
Nidaros	-	3	4	3	5	2	3	1	1	1
Sør-Hålogaland	2	3	1	1	4	-	1?	1	2?	0
Nord-Hålogaland	-	2	1	1	3	1	4	3	5	1
Sum region nord	2	11	6	5	11	3	13	6	11	2
Sum totalt	6	34	31	16	47	10	34	15	33	15

1.2 Innføringsprogram for nye prester

Innføringsprogrammet startet opp 1.1.2013, og inneholder tiltak som skal gjennomføres lokalt, regionalt og sentralt. Sentrale tiltak er Bispemøtets ansvar, og inkluderer bla en sentral kurssamling 1 og 2, samt det poenggivende kurset Prest og teolog i praksis, del 1 (5 stp).

Målsetninger for 2017:

1. Gjennomføre sentrale kurssamlinger 1 og 2.
2. Gjennomføre Prest og teolog i praksis.
3. Monitorere implementeringen av innføringsprogrammet, inkludert lokalt og regionalt arbeid med innføringsdager og arbeidsveiledning.
4. Etablere gode rutiner for administrasjon og samhandling.

Evaluerings av måloppnåelse:

Sentral kurssamling 1 og 2 og Prest og teolog i praksis, del 1, ble gjennomført i 2017. Det er fremdeles utfordringer knyttet til samhandling mellom Bispemøtet, bispedømmer og læresteder, særlig med tanke på

gjennomføringen av Prest og teolog i praksis. Dette må det arbeides videre med.

Deltagere på Innføringskurset fra oppstarten i 2014:

	2017	2016	2015	2014
Kurssamling 1	46	47	32	26
Kurssamling 2	40	33	22	
Prest og teologi i praksis, del 1	26	12		

1.3 Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning (AVU)

Bispemøtet har i samarbeid med KA etablert et nasjonalt fagråd og nasjonale retningslinjer for arbeidsveiledning (ABV) i Den norske kirke. ABV er et innarbeidet og mye brukt verktøy for å gi prester og andre kirkelige medarbeidere hjelp til refleksjon over egen tjeneste. Gjennom dette skal ABV også bidra til kvalitetssikring, motivasjon og rekruttering til kirkelig tjeneste.

Målsetninger for 2017:

1. Konsolidere arbeidet i fagrådet
2. Justere mandatet for fagrådet basert på erfaringer som er gjort.

Evaluering av måloppnåelse:

- Fagrådet har hatt 4 møter i 2017, og avholdt kontaktmøter med bispedømmene og lærestedene som tilbyr arbeidsveilederutdanning (AVU). Det ble mot slutten av 2017 igangsatt et arbeid med justering av mandatet for fagrådet, med sikte mot behandling i Bispemøtet og KA vår/sommer 2018. Gjeldende oppnevningssperiode går ut i 2018.

1.4 Kurs for nye proster

Bispemøtet har hatt et kontinuerlig fokus på utvikling av prostetjenesten. Det vises til sak BM 32/09. Det vises videre til «Utviklingsprogram for proster» (UPP), som ble gjennomført av Kirkedepartementet og Bispemøtet i 2007-2009. I 2015 og 2016 ble det gjennomført regionvise kurs for alle proster, og høsten 2016 en nasjonal prostekonferanse. Bispemøtet har ansvar for kursing av nye proster, og gjennomfører årlige kurs for nye proster over tre dager.

Målsetninger for 2017:

1. Gjennomføre kurssamling for nye proster.
2. Justere opplegg for kurssamling basert på erfaringer som er gjort.

Evaluering av måloppnåelse:

- Innføringskurs for nye proster ble gjennomført 20.-22. september 2017, og videreutvikles ut fra erfaring. Kurset får god evaluering, og oppleves som nyttig og viktig for nye proster. Det var 6 proster som deltok på kurset i 2017.

1.5 Kurs for ny biskop

Bispemøtet tok i 2015 initiativ til en egen kursdag for ny biskop. jf sak BM 30/14. Kurset gjennomføres over to arbeidsdager, og legges opp slik at biskop og stiftsdirektør møter Bispemøtes preses og generalsekretær, samt tilrettelagte møter med Kirkerådet, KA og Presteforeningen.

Målsetninger for 2017:

1. Gjennomføre kursdager for ny biskop.
2. Justere opplegg for kurssamling basert på erfaringer som er gjort.

Evaluering av måloppnåelse:

- Det er gjennomført kurs for ny biskop i Stavanger 22.-23. juni og Nidaros 9.-10. november.

1.6 Ledelse

Visitaser og ordinasjoner

Visitaser til menighetene og ordinasjon til prestedtjeneste er to sentrale kjerneområder i biskopens tjeneste. I 2017 har visitaser og ordinasjoner hatt følgende omfang:

Biskop	Visitaser	Ordinasjoner
Nord-Hålogaland	6	1
Sør-Hålogaland	4	1
Møre	4	4
Nidaros	0	3
Bjergvin	7	3
Stavanger	1	5
Hamar	5	3
Tunsberg	2	2
Agder og Telemark	7	6
Oslo	1	9
Borg	6	6
Sum	43	43

Målsetning for 2017:

1. Styrke Bispemøtets arbeid med arbeidsgiveroppgaver og ledelse av prestedtjenesten.

Evaluering av måloppnåelse:

- Erfaringsdeling og drøfting av aktuelle saker er gjort til fast tema på bispemøtene under overskriften «Tilsyn, ledelse og arbeidsgiversaker».

2. Kompetanseutvikling i presteskaper

Etter departementets omlegging på EVU-feltet fra 1. januar 2014, har Bispemøtet hatt som oppgave å koordinere planer og tiltak med kompetanseutvikling for prester. I etterkant av den nasjonale kompetanseutviklingsplanen som ble vedtatt i 2014 har det blitt utarbeidet regionale plener for kompetanseutvikling i de ulike bispedømmene og dette arbeidet er snart slutført.

Målsetninger for 2017:

1. Bispemøtet vil følge opp arbeidet med lokale kompetanseplaner.
2. Bispemøtet vil ivareta sekretariatsfunksjoner for SEU.
3. Bispemøtet vil utrede en videreutvikling av kompetansekartet.
4. Sentral koordinering av kursvirksomhet.
5. Avklare økonomiske ordninger ifm studiepermisjon – evt standardisering.
6. Starte arbeidet med revisjon av sentral kompetanseutviklingsplan
7. Etablere gode prosesser og rutiner for samhandling (årshjul).

Institusjon	Antall oppmeldte studenter	Stud som tok 5 stp	Stud som tok 10 stp	Ant. gjennomført studiepoeng
MF	240	106	10	580
TF	408	194	28	1.265
VID	87	63	11	425
NLA	159	94	8	550
Sum	894	457	57	2.820

Evaluering av måloppnåelse:

- Lokale kompetanseplaner er ferdigstilt og godkjent i omtrent halvparten av bispedømmene, og under utarbeidelse i de øvrige. Det er behov for et bedre samspill mellom drøfting i SEU og behandling i Bispemøtet, noe et videreutviklet årshjul kan avhjelpe.

Den store satsingen for kompetanseutvikling av presteskaper i 2017 har dreid seg om kurset «Reformasjon nå. Luther som ressurs og utfordring for Den norske kirke». Denne storsatsingen er et samarbeidsprosjekt mellom de teologiske fakultetene som tilbyr skreddersydde kursopplegg til de ulike bispedømmene.

I tillegg til de ordinære kursoppleggene spiller også Bispemøtets sekretariat en sentral rolle i arbeidet med å planlegge «Teologidagene 2018», som gjennomføres 5.-6. mars 2018. Arrangementet skal framstå som en bred og relevant faglig oppdatering for teologer og andre interesserte, og også som et sted for faglige samtaler om kirkens framtid.

Kompetansetiltak – søknadsfrist 15.3.2017	Søkere K-kart	Innvilget biskop	Deltakere	Ventet stp
Kunsten å snekre en preken	4	4	207	1 000
Prest og teolog i praksis	5	5	Del 1+2: 14 Del 2: 15	215
PKU – utvidet tidsramme (Modum Bad)	8	3	6	120
PKU – 11 uker (Lovisenberg)	8	4	6	120
PKU – 28 uker (Ahus)	1	1	5	100
Egne studieopplegg	11	8		
Sum	37	25	253	1 555
Søkere til biskop - søknadsfrist 15.9.2017	Søkere biskop	Innvilget biskop	Deltakere	Ventet stp
PKU – 8 uker (Feltprestkorpsset)	1	1	5	100
PKU – 11 uker (Lovisenberg)	6	3	6	120
Pastoral lederutvikling (PLU)	25	21	31	930
Egne studieopplegg	23	22		
Sum	55	47	42	1 150
Tall samlet vår og høst	92	72	295	2 705

Oppstart av arbeidet med revisjon av kompetanseplaner er utsatt. Alle bispedømmer har nå fastsatt lokale planer. Utviklingen av nytt årshjul henger litt etter den opprinnelige fremdriftsplanen.

Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU) er et organ for drøfting og informasjon hjemlet i hovedavtalen og hovedtariffavtalens krav til ordninger for medbestemmelse. SEU har sett behov for å drøfte egen rolle og ivaretagelsen av denne. Arbeidet med å avklare økonomiske ordninger ifm studiepermisjon er lagt i bero.

3. Særskilte satsingsområder

3.1 Utvikling av kirkeordningen

Forliket om stat og kirke i Stortinget av 10. april 2008 medfører store endringer i Den norske kirkes organisering. Det er Kirkerådet som har hovedansvar for videre saksbehandling av

ordningsmessige spørsmål. Bispemøtet finner det imidlertid naturlig å være godt informert om det løpende arbeid, og også involvere seg aktivt som premissleverandør i forberedende prosesser.

Målsetninger for 2017:

1. Bispemøtet vil aktivt og utadrettet bidra med perspektiver på ekklesiologi, kirkeordning og strukturutviklingsarbeid.
2. Bispemøtet vil i særlig grad arbeide med innspill til organisering av Den norske kirkes sentrale/nasjonale organer og ansvar- og oppgavefordelingen dem imellom.
3. Bispemøtet vil også arbeide med prosedyrer for behandling av saker som omhandler kirkens lære og kirkens liturgier.

Evaluering av måloppnåelse:

- Bispemøtet drøfter regelmessig dette tema.

3.2 Reformasjonsmarkeringer

I 2017 var det 500 år siden Luther offentliggjorde sine teser mot avlaten, og med det la grunnen for reformasjonen i Europa. Den norske kirke har på ulike måter markert dette årsminnet.

Målsetninger for 2017:

1. Bispemøtet vil til Kirkemøtet i januar offentliggjøre en uttalelse om reformasjonen.
2. Bispemøtet i mars legges til Bergen og biskopene vil delta i LVFs reformasjonsmarkering der.

Evaluering av måloppnåelse:

- Bispemøtet utarbeidet en uttalelse om reformasjonsjubileet som ble presentert av preses under Kirkemøtet i januar 2017. Bispemøtet la sitt vintermøte til Bergen, og tok del i ulike jubileumsarrangementer der.

4. Forvaltningsoppgaver

4.1 Register over personer ordinert til prestatjeneste

Kompetansekartet var en elektronisk database over teologer og prester i Norge, og hadde to hovedfunksjoner. Den ene var å være et register over personer ordinert til prestatjeneste. Den andre var å være et saksbehandlingssystem ifm utlysning av og søknad til kurs.

Kompetansekartet ble avviklet høsten 2017 og det ble etablert nye rutiner for søknad til EVU-kurs. De nye rutinene, som gjaldt fra nye kursutlysninger med søknadsfrist 15. september 2017, innebar at søknadsprosessen til EVU-kurs gjøres i to prosesser: 1. direkte til arbeidsgiver, 2. direkte mot kurssted.

Samtidig startet sekretariatet arbeidet med å utvikle et nytt vigslingsregister over alle som er ordinert og vigslet til tjeneste i Den norske kirke.

Nytt vigslingsregister

Det nye vigslingsregisteret skal være et søkbart verktøy for biskopene til å ha oversikt over de som er ordinert til prestatjeneste eller vigslet til kantor, kateket eller diakon i Den norske kirke.

Målsetninger for 2017:

1. Utrede og gjennomføre hvordan kompetansekartet kan utvikles på bakgrunn av aktuelle behov.
2. Lage et enklere og mer målrettet register over personer ordinert til prestatjeneste i Den norske kirke.

Evaluering av måloppnåelse:

- Prosjekt med nytt elektronisk register over personer ordinert og vigslet til kirkelig tjeneste er i gang og tar sikte på fullføring i løpet av 2018.

4.2 Olavstipendet

Bispemøtet har fra 2014 fått overdratt ansvaret for forvaltningen og tildelingen av Olavstipendet. Stipendet tildeles menighetsprester med minst 3 års sammenhengende tjeneste og lyses ut årlig med en øvre ramme på 100.000 kr.

Målsetninger for 2017:

1. Utlysning og tildeling i henhold til fastsatt mal.
2. Utvikle en plan for anvendelse etter gjennomført prosjekt

Evaluering av måloppnåelse:

- Utlysning og tildeling skjedde i henhold til fastsatt mal. Til forskjell fra tidligere år ble hele stipendet tildelt ett prosjekt. Det er ikke blitt etablert en plan for anvendelse etter gjennomført prosjekt. Bispemøtet ser også et behov for å styrke kvaliteten på søknaden som mottas, og det vil i 2018 etableres en ordning for at dette kan skje.

Det kom inn 6 søknader til utlyst stipend for 2018. Sokneprest i Vågsbygd, Nils Terje Andersen, ble tildelt stipendet. Han skal undersøke hvilke bilder av Kristus som blir formidlet gjennom NRK Radios morgenandakter.

4.3 Vigsling av biskop

Det er Bispemøtets preses som vigsler biskoper til tjeneste, jf Tjenesteordning for biskoper § 22.

Målsetning for 2017:

1. Evaluere og revidere foreliggende veileder (mal/rutine) til bruk for bispedømmekontoret i forbindelse med skifte av biskop.

Evaluering av måloppnåelse:

Mal for planlegging og gjennomføring av bispevigsling er under utarbeidelse. Det har i 2017 blitt vigslert tre nye biskoper til tjeneste, hhv i Stavanger (Ivar Braut), Nidaros (Herborg Oline Finnset) og Oslo (Kari Veiteberg).

5. Representasjon

5.1 Samhandling med de sentralkirkelige råd

Den norske kirke ledes sentralt av flere organer. Det er avgjørende at det etableres gode rutiner for gjensidig informasjonsflyt og policy-utvikling mellom de organer som har et nasjonalt ansvar.

Målsetninger for 2017:

1. Styrke den rutinemessige informasjonsflyten mellom de sentralkirkelige organer
2. Økt rollebevissthet ved representasjon
3. Videreutvikle gode rutiner for administrativ samhandling mellom Bispemøtet og Kirkerådet

Evaluering av måloppnåelse:

- Kontakten til Kirkerådet er god og saksvarende.

5.2 Økumeniske og internasjonale oppgaver

Biskopene er Den norske kirkes viktigste ansikter utad, og representerer Den norske kirke overfor andre kirker og offentligheten for øvrig.

Målsetninger for 2017:

1. Delta ved bispevigslinger i norden.
2. Styrke Bispemøtets rolle ved utarbeidelse av økumeniske uttalelser.
3. Koordinere biskopenes deltakelse i økumeniske sammenhenger.

Evaluering av måloppnåelse:

- Det er god rutine for deltakelse i bispevigslinger i utlandet. Som regel er det tjenestegjørende biskoper som representerer Den norske kirke.

I 2017 har følgende representert Den norske kirke ved bispevigslinger i andre kirker:

- 12. november ble Teemu Laajasalo vigslert til biskop i Helsinki stift, Finland. Biskop Atle Sommerfelt, Borg bispedømme deltok ved vigslingen.

5.3 Råd og utvalg

Bispemøtet oppnevner biskoper til deltakelse i ulike råd og utvalg. I tillegg oppnevnes biskoper av andre organer til deltakelse i ulike sammenhenger. (Der ikke annet er angitt, er domprosten vara).

Verv oppnevnt eller foreslått av Bispemøtet eller i medhold av kirkeordningen

- Kirkerådet: preses, vara: visepreses (regulert av forretningsorden).
- Mellomkirkelig råd: Borg biskop (2017-2020).
- Samisk kirkeråd: Nord-Hålogaland biskop (2016-2020).
- Nemd for gudstjenesteliv: Sør-Hålogaland biskop (2014-2017).
- Leder av styringsgruppen for «Veien til prestedtjeneste» (STVTP): Hamar biskop (2014-2017).
- Leder av Fagråd for ABV: Møre biskop (2015-2019).
- Kontaktmøte (nasjonalt): Preses, visepreses (vara).
- Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU): Bjørgvin biskop (2017-2019).
- Arbeidsmiljøutvalget (AMU): Sør-Hålogaland biskop (2017-2019).
- Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk (SRO): Hamar biskop og Målfrid Bjørgø, Agder (2014-2017).
- Norges kristne råd, styret: Preses, visepreses (vara) (2017-2019).
- Norges kristne råd, Rådsmøte: Preses, visepreses (vara) (2016-2020).
- Medlem av Katolsk-luthersk samtale-gruppe (KATLUSA): Oslo biskop (2015-2018).
- Teologisk nemnd: Agder og Telemark biskop (2017-2019).
- Nådens fellesskap: Stavanger biskop (2017-2020).
- Styret i Kirkens Utdanningscenter i Nord (KUN): Nord-Hålogaland biskop, Sør-Hålogaland biskop (vara) (2016-2020).
- Tilleggsgevingsfondet: Oslo biskop og generalsekretæren (2015-2018).
- RSA for Menighetsfakultetet: Bjørgvin biskop (2014-2017).
- RSA for VID: Bjørgvin biskop (2016-2019).

Verv oppnevnt av andre

- IKOs representantskap: Agder og Telemark biskop (2015-2018).
- Kirkens Nødhjelps representantskap: Nord-Hålogaland biskop (2015-2019).
- Styret for Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo: Hamar biskop, preses (vara) (2016-2020).
- Bibelselskapets styre: Nidaros biskop (2015-2018).
- Valgkomiteen for Det teologiske menighetsfakultet: Møre biskop (2016-2019).
- Styringsgruppen for kystpilegrimsleden: Møre biskop.
- Styret for Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, biskop Solveig Fiske.
- Rød Knapp, Stopp volden mot kvinner, biskop Solveig Fiske.
- Styreleder for Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep, biskop Ann-Helen Fjeldstad Jusnes.
- Kontaktutvalget med Human-Etisk Forbund, biskop Atle Sommerfeldt.
- Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg, biskop Herborg Finnset.

6. Organisasjon

6.1 Plenums møter

Bispemøtets viktigste arena er de tre plenums møtene.

Målsetninger for 2017:

1. Gjennomføre gode og nyttige bispemøter.
2. Tydeligere kommunikasjon utad før, under og etter møtet.

Evaluering av måloppnåelse:

- Arbeidet med å forbedre planlegging og gjennomføring av bispemøtene pågår kontinuerlig.

6.2 Arbeidsutvalget

Arbeidsutvalget møtes ca 6 ganger pr år.

Målsetning for 2017:

1. Gjennomtenke arbeidsdelingen mellom plenums møtet og arbeidsutvalget.

Evaluering av måloppnåelse:

- Arbeidet med å forbedre planlegging og gjennomføring av AU-møtene pågår kontinuerlig.

6.3 Preses

Bispemøtets preses leder Bispemøtets arbeid, og er den fremste representant for Den norske kirke.

6.4 Sekretariatet

Bispemøtets sekretariat skal ivareta støttefunksjoner for preses, arbeidsutvalget og plenums møtene. Sekretariatet vil i tillegg representere Bispemøtet i pågående prosesser overfor myndighetene, sentralkirkelige organer og andre organisasjoner i kirke og samfunn.

Målsetninger for 2017:

1. Levere god saksforberedelse til bispemøtene og arbeidsutvalget i rett tid.
2. Videreutvikle de administrative rutinene.
3. Drive god forvaltning.

Evaluering av måloppnåelse:

- Arbeidet med å forbedre arbeidet i sekretariatet pågår kontinuerlig.

IV. Styring og kontroll i virksomheten

Årsrapport for Bispemøtet utarbeides administrativt, og behandles i arbeidsutvalget. Arbeidsutvalgets vedtak, dvs fastsatt årsrapport, refereres i et samlet bispemøte. Årsrapporten oversendes Kirkerådet.

I sekretariatet gjennomfører generalsekretær medarbeider-samtale med øvrige tilsatte. Det gjennomføres årlig vurdering av arbeidsmiljø og mulige HMS-tiltak.

V. Vurdering av framtidssutsikter

Den norske kirke er for tiden inne i en fase med store organisatoriske endringer. Biskopenes rolle som kirkelige ledere, og Bispemøtets posisjon som sentralkirkelig organ, er viktige kontinuitetsbærere gjennom disse endringsprosessene.

Bildehenvisninger

Side 6: Bispemøtet
Side 9, 65, 74: Ole Martin Wold / NTB scanpix
Side 31, 49, 91: Hege Flo Øfstaas / Bispemøtet
Side 55, 59: Jon Ingemundsen / Stavanger Aftenblad
Side 62, 63: Gunnar Westermoen / Kirkerådet
Side 69, 73, 75: Odd Erik Stendahl / Nidaros bispedømme
Side 77, 81: Lise Åserud / NTB scanpix
Side 83, 85: Sven Gj. Gjeruldsen / Det kongelige hoff
Side 111, 191: Magne Vik Bjørkøy / Nidaros bispedømme
Side 147: Britt Agnete Enemo / Hamar bispedømme
Side 151: Ingeborg Midttømme / Møre bispedømme
Side 155: Maria Saxegaard
Side 167: Brita Bye / Sør-Hålogaland bispedømme
Side 178: Erik Hagen / Fredriksstad Blad
Side 200: Ingvild Runde

© Bispemøtet, Den norske kirke, mars 2018

ISBN 978-82-7545-140-6

Bestilles fra
Bispemøtet
Telefon: 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no

Designmal: Dugg Design AS
Produksjon: Bispemøtet
Sats og ombrekning: Bjørn Ivar Erlandsen
Trykk: Merkur Grafisk AS

Biskopene

Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre (Molde)
Halvor Nordhaug, Bjørgvin (Bergen)
Atle Sommerfeldt Borg (Fredrikstad)
Stein Reinertsen, Agder og Telemark (Kristiansand)
Per Arne Dahl, Tunsberg (Tønsberg)
Olav Øygard, Nord-Hålogaland (Tromsø)
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, Sør-Hålogaland (Bodø)
Ivar Braut, Stavanger
Herborg Finnset, Nidaros (Trondheim)
Kari Veiteberg, Oslo

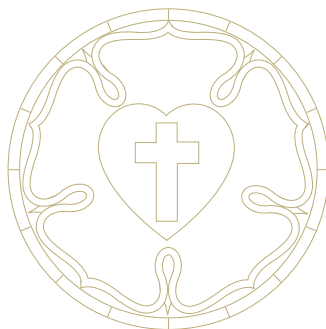
Bispemøtet

Pb. 799 sentrum, 0106 Oslo
Rådhusgata 1–3, Oslo (Kirkens hus, 5. etg)
telefon 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no
www.kirken.no/bm

Preses: Helga Haugland Byfuglien
Visepreses: Halvor Nordhaug

Generalsekretær Christofer Solbakken
E-post: cs672@kirken.no, telefon: 95 11 99 46
Førstekonsulent Hege Flo Øfstaas
Seniorrådgiver Helge Nylenna

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet